W583.59
K834.5
v. 15-17, 19-22

A

KOLOZSVÁRI UNITÁRIUS KOLLÉGIUM

(PAPNEVELŐ INTÉZET, FŐGIMNÁZIUM ÉS ELEMI ISKOLA)

ÉRTESÍTŐJE

AZ 1900—901. ISKOLAI ÉVRŐL.

SZERKESZTETTE

DR. GÁL KELEMEN,
IGAZGATÓ.

XXII. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT,
NYOMATOTT GÁMÁN JÁNOS ÖRÖKÖSÉNÉL.
1901.

A

KOLOZSVÁRI UNITÁRIUS KOLLÉGIUM

(PAPNEVELŐ INTÉZET, FŐGIMNÁZIUM ÉS ELEMI ISKOLA)

ÉRTESÍTŐJE

AZ 1900—901. ISKOLAI ÉVRŐL.

SZERKESZTETTE

DR. GÁL KELEMEN,
IGAZGATÓ.

XXII. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT,
NYOMATOTT GÁMÁN JÁNOS ÖRÖKÖSÉNÉL.
1901.

A kolozsvári Unitárius Kollégium vázlatos története.[1])

(1566—1900.)

Kolozsvári kollégiumunk a folyó év őszén egy egész alapjából új épületbe költözik, melynek építését a múlt évben kezdettük s reméljük, hogy ez évi szeptember 1-re teljesen készen lesz.

Azt a helyet tehát, melyet dédapáink közel 200 év előtt könnyeikkel avattak a múzsák templomává s előbb vesszőből önkezökkel font szobákkal, majd nagy buzgósággal és még nagyobb áldozattal a kor követelményeinek megfelelőbb épülettel is elláttak, e tanév végével végképen elhagyjuk. A hol szinte 200 évig szőtte egyházunk ifjusága boldogan a maga ábrándképeit s rótta ideálja nevét a nagyapák hasonló hagyományai mellé a falakra és padokba, oda ez év őszén a gondokkal terhes élet fog beköltözni.

Ha még idegen ismerősöktől is búcsut veszünk, midőn elválunk, mennyivel inkább kell ezt tennünk azzal az intézettel, melyhez oly hosszú idő édes és keserű váltakozó emlékei fűzték egyházunk minden tagját; melynek fentartásáért, virágzásáért szegény és gazdag, erejét meghaladó áldozatot hozott s századokon át szemefényének tekinté.

Midőn elvonul szemeink előtt a nemzeti és egyházi kulturális czélokért küzdött jóltevők és szellemi munkások hosszú fényes sora, elfojthatjuk-e keblünkben a legforróbb hála és kegyelet sugallatát? És e sugallatot lehetne-e méltóbban kifejeznünk, mint ha intézetünk

[1]) A gyakori ismétlések kikerülése s helykimélés végett a kútforrásokat ritkán idézem. Kútforrásaim voltak: Uzoni-Kozma, Histor. Unitarior. kézirat; Kőváry L. Erdély történelme; Jakab E Kolozsvár története; de főleg a Consistor. jegyzőkönyvei; számadások, kollég. anyakönyvek és más levéltári eredeti okmányok.

történetét — bár rövid vázlatban — a mai nemzedék előtt felmutatjuk?

Az unitárius egyház kezdetét Erdélyben 1566-tól számítja. Megalakulásával egy időben, vagy kevéssel azután több középiskolája alakult, melyek közt legfontosabb volt és maradt a kolozsvári kollégiuma, mely mostanig három helyen volt u. m. 1., az Óvárban, a szentferenczrendiek mostani zárdája 1566-tól 1693. okt. 10-ig; 2., a piaczsoron, a mai r. kath. plébánia épület 1693. okt. 10-től 1718. márcz. 30-ig; 1718. máj. 1-től 1901. jul. 1-ig a belső-magyar —1900 óta Kossuth Lajos-utczában, honnan most a negyedik helyre: ugyancsak a Kossuth Lajos-utczában épült, a mai követelményeknek megfelelő, díszes palotába vagyunk költözendők.

E három kollégium közül főleg az utolsónak történetét kisérlem meg vázlatosan leirni.

I. FEJEZET.

Az Óvári kollégium.

1566—1693. okt. 10.

A kolozsvári kollégium alapját Izabella királyné alatt 1556-ban hozott s 1557-ben megújított országos törvény vetette meg, mely Kolozsvárt és M.-Vásárhelyt egy-egy zárdát gimnáziummá rendelt fordíttatni.[1]) Egyes adatok igazolják, hogy azelőtt is volt Kolozsvárt iskola, de az csak elemi volt-e vagy ennél magasabb foku — nem mondható meg.

Az óvári kollégium is előbb lutheranus, 1564-től református és végre 1566-ban unitáriussá lett a város összes magyar és szász lakóival együtt.

János Zsigmond fejedelem a kolozsvári dézmanegyedet ez iskola fentartására ajándékozván s ennek birtokában a következő fejedelmek is megerősítvén, a 16. században a teljes virágzás korát élte. A tanárok és tanulók minden szükséglete fedeztetvén, külföldről hires és jeles tanárokat hívtak és nyertek meg. Úgy a fő, mint a köznemesség tulnyomó része unitárius volt, fiait nagyszámmal küldte ez iskolába

[1]) Erdélyi országgyülési emlékek 2. k. 60. és 74. l.

sőt az egész országból a szászok is seregesen tódultak ide, úgy, hogy az egész ország főiskolájának volt tekinthető. Ez helyettesítette az egyetemet.

A virágzásnak eme korszaka tartott egészen 1603-ig. Ekkor az unitárius Székely Mózessel együtt egyházunknak szine-java a csatatéren maradt. Ez volt a Dávid F. esete után a második nagy csapás, mely gyengülésünk kezdetéül tekinthető. Következett erre a Mihály vajda és Básta ideje, mely vérbe fullasztá az országot s abban egyházunkat. Nemcsak a vidéki városokban volt gimnáziumaink pusztultak el és szüntek meg ekkor — a kolozsvári Szent-Péter városrészben lévőn és a tordain kivül — végképen, hanem a kolozsvári kollégiumra is halálos csapást mért Básta, ki itt akarta főleg az unitáriusokat teljesen megtörni. Tanáraink, papjaink, püspökünk csak futással és évekig tartó bujdosással menekülhettek meg. A városi főbiró is csak az által mentette meg életét, hogy katholikussá lett. Básta mindent elvett és a jezsuitáknak adott s ezek birták 1603. okt. 6-tól 1605. jul. 21-ig.

A Básta-rémuralomtól Bocskay István megszabadította kicsiny országunkat, Kolozsvárt az unitáriusoknak visszaadta templomaikat, iskoláikat, minden külső és belső javaikat. A tanárok és papok visszakerültek Lengyelországból, Toroczkóról, Abrudbányáról.

Ettől az időtől kezdve az unitáriusok csendes birtokában voltak javaiknak a Leopold-féle úgynevezett 2-ik diploma kiadásáig, vagyis 1691. decz. 4-ig. Csupán Bethlen Gábor és I. Rákóczy György zavarták meg a békét. Előbbi ama tettével, hogy a Magyarországról jött Gyöngyösi András nevű ev. ref. esperes csábítgatásai által reformátussá lett szászoknak adta a kollégium nagy termét imahelyül, utóbbi pedig a szombatosság ürügye alatt fejtett ki nagy tevékenységet itt és a Székelyföldön az unitáriusok teljes elnyomásában. Csodálatos, hogy magyarországi testvéreink, kevés kivétellel, Erdélyt mindig „barbarus"-nak tekintették s mihelyt hozzánk jöttek, úgy igyekeztek boldogítani, mint most Európa üdvözíti a szegény kinaiakat.

Az intézet beléletére a II. Rákóczy György alatti lengyel hadjárat és a pestis volt különös hatással; de döntő és nevezetes befolyással volt Erdélynek a török uralom alól a magyar királyság alá visszamenetele is.

Erdély ugyanis 150 évi elszakadás után az események kény-

szerítő befolyása miatt 1688-ban „visszatért Magyarország királyához.“ Bethlen Miklós Bécsből lehozta az 1690. okt. 16-án megállított 1-ső diplomát vagyis a Leopold császártól kiadott diploma mutatványát, melynek 18 czikkelye közül az első így szól:

„*Először.* Az ott (Erdélyben) bevett vallások, templomok, iskolák, parochiák vagy más, mint a mostani papság és egyházi személyek behozatala ügyében, semmi sem másíttatik meg; bármely ellentmondás akár papi, akár világi részről soha az ellen nem nyomván semmit is; úgy mindazonáltal, hogy a katholikusok önköltségükön és így minden más vallások terheltetése nélkül Kolozsvárt, ájtatoskodásuk jelen helyén maguknak templomot építhessenek, úgy Gyulafehérvárt is a kissebb templomot, mely hajdan Báthori Kristóf által emeltetett s el van pusztulva, újra felépíthessék; ugyanazon katholikusok minden helyen, ha kevesen vannak is jövevények, *magánlag*, ha pedig sokan, vallásuk *nyilvános* gyakorlásával és templomépítés jogával bírjanak, úgy, mint más Erdélyben bevett vallások bírnak oly esetben, ha t. i. valamely helyen számra nézve erősebbek.“

A második czikk megerősíti a fejedelmi adományokat, mindennemű jövedelmeket és jószágokat akár magánosok, városok vagy a bevett vallások közül bármely egyház v. iskola részére adattak, úgy, hogy senki se háborgattassék, hanem mindenki azt, a mit most vall és bír, jövendőben is vallhassa és bírhassa a fejedelmek adománylevele szerint stb.

Midőn ezen diplomát 1691. januáriusban Fogarasban tartott országgyülésben felolvasták, a r. katholikusok az 1-ső és 2-ik czikkelylyel nem voltak megelégedve, magukat megterheltetve vélték.[1]) Ez iránt panaszt is tettek a bécsi kormánynál, a minek az lett következése, hogy a császár az 1691. decz. 4-ről ünnepélyes alakban kiadott második, vagyis tulajdonképeni Diploma 3-ik pontjához a következő záradékot tette: „De minekutánna magok a rendek mind a vallás, mind végzeményeik és kiváltságaikra nézve egymás közt egyet nem értenek s a katholikusok a fennirt 1. és 2. czikkelyekben magokat sérelmezetteknek tartják, a szászok pedig régi

[1]) Lásd az egész vallásügyi tárgyalást Uzoni F. István Hist. Eccl. kézirati müvében és Szász Károly: Sylloge Tractatuum, Claudiopoli ecl. müvében.

kiváltságaikat s azok használatát és szokásos jogukat a 3-ik czikkben jobban oltalmaztatni kérik; magoknak a rendeknek érdekében levőnek tartjuk, hogy ama három czikkely körül forgó nehézségeiket barátságos kiegyenlítéssel és megegyezéssel, császári királyi helybenhagyásunk mellett elintézni törekedjenek; ez pedig nem sikerülvén, a felekezetek meghallgatása s erdélyi tanácsosainak a feletti véleményök megértése után, magunkra háramlik császári királyi tisztünk szerint elhatározni, a mi jogosnak és igazságosnak fog találtatni."

Ennek következtében az 1692. márcz. 15-én Szebenben tartott országgyülés 7-ik czikkelye elrendelvén a felekezetek közti egyezkedést, egy 12 személyből álló bizottság küldetett ki, mind a négy felekezetből 3—3, mely az egyezkedést márcz. 22-től ápr. 22-ig Szebenben, máj. 21-től 29-ig Kolozsvárt, részint irásban, részint összejőve élőszóval kisérlette meg. Az unitáriusok részéről Sárosi János itélőmester, Joó Mihály fiscalis director és Petrichevich-Horváth Ferencz voltak a bizottság tagjai.

A katholikusok 6 pontba foglalva adták be követeléseiket, melyekben kivánták, hogy legyen püspökük, a jezsuiták bejöhessenek, kapjanak ingyen kész templomokat Kolozsvárt, Fejérvárt és más helyeken, iskolákat és ezekhez dús jövedelmeket.

A három protestáns felekezet márcz. 31-én kérte a katholikusokat, hogy kész templomot ne kivánjanak, mert azt egyik felekezet nagy megbántódása nélkül nem adhatnak, hanem hogy Kolozsvárt, áhitatoskodásuk helyén templomot épitsenek s a fejérvári puszta templomot megépithessék, arra segitséget adnak. Ezen templomok megépitésére és iskolájok fentartására a más három felekezet iskoláinak jövedelmét, mivel igen kevesek s magán egyének adományai, nem adhatják, hanem e végre a magokéból igérnek egyszersmindenkorra 20,000 m. frtot, úgy, hogy ennek egy részével Monostort kiváltják és a kath. egyháznak adják. Igérték pedig ezt azzal a kikötéssel, hogy a templomokról, iskolákról, azok jövedelmeiről úgy Kolozsvárt és Fejérvárt, mint másutt is akárhol örökre mondjanak le.

A r. katholikus rendek minden föltételt elfogadtak, de Kolozsvárt is egy templomot kivántak.

A három protestáns felekezet a béke és atyafiságos szeretet

biztosítása czéljából Kolozsvárt a reformátusok óvári templomát is odaigérte. Ámde ekkor a katholikusok az unitáriusoknak mellette levő kollégiumát is követelték, mint a templom kiegészítő részét.

A protestáns rendek az unitáriusok meghallgatása és beleegyezése nélkül határozni nem akarván, a négy vallásfelekezetből egy bizottság neveztetett ki, hogy az az eddigi megállapodásokról egy előleges egyezményt készítsen. Ez egyezmény elkészülvén, április 22-én Haller János, Bethlen Miklós, Frank Bálint és Sárosi János által alá is iratott. Ennek 7-ik czikkelyében a kolozsvári unitárius iskolát illetőleg az egyezkedés folytatása május 17-re Kolozsvárra tétetik át s a kir. főkormányszék, itélőtábla, két itélőmester és a megyei főtisztek mellé mind a négy felekezetből nehány főember neveztetett ki. Az unitáriusok közül ott voltak: Petrichevich-Horváth Ferencz, Petrichevich-Horváth Miklós, id. Toroczkay Péter és Toroczkay Mátyás. E törvényczikk felhatalmazza a kiküldötteket, hogy a függőben maradt ügyet intézzék el s terjesszék fel az udvarhoz.

Kolozsvárt tehát újból megkezdődött a tárgyalás május 21-én és tartott május 29-ig. Hosszas lenne ennek menetét egészen leirni. Összevonva csak azt említem meg, hogy a róm. katholikusok mindennap újabb meg újabb követelményekkel állottak elő. Előbb azt kivánták, hogy a kolozsvári főtéri templomot adják át nekik s ez esetben a nekik igért óvárbeli ev. ref. templom a mellette levő kollegiummal együtt maradjon az unitáriusoknak.

E kivánságról az unitárius egyház értesíttetvén, hosszas meghányás-vetés után beleegyezik iskolája átadásába bizonyos kikötések mellett. Miről a protestáns rendek azzal értesítik a katholikusokat, hogy „az három religiók együtt cedállják az óvári scholát az romano-catholicus atyafiaknak," de oly feltétellel, hogy az unitáriusok részére adassék át iskolának az a hely, hol a katholikusok „Cultusa" van minden hozzátartozókkal s a katholikusoknak igért 20,000 frtból szakittassék ki annyi, a mennyi az iskola megépitésére szükséges; az iskolához tartozó jószágok, adományok és mindennemű jövedelmek örökre az unitáriusoknál maradjanak.

A r. katholikus rendek ezt nem fogadták el, sőt — kétségkivül felsőbb útasításra — most már nemcsak a kolozsvári piaczi templomot kivánták minden hozzátartozó jövedelemmel, hanem azt is, hogy a hol több templom és iskola van, mindenütt nekik is kész

templom és iskola adassék ahoz való jövedelmekkel együtt; a hol pedig nagyobb számmal lesznek, a templom mindenütt nekik engedtessék; Kolozsvárt és Fejérvárt egy egy kollégium minden jövedelmével; a püspök és jezsuiták az országba bejöhessenek; minden ekklézsiai javak négy egyenlő részre osztassanak stb.

A protestáns rendek meggyőződvén, hogy a katholikusok követelésének soha vége nem lesz, május 28-án adott válaszukban kijelentették, hogy a mikben Szebenben megegyeztek, a mellett megállanak s minthogy Kolozsvárra csak az iskola kérdése maradt, most az iskolát is átadják, de semmi más követelésnek nem engednek.

Erre a katholikus rendek május 29-én a szebeni egyezményt érvénytelennek, a további egyezkedéseket fölöslegesnek nyilvánítván, kijelentik, hogy ragaszkodnak utóbbi követeléseikhez s bíznak a kegyes és felséges császár kegyelmességében.

Igy az egyezkedés félbeszakadt, mindkét fél bízván a császár igazságos döntésében.

A főkormányszék az egyezkedés eredményét 1692. julius 22-ről azzal a véleménynyel terjesztette az udvarhoz, hogy Kolozsvárt a reformátusok temploma s az unitáriusok iskolája helyett ő felsége az ország jövedelméből építtessen a katholikusoknak Kolozsvárt új templomot és iskolát, miben a három protestáns rendek is segedelemmel lesznek, egyebekben a szebeni egyezményt erősítse meg.

Az országgyűlés végzéseinek Bécsbe vitelére megválasztott Alvinczi Péter mellett mindenik felekezet küldött egy egy követet. Az unitáriusok Petrichevich-Horváth Ferenczet kérték fel, de ez beteg lévén, helyette Dálnoki János kolozsvári tanácsos ment el.

A követek aug. 26-án érkeztek Bécsbe, honnan az Alvinczi sokrendbeli folyamodására 1693. ápr. 9-ről megjött Leopold császárnak úgynevezett pótlékdiplomája, melynek második pontjában a kolozsvári óvárbeli ev. ref. templom és unitárius kollégium s a fejérvári Báthori-féle templom átadását, Monostornak a katholikus egyházak és iskolák javára 15,000 frttal kiváltását parancsolja.

Alvinczi Péter 1693. május 14-ről egy császári határozatot is hozott — az úgynevezett Alvinczi resolutiót — melynek 2-ik pontjában a császár kijelenti, hogy a vallásügy a pótdiplomában el lett ugyan intézve, de kedvesen venné s a hűség különös jeléül tekin-

tené, ha Kolozsvárt a református templom helyett az unitáriusok piaczi temploma adatnék át, mely esetben adjanak az unitáriusoknak segedelmül 5,000 m. ftot.

A római katholikus rendekkel való egyezkedés félbeszakadása után a protestáns rendek folytatták egymásközt a nehézségek elhárítását. Nevezetesen a kolozsvári unitárius ekklésia terjedelmes memorandumot adott be, melyben százados sérelmeit fölsorolva, azok orvoslását kérte, mit a másik két testvér-felekezet elég kedvezőleg intézett el. [1]) Jelesen 1692. jul. 24-ről egy okmány adatott az unitáriusoknak Bánffy György gubernator és több főrend aláirásával, melyben felhatalmazzák őket, hogy könyvnyomdát állítsanak; a háromszéki unitárius ekklésiák és papok az ev. ref. püspök alól, hová Bethlen Gábor tette volt, kivétetnek; a püspöknek Háromszékre szabad bémenet adatik; az unitárius papok hiveikhez szabadon járhatnak mindenüvé, honnan eddig el voltak tiltva; ugyancsak 1692. jul. 24-én a református és lutheranus rendek az iskola iránt is megnyugtatják az unitáriusokat, meghatározván, hogy kárpótlásul iskolának három házhelyet megszereznek a plébánia épület mellett s megépítésére 5,000 frtot ad az ország.

Az Alvinczi által Bécsből hozott határozat 1693. szeptember 16-án Tordán tartott országgyülésen kihirdettetett s a hivatalok betöltése után a főkormányszék hozzákezdett a felekezeti ügyek elintézéséhez.

Az óvárbeli református templom és unitárius iskola átadása a katholikusok részére kimondatván, gr. Bánffy György gubernátor megrendeli a kolozsvári tanácsnak, hogy a plébánia mellett levő három házat üresítse ki, hogy az unitárius diákok nyolcz nap mulva mehessenek bele; a szabóczéh házát becsültesse meg s erről értesítse. E becslésre az országgyülés a maga kebeléből Wass Györgyöt, Petrichevich-Horváth Ferenczet és a brassói követet küldötte Kolozsvárra. Október 1-én a becslés s illetve alkú meg is ejtetett a városi tanács kiküldötteinek közbejöttével. Becsültetett pedig a szabóczéh háza 1,500 frtra, Kannagyártó György háza 800 frtra. Utóbbi háznak egy része zálogban volt Keresztesi Sámuelnél 130 aranyban és egy bolt az ev. ref. ekklésiánál 200 frtban.

[1]) Sárosi János itélőmester fogalmazványa a vallásközönség levéltárában.

A követek jelentést tevén, Tordáról október 5-én a következő útasításokkal érkeztek vissza Kolozsvárra:

A kijelölt házak árát a tulajdonosoknak megadván, azokat a házakat mindjárt foglalják le.

A tulajdonosoknak, ha házat találnak, alkudjanak, ha nem, rendeljenek szállásokat. A három házból a lakosokat azonnal költöztessék el vagy szépszerével, vagy erővel.

Az unitárius atyafiaknak az 5,000 frtról szóló kötelezvényt és az említett házakat adják kezökbe és szorgassák, hogy az iskolái a katholikusok részére űresítsék ki.

Monostort Kollatovith Györgytől vegyék át.

Ezek megtörténte után a három protestáns felekezet nevében Wass György, Suki Pál és Fleischer Tóbiás adják át a katholikus atyafiaknak az óvárbeli református templomot, az unitárius iskolát és Monostort.

Október 6-án a lakósokat ki is költöztetik. Október 7-én személyesen megjelenték az unitárius ekklésia gyülésében az ország rendeletét s kivánták, hogy a diákok azonnal költözzenek ki. De a gyűlés azt határozta, hogy a míg a három házról nem biztosítják s ugyanazon privilégiummal nem adják, a melylyel mostani iskolájokat birták, nem költöznek ki. Többrendbeli üzenetváltás, alkudozás, Tordáról kért és kapott útasítás, biztosítás után, okt. 9-én a küldöttek az unitárius egyház képviselőinek a helyszinén a három házat és az 5,000 frtról szóló kötelezvényt átadták. Ugyanazon nap átvették Monostort is.

Másnap, október 10-én délelőtt Wass György, Suki Pál és Fleischer Tóbiás az óvárbeli ev. ref. templomot és unitárius kollégiumot, délután Monostort átadták a katholikusok küldöttjeinek, Haller István és Bálintitt Zsigmondnak.

Október 10-ike szombat napra esett; egyike az ev. ref. és unitárius lakosok legszomorubb napjainak. Tenger nép gyült az Óvárba. A református templomban Batai lelkész könyörgés után sirás és zokogás közt lehozván a szentkönyvet, az ajtó előtt a kulcsot átadta a biztosoknak. [1]) Aztán 9 órakor megkondult a

[1]) Czegei Wass György naplója. Magyar történelmi emlékek. 2-ik oszt. Irók. 1896. 168—170. l

szomszédban is az unitárius kollégium csengettyüje. Az ifjuság sorakozott s megindult az új helyiség felé a tanárok és tanitványok keserű könnyhullatásával. A tanuló ifjuság száma akkora volt, hogy mikor a sor eleje az új otthonhoz ért, vége csak akkor lépett ki a régiből.

II. FEJEZET.

A piaczi iskola.

1693 október 10—1718. márczius 30.

Az ország az 5000 m. frtot Sárosi János itélőmesterhez tette le, ki részletekben az ekklésia gondnokainak Rayner Márton és Csanádi Istvánnak adta át, a kiktől az épités felügyeletével az ekklézsia által megbizott Jövedécsi András plébános vette át s az 1695., 1696. és 1697. évekről vezetett pontos számadásában el is számolt.[1]) Az iskola épitéséről e számadásból nyerünk felvilágositást. Ebből az tűnik ki, hogy az egész kőmives munkára maga Jövedécsi, egyéb munkákra Bongárdus János és Székely György vigyáztak fel. Élénk részt vett az intézésben P. Horváth F. és Sárosi János itélőmester főemberünk is.

[1]) Lásd e számadást a vallásközönség levéltárában fasc. docum. X nro 11. Ennek érdekes bevezetéseül ezt irja Jövedécsi: «Anno 1695. die 11. mensis May kezdettünk Isten kegyelmességéből az új scholánk épitéséhez, melynek helye Nmzts Tholdalaghi András uram és az plébánia házak között vagyon, melly scholánknak való házak voltanak délről úgy, mint T. Nemzetes Keresztesi Sámuel uram háza, közből Kannagyártó György háza, az harmadik a plébánia ház mellett a Szabók czéh házok. Ezeknek a megnevezett házaknak a nemes ország az elébbeni possessoroknak bőmértékben az árát letévén, assignálták az unitária religion levő Ecclésiának az óvárban lévő hires és nagy schola helyében bizonyos és az nemes országtól arra választatott Commisáriusi, ugymint Tekénts Ngs. Haller István, Nmzt. Wass György, Suki Pál és Tóbiás Fleischer uramék által Mivel pediglen alkalmatlan és elégtelen lakóházak voltanak, lévén feles deákink és scholánkba járó ifjuságaink, kénteleníttettünk alkalmatos lakóhelyeket számokra épiteni. Annak okáért az becsületes Ecclésiától bizonyos számu pénzt percipiálván erre a szükségre. Én Jövedécsi András a Colosvári unitária Ecclesiának plébánussa, mellyet illyen rendel erogáltam, a mint következik.»

Az építéshez 1695. május 11-én kezdettek hozzá s 1697. májusban végezték be. Minden munkát házilag és napszámban, pénzfizetés és kosztadás mellett végeztek. Ügyes mesteremberekben nagyon szegény volt akkor Kolozsvár, mert 3 kőmives pallért Segesvárról, más kőmiveseket Toroczkóról, Szt.-Lászlóról; kőfaragókat Bethlenből és Brassóból, téglavetőket és ácsokat Medgyesről fogadtak és hozattak.

Az építéshez szükséges nagymennyiségű „boltó- és rakó-követ" részint Szucság-ban „Kukukfészekben" a Gyerőfi Györgyné, iskolánk egyik legnagyobb jóltevője és Macskási Boldizsár kőbányájából, részint a bácsitorokban hányatták. Jövedécsi megjegyzi, hogy a bácsitorokban most kezdettek először követ hányni, mi végett a föld elhányásával 7 napszámos 4 nap dolgozott.

Téglát Korodon vettettek mintegy 45,000-et. Faragásra való követ Iklódon Tholdalagi András unitárius főúr ajándékozott, melyeket ott helyt is faragtattak ki. Zsendelyt Valkon készítettek.

1695. május utolsó felében a régi házakat lebontván, junius 2-án tették az első fundamentum követ. Ez évben csakis a fundamentumot végezhették be, rakván 224 öl kőfalat.

1696. tavaszán újból folytatván a munkát, augusztus 8-án fogtak a felszaruzás és héjazáshoz. A számadásból nem vehető ki, hogy hány szobát építettek. Csak annyi világos, hogy a kőmívesek 161 öl kőfalat raktak és a lépcsőt is egy szobának számítva, 16 bolthajtásért fizettek; e szerint 15 szoba lenne.[1]) A folyósó boltozásáért külön 50 forintot fizettek. Az ajtófelek és ablakrámák is mind faragott kövekből voltak.

Az ország által adott 5000 m. ft. mellé egyesek adakozásából gyült 224 m. ft. 11 pénz. Ezenkivül számosan ajándékoztak: szarúfát, gerendát, zsendelyt, szarú és léczszeget stb. Az ekklésia is tetemes összeget költött, mert egy későbbi adat szerint ez iskola 12,000 frtba került az ekklésiának.

Alig végezték el az építést az ekklesiát ismét nagy csapás érte. Ugyanis 1697. május hó 6-án oly égés támadott, mely elham-

[1]) A Consist. levéltárban meglévő egy későbbi leltár szerint is 15 szoba volt, az abc 15 betüjével jelölve; a földszinten — a mint kivehető — boltok voltak. Tantermekkel összesen 39 helyiség.

vasztotta Szentegyház, Bel-közép, Király és Farkas, Torda-utczákon kivül leégett a piaczi két templom, a torony és harangok, körötte volt összes épületek, kollégium, csak a puszta falak maradtak.

Az unitáriusok ki lévén merűlve Dr. Dimién Pál rectort segedelem gyűjtés végett május 27-én Hollandiába küldték a remonstrans testvérekhez, a ki 1698. augusztus 1-én tért vissza s hozott 17.201 frt 11 krt. Az ő távolléte alatt a rectorságot Kolosi Márton s ennek betegeskedése s 1698. márczius 1-én történt halála után Szaniszló István vitték.

Ez időben a tanárok száma csak kettőre szállott le, ugyanis Esserus Henrich nevű tanár, — ki 1694 óta tanár és a szász unitárius ekklézsia papja — és Roscius J. Ákos, ki előbb az unitárius szász pap káplánja — aztán a görög nyelv tanára volt — 1699. deczemberében titkon Szebenbe szöktek s ott lutheránusokká lévén tanárokká alkalmaztattak.

Egy másik megemlítendő nevezetes esemény a Gyerőfiek erőszakos elvitele a jezsuitákhoz. A Gyerőfiek anyakönyvünk tanúsítása szerint eleitől fogva mind unitáriusok voltak. Gyerőfi György azonban az osztrák uralommal hatalmaskodni kezdő jezsuíták biztatására katholikus lett. Neje Kemény Kata, ritka buzgó unitárius nő, gyermekeivel: 3 fiú és 2 leánynyal megállott hite mellett, miért sok üldözésnek volt kitéve. Férjének 1694. márczius 12-én történt halála után fiait az unitárius collégiumból a jezsuiták katonái karhatalommal magokhoz vitették 1699. májusban. Hiába volt minden kőnek megmozdítása, hiába Kolozsvári Pál rectornak Bécsben menetele, nem bocsátották el, hanem szoros őrizet alatt tartották, mig a fiúk 1703. novemberben újra visszaszöktek az unitárius kollégiumba s végig ott is maradtak.

A 18. század elején mély nyomokat hagyott a mi iskolánk történetében is a Rákóczy szabadságharcz. Már 1703. végső hónapjaiban a kuruczok megjelenésével megzavarodik a rendes fegyelem, mind gyakoriabbak a mulasztások, rakonczátlan kihágások, engedetlenségek. Deczember 22-én egy német katonatiszt jelent meg két városi polgárral az iskolában, megvizsgálni mi van benne és hányan vannak, összesen 80 diákot talált, a mi elég szép szám azon időben (fasc. r. sch. III. 121. b). 1704. folytán egész október 29-ig mikor a város megadta magát, a kuruczok csaknem mindennap

mutatkoznak a város körül, a kit megfoghatnak, magokkal viszik, a marhákat elhajtják, a külvárost hol itt hol ott felgyújtják, a várost őrző németekkel és ráczokkal mind egyre összecsapnak. A városból a kiszökések napirendre lépnek, de a németek keményen büntetik a kit rajta kapnak. A diákok közül legelőbb Suki János secundanus szökött ki a szolgájával ápr. 11-én (fasc. r. sch. III. 127. c). Egy Szénaverősi nevű szász diákot elfogván, levelet küldtek a commendánsnak, de előbb megeskették, hogy a válaszát visszaviszi, vissza is vitte április 30-án s visszabocsátották a városba, de nemsokára ez is kiszökött a kuruczokhoz. Sokan fürödni, vagy halászni kéreztek, s végképpen a kuruczoknál maradtak. Október 29-én a város egyezség után feladván magát a még bennmaradt tanulók fegyverfoghatói is többnyire kuruczokká lettek, úgy, hogy ezután az egész Rákóczy-szabadságharcz alatt a tanulóság jobbára csak a gyenge testalkatúakból és gyermekekből állott, kikkel a tanítást úgy, a hogy ily háborus időkben lehetett, fentartották.

A kuruczok 1704. nyarán a gabonatermést a város határán elégettetvén, tanárok és tanulók oly szükségbe jutottak, hogy 1705. február havában a Rákóczy vezérei Teleki Mihályhoz és gr. Csáki Lászlóhoz kellett segélyért folyamodniok, a kik Tordáról utalványoztak is 400 véka buzát. (f. r. sch. III. 141. c).

A szatmári békekötés tehát a Rákóczy-forradalom lezajlása után az unitárius egyház is lázasan kezdett ügyeinek rendes mederbe tereléséhez, iskolánk jó karba hozásához, de a sötét felhők még csak most kezdettek feje felett igazában tornyosodni, hogy azokból lesujtó villám mindent felperzseljen.

1713-ban még neveztek ki az unitáriusok közül is az ország kormányzó főtanácsába 2 tanácsost a Biró Sámuel és Simon Mihály s egy itélőmestert Sándor Gergely személyében, valamint a kir. táblához V. Dániel Ferenczet, Balogh Zsigmondot és Maurer Gábort.

De ezután 1791-ig magasabb hivatalba egyetlen unitáriust sem tettek, sőt a hol lehetett városokon és megyéken is minden hivatalból kizárták. A lélekvásárlás is megkezdődött, főrangú és más jeles embereinket ha nem is sikerült igéretek, rang és hivatal által áttérésre birni, kiskorú növendék-fiaikat hálózták bé a jezsuiták, sőt a házassági szövetségek kötésére is intricájok minden eszközeit felhasználták s a hol egyszer sikerült vegyesházasságot létrehozni,

ott mindaddig vége volt a családi békének és boldogságnak, míg az unitárius fél élt, vagy át nem tért.

Az országban szanaszét jártak tiszta unitárius községekben is hozzájok méltó prédikációkat tartottak, a hol sikerült a katholikus lakósokat is fellázították.

Azok élén az unitárius templomokat megrohanták, elvették, vagy katonai karhatalommal elfoglalták. Igy tartott e krisztusi térités az egész XVIII. sz.-ban a II. József trónraléptéig.

Az unitáriusok mindig Kolozsvárt voltak a legerősebbek, itt volt egyetlen főiskolájok, gazdag polgáraik. János Zsigmond után minden nemzeti fejedelem itt törekedett első sorban meggyengíteni. Láttuk fennebb, hogy Básta is itt próbált halálos csapást mérni reájok. Báthori Gábor és az utána következő református fejedelmek számos módot találtak és alkalmaztak elnyomásukra. Nem csoda, hogy az osztrák kormány is — kétségkivül a jezsuiták által sugalmazott Kolonics Lipót esztergomi érsek tanácsára — legelső áldozatnak ezeket jelölte ki.

Kolonics Lipót kardinalis 1699. julius 4-ről kelt levelében felszólította volt az unitáriusokat, hogy Kolozsvárt a piaczi templomukat az óvárbeli templomért adják át cserében a katholikusoknak, igérve, hogy ha ezt teszik, az udvar minden privilegiumaikban és jogaikban meg fogja hagyni és erősíteni. Erre az unitáriusok nem állottak reá, pedig meggondolhatták volna, hogy a hatalmasak óhajtása akkor különösen parancsolatnak volt vehető, annál is inkább, mert intő példa gyanánt állott előttök a magyarországi protestáns felekezeteken elkövetett üldözés és hallatlan erőszakoskodás.[1]) Nemsokára rájöttek, hogy ha önként nem adták, elveszik erőszakkal. Már 1716. elején hire kezdett lenni, hogy az unitáriusoktól a piaczi templomot elveszik. Mende-mondának tartották, de csakhamar a szomorú valóra ébredtek. Ugyanis 1716. márczius 30-án gróf Stainville Erdély hadi kormányzója megjelent Kolozsvárt s miután minden unitárius házat megrakott katonákkal, a kik 3 napig hallatlan erőszakosságot követtek el, a piaczi templomot és plébánia házat minden hozzátartozókkal elfoglalta s azt a katholikusoknak átadta.

[1]) Ezt a megigért 5000 frtot II. József császár 1783-ban ki is fizette a kolozsvári ekklésiának s a magyar utczai templom építésére fordittatott.

Ugyanekkor elfoglaltattak a r. kath. püspök kívánságára:

a.) Az unitáriusok részére Kmita Andrásné által ajándékozott s a nagy égés után az ekklésia költségén 4478 mft 81 drral felállított könyvnyomdát.

b.) Uj harangok és óra, mivel a régiek kétszeri égés által elolvadtak.

c.) A templom körüli boltok, melyeket részint János Zsigmond, részint az unitáriusok építettek volt, s melyek szintén elégtek volt 1697-ben.

d.) A nagy templom mellett 3 őlre volt, János Zsigmond által épített kisebb templom.

e.) A Sztpéter külvárosi iskola hely és templom, melyet hasonlókép az unitáriusok saját költségükön építettek volt; ugyan itt egy 3 kövű malom.

f.) A plébánia mellett északról, a monostor-utcza szegletén levő két ház, melyek közűl egyiket Szentiváni Márkos Dániel püspök testálta volt, a másikat 1699. október 28-án Sebesi Jánostól és feleségétől Sárosi Zsuzsánnától 1700 mftal vették.

g.) A várostól zálogban birt jószágok *Véczk*, Gyurka-kabala-Tormapataka, melyeket 10.309 mftban; az *apahidai* jószág, melyet 3550 frtban, a *korodi*, melyet 1000 mftban; *Asszonyfalva*, Alsó és Felső *Füle*, melyet 3321 mftban — együtt 18.180 mftban tartották.

h.) Követelte a püspök a Szentlélek-Szent Erzsébet aggházat is, (Xenodochium) melyekre nézve az unitáriusok azt felelték, hogy azok a városéi.

Az iskolát és ennek quártáját is követelte a hid-utczában levő quárta házzal együtt, de az ekklésia az unitárius státusra hivatkozott ezekre nézve. Az unitárius státus ellenmondott s a május 1-jére Szebenbe összehivott országgyűlésre provocált. Az országgyűlés ezen sérelmet nem vette fel, hanem gr. Steinvilléhez utasította. Az unitáriusok recursust jelentettek az udvarhoz, de a recursus nem engedtetett meg, hanem augusztus 12-re egy speczialis bizottság (Commissio) rendeltetett Kolozsvárra, mely a katholikus püspök Mártonfi György és az unitáriusok követeléseit és bizonyitékait megvizsgálja. Ez a bizottság augusztus 12-től augusztus 25-ig 6 űlést tartott. Ehez az unitáriusok aug. 17-én beadtak minden

végrendeletet, ajándékozó leveleket, jószágokról, házakról szóló zálogos és örökös szerződéseket, kimutatván, hogy mindenek unitárius pénzen szereztettek. Ez előtt a plébánia $^1/_4$ rész dézmának az unitáriusok azon okból kérték nálok hagyását, mert I. Leopold ezért a r. katholikusoknak 7 szász falú dézmáját adományozta, mely jóval több, mint ez a quártalitás. Az iskola quártáját pedig azon adománylevelek alapján kérik, a melyekkel birták, felhozván azt is az 1692-ki vallásos egyezkedéskor az iskola quártája nálok hagyatott s a katholikusoknak épen ezért Monostor tanúlmányi alapúl kiváltatott és átadatott.

A bizottság munkájában a plébánia quártájáról nincs semmi említés, kétség kivűl azért, mert a kolozsvári unitárius ekklésia azt még a bizottság űlései előtt át engedte volt püspök Mártonfi Györgynek.

Az iskola quártájáról és a quárta házról s hozzá tartozókról a bizottság úgy nyilatkozott 1716. aug. 26-ról, hogy azokat ugyan a János Zsigmond donátiójából birták; de miután ezen fejedelem donátiói sehol sem érnek semmit, a r. katholikusoknak adandók, s addig is sequestrum alá tették.

Ezen bizottság véleményes javaslata folytán 1716. aug. 31-én gr. Steinville parancsolatjából a quárta sequestráltatott is s így volt 1717-ben is. E két évben csak az iskola dézmája volt: 318 véka búza, 29 véka zab, 4 véka köles és 692 veder bor.

A külső jószágokból is jött összesen: 1475 véka búza, 79 véka árpa, 25 véka zab; dézma juh 14 db., bárány 27 drb., sajt 113, gyapjú 60 darab, = 698 mfrt 40 dr.

Kész pénzbevétel 2495 mf 56 $^1/_2$ dr., melyből 698 mf. 40 dr. a sok ajándékozás miatt eladott templomi edények ára volt. (Lásd ekkla. Prof. L. 342. 362. és 363. l.) Az unitáriusok e két év alatt remény és kétség közt voltak, többször tettek kisérletet a Bécsbe menetelre, de engedélyt nem nyertek.

1718. márczius 30-án gr. Steinville újból megjelent Kolozsvárt, s rá izent az unitáriusokra, hogy az udvar parancsolatjából adják át az iskolát, a quárta házat, az iskola és a plébánia mellett levő két házat is. Az unitáriusok okúlva a két év előtti kegyetlen execution, tapasztalva, hogy az Istenen kivűl sehol pártfogóra nem találnak, nem ellenkeztek, hanem a kért javakat ő felsége parancsolatjára átengedték. Így utolsó javaktól is megfosztattak. A tanuló ífjúság április 1-én az iskolából kivonúlt és elszéledett.

III. FEJEZET.

A magyar-utczai iskola.

A szó teljes értelmében semmi nélkül maradott unitáriusok főemberei Kolozsvárt összegyűlvén, az egyház igazgatási rendszerét teljesen új alapokra fektették, [1]) ápr. 8-án főgondnokokat választottak, és pedig a Kolozsvárt lakó gubernialisták közül Biró Sámuelt és Simon Mihályt s ezek segédjeivé a plébánost és püspököt; a vidéken lakók közül Sándor Gergely itélőmestert, Dániel Ferenczet és Gidófalvi Gábort; továbbá Bongordus Jánost és Teleki Ferenczet a Kolozsvárt lakó főgondnokok segédjeivé, hogy ha amazok hivataluk, vagy betegség miatt nem vihetnék az ügyeket, ezek folytassák. A vármegyékről és székely-székekről is gondnokokat választottak az esperesek mellé. Pénztárnoknak Kmita Jánost és búzaperczeptornak Jövedécsi Andrást.

Ezen gondnokoknak főleg kötelességévé tétetett, hogy igyekezzenek minél több jóltevőt szerezni s azok nevét és adakozásuk mennyiségét jegyzékbe írván, küldjék a főgondnokokhoz. A mit gyüjthetnek, haladék nélkül küldjék a perceptorokhoz s mindenek felett igyekezzenek állandó jövedelmet is szerezni u. m. jószágot, bor vagy búzabeli dézmát stb.

Ezen határozat minden ekklésiában kihirdettetvén, az administratió „Census elemosinarii“ czím alatt megindult. A gondnokok és esperesek oly buzgón működtek, hogy már

jun. 26-ig (1718.)	113	frt	17	kr.
szept. 18-ig	„	331	„	89	„
„ 20-ig	„	79	„	36	„
Összesen:	524	frt	42	kr.

adatott be a pénztárnokhoz; gabona is szépen gyűlt.

Az ekklésia iskolai helyiségnek ajándékozta az u. n. Huszárházat (b.-magyar utcza északi során).[2]) E házban tartották a kör-

[1]) Lásd bővebben «Kollégiumaink megmentése» cz. a. Ker. Magvető. 1877. 257. l.

[2]) Fasc. IV. 223 A «Huszár-ház» abrudbányai Sebessi Béniné, Szőrös Erzsébet testamentumából ment volt az ekklésiának. Huszár Mihály adós volt e nőnek 1000 drb. aranynyal, ezt hagyta az ekklésiának, mely e házat és külsőségeket aztán per útján vette birtokába.

nyékbeli unitáriusok az Isten tiszteletet 1716. márcz. 30-tól 1718. ápril. 1-ig, mikor az ekklésia iskola házul ajándékozván, mindjárt másnap hozzá is fogtak a szükséges javításokhoz és átalakításokhoz úgy, hogy máj. 10-én az isk. főnök, Köpeczi Derzsi Boldizsár 10 tanulóval beköltözött és a tanítás megkezdetett.

Gr. Steinville azonban úgy az istentiszteletet, mint az iskolázást jul. 29-én betiltotta. Az istentiszteletet nyolcz nap múlva megengedte ugyan, de az iskolázást nem. E végett, és hogy követeket küldhessenek Bécsbe, kérelmet adtak be Steinvillehez, a ki aug. 25-éről azt feleli, hogy követküldést nem enged, de kérelmet küldhetnek — a tanítás megengedését hallgatással mellőzi. A folyamodást, melyben kérték a császártól az ifjúság taníthatásának megengedését, el is küldték Bécsbe. Miként nyertek aztán szabadságot az iskola megnyítására, arról adatokat nem kaptam.

A Huszár-házban a földszinten volt 4 szoba, az emeleten 2 szoba, az égések által igen megviselt állapotban. A mint az ekklésia jegyzőkönyveiből és egy 1723. febr. 19-én írt leltárból[1]) kitetszik, az ekklésia 1722 és 1723-ban az emeleten még 2 szobát toldott a meglevőkhöz, még pedig nagyobbára a diákok által font vesszőből, s így lett összesen 8 szoba. [2])

E Huszár-féle telekhez 1725. nov. 27-én Pálfi Zsigmond püspök és az ekklésia s iskola gondnoka, Teleki Ferencz, megszerezték Kövendi Dánieltől a Szappan-utczába vezető sikátor magyarutcza felöli szegletén levő Szigyártó István-féle telket 175 mfttal a közadakozásból gyűlni kezdett állandó alapból. [3]) Hogy ez alap csonkulást ne szenvedjen, Biró Sámuelné, V. Dániel Klára ajándékozott 60 mftot. Toldalaghi András még a mult száz végén ajándékozott volt egy veres tokban álló, hosszú lábas, fedeles ezüst poharat a végre, hogy ezt hordozzák a püspökök a zsinatokra s ott használják. Ezt a poharat az 1725. jun. 29-én Szovátón tartott zsinat eladatni határozván (Prot. Cons. 325. l.), megvette a toroczkói ekklésia 60 mfttal. Ezt az összeget is a telek árába adták s

[1]) Lásd a leltárt fasc scholast. III. végső számozatlan lapján.

[2]) Kolozsvári ekkla Protoc. N 36. l. és Gyergyai Pál jegyzeteit 1722. és 1723-ról egy ív papiron e Protoc.-ba szabadon betéve.

[3]) A vásár szerződés a levéltárban fasc. H. 3.

collectából még 55 mfttal pótolták. Ennyiben tehát az iskolai telek alapítói V. Daniel Ferencz és Toldalaghi András.

Egy 1725. decz. 2-án felvett leltár szerint [1]) e Szigyártó J.-féle telken a magyar-utcza felől volt egy ház s ebben földszinten 2 szoba és 1 pincze. A kapú közéből is egy szobát csináltak. Ennek a teleknek a végében, a Szappan-utcza felöli szögleten 1726. márcz. 6-án megszerzett Pálfi Zsigmond püspök egy puszta kertet Erdélyi Boldizsártól „azon ekklésia scholájában Commoráló deáki ifjúság habitaculumának megbővítésére“ 9 mf. 60 krral [2]), mely összeget 1727-ben az állandó alapnak szintén megtérítették. A Huszár-féle telek háta megett volt még egy telek, melyet Hentes Szatmári Istvánnétól 1742. máj. 6-án 100 mfrttal, az állandó alapból, megvásárolt Gyergyai Pál curátor és Nagy György ekklai jegyző.[3]) E telken csak egy sövényből font 2 kis szobás ház volt.

Igy lett mostani főiskolánk telke négyszög alakú, lévén határai délről Belmagyar-utcza, keletről a sikátor, északról Görbe-Szappan-utcza, nyugatról a Pákei-család telke, s ekkorának maradt 1819. november 30-ig.

A tanuló ifjúság száma folyton szaporodván, 1759. julius—októberben a telek Szappan-utcza felöli végében — keresztben — vesszőből 4 új szobát fontak a diákok, melyeknek Ázsia, Áfrika, Amerika és Európa neveket adtak. Erre és más apró javításokra költöttek ez évben 385 mfrt 36 krt és 44 véka búzát.[4])

Erre adakoztak:

a) Collectából 1748-ban gyült	60 mft.	
b) „ „ 1759-ben „	240 mft.	76 kr.
c) P. Horváth Rebeka 1759. jul. 20-án	100 mft.	
Összesen	400 mft.	76 kr.

1765. és 1766-ban a sikátor felől fenyőborokafákból újra 4 szobát építettek; Magyar-utcza felől 2 faszobát kőből újra raktak; a földszinti nagy szoba (u. n. Róma) mennyezetét bolthajtással s

[1]) Fasc scholast. III. végső lapján.

[2]) Vásári szerződés fasc. H. 4.

[3]) Vásári szerződés fasc. H. 5.

[4]) Nagy Mihály isk. főnök számadása 1759-ről fasc. docum. l. 20. 21. és fasc. transpor. I. 34.

az emeletre vivő falépcsőket kővel cserélték ki és a szükséghelyet a telek közepéről észak-nyugati szegletébe helyezték.

Ez építkezés is közadakozásból történt és pedig gyűlt összesen 455 mft. 84 dr.[1]), melyből elkelt 413 mft. 93 dr. s isk. főnöknél maradt közszükségekre 41 mft 96 dr.[1])

Ily toldott- foldott állapotban maradott aztán az épület 1779-ig, dísztelen kinézésével magára vonván a járó-kelők szánakozó figyelmét. Volt az egészben 18 szoba, 4 tanterem és mellékhelyiségek.[2])

Az annyiféle módon és időben összetákolt épületek nem is tartottak sokáig. P. Horváth Ferencz 1778. jun. 20-án főgondnokká választatván, Kolozsvárra sietett az iskolai s más ügyek gyökeres megismerése végett s már nemcsak az újabb épületeket, hanem a régi Huszár-féle házat is összeomló félben találta, a mint kitetszik Maurer Sámuel főgondnok-társához 1778. október 18-áról írt leveléből, a kit e szomorú körülményről értesítvén, kéri, hogy a székely atyafiakat készítse elő a segélyadásra.

A következő 1779. évi máj. 11-éről ugyan e főgondnokunk körlevelet intéz mindenfelé az országba, melyben elmondja, hogy a tanítóház leszakadó félben van, s tarthatni attól, hogy tanuló ifjainkat oda öli. Különben is a helyiség oly szűk, hogy a theologiát tanuló ifjaknak negyedrésze sem fér bele.

Aztán az iskola thékája is oly szoros, hogy darab időtől fogva a jóltevők által ajándékozott, vagy testált könyvek a földön egymás hátán vesztegelnek benne. Ezért elhatározták, hogy alakítsák át a tanító-házat (a mai 18-ik számú szobát) lakószobává, az alatta levő lakószobát (a mai 28-ik számú u. n. német tantermet) thékává és építsenek egy új auditoriumot.

A kőmivesekkel meg is alkudtak 750 rfrtban, „de ezen kevés költségre is — úgy mond — semmi fundusunk nem lévén, kényteleníttetünk jószivű, kegyes atyánkfiai adakozásaira szorulni, noha a pénznek felettébb megszorított szűk volta reménységünkben kevésbbé csüggedeztet; ellenben azon kevés summának kicsinysége, valamint kedves atyánkfiainak szentséges vallásunknak megmaradásában munkás készsége bátorít, hogy kit-kit arra rendeltetett atyánk-

[1]) Fasc. docum. C. 23. sz. és Protoc. Gen. Cons. 249. l.
[2]) Kozma M Hist. Unitarior. III 517. l. kézirat

fiai által megtaláljunk, hogy az azok által előmutatandó listába bejegyezze, hogy ezen esztendőben mennyit adhat két versben, u. m. a közelebb következő zsinatra és másodszor Szt.-Mihály napjára.

A kik pedig egyszerre mind megadhatnák, avval is Istenünkhez, szent vallásunkhoz, keresztény atyánkfiaihoz és felebarátainkhoz való szent igyekezetünket mozditanák elé. Ebben mutatandó szives indulatra mozditson kit-kit a tehetsége szerint való adakozásra a bizonyos, örökké való jutalom.“ stb.

E körlevelet mindenik espereshez és inspector curatorhoz elküldvén, meleg hangon kéré őket, hogy osszák fel egymásközt a maguk körükben való járásnak terhét s járjanak el minden rendbeli atyafiakat a maguk személyök szerint, s annyival is inkább unszolják „mert nincs ma rendünkön se úr, se asszony, se nemes, se nemtelen, se ekkla, se privatus, a kinek szüksége ezen épitésben fenn ne forogna; mert ha tanító-házunk nem lészen, se fiaink, se atyánkfiai, se papjaink tanítottak nem lesznek, mely szegény társaságunknak teljes elapadását szerezné.“ Aztán igy folytatja. „Az épités oly szükséges, hogy daczára a szűk pénznek, és annak, hogy az ő saját megkezdett épitése is félben áll, mégis 100 mfrtot szánt és igért s találkoztak mások is, kik az Isten anyaszentegyházának épitéséhez való szeretetőket nállánál még bővebben is ajánlották. Ezért nem is kételkedik, hogy az esperesek és insp.-curatorok is köreikkel együtt ezen szükséges jónak előmozditására mindent megtesznek, a mire atyafiságos szeretettel újból meg újból kéri is.“

Az azon évi jun. 20-án Árkoson tartott zsinatra némely esperesek már 459 frtot hoztak az épitésre, melynek terve és költségvetése szintén beadatott. Az adakozásban nyilvánult szép siker, a mint következtetni lehet — annyira felbátorította a zsinatot, hogy a kollégium egész homlokzatának újra épitését elhatározták, felkérvén az espereseket és insp.-curatorokat, hogy tegyenek javaslatot, hogy mindenik ekklésia — vagyona arányában — mennyit áldozzon e czélra és annak megfizetésére hathatósan ösztönözzék is az ekklésiákat.

Az épités vezetésével Bartha Mózes pénztárnokot, egyházunknak egyik legbuzgóbb és legáldozatkészebb tagját kérték fel, a ki aug. 3-án értesíti Horváth F.-t, hogy a kőmivesekkel 2000 frtban megalkuván, az épitést jul. 19-én elkezdette s pénzre van szüksége.

Horváth F. aug. 10-ről irt válaszában sokalja a 2000 frtot, de „ám legyen — úgy mond — csakhogy a tervnél nehogy többre menjünk, vagy új fundamentumot építsünk, a hol t. i. nem volt épület, azért a tervet hitelesíttesse, hogy szükség esetében megmutathassuk, hogy e fundamento semmit se építtetünk. Az építést kölcsön vett pénzzel is szorgalmatosan folytassa, mert félős, hogy a kaali és gálfalvi templomok ügye, mely most van legfelsőbb elhatározás alá küldve, ellenünk dől el s akkor a kollegium építésétől is elrekesztetünk."

Az adakozás iránt táplált szép remény azonban nem igen teljesült, mert aug. 3-ról panaszos hangon ir az esperesekhez, közölvén velök a Bartha által kiküldött tervrajzot és levelet, hogy megértsék miben áll a dolog. Mély sajnálatát fejezi ki az inspector-curatorok s különösen az esperesek nagyhidegsége felett, midőn ezen szent igyekezetnek előmozditásában meg sem mozdulnak, holott elég rendelések tétetnek mind irásban, a mit meg is unt, midőn látja, hogy nincs semmi eredménye, mind szóval a zsinatkor. Pedig maguknak az espereseknek kellene ezen leginkább örvendezni és mindeneket mentől nagyobb hathatósággal serkenteni.

„Vévén és megértvén azért — úgy mond — tisztelendő uram ezen levelemből mostani szorongattatásunkat, végképpen kényszerítem a rendelés szerint kötelessége teljesítésére, és legottan maga, notariussa és insp.-curator uraim meginduljanak, listába vevén minden patronus, nemes és közrendű atyánkfiait, s megmutatván mind előre, mind most küldött leveleinket: mentől nagyobb szorgalmatossággal gyüjtsék az adakozásokat, elküldvén katalogusokat a pénzzel együtt, hogy abból ki mit ád s ki nem ád, megtudhassuk, melyet jövendő jó emlékezetre mind magamnál, mind a Gen. Protoc.-ban akarok hagyatni. És ezt kinek-kinek meg is lehet mondani, hogy szégyen lesz emlékezetre hagyni a felette kevés alamizsnát, holott megtetszik a küküllő- és marosköri adakozásból, hogy közönséges pap is ad 30 mfrt, cancellista, a kinek csak pennája az ekéje, 4 rfrtot, s marosszéki jobbágy ritka, ki alább adott, vagy igért egy máriásnál."

Irja továbbá, hogy a zsinati határozat szerint az ekklésiáknak is részt kelletvén venni, normául vehetik a jobbmodúak Szentgericzét, mely 8 mfrtot, a közepesek Déstalvát, mely 3 mfrtot, s a

legalsók Szőkefalvát, mely 1 mfrtot adakozott, s az oda bevaló ekklésiák is jövedelmükből ezen szükséget e szerint segítsék. A belső emberek pedig meg se gondolják, hogy a pap 2 frton, a mester 1 frton alól conferáljanak, meggondolván azt, hogy egész életöknek alapja azon iskolából van. Azon feljül tehetsége szerint az Istenhez tartozó háládatosság, szöntséges vallásunkhoz való buzgóság kit mire viszen, meglátjuk és tapasztaljuk. Mindezeket pedig az igéretekkel és felszedett alamizsnával együtt 2 hét alatt egy mestertől küldjék el neki, mert minden magán dolgát félretevén, aug. 23-án az építés megtekintésére Kolozsvárra megy s egyuttal a pénzt is kiviszi.

E hathatós felhivásnak meglett a kivánt eredménye. A főcurator az espereseknek rendre szépen megköszöni szives fáradozásukat, s a küldött összeget épen úgy veszi, mintha neki küldötték volna.

Az építés — a mesteremberek lanyhasága miatt — lassan haladt, úgy, hogy ámbár az ifjúság is csak nov. 1-én gyült be, mégis ez évben felénél alig végeztek el többet.

Az 1780-ik év tavaszán újból megkezdődött az építés s meg a fáradhatatlan főcurator kérő, köszönő, dorgáló és buzdító sürű levelezése is, a minek köszönhető, hogy aug. 15-re készen állott a magyar utcza hosszában, a régi fundamentumra emelt egy emeletes tégla épület. Ugyanezen a napon a Repr. Cons. ülésében, melyen jelen volt a professorokon és a két pénztárnokon kivül Horváth Ferencz főcurator, Zsuki László a kolozsvári és Pápai István a tordai gymnasium felügyelő gondnoka, meghatározták, hogy a kollégium külső része a további intézkedésig a Consistorium előtt tudva levő okokból, ki ne vakoltassék, — továbbá, hogy a sikátor felől való része is, a megépitett részével egyenlőleg felépittessék és egyenlő fedél alá vétessék. De minthogy erre a fundamentumot erősiteni, sőt a régi helyett új fundamentumot is épiteni kell, ezt pedig engedelem nélkül tenni nem bátorságos, (!) azért a megirt csonkaságnak felépitéséért a fels. kir. guberniumhoz kell folyamodni, jelentvén azt is, hogy az iskola fentartásáért ugyanazon fedél alá s ugyanazon alapra minő reparatiót tettek. A szükséges engedély kieszközlését újból a főcuratorra és Lázár István prof.-ra bizták. [1])

[1]) Horváth F. 1780. sept. 23-ról irja, N. Lázár István profes.-ral nemsokára Szebenbe megy.

A közben a belső felszerelés is elkészülvén, 1780. decz. 3-án az auditoriumban nagy számú pátronusok és városiak jelenlétében fényes ünnepet tartottak, mely alkalommal az ifjúságnak a Horváth F. iránti hálaját ifj. Kozma Mihály fejezte ki, hasonlítván az ő érdemeit a templomot építő Néhémiás profétához.

A kollégium magyar-utczai homlokzata a régi fundamentumon egy emeletre véve tehát készen állott, de a sikátor felőli részén az 1765-ben fából épített négy szobából álló része földszintes maradt.

Ennek a földszinti résznek is új fundamentumon emeletre építésére engedély nyerés P. Horváth Ferenczre és Lázár I. profes.-ra bizatván, a fentjelzett consist. végzésben: a főcurátor ez ügyben is oly fényesen kimutatott buzgósággal járt el. Előbb Lázár Istvánnal, azután egyedül addig járt Szebenbe a guberniumhoz, míg 1780. nov. 23-ról kinyerte a decretumot, mely az építési engedély megadását attól teszi függővé, ha oly összeget tudnak kimutatni, melyből az építést az adózó nép minden megterheltetése nélkül eszközölhetik. Ez iránt véleményt kér a kolozsvári tanácstól.

A tanács jelenti 1781. jan. 24-ről, hogy három biztost küldött ki két kőmivessel, a kik úgy nyilatkoztak, hogy a javítás felette szükséges; az építést nem az adózó nép kárával akarják, hanem a patronusok és más nem a néptől való, hanem magasabb állásúak adakozásából. A városi közönségnek sincs kárára, sőt mivel ezen kollégium újra építése egy utczának épen a szegletére jönne, a városnak díszére válnék.

A helyszini szemlére kiküldött biztosok jelentése kelt 1781. jan. 23-án. Ebben elmondják, hogy a hely hosszúsága 15 öl $1^1/_2$ láb, szélessége 4 öl; a mostani épület alapja csak 2 láb s kővel van kirakva, rajta tölgyfa gerenda, ezen ismét egy tégla vastagságú kőfal részint már romokba dőlve, a mit nem lehet megigazítani, hanem ha újat építenek helyébe. Ez pedig sem a szomszédoknak, sem a városnak kárára nem lesz, de a legnagyobb díszére.

A gubernium mind az építést szükségesnek, mind a költséget a nép megterheltetése nélkül eléállíthatónak látván, ajánlólag terjesztette fel az udvarhoz 1781. febr. 9-ről.

Az udvar márcz. 28-án az újraépítésre az engedélyt, az adózó nép megterheltetése nélkül megadván, erről a gubernium mind a főgondnokokat értesítette, mind a városi tanácsnak megrendelte,

hogy ügyeljen, nehogy abból az adózó népnek valami megterheltetése legyen.

Az engedély megérkezéséről és tartalmáról örvendező és hálaadó lélekkel értesíti P. Horváth F. máj. 8-ról az espereseket s hathatósan buzdítja és kéri, hogy minden kegyes patronus urainkat, immunis embereinket, papi rendeinket, ekklésiáinkat maguk személyesen keressenek meg s igéreteik és adományaik listáját a jövő zsinatra vigyék el. E zsinaton fogják az építés módját meghatározni s ha ez meg lesz, még e nyáron el akarják a munkát végezni.

1781-ben azonban tilalom következtében zsinat nem tartatott s így az építésről sem határozhattak. Horváth F. azért nem pihent. Számos levelében 1782-ben is serkenti az espereseket és köri gondnokokat a gyűjtésre, egyes patronusokat adakozásra. Lelkes fáradozását azonban nem kisérte kivánt siker, nem gyült elegendő összeg s így az építés jobb időkre maradt.

E sikertelenség abban leli magyarázatát, hogy a szokásos collectárnak meglévén tiltva: a professorok fizetése, a Pákei József és Márkos György Bécsben levő akadémisták költségei, valamint a sérelmek orvoslása végett Bécsbe küldött két követ kiadásai, mind csak a nemesség és belső emberek adományaira s az ekklésiák szükös jövedelmére nehezedett s így nem csoda, ha ezeket még egy Horváth F. buzgósága sem lelkesíthette további adakozásra.

A tovább építésről nem is volt többé szó egész 1795-ig, a mikor a főtanácson P. Horváth Ferencz a sikátor felőli rész megépítését újolag sürgetni kezdette. A consistorium elismerte az építés szükséges voltát, de az épen épülőfélben levő templom körüli állások miatt későbbre halasztotta, pedig a sikátor felőli szobák annyira le voltak sülyedve, hogy — egykorú feljegyzés szerint — „az ablakokon nemcsak a kutyák kukucsáltak be, hanem a békák is beugráltak.“

1798-ban a főtanácson ismét megsürgette a főcurator az építést, a mikor, valamint a következő évi főtanácson is csak azt határozták, hogy vétessék fel annyi tőkepénz, a mennyi a kollégium romladozott részének megépítésére megkivántatik. De ez érdekben semmi lépés sem történt.

Végre 1800. jan. 28-án tartott főtanácsi ülésen az építés ügyének jó móddal való elintézésére és a szükséges rendeléseknek a

megtételére a Repr. Consist. mellé egy comissio rendeltetett P. Horváth Ferencz és Lázár István püspök elnöksége alatt, melynek tagjai voltak: Szentiványi Sámuel, a kolleg. insp. curatora, Bartha Mózes, Ágoston Márton, Pákei János, Pákei József és Nagy Zsigmond.

E bizottság elismerésre méltó buzgósággal el is járt megbízatásában. Megállapodásait a képv. tanács elé terjesztette. Ez ápr. 6-án tartott ülésében Gyergyai Mihály pénztárnokot megbízta, hogy szerezzen anyagot, addig is, míg eldöntik, hogy egészében adják-e ki a munkát, vagy napszámra építnek. Továbbá ápr. 20-án megbízta Ugrai László mérnök hitbeli atiát és Lederer építőmestert terv és költségvetés készítésére, a kik május 11-re munkálatukat be is adták, mire meghatároztatott, hogy előre csak a sikátor felőli rész építtessék meg. Horváth Ferencz a költségvetést igen magasnak találván, maga készített tervet, mely szerint az építés sokkal olcsóbba kerülne. E felett hosszasabban alkudoztak Ledererrel, míg végre nov. 30-án meghatározták, hogy ne csak a sikátor felőli, hanem a Magyar-utczára néző rész is építtessék meg, még pedig az egész 2 emeletre. Lederer készítsen ez értelemmel új tervet.

1801. márcz. 1-re az új terv és költségvetés is beadatván, ezeket a képviselő tanács márcz. 28-án tartott gyűlésében, melyre a már 70 éves Horváth Ferencz betegeskedése daczára is megjelent, elfogadta s a szerződést megkötötte oly feltétellel, hogy a régi (a mai 18. és 28. sz.) szobáknak csak falai reperáltassanak, s ajtók, ablakok a többivel egyformálag alakíttassanak. Abban az évben az egész épület fedél alá menjen, s a földszinti rész és az auditorium használhatókká és lakhatókká tétessenek; a következő 1802. évben pedig az épület bevégeztessék.

A költségvetésre nézve megállapodtak, hogy e czélra fordíttassanak mindenféle restans interesek s haszon nélkül künn heverő pénzek és adósságok, melyek felszerelésére két cancellista haladék nélkül kiküldessék.

Gyergyai Mihály pénztárnok mellé építésre felügyelő gazdának felfogadták havi 12 rfrttal Fekete Istvánt s a városi tanulókat otthon lakásra útasítván, 1801. ápr. hóban a sikátor felőli faházakat lebontották, s ugyanezen évi május 10-én a fundamentum ásatásához kezdettek.

1801-ben csak a sikátor felőli földszinti szobák készülvén el,

a helyiség annyira megszűkült, hogy a régi püspök ház és a szabó czéh ma is meglevő háza közti Olasz-házat a Magyar-utczában kölcsönvett 3000 mfrttal kelle megvásárolni, a tanulók egy részét oda kellett szállásolni.

1802-ben az auditoriumban új tervet készítettek, mivel az előbbi terv szerint igen törpe lett volna s a kőlábak is sok helyet foglaltak el. Ekkor az ekklésia tiltakozott és zúgott a templom világosságának átvétele miatt, de végre csakugyan megnyugodott.

Ez évben bontották le az 1759-ben épült sövényházakat is a Görbeszappan-utcza felől.

Igy folyt az építés oly erélyességgel, hogy 1804. végén annyira készen volt, miszerint az 1805. jan. 19-én tartott főtanácson az isk. díjakat is megállapíthatták, noha az auditorium fedelét s a tüzfalakat csak ez évben rakták fel; az ajtókat, ablakokat 1806-ban készítették el. Az egész építés csak ezen évi szeptemberre végződött be teljesen.

Bármennyire törekedtek is a restans intereseket felszedni, mégis 4—5000 mfrt. adósságot kellett az építés alatt tenni. Ezért, ámbár sokan szerették volna az Olasz-telket professori háznak megtartani, kénytelenek voltak azt annál inkább eladni, mert ruina lévén helyreállitása tetemes költségbe került volna.

Végre készen állott a nagy épület úgy, a mint ma is van. A felső emeleten a templom felől 3, a magyar utcza felől 4, az udvar felől 2, tehát összesen 9 szobával; a középső emeleten szintén 9 szobával és a 10. számmal jelölt diszteremmel Szappan-utcza felől; a földszinten hasonlólag 9 szobával és a diszterem alatti könytárnak tervezett nagy teremmel s mellette a könyvtárnok számára egy kis szobával, mindössze tehát 30 helyiséggel.

Az építés házilag eszközöltetvén, csaknem egész sulya Gyergyai Mihály pénztárnok vállaira nehezedett, kinek az anyagok és pénzek beszerzése ily nagy építéssel járó sok fáradozása, vesződése mindig hálás említést érdemelnek.

A falakat téglával vegyesen bányakőből rakták úgy, hogy még az emeleti szobáknak is bolthajtásuk van. Az ablak rámák és könyöklők mindenütt faragott kőből vannak. A kulcsokat a falakba — fájdalom — többnyire tölgyfa gerendákból tették, melyek elkorhadván, a falak kihajolni kezdettek, úgy, hogy 1886-ban a ma-

gyar utczai oldal falakat vas kulcsokkal kellett az udvar felöli oldalokhoz erősíteni.

Az egész építésre kiadatott 1800. febr.-tól—1806. végéig összesen . . . . 26.184 mfrt és 11 pénz [1])
Többlet munkáért 400 „
Összesen: 26.584 mfrt és 11 pénz.

A könyvtár szaporodása s a képviselő tanácsi tanácsteremnek és levéltárnak a régi püspöki házból a collégiumba áttétele miatt[2]) a helyiségek megapadván, az épület bővítése 1858. máj. 30-án 175. sz. a. elhatároztatott oly módon, hogy a sikátor felől lévő végében építtessék 4 tanterem egy előszobával úgy, hogy szükség esetében emeletet lehessen rá rakni. Ez értelemben 1860. máj. 6-án Kogerbauer Antal kolozsvári építészszel 5130 frtban o. é. a szerződés megköttetvén, az építéshez azonnal hozzá fogott s a következő 1861. évi sept. 1-re teljesen készen is volt.[3]) Mindenik szoba bolthajtással s a fedél cseréppel épült; az elő szoba 31. a Görbe-Szappan-utcza felöli legszélső szoba 32. s a következők 33. 34. és 35. számot nyervén. A 32. sz. a. szoba vegytani és ásványtani — a 34. sz. természettani szertárnak rendeztetett be.

Kovács István és Dr. Bartók István becses könyvtáraik mellett Dr. Brassai Sámuel is számos könyvvel gyarapítván az iskolai könyvtárt, ezek elhelyezhetése végett az 1. és 21. sz. tantermet el kellett foglalni; a fejlődés természeténél fogva a gyűjtemények is zsufolásig megteltek. Ezért a helyiségek bővítése ismét égetővé válván, az 1819. évi november hó 30-án 6300 Rfton megvásárolt Pákei-féle szomszéd telek 1887. évi november hó 1-én az iskolához csatoltatott. E telken eredetileg csak földszinti lakás volt, melyre 1856-ban egy emelet rakatott; földszinti része eleitől kezdve tanári — emelete 1862. ápr. 24-től pedig püspöki lakásul szolgált. A kollégiummal épen szemben levő, régen Wesselényi-, újabban Biasini-féle szép nagy telek 1883. aug. 6. megvásároltatván, a püspöki szál-

[1]) Lásd Perceptori Libellus 1798—1803 94., 121, 195. és 1804—1806 23., 66., 102. stb. lapokat.

[2]) 1855-ben.

[3]) Lásd E. K. Tanács 1858—175 1859—362. 1860—113. közig. szám. 50—1860 p. ü sz.

lás 1885. oct. 1-én a rajta levő terjedelmes emeletes ház egyik részébe tétetett át, a Pákei-féle ház pedig a szükségelt átalakítások után 1887. nov. 1-én a kollégiumhoz csatoltatott, mely ez által nyert az emeleten egy előszobát, három tantermet és 1 szertárt, a földszinten 2 tantermet, az ifjúsági könyvtárnok lakást és az ifj. könyvtár és olvasó szoba elhelyezést; összesen 10 helyiséget.

Az 1900. évben 50 helyiség volt az egész épületben az ajtók fölé szegzett és számozott pléh táblákkal megjelölve. A sorszám a felső emeleten a templom felöli folyosó északi végén kezdődik.

A helyiségek közűl volt:

1. Theologiai tanterem a 46-ik sz. alatt.
2. Főgymnasiumi „ 8. 18. 23. 28. 33. 35. 40. 41. 45 sz. a.
3. Elemi oszt. „ 3. 22. sz. a.
4. Könyvtár „ 1. 11. 12. 13. 47. sz. a.
5. Lakószoba 2. 4. 5. 6. 7. 9. 14. 15. 16. 17. 19. 24. 25. 26. sz. a.
6. Vegytani és ásványt. szertár. 32. sz. a.
7. Természettani szertár 34. sz. a.
8. Természetrajzi szertár 37. 39. sz. a.
9. Ifjúsági könyvtár 42. 43. sz. a.
10. Igazgatói iroda 29. sz. a.
11. Tanári szoba 27. sz. a.
12. Díszterem 10. sz. a.
13. Consist. tanácsterem 20. sz. a.
14. Levéltár 21. sz. a.
15. Szerkamra (régen tömlöcz) 30. sz. a.
16. Előszoba 31. 38. 44. sz. a.
17. Raktár 36. 48. sz. a.
18. Szükséghely (vizvezetékes) 49. sz. a.
19. Fáskamra (tantermeké) 50. sz. a.
20. Pincze — a lakószobák számára fatartóul. —

Az épület sem a mai szükségletek, sem a mai kor kivánalmainak nem felelvén meg, az előljáróság már 1893-ban tervbe vette egy teljesen uj iskola építését. Hogy ez aránylag hosszasan huzódott, oka a meglevő telek szűk volta és az alkalmas telkek tulajdonosai által követelt magas ár.

Az 1894. évtől csakugyan sikerült a b.-magyar-utcza északi

során a templomtól kezdve 7 teleknek, valamint az ekklésiától Schyrmer János szász. unitár. pap által 1710-ben testált egyik papi háznak és a leányiskolának megszerzése. Igy az építkezés eszközölhetővé vált, miután a Berde Mózsa által e czélra hagyott 50.000 frt az egyház rendelkezésére jött s a vallás és közoktatásügyi minister Wlassics Gyula ő nméltósága is 110.000 frt törlesztési kölcsönt előlegezett. [1])

IV. FEJEZET.

Osztályok. Frequentálás. Egyenruha. Házi rend. Esküdtszék. Büntetésnemek. Közvizsgálat. Szünidők.

Kollégiumunkban 1718. után csaknem a század végéig — s valószinüleg azelőtt is — következő osztályok voltak:

Elemi osztályok (syllabisantes, legentes).
Declinisták.
Comparisták.
Conjungisták.
Syntaktisták.
Etymologisták.
Poéták.
Orátorok.

Ezen osztályokban addig maradtak a tanulók, míg teljesen elkészültek, tehát némelyik két évig is.

Ekkor léptek a philosophia- vagyis *diák*-osztályba, hol az első évben novitiusoknak, azután veteranusoknak neveztettek.

A diákok közé való felvétel úgynevezett *frequentálással* történt, a mi nehéz megpróbáltatás volt. Az új diáknak ugyanis, ha togátus egyenruhás akart lenni, hat hétig egyenruhában kellett járnia. E nélkül még az ajtón sem volt szabad kimenni. Felöltözve folyton az asztal mellett ült és tanult, pontosan feküdt és kelt, mindennap kétszer templomba ment, magaviseletében, járásában, beszédében kifogástalannak kellett lennie.

[1]) A 9 telek vételára, mellék költségekkel együtt 142.331 frt. 96 kr. o. é. 284.663 kor. 93 fill.

A hat hét leteltével az egész dlákság, a tanárok s később az esküdtek előtt vizsgát tett a kátéból és görögnyelvből, melyre következett a birálat és az anyakönyvbe sajátkezüleg beiratkozás. Szavazat döntötte el, hogy az illető felszabadul-e vagy ismétel. Ez fontos volt, mert felszabadulása előtt senki sem részesülhetett jótéteményben. A bőbeszédű fecsegőre nézve silentiummal sulyosbították az ismétlést (t. i. a frequentálás alatt senkihez sem volt szabad szólnia).

Némely hibákért a veteranusoknál is frequentálás volt a büntetés, melynek kiállása után kidolgozott latin oratióval, vagy Ciceronak e végre kijelőlt és betanult beszédének hibátlanul elmondásával kellett az illetónek az egész „coetus“ előtt felmentést kérni.

Ezután az új diák első éves egyenruhás, „togatus“ lett s mint ilyen, tanult logikát, metaphysikát, algebrát és görögnyelvet. melyekből rendre sikeres vizsgát tévén, a következő évben a „veteranusok“ közé lépett. Mind az al-, mind a felsőosztályok bevégzése után minden tanulónak beszéddel kellett az előbbi osztályból kibúcsuzni s a következőbe a felvételt kérni.[1])

Az egyenruha a XVII. és XVIII. században volt: fekete nyakkendő, magyar csizma, sötétkékszínű posztónadrág, mellény, dolmány, bárányprémmel szegélyezett, szárközépig érő mente (toga) és süveg. Minden darabnak meg volt szabva színe, hossza, gomb, csattok nagysága. A diákok fülközépig érő hosszú hajat viseltek.[2])

Ugy az egyenruha, mint a frequentálás módja 1848-ig sok

[1]) Ily szónoklatot tartott 1654. márcz. 9-én az 1653. aug. 6-án Kercseden eltemetett Bethlen Ferencz buzgó unitárius főúr két fia: Farkas és Gergely, továbbá V. Daniel István és P. Horváth János is.

[2]) A hosszú haj levágása miatt sok baj volt. A néhai Laborfalvi Benke Róza Jókai Mórné atyjáról téves az az állitás, hogy az enyedi kollégiumból a hosszú haj levágatása miatt kicsapatott Benke József sohasem tanult Enyeden; hanem a kolozsvári unitárius kollégiumban, mint a kálnoki unitárius mester fia. Igaz, hogy a hajlevágásért többekkel együtt őt is megbüntették 1804-ben, de nem ezért hagyta el a kollégiumot, hanem azért, mert őt mellőzve Molnost küldték akadémiára.

A kurta hajat a zsin főtan 1807. jul. 2-án a diákok kérésére valahára megengedte. (Prot. Gen. Cons. VI. 215. l.)

A pantalon viselete 1842-ben engedtetett meg, mikor az övet eltörölték.

változáson ment keresztül.[1]) Egyebeket mellőzve csak azt említem meg, hogy a süveget a nagy franczia forradalom felszegzett kalapja (Mitrovszky), ezt pedig 1820-ban a fekete magyar kalap szorította ki.

Az ifjúság 1837-ben 57. főtan. sz. a. folyamodott, hogy magyar helyett „gatya"-nadrágot viselhessen, de nem nyerte meg.

1848-ban alig érkezett Kolozsvárra Pestről a márcz. 15-iki események hire, a mi diákjaink is forrongásba jöttek. A kétfejű sasok és sok más mellett valami külön vívmányra is áhítoztak. Hirtelen nem találván egyebet, márcz. 26-án épen consistoriumi ülés alatt egetverő „szabadság" kiáltásokkal a tanácsterem ablakai elé gyűltek és „roham-kérvényt" nyujtottak be, melyben az egyenruha — tehát a magyar öltözet — rögtöni eltörlését követelték. Követelésök teljesíttetett. Az 50-es években aztán szivesen fölvették volna, de az absolut kormány csak a „magyarka" viselését nézte el.

A kik nem szándékoztak egyházi szolgálatra lépni, azok a frequentálás alól mentesek voltak s *secundanusok*-nak neveztettek és kivételes törvényeik voltak.

A frequentálás sok módosuláson ment át, míg 1839-ben végleg eltöröltetett. Ugyanekkor törölték el a secundanusok külön törvényeit is.

A togatusok és secundanusok után következtek az u. n. *neutralisták*. Igy nevezték a poétákat és oratorokat; végre csak az utóbbiakat és azon felső osztálybelieket, kik szegénységök miatt nem szerezhettek egyenruhát.

Az alsó osztályokban is egy testületet képeztek a *mendicansok*. Szegénysorsú gyermekek voltak ezek, a kik a lakó- és tantermekben mindennemű szolgálatot teljesítettek. Az óvárbeli és piaczsori iskola korában a tehetősb polgároknál a főzetés sorrendjét bejelentették, az ebédet másnap a diákoknak felhordották s a négy asztalhoz beosztott diákoknak felszolgálták. A magyar-utczai iskolában a segélyezés ezen neme már megritkult, de a polgárok esténkénti megkeresése — kántálás — élelmi czikkekért 1810-ig fennállott. Különben a mendicansok is alkotmányos életet éltek annyiban, hogy sokáig maguk választották elnöküket, a decuriót. Később az iskola-

[1]) A Főtan 37—1784. sz a. a frequentálás alatt a mente és süveg folytonos hordását törölte el.

főnök szolgája volt e méltóság viselője. A tehetősebb diákok külön szolgát is tartottak.

A piaczi iskolában tizenöt lakószobában voltak a tanulók elhelyezve 1718-ban, a magyar-utczaiban szintén 15—18-ban. Az egyes szobákban egy idősebb diák, mint szobafőnök — hospes — tartotta fenn a rendet és fegyelmet. Minden szobában a lakók gondoskodtak házi szükségleteikről, fütésről, világitásról, takarításról stb.

A bennlakó diákok reggeli $^1/_4$6 órakor és sokáig estve is 7 órakor *könyörgésre* gyültek össze, hol bibliaolvasással, imával és énekléssel nyitották és zárták a napot. E mellett hetenként kétszer szónoklati gyakorlatot tartottak, hol kinek-kinek a saját munkáját kellett előadnia.

Fegyelemtartás tekintetében a gyermekek az iskolafőnök és osztálytanárok alá voltak rendelve. A diákokra mindennemű mulasztásért, hibáért, törvényelleni vétségért pénzbüntetés volt szabva, melynek fokát a pénzbeli javadalmak felosztásakor az egész „coetus" állitotta meg s az iskolafőnök, illetve exactor (alfőnök) vont le s tett a divisiocassába. A coetus ezen joga és kötelessége 1770-ben az ifjúságnak csaknem kitörő lázongása mellett az *esküdtszékre* ment át, mely állott az egész diákság által választott 12 idősebb diákból az iskolafőnök elnöksége alatt. Az *esküdtszék* intézménye a közelmult 1893—4. tanévvel szünt meg.

A *büntetés nemei* és *fokai* sok változtatást szenvedtek. Legkeményebb büntetéssel sujtották a lopást. A tettesnek ugyanis, ha togatus volt, az udvar közepén az egész ifjúság előtt togája szárnyait levágták, azután a tanulóktól alkotott két sor közt végigment s mindenkitől egy-egy vesszőütést szenvedve el, az iskolából csengettyű-szó mellett kiüzetett. [1]) Kemény büntetés volt a több napig tömlöczbe zárás is, melyet bizonyos szerelmi kalandjáért még a később nevezetes emberré vált Felvinczi Györgynek, mint iskolafőnöknek is ki kellett állnia. E miatt sokszor volt ribillió. Az ellenszegülőn a végrehajtást eszközölni a novitiusok egyik kötelessége volt.

A *pénzbüntetés* 2 drtól 5 mftig váltakozott. Gidófalvi Samut 1726. febr. 28-án káromkodásért 1 mfrtra büntetik, 1795-ben már

[1]) Egy ilyen eset le van irva Exact. matric. III. 63. l.

a káromkodásért 25 drt kell fizetni. Pipázás[1]) 15 dr, kapúban állás 50 dr, időelőtti lefekvés 9 dr, kártyajáték 12 dr, magyarbeszéd 6 dr, leczkén való játszás 9 dr, fogadóba menés 25 dr, mente nélküli kimenés 50 dr büntetést vont maga után. A leczke-, templom- és temetés mulasztásért kirótt büntetéspénz 1832-ig az igazgatónak járt. Ezután a kollégium pénztárába folyt be. Az énekóra mulasztásáért járó bírságot a hármoniát és éneket tanító ekklésiabeli két kántor kapta; a „plágapénzt" világításra fordították. Egyéb büntetéspénzek a „divisiocassába" mentek és a nemhibázók közt felosztattak.

A *tanév megnyítása* ünnepélyesen és a törvényeknek az egész ifjúság előtt való felolvasásával történt. 1870-ben a rendszabályok kinyomatván, többé nem olvastattak fel, hanem csekély díj mellett minden újonnan belépő tanulónak kezébe adták.

Az iskola *nyelve* 1841-ig az elemi osztályokban a magyar, a többiben a latin volt. A ki magyar szót ejtett ki „plágát" kapott. Ez két végén körlapban végződő rudacska volt, a gyermekeké fából, a togatusoké vasból, a secundanusoké ezüstből. Kinél a plága reggel, délben és este találtatott, ha gyermek volt, bizonyos számú latin szót vagy mondatot kellett felmondania, ha diák — nehány dénárt fizetett a divisiócassába a fennebb már említett czélra. A szász tanulóknak azonban magyar beszédért nem volt szabad plágát adni.[2])

Közvizsgálat (examen) évenként kétszer tartatott; február elején és junius végén, a mi azonban időnként szintén változott. A téli vizsga 1890-ben az influenza miatt nem tartatott meg s ez évi aug.-ban a consistorium jövőre is megszüntette. Ezeken a vizsgákon a vár. tanács, ekklésia gondnokai és tagjai, mindig nagy számmal jelentek meg. A felügyelőgondnokok elejétől végig bámulatos pontossággal kitartottak, kik közül különösen P. Horváth Ferenczet, ifj. Daniel Eleket, Jszlai Lászlót, Dr. Brassai Sámuelt, Hajós Jánost, Kővári Lászlót és P. Horváth Kálmánt kell kiemelnünk.

A közvizsgálat után valamely *színdarabot* adtak elé, sőt nagy ünnepélyek alkalmával is, mint pl. Bethlen Gábor második házas-

[1]) A pipabüntetés 1668-ban fordul legelőbb elé.
[2]) Leges secund. III. 45 l.

sága és Kolozsvárra érkezése alkalmával az óvári iskolában 1626. márcz. 22-én, Erdélynek csaknem összes mágnásai jelenlétében. E színi előadást márcz. 25-én a városi közönség előtt ismételték. [1])

Szünidő volt szüretkor 10—12 nap, a három sátorosünnep alkalmával két-két hét, a téli vizsga után egy hét és az országos vásárok napja. Hetenként szerdán és szombaton délután, mikor csak ének és irás órák s ifjúsági gyűlések tartattak, tavaszszal és őszszel a kollégium hátsó kertjébe, a „Kismezőbe" vitték a tanulókat, a honnan az elmaradás óramulasztásnak számíttatott és büntettetett. 1805. szept. 1-től két délután helyett a csütörtök délútánja jelöltetett ki, 1892. szept. 1-től újra a szerda és szombat délután igazolásául annak, hogy semmi sem új a nap alatt.

Szokásban volt egy évben kétszer egész napra a zöld erdőre is kimenni, a mit 1850-től 1860-ig az osztr. absolut kormány nem engedett meg.

V. FEJEZET.

Kormányzás, Felügyelet.

A kollégium főhatósága a városi tanács, 1638. után az ekklésia presbitériuma volt 1718-ig. Ez idő alatt a főbiró (polgármester) s illetve az ekklésia gondnokai vitték a felügyeletet, ellenőrzést az első pappal, kinek plébános nevét az unitáriusok is megtartották. A gondnokok hajtották végre a határozatokat, az ekklésia pénztárnokai kezelték az alapítványokat, jószágokat, szóval ezek intézték az iskolának is minden külső és belső ügyét. Azonban az országgyűlések alkalmával az unitárius követek mindig tartottak külön gyűlést, hol az egyház, a kolozsvári és tordai iskolák ügyeit is megbeszélték, az ekklésiát jó tanácscsal, utasítással ellátták, szükség

[1]) Az anyakönyvben márcz. 21-ről e bejegyzés olvasható: «Invitavimus nobiles multos ad comediam conspiciendam», márcz. 22-ről: Repraesentavimus comoédiam intventibus fere omnibus Transsylvaniae magnatibus et nobilibus». 1790. jun. 30-án az auditoriumban comoediát és tragoediát játszanak nagy közönség előtt. A tragoedia címe: Bigiliae, t. i. miként akart ez Attilától megölettetni. A comoedia címe «Libri venales». Fasc. VII. 13. l. Több ily színi előadást közöltem az «Ellenzék» tárczájában 1892. okt. 15-én 235 sz.

esetében anyagilag is segítették. Főuraink különösen az óvári iskola elvételét az egész egyház ügyének tekintették. Az ekklésia pennája Sárosi János híres ítélőmester volt. Ő fogalmazta az ekklésía részéről ez időben kelt hivatalos leveleket, a követnek adott utasításokat, melyek a consistorium levéltárában őriztetnek.

Piaczi főiskolánk elvétele után az eddigi rendszernek szükség szerint meg kellett változni. Az ekklézsia és státus külön váltak. A kollégium fenntartása s ezzel együtt minden ügye az egész egyház vállaira nehezedett. Az ügyek vezetését, intézését az 1718-ban megválasztott fő- és köri gondnokok vették át. Fennmaradásunk ezek lelkes buzgóságának köszönhető. E főgondnokok s ezek közt is főleg V. Daniel Péter, V. Daniel Ferencz, P. Horváth Boldizsár P. Horváth Ferencz, kénosi Sándor Gergely, kaáli Kun István gyakran megjelentek Kolozsvárt, mindeneket megvizsgáltak s az ekkléssia gondnokaival egyetértve, a szükséges rendelkezéseket megtették. A végrehajtók, a közvetlen felügyelők ekkor is az ekklézsia gondnokai maradtak 1778-ig, mikor a zsinati főtanács a kollégiumnak külön gondnokokat választott, a kik a tanári karral közvetlen intézői maig is az iskola ügyeinek. Ugyanekkor — 1778-ban — állították fel a képviselő tanácsot is, mely 1899. végéig vasárnaponként tartotta üléseit s intézte az ügyeket az évenként, régebben kétszer, később egyszer tartott főtanács által hozott törvények szerint.

Az iskola első hatósága mindig az iskolai igazgatóság (Rectorale forum) volt, mely javaslatait, határozatait 1778-ig az ekklésia gondnokai utján a presbitériumhoz, ettől kezdve a képviselő tanácshoz terjesztette és terjeszti.

VI. FEJEZET.

Iskolai hivatalok.[1])

Őseink teljes alkotmányos szellemhez és formákhoz szoktatva igyekeztek ifjúságunkat nevelni s az élet küzdő terére e tekintetben is felfegyverezve bocsátani. Ennek megfelelőleg az iskolai belső

[1]) Uzoni F. J. Hist. Eccl. II. 816. l. mellett az eredeti anya- és jegyzőkönyveket és más levéltári adatokat használtam.

hivatali állásokat szabadon, szavazat többséggel töltötte be az ifjúság, annyira, hogy még a szolga gyermekek is magok választottak magok közül egy főnököt. És e választás, a mint megitélhető, ritka kivétellel teljesen méltókra esett. A mult, XIX. század folytán a bürokratikus szellem hullámai addig mosták, szaggatták az alkotmányosság e kisded szigetét, míg teljesen eluszott s az isk. igazgatóság kijelölése egyetlen személyre zsugorodott.

A hivatalok voltak:

1. *A Senior* (iskola főnök). Ennek megválasztása különösen fontos volt, mert mint egy segéd-igazgatónak volt tekinthető. Jogai és kötelességei fontosak. Ő volt az ifjúság pénztárnoka, kötött szerződéseket, folytatott pereket. Mintegy tribunus plebis, minden oldalról védte az ifjúság érdekeit. Megválasztása a tanári kar jelenlétében, az ifjúság szavazat többségével történt. Jövedelme is szép lehetett, mivel minden adomány pénz $^1/_{15}$-ét ő kapta. Az isk. rend, fegyelem első sorban rajta feneklett. Rendesen a legjelesebb végzett tanulókat tüntették ki, kik 2—3 évi szolgálat után, külső akadémiákra küldettek s tanárok vagy kolozsvári papok lettek. 1626. előttről csak egy párnak neve maradt fenn, a későbbiek ismeretesek. Ez áll a többi hivatalokról is.

2. *Exactor* (ellenőr, alfőnök.) Három volt 1718-ig, egyik a magyar, másik a szász diákok, a harmadik a secundanusok részéről. Főkötelességök volt a mulasztások nyilvántartása, szolgák felügyelete, iskolából hazamenők és visszajövők nyilvántartása és a „plága“ minden ügye.

3. *Oeconomus* (gazda.) Ezt hetenként rendre vitték a togatus diákok. Főkötelességök: kapúzárás, nyitás, csengetés, tanároknak az óra jelentése, névsor olvasás, ide-oda menés jövés. Hordozás helyett a secundanusok bizonyos csekély összeget fizettek a divisió cassába. E hivatal rendrevitele eltöröltetett 1861-ben és állandó gazda neveztetett ki a végzett papnövendékek közül 1894. szept. 1-ig, mikor az ellenőrséggel egyesíttetett. [1])

4. *Observator* (őr.) Kötelessége a templom, temetés és más mulasztók feljegyzése.

[1]) A gazdai utasítást l. 370—1861. E K. T. sz. a.

5. *Explorator* (fűrkésző, hiradó.) Ennek kötelessége volt a vidékről Kolozsvárra érkezett unitár. urak és urasszonyok, lakodalmak, keresztelések s más családi ünnepélyek kifürkészése, versirással, énekkel való megtisztelés (cantálás) czéljából.

6. *Conservator vagy Dispensator* (éléstár-felügyelő.)

7. Praebendista (élelemgyüjtő.)

8. Astalor (templom ajtóban álló.)

VII. FEJEZET.

Iskolai díjak.

Iskolai díjak fizetésére vonatkozó adatot az óvári és piaczi kollégiumban nem láttam. Úgy kell lenni, hogy az iskola minden szükségét az ekklésia látta el, a tanulók csak tankönyveket szereztek, illetőleg irtak.

A magyar-utczai iskolában is úgy tünik ki a hiányos adatokból, hogy csak az alosztályúak (a mostani elemi s az I—V. gimn. oszt.) és a feloszt. közül csak a secundanusok fizettek csekély díjakat. Az 1799—1800. tanévben már a következő díjak említtetnek:

Ágyhely egész évre személyenként 40 dr.
Szükséghely „ „ „ 24 „
Tüzifa „ „ „ 18 „
Kéményseprés „ „ 6 „

Ez évben ily czímű kiadások voltak:

Fára	47	mf.	55.
Szükséghelyre	100	„	26.
Gyertyára	5	„	44.
Közszükségekre	33	„	81.
Oeconamiára	8	„	64.
Papirosra (séniornak)	2	„	64.

Az 1803—1804. tanévben:

Ágyhely díjat csak a secundanusok és az alosztályúak, egyéb díjakat már a togátusok is fizettek és pedig:

Szükséghely díj egész évre 40 dr.
Tüzifa „ „ „ 18 „
Kéményseprés „ „ „ 14 „
Szeméthordás „ „ „ 6 „
Aratás díj (csak bennlakók) 18 „

Felépülvén a magyar-utczai új kollégium, 1805. szept. 1-től a díjak következőleg állíttattak meg:[1])

A szobák 3 osztályba soroztatnak:

1. osztályba tartoznak a magyar-utczára néző középső sorbeliek.

2. osztályba a magyar-utcza felőli alsó és felső sorbeliek s a templom és kollégium udvara felől is a közbelső sorban levők.

3. osztályba a templom és kollégium udvara felől való alsó és felső sorban levők.

Díjak: az 1 oszt.-ban *asztal és ágyhelyért* külön-külön 3 Rft.
a 2 „ „ „ „ „ 2 „
a 3 „ „ „ „ „ 1 „

Az olyan helyekért pedig, melyekre asztalt nem lehet tenni, az asztalos helyek árának fele-fele része.

A togás diákok, minthogy az Oeconomiát és más kollégiumi terheket ezután is hordozzák, a fennebbi díjaknak csak felét fizetik. A *senior* egészen mentes.

A fennháló secundánusokra és Clossistákra a kollégiumbeli Oeconomiáért eddig fizettetni szokott 12 kr. díj eltöröltetik.

A más vallásuak, kik fennhálnak, fizetnek:

az 1 o.-ban	asztalos ágyhelyért	9 Rft.
„ „	nem asztalos ágyhelyért	4 Rft. 30 kr.
a 2 o.-ban	asztalos helyért	6 „
„ „	nem asztalos helyért	3 „
a 3 o.-ban	asztalos helyért	4 „
„ „	nem asztalos helyért	2 „

Ez a szabályzat életbe lépik 1805. szept. 1-én.

A senior az isk. év elején a díjakat felszedvén, a rector megvizsgálása után adja be a közpénztárba a *perceptorhoz*, a kinek kötelessége lesz a kémények sepretéséről, a gangok és szobák kimeszeltetéséről s egyéb, az usus által okozandó reperatiokról minden septemb. első napja előtt úgy gondoskodni, hogy az ifjak bejövetelére minden készen legyen.

Végül a Szappan-utcza felől való *ócska szobákban* az asztalos helyek ára lesz 24 kr, nem asztalosé 12 kr., a togások itt is csak féldíjat fizetvén.

[1]) L. Főtan. 1805. jan. 22 23. sz.

A többi, eddig szokásban volt praestatiok továbbra ts meghagyatnak.

Az isk. díjak a XIX. sz. folytán fokozatosan szaporodtak sok változáson, módosításon mentek keresztül, nevezetesen 1810. 1812. 1824. 1839, 1842. 1845. 1857.

Ezeket mellőzve, az 1899—1900. évi díjak álljanak míg itt, mint a magyar-utczai iskolában fennálló utolsó díjak.

I. Theologusok semmi díjat nem fizetnek.

II. Gymn. tanulók:

1. *Névbeirásért* unit. 2 korona, nem unit. 4 k.
2. *Iskolai díj* valláskülönbség nélkül 4 k.
3. *Tandíj* valláskülönbség nélkül 40 k.
4. *Kórházi díj* első évben 2 k., azután 40 fill.
5. *Tanári nyugdíj* 6 k.
6. *Értesítő-bizonyítvány-díj* 2 k.
7. *Szobaszükség-fapénz* 9 k. (bennlakók 13 k.)

Bennlakó tanulók.

I. *Ágyhelydíj*

a) unitáriusok:

I. oszt. nagy ágyért 12 k., kiságyért 1 k. 60 f.
II. „ „ „ 10 k., „ — k. 80 f.
III. „ „ „ 8 k., „ — k. 40 f.

VI—VIII. o. unitárius tanulók e díjaknak csak felét fizetik.

b) nem unitáriusok:

I. oszt. nagy ágyért 24 k., kiságyért 2 k.
II. „ „ „ 20 k., „ 1 k. 60 f.
III. „ „ „ 16 k., „ — k. 80 f.

II. *Agyhasználat:*

a) nagy ágyért 1 fiókkal 6 k., két fiókkal 8 k.
b) kis „ 1 „ 3 k.

Még két díjról meg kell emlékeznünk. Az egyik az u. n. *zsákpénz*, a másik az *aratásdíj*.

A zsákpénzt 1740 körül kezdették a togátus diákoktól szedni a vidéki birtokos urak által adott dézma és malom vámból gyült gabona Kolozsvárra szállítása végett szerzendő zsákok vételére. Ily czélra is fordíttatott 1802-ig, mikor a K. Tanács márcz. 28-án tartott ülésében 23. sz. a. eltörölte, e helyett az új diákokra a könyv-

tár számára 100 dénár fizetését tette kötelezővé. 1834. 112. pénzügyi sz. a. e díj is oda módosíttatott, hogy az unitáriusok fizessenek 1, — a nem unitáriusok 2 ezüst forintot váltóban.

Az aratás díj jelentése az, hogy a rectornak köteles volt — legalább 1626-tól, valószinűleg azelőtt is — egy nap minden felosztott tanuló aratni menni. E kötelességnek a togátusok személyesen tettek eleget, a secundanusok pénzzel is megválthatták, valamint a togátusok is a XVIII. sz. vége felé. A váltságdíja fejenként tett 18 dénárt. 1753. jul. 31-én voltak aratni az ig.-nak; a senior, exactor, 14 togás, 10 secundanus és 9 neutrálista. 1755. jul 14-én összesen 60-an. A főtanács aztán 1805-ben e díjat is megszűntette, úgy, hogy a tényleg élvezetében levő igazgató kapja hivatala viseléséig. Kömöczi J. püspökké választatván, e díj 1813. szept. 1-től végleg megszünt.

VIII. FEJEZET.

Segélyezés, divisió, életmód.

A tanulók kezdettől fogva tetemes segélyezésben részesültek, melynek módja és foka a körülményekhez képest sokféle változáson ment keresztül. Ilyenek voltak:

A bennlakás, melyben az elemi osztályokba járó, nem kolozsvári illetőségüek is részesültek.

Magántanítás. Az alosztályú tanulók, mint magántanítványok, az igazgató által a felosztályúak (diákok) közt osztattak ki, kik fáradtságuk jutalmául kosztot, vagy pénzt kaptak. Ez különösen sok szegény fiúra tette lehetővé a tanulhatást s a mellett nagy nevelőhatása is volt, mert a családokkal való szakadatlan érintkezés meggátolta a különben szegletessé válható módor megrögzését.

Kántálás. Karácsonban és a téli nagy bőjt alatt a tanulók a három vagy négy részre osztott városi híveket házról-házra felkeresték s a hol kivánták, énekeltek és köszöntőt mondottak. A bőjt előtti napokban mindenik pars-ba választott a togátus ifjúság két praebendistát és két cursort. Mindenikben volt még egy salutator és egy kántor. Az egyikben vagy az iskolafőnök, vagy az ellenőr volt a salutátor s ez járt a tanároknál, kettőben a kántorságot az

ekklésia két kántora vitte, a többiben arravaló diákok. E szokás sok változáson átmenve 1857-ig fennállott s egyik főforrása volt a tanulóság jövedelmének és fentartásának, mert a hívek közül a tehetősebbek rendre ebédet főztek, a kevésbbé tehetősek pénzt adtak. 1718. után az ily főzés csaknem egészen megszűnt, de annál több lett a pénzbeli segély.

Ebédadás. A városi módosabb polgárok rendre ebédet küldtek hetenként kétszer a diákoknak, melyet a szolgagyermekek, szükség esetében a novitius diákok hordtak fel 1626-tól 1800-ig. A kevésbé módosak étel helyett (20 drttól 1 mfrtig) pénzt, egy-egy kenyeret, sajtot, bort, szalonnát, 10—20 font húst, sőt egész juhot is adtak. Ilyefalvi Istvánról például 1626. febr. 25-én be van írva, hogy a Torda-utczából két hóig küldött ételt. Szegedi Gergely ápr.-ben 200 kalácsot. Kanta Mihály máj. 3-án két kenyeret és egész bárányt. (Fasc. I. 69. l.) Paczolai Kristóf 1627. febr. 3-án két kosár sajtot és két egész szalonnát.

Astatió. A segélyezés eme módja abban állott, hogy a templomajtókban a szentmihálynapi, karácsoni és pünkösti úrvacsoraosztás alkalmával egy-egy diák és mendikáns állott pohárral vagy tányérral kezében. A templomból kijövet alkalmával a hívek pénzbeli adományait elfogadták és az egész összeget az iskolafőnökhöz (senior) vitték, ki azt összeszámlálván, az astatorok illetményét kiadta, a maradékot pedig a közelebbi díjosztáskor (divisio) a togátusok közt a megállapított arányban kiosztotta. A mendikánsok hozományát ezeknek külön protocollumába írta be, valamint a kiosztás idejét és arányát is.

A XVIII. században, míg a Monostor- és Közép-utczákban — tehát két helyen — tartották az istentiszteletet, az astatió is e két helyen volt. Ezenkivül, míg a szegényekházánál (az ú. n. ispotály vagy Szent-Erzsébet agghánál) nekünk is saját papunk volt s híveink közül némelyek ide is jártak istentiszteletre, astatorok itt is állottak, sőt a lengyel unitáriusok templománál is, úgy, hogy négy helyről is kaptak egy időben segélyt. Két utóbbi megszűnvén csak a két előbbi maradt.

A magyar-utczai mai templom 1796-ban fölépűlvén s abban az istentisztelettartás 1796. deczember 15-én megkezdődvén, az astálás is ennek három ajtójában történt, mely közül kettő az utczára, egy pedig kelet felől a czinterembe nyilt.

1710-ig csak a karácsoni és pünkösti astatió volt szokásban. Husvétban és Szt.-Mihály napkor e jog a mendicansoké volt. Ekkor a hideg a szőlőt elvevén, a diákoknak adni szokott bordézmát az ekklésia nem adhatta meg, hanem a helyett rendelte a Szt.-Mihály-napi astátiót, mely aztán állandóan megmaradt.[1])

1716. szept. 24-én özv. Rhener Szőts Istvánné Bekk Borbára három darab ezüstpoharat ajándékozott aranynyal futtatva és aranyfonállal átszőtt keszkenőket az astálók számára. Mindhárman ez a felirat olvasható: „Csináltatta ezt a pohárt Rhener I.-né Bek Borbára a Kolozsvári Unitária Scholában tanuló Deákok számokra 1716. Esztendőben."

A piaczi iskolából — ennek 1718. márcz. 30-án történt elfoglalásakor — csak e három kolduló poharat, négy csengettyüt és nehány könyvet hoztak magukkal, egyéb minden ott veszett. E poharak 1886-ban a könyvtárba helyeztettek el, mint becses ereklyék, a keszkenőket azonban egy szolgagyermek eltüntette.

Az astátió 1857-ig állott fenn.[2])

Legatió vagy ünnepi követség. A sátoros ünnepekre a tehetősebb ekklésiákba s úri családokhoz 1—2 diák küldetett, kik a nem unitárius községekben lakó családoknál is rendes istentiszteletet tartottak. A hozott honoráriumnak bizonyos része az illetőké maradt, a többi a divisió cassába adatott be közös felosztásra.

Eddigi adataim szerint az ekklésiák közül az abrudbányai volt az első, mely 1710. óta legatust vitetett. 1716-ig husvétban, azután pünkösdben, később mindkettőn, még pedig kettőt. Több tehetős ekklésia követte Abrudbánya példáját, birtokos uraink pedig majd mind járattak legátust, némelyek kettőt is.

Ily patronusok voltak a XVIII. században: Daniel Péter, Daniel Ferencz, Sándor Gergely itélőmester, kaáli Kun Isván, H.-sztmártoni Biró Sámuel és fiai, Henter János, Horváth Kozma, Horváth Boldizsár, Horváth Ferencz, Tholdalagi Gábor, Daniel Klára Biró Samuné, Biró Klára (Kiskend), Balogh Dávid (Czikmántor), Szath-

[1]) 1626—1699. évenként 20—60—140 veder mustot kaptak.

1703. okt. 19-én 77 vedret, melyet a rector vett meg 38 mf. 4 dénárért, mely összeg 83 tógás diák közt osztatott fel. Fasc. r. III. 118. l.

[2]) Az astatióból 1626, karácsonban a diákok jövedelme tett 25 frt 55 drt; 1782,ben 15 mft. 50 dt.

mári Sámuel (Harangláb) stb. Az utolsó ily patronához, Miske Imréhez 1858. karácsonban volt legátus. A szétszortan lakó több híveket is fölkeresték ily módon és pedig három részre osztva, u. m. Szilágyság, Mezőség és Marosszék, Hunyad- és Zarándmegye. Mindegyik legátust egy „comes“ vagy „mendicans“ szolgafiú kisérte. A hozott összeg $^1/_{15}$-e majd $^1/_3$-a ment a seniornak, $^1/_3$-a a hozónak, a többi közös osztályra maradt. Az egyházakban a híveket házanként keresték meg. Abrudbányai híveinktől ily módon 1710-től 1799-ig összesen 2815 mft 56 dr folyt be a tógások s mintegy harmada a mendicansok részére.

A főtanács 1857-ben 31. sz. a. az összes legatiókat is megszüntette, de egyes ekklésiák kivánata szerint ma is fennáll.

Mennyi kedves emlék, víg történet, adoma fűződött a legatusok és mendicansokhoz!

Üdvözlés.

A vidékről Kolozsvárra érkezett urakat és uraszszonyokat az „exploratorok“ tartották számon. A jelekből azt lehet következtetni, hogy ezek ma is kitünő „detektívek“ lennének. A vendég alig pihente ki az akkor terhes utazás fáradságát, bekopogtatott a „Senior“ által kiküldött két-négy diák s a szerencsés megérkezés feletti örömének kifejezése után még áradozóbb szavakkal köszönte meg a kapott frtokat, melyek közös osztályra, szintén a divisió cassába adattak be.

Lakodalmi és temetési köszöntés.

A lakodalmi, keresztelési és temetési eseteket szintén az exploratorok kötelessége volt jó előre a „Coetus“-nak bejelenteni, mely illő versek irásáról és kedvező kilátás esetében ki is nyomatásáról, a lakodalomra ajándékvételéről stb. gondoskodott. Meg is volt a jó eredmény, mert a kollégium nagy kandéraiban a mendicánsok 3 napig hordták az ételt-italt s a vendégsereg dénárjai bőven peregtek a mulattató vers szavalók perselyébe.[1])

[1]) Midőn Henter János főgondnokot 1752. jun 15. Szamosfalván eltemették, özvegye 3 napig 3-szor vendégelte meg az egész tanulóságot; pénzben is adott 8 mft 19 drt.

1669. ápr. 1-én egy szőcs lakodalmát is — szokás szerint — verssel és énekkel tisztelte meg a Coetus. Itt azt a tréfát engedték meg magoknak, hogy étellel, itallal jól megvendégelték, de utoljára róka hust adtak. Nagy hire lett a városon; így a diákok is megtudván, lett hadd el hadd, a szegény — meglehet ártatlan — szőcs családnak, míg a céhmester ki nem békítette.

Virasztás betegeknél.

Ez terhes betegnél vétetett igénybe, de sok visszaélésre szolgálván alkalmul, úgy látszik 1718 után már eltöröltetett.

Hagyomány és ajándék. Gyakori eset volt, hogy a végrendelkezők bizonyos összeget úgy hagytak az iskolára, hogy az temetésük után kiadatván, a diákok közt a maguk törvénye szerint osztassék ki. A Mikó Ferencz temetése után pl. 1635-ben 300 frt osztatott ki a togátusok között. Bethlen F. temetésén 1653. aug.-ban szintén 300 frt; özv. Mikes Mihályné temetésekor 1679. jun. 29-én 73 mfrt.

Az ajándék is sokféle volt,[1]) de legérdekesebb az, hogy a város gazdák a piaczon confiskált mindenféle sületlen ételneműt, éretlen gyümölcsöt a kollégiumba több versen küldöttek. Nincs följegyezve, hogy a diákok hideglelést kaptak volna.

Munkavállalat. Talán hihetetlennek fog tetszeni, hogy szegényebbsorsú diákjaink még 1820. körül is a szünidőkön épen úgy mentek kapálni, kaszálni, aratni, mint az alsóbb osztályúak; pedig erre számos adatunk van. És ez a valódi „törzs hajlításkor is láb nyujtási" kör nem szorítkozott csak a kolozsvári határra, hanem kiterjedt a vidékre is egész Tordáig, Székig, Fenesig. A XVII. században Tholdalagi András gazdag unitárius főúr egész csoport diákot vitt ki az aratásra Ikiódra s gabonával megrakott szekerekkel küldte vissza.[2]) Epen így még nehány patronus birtokos a nyári időre egy-két diákot vitt magához - úgy gondolom felügyelőnek — kit aztán egész évi költséggel bocsátott vissza. Ezeket *alumnusoknak* nevezték. Ilyen alumnusa volt Daniel Ferencznek 1734. nyarán Pálfi Béni, Sándor Gergelynek 1736-ban Eperjesi György, Maurer

[1]) A 17-ik században Paczolai Kristóf, Henter Pál, Mikes Mihályné, Angyalosi Jánosné és még sokan csaknem minden évben küldenek 5—20 sajtot, 1-2 egész szalonát, kolbászt, kenyeret, bárányt, malaczot. Volt honnan megrakni a coetus négy asztalát. 1644. nov. 11-én Kövendi György Szentmárton napjára küld a magyar diákoknak öt fazék ételt és öt veder bort, a mendicánsoknak egy fazék ételt, egy kenyeret és egy veder bort. Fasc.. I. 248 l. 1684. decz. 16-án Solymosiné, 17-én Linczegh János öt-öt asztalnál vendégelik meg gazdagon az egész ifjúságot.

[2]) Többek közt 1689 aug. 4—25 húsz diák volt Faragóba is Tholdalaginál aratni. Fasc. II. 463. l.

Gábornak Körmöczy József (püspökünk atyja), Henter Jánosnak Péterfi György stb.

Szőlőművelés. Solymosi Simó István 1685. márcz. 9-én házsongárdi két hasáb szőlőjét oly feltétellel testálta a diákoknak, hogy azt miveljék és használják. Ehhez Erdő István senior és Szombatfalvi Miklós a „nemes coetus gazdája" 1762. jan. 12-én még egy hasáb pusztát és gyümölcsöst vásároltak az ifjúság pénzéből 22 mft 44 drral, melynek kiterjedése három fertály s szomszédja keletről a kollégium szőlője, nyugatról a temetőkapura járó sikátor. 1754. nov. 5-én a szomszéd szőlőt szintén megszerezték.

Ugyancsak egy-egy drb szőlőt ajándékoznak vagy testálnak a diákoknak Márczi Sámuel abrudbányai gazdag polgár és neje Almási Borbára, Rhéner Szőcs Istvánné Bekk Borbára és Wissováti András.

E szőlőkben és kertekben minden munkát az ifjúság saját kezűleg végzett. A bort, gyümölcsöt a kollégium pinczéjében a senior gondosan kezelte, míg kedvező áron eladhatták. Ára a divisiocassába ment. A XVIII. század végén pénzzel és kárral kezdették miveltetni, miért a főtanács határozatából 1802-ben árverésen eladattak.

Itt meg kell még említenem, hogy a kollégiúmnak a XVII. század közepétől maig meglevő játszóhelyét, a *Kismezőt* egészen 1815-ig szintén az ifjúság maga sánczolta, kerítette, nyulfogókkal ellátta. [1])

E munkában való nevekedésben leli magyarázatát az a tény, hogy iskolánk még a közelebb letünt században is annyi jeles gazdatisztet, jószágigazgatót adott az uradalmaknak [2])

Az előszámlált kútforrásokból elég bőven folyt az áldás. Ennek bizonyítékául az isk. anyakönyvek és számadások szerint álljon itt egy pár évi bevétel:

1627-ben az évi összes bevétel	469	mft 57	dr.
1628-ban „ „ „ „	500	„ 43½	dr.

[1]) A «Kismező» történetét megírtam a Ker. Magv.-ben 1885. 304. l.

[2]) 1666. jan. 19-ről ily bejegyzés van a többek közt: «Ampliss. Auner Gábor úr fát adott az erdőn, melyet a diákok levágván, ma hazahoztak a coetus számára.» Fasc. II. 216. l.

1765-ben volt a bevétel.

1. Karácsoni kantálásból	93	mf.	65 dr.
2. Böjti „	57	„	54 „
3. Astatióból karácsonban	10	„	01 „
„ pünköstben	9	„	04 „
„ Szt.-Mihálynapkor	8	„	36 „
4. Legatióból karácsonban	35	„	70 „
„ husvétban	32	„	15 „
„ pünköstben	76	„	82 „
5. Lakadalom, temetés stb.	126	„	11 „
6. Borból	59	„	06 „
7. Hagyományból	22	„	Oláh Mihály nevü n.-ajtai székely embertől.
8. Buzából	12	„	
Összesen	542	mf.	44 dr.

Mindezek a pénzek a séniorhoz folytak be az ugynevezett *divisionális cassába.*

1799—1800 tanévben e cassa bevétele tett 1061 mft $72^1/_2$ drt.
A medikansoké 85 mft 46 „ „

E cassát évenként rendesen négyszer osztották el a togátus diákok közt, melyet *Generalis divisiónak* neveztek. Ekkor összegyült az egész testület (Coetus). A senior fizetésül kapta az összegnek $^1/_3$-át, a légátusok, böjti kántálók az általok gyüjtött összegnek $^1/_{15}$-ét. A mi fenn maradt, azt elosztották, de a kiknek valami hibájok volt, az eme törvény szerint leirott összeget levonták, s a közkiadásokat — mint a szőlőműveléshez szükséges karokat, eszközöket, a betegeknek az orvosságot, meghalt társak temetési költségét stb. — ebből fedezték.

A felosztás aránya sokszor és sokféleképpen változott.

Volt még u. n. *partialis divisio* oly adomány v. hagyományokból, melyek azonnali kiosztásra adattak.

Legrégibb s így legnevezetesebb a *Septiminalis divisio.*

A míg ugyanis a János Zsigmond fejedelem által a kolozsvári kollégium fenntartására adományozott dézma negyedet (quarta) is 1718. el nem foglalták: a tógás diákok a kolozsvári ekklésiától, mint ezen quarta s általában az iskola minden pénze és vagyona kezelőjétől minden két hétben, vagyis minden hónap 15-én és 30-án 7 mft.

68 drt., tehát havonként 15 mft. 36 drt, kaptak, kivéve a nyári két hónapot. Erre együtt járt 15 mft. 36 dr. Pontosan ki is osztatott különböző arányban, a fennmaradt 32 dr. a senior dijául maradt.

1718. után főuraink adóztatták meg magokat, adakozván évenként pénzt v. gabonát, melyhez járult az esperesek által az ekklésiáktól és egyesektől gyűjtött ú. n. *Collecta*. Az ily jövedelmet is, mely a tordai iskola fenntartására is *szolgált*, 1724-ig a kolozsvári ekklésia kezelte.

Ez évben az iskola jövedelmeit elválasztották, külön pénztárnokra bizták s valamint más kiadásokat, úgy a *Septimana divisiot* ezen jövedelmekből fedezték.

Ez is 1856-ig állott fenn.

Az utolsó ilynemű divisio volt a *Suki divisio.*

Suki László ugyanis a tógátus diákok jutalmazására is 300 mftot. rendelt évenként fordíttatni. Ez legelőször 1793. jun. 30-án osztatott ki, és pedig a 7 köztanitó kapott fejenként 15 mftot (105. mft); a togátusok 3 osztályba sorozva, különböző arányban a többit.

Ez is sok változáson ment keresztül. 1850-től 1901-ig 52 frt 50 kr. o. é. osztatott ki mlnden tanév végén a togátusok közt.

1839. szept. 1-én új iskolai törvények lépvén életbe, fenti divisiok kiosztása megváltozott. Ezután csakis a tanév végén volt, tehát egy divisio, és pedig 1857-től kezdve a Suki féle, a temetésekért s a legátiokból hozott összegekből.

A divisiokat főleg 1860. óta, az egyes jóltevők szeretteik emlékére tett nagylelkű állandó alapítványai váltották fel, melyek az illetők neve alatt, a rendelkezők akaratának kegyeletes tiszteletben tartásával adattak ki.

Éléstár. (Conservatorium.) Conservatoriumnak, dispensatoriumnak neveztetett a kollégiumnak egyik terme, hová hazulról hozott, vagy küldött mindenféle élelmiszert köteles volt minden tanuló beadni jegyzék mellett. Felügyelője conservitornak vagy dispensátornak neveztetett, ki reggel 7, délben 1 és este 7 órakor adta ki a jelentkezőknek a kivánt czikkeket. Bizonyos időnként szintén változó, de általában csekély díjat fizettek fejenként, melynek fele a felügyelőé volt. Ily éléskamra még 1820-ban is létezett.

Ez éléstárba rakták a kegyes ajándékokat is, milyenekkel nagy számmal találkozunk.

1666. jan. 15-én Nzts Bodoczi Mária, Rácz Józsefné küldött 10 véka búzát, decz. 2-án Musnai Márton 9 vékát, özv. Kemény Péterné 12 vékát.

1673. decz. 20-án Henter Pál küld 20 véka búzát, melyet 3 mft. 60 drért adtak el.

Gyerőfi Györgyné nevével 1680-ban találkozunk először, a ki ez évi jan. 25-én küld 100 véka búzát, decz. 14-én ismét 100 vékát, szept. 17-én P. Horváth Kozma 88 vékát, Henter Pál 160 font túrót nov. 10-én Tholdalági János 100 vékát.[1]) És így megy ez évről-évre megszakadás nélkül.

IX. FEJEZET.

Jóltevők.

Ha a jóltevőket név- és adományok mennyisége szerint elő akarnók számlálni, köteteket írhatnánk tele. Hely és időhatárt szab a kegyelet és hála ily módon való nyilvánításának. Ezúttal inkább csak általánosságban s csak a legnevezetesebbek kiemelése mellett kell maradnunk.

A jóltevők közt első helyen áll *János Zsigmond* fejedelem, ki 1562-ben a kolozsvári dézmanegyedet kollégium fentartására adományozta.

Második helyre a *kolozsvári anyaekklésiát* és ennek híveit kell tennünk, a kik három századon keresztül az iskolát édes gyermeköknek tekintették, érdekeit védték, ügyeit intézték, tanárait 200 éven keresztül képeztették és fizették, tanulóit pénzzel, élelemmel ellátták.[2])

Az anyaekklésia után a XVII. sz.-ban kiemelendők: Hidvégi Mikó Ferencz, ki a XVII. sz. második és harmadik tizedében külö-

[1]) Fasc. II. 376. és 378. l.

[2]) Az ekkl. jótéteményei viszonzásául a diákok kötelessége volt a temlomba és temetésre járás, ünnepnapokon és vasárnap délután prédikálás; lámentatió éneklés husvét nagyhéten. A nyári szünidőn 12 diáknak itt kellett maradnia, kiket azonban koszttal elláttak és kapták a 15 mf. divisiót, a szentmihálynapi astatió jövedelmét is.

nösen a Baranyamegyéből jött tanulókat segélyezte s halálakor 3500 frtot hagyományozott a diákok taníttatására.

Mikes Mihályné, Paczolai Borbára életében 2000 drb aranyat adományozott.

Vargyasi Daniel István és neje, Petrichevich-Horváth Ferencz és Miklós pénzzel, gabonával és tanácsaikkal sokszor segítették ki az ekklésiát. Méltó utódaik követték s maig is követik a buzgó elődök lelkesítő példáját.

Ide sorozandó Gyerőfi Györgyné, Kemény Kata, ki testvér volt Daniel Istvánnéval. E vallásához hű ragaszkodásáért a jezsuiták és bérenczeik által sokat üldözött, szenvedett, fiaitól is egy időre megfosztott nő 1680-tól kezdve haláláig csaknem minden évben 2—300 véka búzát, télen a szalonnát, túrót, tavaszszal a bárányt szekér számra küldötte a tanárok és tanulók számára. Mákói szép birtokát is az iskolának testálta volt, de ezt kath. vallású veje katonai karhatalommal elfoglalta.

A XVII. sz. végéről még csak *Kmita* Andrásnét említem, ki az ifjúság sokoldalú segélyezése mellett, az ekklésiának 1697-ben 6748. mfrton nyomdát szerzett, melyben vallásos könyveink kinyomatását — a mi 1693-ig tiltva volt — csak éppen megkezdették a bekövetkezett Rákóczy-szabadságharcz miatt. E nyomdát 1716-ban elfoglalták.

Egyházunk nehány lelkes tagja a XIX. sz. elején egy nyomda szerzését újból tervbe vette, mi végre kaáli Nagy Miklós 1812-ben igért is 500 Rfrtot. Mások is adakoztak, úgy, hogy 1814-ben Döbrentei Gábortól 1230 Rfrton meg is vették a hat mázsa 48 fontot tevő betűket és berakták a kollégiumba, a földszinten, a később levéltárul használt kis szobába. Eleget folyamodtak aztán a nyomda felállításának megengedéséért, de ez 1818-ban a fels. udvartól is megtagadtatván, 1819-ben eladatott Török István nyomdásznak a vett áron.[1])

Brassai Sámuel 1848-ban újra felajánlta egynek saját költségén való felállítását, a mit köszönettel el is fogadtak, de a bekövetkezett szabadságharcz és országos romlás ezt is háttérbe szorította.[2])

[1]) Lásd: Prot. G. Cons. VIII. köt. 254. l.
[2]) Lásd: Főconsist. 1848. 220. sz.

A sütőházakat kell még különösen kiemelnem a XVIII. sz.-ban tett alapítványok közül. Ilyen kettő volt. Egyik a Tivoli-utcza keleti szegletén levő telek végében, a Bánffy-udvar kapújával szemben. E telket, mely régen a nevezetes Linczegh-családé volt, 1746. márcz. 8-án vették meg a kaáli Kun István és V. Daniel Ferencz által adott dézmabúzák árából 445 mft és egy 45 vékás szántóval. A magyar-utcza felőli házat tanári lakásul használták, a végében levő sütőházat pedig 1746. ápr. 20-tól 1787. ápr. 1-ig házilag kezelték; 1806-ig bérbe volt adva, azután 1827 ig ismét házilag. Ekkor bérlakássá alakíttatott át. 1870. márcz. 20-án fontos okból örökösen eladatott 2000 frtért o. é. úgy, hogy ez összeg tanári lakás épitésre fordíttassék.

A házi kezelés idejében innen a püspök és tanárok bizonyos számú kenyeret kaptak hetenként, a mi nagy segítség volt a csekély fizetés mellett.

A másik sütőház a gőrbe szappany-utcza nyugati oldalán volt, a szép-utcza szegletétől a második telek, melynek ablaka előtt az utczai kút most is megvan. E szép telket özv. H. Szentmártoni Biró Györgyné, Stentzel Klára 1755. márcz. 26-án ajándékozta az ekklésiának, ez pedig a kollégiumnak. Az előbbi módjára ez is kevés ideig bérbe adva, azután házilag kezelve. Örökösen eladatott 1830. okt. 17-én 1000. Rfrton.

A XVIII-ik század legnagyobb jóltevői voltak:

Daniel Péter, Daniel Ferencz s ennek fia szintén Ferencz, P. Horváth Kozmáné, Folti Borbára és fia Boldizsár, unokája Miklós; P. Horváth F.[1]) hasonszerű fia és unokája, kénosi Sándor Gergely. Mindezek mindjárt a piaczi kollégium elvételét követő években nagy mennyiségű gabonával és más terményekkel járultak évenként a szükségek fedezéséhez. Később egyik-másik jószágaik gabona dézmáját, malmaik szombati vámját adták e czélra.

Hasonló segélylyel voltak: a Horczoi Gálfalví, S. Szentiványi, Gidófalvi, Maurer, S. Szentiványi Henter, Simén, Pekri, Toroczkai, stb. családok tagjai.

Időnként tetemesebb segélylyel járultak az Árkosi Benkő, Belényesi, Biró, Csegezy, Daczó, Donáth, Jármi, Iszlai, kövendi Gál, Marothi, Mártzi, bölöni Mikó, Ozdi, Sárosi stb. családok tagjai is.

[1]) Életrajza és alapítványai Kereszt. Magvető 1878. 136—177. l.

Még egy család hiányzik a fenti szép koszorúból, a F.-Suki kihalt Suki család, mely egykor hazánk történetében is nagy szerepet játszott, még a XVII-ik században is magas hivatalokat viselt. E család tagjainak is csaknem minden tagjával találkozunk, a hol egyházunk és iskoláinknak kellett áldozatot hozni. Legutolsó férfi tagja Suki László pedig 1791. febr. 14-én kelt adomány és illetve végrendelkező levelével feltette a koronát s példaadásával oly fáklyát gyujtott, melynek fénye nemcsak az akkor nyomorral küzdő egyházra és iskolára boruló sötétséget oszlatta szét, hanem fénye még a XIX. századot is bevilágította. — Ő a XVIII. század végét halhatatlan emlékűvé tette. Nagyszerű hagyománya, mely pénzben és értékekben 78725 mft. $08^1/_2$ drt tett, képesítette az egyházat a tanárok silány és bizonytalan fizetésének megjavítására és biztosítására, a magyar-utczai toldott-foldott összeroskadó félben levő kollégiumnak alapjából újra építésére. [1])

A XIX. század jóltevői hosszú sorát azok nyitották meg, kik 1805-ben Kolozsvárt az 5-ik tanári széket megalapitották, adván e czélra 1805. jul. 5.

V. Daniel Elek	500 mft.
P. Horváth János	500 „
P. Horváth Miklós	1000 „
P. Horváth Károly	1000 „
P. Horváth Julia	200 „
S. Simén János főstrázsa mester	500 „
ifj. Maurer Sándor	500 „
S. Szentiványi Sámuel	500 „
K. Sándor Lajos	500 „
Biró József	500 „
Jármi Miklós	400 „
K. Nagy Lázár	500 „
S. Szentiványi György	200 „
B. Sikó István	240 „
Belényesi Zsigmond	200 „
Ab. Nagy Mihály	200 „

[1]) L. Körmöczi János Arany könyve 75—80. l. Életrajzát Nagy Lajos tanártól Kereszt. Magvető. 1863.

Jármi János	200 mft.
D. Pataki Sándor	100 „
D. Pataki Sámuel	100 „
D. Sándor Gergely	100 „
K. Orbók László	300 „
Mihály János	100 „
Sepsi Szentiványi Dániel	360 „
Összesen:	8700 mft.

A XIX. században általános közadakozás háromszor volt u. m.

a,) 1811. a devalvatio miatt, mikor is Kömöczi kiküldetvén, az egész egyházban gyüjtött összesen: 76.230 mft 39 drt.

b.) 1817. és 1818-ban a szük termések miatt beállott nagy drágaság miatt, mikor gabona gyült.

c.) 1856—57-ben, mikor az absolut kormány iskolánkat bezárással fenyegette, a főtanács által az 1856-ban kibocsátott megkeresés folytán az őseinkhez méltó buzgóság és lelkesedés oly mértékben nyilvánult, hogy az 1857. évi jun. 7-én tartott főtanácsban K. Nagy Elek főgondnok bemutatván a Pákei Lajos isk. felügyelő gondnok által csupa buzgóságból készített arany könyvet, bejelenti, hogy az ekklésiák aláirtak összesen 78.000; papok, tanárok, mesterek és egyes hitrokonok 56.000, együtt: 134.000 ezüst frtot. E nagyszerű áldozatkészség tette lehetővé, hogy a főtanács az iskolákat megtartható állapotra emelte. [1])

Bármennyire ösztönöz is a hála érzete minden egyes adományozó és végrendelkező nevét nyilvánosságra hozni, hely és idő csak a legnevezetesebbre kényszerített szorítkozni. Ilyenek voltak:

Ifj. Daniel Elek, a ki 1817. jan. 5-én kelt ajándék-levelében 3000 mfrt alapítványt tett kolozsvári főiskolánk szegény tanulói segedelmezésére.

Kissolymosi Koncz János 1829—1861-ig irt több rendbeli ajándékozó leveleiben és végrendeleteiben fő- és mindenik algimnáziumok tanulói részére igen tekintélyes összeget adott és hagyományozott.[2])

[1]) Lásd 1857. évi főtan. 3 és 81 sz. a. fontos határozatait.

[2]) E hagyományok összege kevés kivétellel, a bányabükki birtokokba van fektetve.

Augusztinovich Pál 1837. okt. 1-én kelt végrendeletében ladomosi birtokát, minden tőkéit, könyvtárát stb. hagyta első sorban a kolozsvári főiskolának. E birtokhoz megszereztetett az alamori birtok és a ladomosi gr. Bethlen-féle birtok-rész, úgy, hogy most az egész hagyaték közel 4000 holdat tesz egy tagban.

Bölöni Farkas Sándor, Gedő József, n.-ajtai Kovács István Brassai Sámuel, dr. Joó István, dr. Bartok István nagybecsű könyvtáraikat hagyták az iskolának s Farkas Sándor annak gyarapítására bizonyos tőkét.

Kelemen Benő és családja 1873. jun. 22. a kollégium kórházát alapították és felszerelték,[1]) összesen került 7100 frt o. é.

Id. Rédiger Károly 1843. febr. 11-én kelt ajándékozó levélben a jogi tanári széket alapította meg 10.000 ezüst Rft. tőkével.

Gálfalvy Imréné, Sala Károlina 3000 frttal, az amerikai *Richmond Anna* 15.000 dollárral, *Kovács Dénes* és neje Bencze Anna mintegy 30.000 frt értékű birtokkal egy-egy tanári széknek tették le alapját.

Özv. *Gyergyai Ferenczné*, Bartha Susánna, *Brassai Sámuel* és n.-ajtai *Incze Mihály* a tanárok özvegyei és árvái segélyezésére hagytak szép összegeket.

Lokodi Sándor Mózes kőrösbányai ügyvéd 1846. jan. 3-án összes vagyonát hagyta a kolozsvári kollégiumra, mely közel 15 ezer frt értéket képviselt.

A tanulók részére ösztöndíj alapítványokat tettek:

Árkosy P. Lajosné, Gyergyai Borbára 1869. jun. 18-án 1000 frt o. é.

Bagoly Sándor 1866. okt. 29-én 4000 frt.

Berde Mózsa 1868. aug. 20-án 1000 frt.

Bulyovszky Gyuláné 1875. nov. 21. 100 frt. 1884. ápr. 19. 400 frt.

Derzsi János M.-Vásárhelyt egy emeletes házat.

Dr. Demjén Farkas 1883. szeptember 9-én 2000 frt.

Fejér Márton és neje, Gyergyai Róza 1863. decz. 24. Ödön fiok emlékére 1000 frt., 1864. jul. 3. szépirásra 150 frt, 1868. decz. 27-én kórházra 1000 frt.

[1]) A kollég. kórháza alapítását lásd Kereszt. Magvető 1874. 237—245. l.

Koronka Lászlóné, Mátyus Katalin 1000 frt.

Id. Lászlóczky Péter örökösei 1894. febr. 22. 200 frt.

Magyari Mihály Árpád öcscse emlékére 1892. febr. 21. 30 frt.

Mártonfi Györgyné, Koncz Julia 1873. okt. 10. 6000 frt.

Paget Károly és neje 1869. aug. 27. 5550 frt.

Özv. Pap Sándorné 1887. szept. 15. 100 frt.

Peielle István és neje, Rauch Katalin 1886. ápr. 16. 3000 frt.

S. Simén Elek 1815. jan. 7. 3000 mft (könyvtárra).

H.-almási Szabó Mózes 1887. febr. 5. 1000 frt.

S. Szentiványi Szentiványi Gyula és neje, Szabó Polixéna 1878. aug. 24. 200 frt.

Szilvási László 1862. május 16. 200 frt.

Tóth Ferencz 1890. nov. 19. 500 frt.

Szász Gergelyné, Incze Klára 1864. május 29. 100 frt.

Ürmössy Gyula, Simén Domokos könyvtár alapul 1884. jun. 3. 300 frt.

Gálfalvi Imréné, Sala Károlina K. Nagy Sándor emlékére 1877. ápr. 1-én 500 frt.

Kelemen Benő 1869. jun. 25. czipóra 2000 frt.

Kelemen Benő ugyanakkor az Angliába menő akadémita részére 2000 frt.

Kovács Dénes a Kovács Árpád keresztfia emlékére 1887. decz. 1000 frt.

Az osztrák cs. k. kormány „Erdélyi kincstári ösztöndíj“ cz. alatt 1851. okt. 1-től 5 tanulónak adott segélyül havonként 5 ezüst Rfrtot, mely ma is folyamatban van.

Id. Fekete Pál kolozsvári buzgó hitrokon 1856-ban 400 ezüst Rft. mellett temetkezési helyet ajándékozott a kolozsvári papok, tanárok és tanulók részére.

Ezeken kivül különösen P. Horváth Kálmán, Paget János, Kaáli Nagy Elek, Fejér Márton, Pákei Lajos, Ürmösi Sámuel, Kővári László, Molnár Sándor, Gyulay László járultak igen gyakran az egyház és kollégium oltárához.

A jóltevők sorát fejedelem kezdte meg, hadd zárja be is fejedelem. Mert az áldozathozatal tekintetében *Berde Mózsa* valóban annak nevezhető. Gyermekkorától öntudatosan munkálkodva és takarékoskodva, 1888. szept. 10-én kelt végrendeletében összes va-

gyonát az unitárius felekezet egyházi és nevelési czéljaira hagyta. Az 1893. szept. 22-én bekövetkezett halála után felvett hivatalos leltár szerint az összes hagyaték becsértéke 672.569 frt 81 kr. o. é., melyből 50.000 frtot a kolozsvári kollégium építésére, 50.000 frtot tanári fizetésekre rendelt s ezen kivül Kolozsvárt 100, Tordán 50 és Kereszturon is 50 tanulónak naponként 3—3 czipót; a sz.-kereszturi gimnáziumnak szintén 100.000 frtot. Valamint a múlt század elején Suki László, úgy most Berde Mózsa tette képessé az egyházat, hogy a kolozsvári kollégiumot a kór kivánalmainak megfelelőleg felépitse és sok más szükségeit fedezhesse.

X. FEJEZET.

Tanárok képzése, tanárok és tanulók száma. Tannyelv. Tantervek.

A kolozsvári kollégiumban eleitől kezdve 4 rendes tanár volt 1805-ig, a mikor az 5-ik tanári szék közadakozásból felállíttatott és 6—7 úgynevezett köztanító a végzett diákokból az alsó osztályok tanítására. 1859—1891-ig nyolcz, s ettől kezdve tíz rendes tanár és két-három h. tanár és a szaktanítók.

A tanárok a külföldi egyetemeken képeztettek, 1658-ig a városi tanács, ettől 1718-ig az anyaekklésia, azután vagy egyes pártfogók vagy az egész vallásközönség költségén, a 16. században az olasz, a 17-ben a németalföldi, a 18-ban a német, a 19-ik században előbb a német, utóbb az angol egyetemeken. Egy-egy tanárjelölt a szükség szerint 3—4—5, sőt volt eset rá, hogy 10 évig is künn volt. 1730-ig egyik tanár rendesen orvos-doktor volt, a ki természeti tudományokat tanította, mire mindig kiváló figyelemmel voltak. A bécsi kormány mindenképpen akadályozta, sőt pl. Szentiványi Mihálytól meg is tagadta az akadémiára menetelt, némelyiket Bécsnél nem bocsátotta tovább.

A theologia 1847-ben választatott állandólag külön két éves tanfolyammal, addig minden tógatus egyszersmind a theologiát is tanulta és végezte.

A tanulók száma a 17. és 18. században 150—230 közt, a 19. század elejétől 250—350 közt váltakozott.[1])

A tanterv általában megegyezett a többi protestans iskolák tantervével. Az időnkénti tantervekről, tankönyvekről és tanmenetről, a tanárok irodalmi és köztevékenységéről egész könyvet lehetne írni. Hely és idő azonban e tekintetben is szűk tért enged meg; 1880-ban évi értesítő adatván, ezekből tudomás szerezhető, a korábbi időkről álljon itt egy pár adat.

1639. márcz. 1-én következő tanrend van feljegyezve:

Dálnoki T. Mihály igazgató folytatja a logikát és görögöt.

Dálnoki János kezdi a physikát és theologiát.

Dálnoki Lőrincz a rhetorikát Cicero beszédei magyarázatával.

Rádeczky Mihály az ethikát és poésist.

Osztálytanítók:

Szentiváni Orbán Tamás isk. főnök.

Kilyéni György,

Szentgyörgyi Basil

Ilyefalvi István.

Hogy a 18. sz. végén milyen volt a tanítási terv, kitűnik az 1787/8. évi tantervből, a melyet és az 1794. évit ide iktatom. A németnyelvi órák nagy számát II. József császár uralkodása teszi érthetővé.[2])

Tanterv az 1787/88. tanévben.

Az I., II. és III. — theol. és philos. osztályok (a mostani VI., VII., VIII. gimn. oszt. és theol.) tanrendje.

[1]) A mi tanulóinkat túlnyomólag mindig a székelyföld adta. A megyékről aránylag kevesen tanultak, minek oka az, hogy a jobbágyfiukat a legtöbb — más vallású — földes úr abban akadályozta, a szülőket még be is börtönözte. A székely határőrség felállítása után a katona szülők és tanuló fiak is sok zaklatásnak voltak kitéve. Szünidőre hazamenve azonnal fegyverbe öltöztettek, miért sokan még nyári szünidőn is Kolozsvárt maradtak. Így tett pl. néhai Berde Áron tanárunk is, a ki keserűen panaszolta, hogy a «Comando» mint «Vagabundust» köröztette.

[2]) A németnyelv 1784-ben hozatott be. Az alosztályúak két csoportba voltak osztva: «nagyobb német és kisebb német» osztály czím alatt. Az 1788—1789. évről ily bejegyzés olvasható az Augusztinovich Pál tanító neve után: «Ebben a scholaris esztendőben a németnyelv becsülete lejára s a porba esék, számkivetésbe küldeték, szerencsés útat. Felix iter!»

1-ső éves philosophusok.

1-ső félév: Dogmatica theol, logika, német, görög.
2-ik „ Moral. theol., metaphysika, zsidó és arabnyely.

2-od éves philosophusok.

1-ső félév: Moral. philosophia, ius naturae, arithmetika, algebra, pastor. theologia, syr grammatika.

2-ik félév: Polemica theol., geographia, Eccles, historia, theol. encyclopoedia, németnyelv.

3-ad éves philosophusok.

1-ső félév: Geometria, physik. gener, a theologia ismétlése.
2-ik „ Physika partikul. és a theol. folytatása.

Vagyis volt hetenként:

1. Theologia	5 óra
2. Mathesis és physika	5 „
3. Philosophia	4 „
4. Geographia és univers. hist.	2 „
5. Hist. eccles. és keleti nyelvek	4 „
6. Németnyelv	4 „
Összesen:	24 óra.

Az alosztályok órái az 1787/88. tanévben.

III. Rhetorica Classis.

1. Catechesis (hetenként)	4 óra
2. Geographia és univers. historia	2 „
3. Németnyelv délelőtt és délután	12 „
4. Regulae rhetoricae	3 „
5. Exercitium in stilo comp. septimanale et declinatio	2 „
6. Exercitium extemporaneum	1 „
7. Expositio ex Justino	4 „
Összesen:	28 „

IV. Poetica Classis.

1. Catechesis	4 óra
2. Geographia et univers. hist. alternat.	2 „

3. Németnyelv (minden d. e. és d. u.)	12	óra
4. Regulae poeticae	3	„
5. Exercitium septimanale et declamatio	2	„
6. Exercitium extemporaneum	1	„
7. Expositio ex metamorphosi Ovidii	4	„
Összesen	28	„

V. Syntactica Classis.

1. Catechesis	1	óra
2. Regulae syntacticae	4	„
3. Expositio ex Cornelio Nepote cum applicatione expressionum ad Regulas syntacticas	3	„
4. Exercitium septimanale in Stylo componendo	1	„
5. Elementa Geographiae et Historia alternatim	2	„
6. Exercitium extemporaneum	1	„
7. Arithmetica	2	„
8. Cantiones	1	„
Összesen:	15	„

VI. Ethymologica Classis.

1. Catechesis	1	óra
2. Regulae ethymologicae	4	„
3. Exercitium Septimanale	1	„
4. Geographia et univers. Hist.	2	„
5. Expositio e dialogo Sacro Castellionis cum applicatione	3	„
6. Exercitium extemporaneum	1	„
7. Arithmetika	2	„
8. Cantiones	1	„
Összesen:	15	„

VII. Coniungist., Comparist. et declinist. Classis. (Tannyelv latin és magyar).

1. Catechesis et Cantus	2	óra
2. Coniugatio, Comparatio et declinatio	6	„

3. Arithmetica	2 óra
4. Geographia	1 „
5. Expositio	4 „
Összesen:	15 „

VIII. Pura Germanica Classis. (Tannyelv magyar).

Betű ismertetés, olvasás, német írás és phraseologia, mindennap 2 óra. 12 óra

IX. Magyar osztály.

1. Catechesis	1 óra
2. Számvetés	1 „
3. Betüzés és olvasás	8 „
4. Magyar irás	2 „
5. Ének	1 „
Összesen:	13 „

1794. szeptember 1-től a philosophiai tanfolyam négy évre oszlott s e szerint tanultak:

I. éves philosophusok.

1-ső félévben: theol., görög, német, logika.
2-ik „ theol., zsidó, német, metaphysika.

II. éves philosophusok.

1-ső félévben: theol., görög, német, moral. philos., geografia.
2-ik „ theol., zsidó, német, ius naturae, chronologia.

III. éves philosophusok.

1-ső félévben: theol., görög, német, mathesis, univ. hist.
2-ik „ theol., zsidó, német. geometria, hist. patr.

IV. éves philosophusok.

1-ső félévben: theol., physika, német.
2-ik „ theol., physika, zsidó.
A végzettek tanultak még theologiát.

Minden szerdán reggel volt szónoklati gyakorlat s vasárnap reggel praedicatio gyakorlat. [1])

A secundanusok vagyis a világi pályára készülők tantárgyai 3 évre voltak beosztva.

Az alosztályok, mint eddig.

Igen nevezetes újitás történt a Brassai Sámuel tanár buzgólkodása folytán *1841. szept. 1 én*, mert ekkor tannyelvül latin helyett a magyarnyelv hozatott be minden osztályba és minden tantárgyban s az osztályrendszer helyett a szakrendszer.

1847. szept. 1-én, állittatott fel külön a theologiai cursus 2 évi tanfolyammal, mely majd 3 s legújabban 4 évre emeltetett.

1851. szept. 1-től a tanulók 3 elemi és I—VIII. gimn. osztályba soroztattak, de az elemi osztály még egygyel megszaporíttatván, jelenleg az intézet áll:

I. Theologiai intézet: 4 osztálylyal.
II. Főgimnázium: I—VIII. osztálylyal.
III. Elemi iskola: 1—4 elemi oszt.

XI. FEJEZET.

Jogi tanszék felállítása.

Id. Rédiger Károly o-tordai postamester 1843. febr. 11-én 10.000 ezüst frt. alapítványt tett a jogi tanszék felállítására, oly feltétellel, hogy erre először Mikó Lőrincz s ha a Rédiger-fiuk között később erre alkalmas találtatik, az alkalmaztassék.

Az alapítványi összeg nagyobb része kölcsönkötvényekben lévén, a kamatok nehéz befolyása miatt a tanszék felállítása 1847-ig huzódott. Ez évi máj. 2-án tartott főtan. ülésben a beállítás meghatároztatván, másnap Mikó Lőrincz 480 ezüst frt fizetéssel meg is választatott, a ki a jogi előadásokat szept. 5-én nagyközönség előtt tartott értekezéssel meg is kezdette.[2])

[1]) A Contio 1684. szept. 1-től tétetett kötelezővé. fasc. II 396. l.

[2]) Mikó Lőrincznek a Consistor. kétszer ajánlta az akadémiára küldetést 1827. és 1829-ben, de nem fogadta el. Igy lett Székely Mózes kiküldve. Prot. Gen. Cons. IX. 322. és 332. l.

E tanszék fe állításával az unitáriusok százados óhajtása teljesült. Az öröm leírhatatlan volt az egész egyházban. Este az ifjúság nagy fáklyás zenével üdvözölte az új tanárt. A főtanács meghatározta, hogy az alapító utódai iskolánkban mindig kiváló figyelembe vétessenek és minden lehető kedvezményben részesíttessenek s esetleg a jogi tanszékre első sorban alkalmaztassanak.

A jogtanítás csak az 1847—48. tanévben álla fenn. 1848-ban bekövetkezvén a szabadságért való küzdelem, a közvizsga már máj. elején megtartatott. Jogászaink és összes diákjaink honvédekké lettek. Oskolába a kolozsvári gyermekek is csak lézengve jártak. A nemzet bilincsekbe verése után az absolut kormány a jogtanítást nem engedvén, Mikó Lőrincz az alapító beleegyezésével az egyházjog és németnyelv tanítását vette át. Az alkotmány helyreállítása után a tanszék visszaállítása feleslegessé vált.

Érdemjegy 1794. előtt nem volt, hanem az érdemeseket egyszerűen promoveálták, azaz felsőbb osztályba bocsátották. 1794. után az érdemjegyek voltak: eminens, prima cum laude, prima, secunda, tertia, a magyar tannyelv behozatala után: kitűnő, elsőrendű dicsérettel, elsőrendű, másodrendű stb.

XII. FEJEZET.

Tanárok és tanítók fizetése.

Az iskolának minden szükségeit a kolozsvári anya-ekklézsia fedezte 1718-ig. E czélra a János Zsigmond által adományozott dézma negyed és évi 200 frt. mellett szolgáltak a 17-ik században tett szép alapítványok, hagyományok s illetve az ezekre a várostól zálogban birt jószágok jövedelmei.

A mint az ekklézsia fennmaradt számadásai részleteiből kivehető, egész 1718-ig az igazgató (rector) fizetése volt évente a szállás mellett: pénzben 130 mfrt, bor 160 veder, búza 14 köböl. Egy tanáré 90 mfrt, bor 80 veder, búza 7 köböl. Ezenkívül egy rend ruhára a rector kapott 50 f., a tanár 25 frtot. Ezek mellett mindenik lakodalma, keresztelése és temetése költségeit az ekklézsia fedezte; a rectornak még útazási költségeit is.

A köztanítók (Collaboratorok és praeceptorok) fizetése fejenként volt 25 frt, bor 14 veder, búza 12 véka.[1])

Igaz, hogy főleg a Rákóczi szabadságharcz alatt, vagy terméketlen és pestises években az ekklézsia is sokszor oly szűkös viszonyok közé jutott, hogy a járandóságoknak még harmadrészét se tudta kiszolgáltatni s e miatt nem egyszer támadt heves viszongás, de rendes körűlmények közt az ellátás gazdagnak mondható.

1718-ban az ekklézsia minden jövedelemtől elesvén, még a papok és kántorok fizetését is kénytelen volt leszállítani. A tanárok és tanítók fizetését s a tanuló ifjúság segélyezését az egyház-egyetem vette át. E végre 1723-ban egy „Elemozsia-Cassa“ kezdetett, melyben minden adomány, évenként egyesektől és ekklézsiáktól igért „Collecták“, főuraink és vagyonosabb hitsorsosaink által ajándékozott termésbeli dézmák és malomvámok befolytak. Az egész XVIII. század lélekemelő példáit mutatja fel az ilynemű áldozatoknak s kiválólag megmaradott főrangú családaink buzgó áldozatkészségének, milyenek a Vargyasi Dániel, Petrichevich Horváth, Kénosi Sándor, Szentiványi, Toroczkai, Simén és Suki családok.

A fizetések csaknem minden évben változtak a jövedelmek szerint, sőt a tanár igen sokszor a megigért összeget se kapta meg s előre ki volt mondva, hogy a hátralékot nem követelheti.

1722-től—1792-ig a püspöknek rector-igazgatói és tanári fizetése pénzben (beleértve a borértékét is) 180 mft., búzában 112 véka.

Az idősebb tanáré: pénz 80 mft, bor 80 veder, búza 80 véka.

Az ifjabb „ „ 60 „ „ 60 „ „ 60 „

Szálláspénz egynek 25 mft, a többinek az ekklézsia adott ingyen lakást.

Ezeket hol javították valamivel, hol lejebb szállították, csak a köztanítók kaptak változatlanul évi 16—16 mftot, és pedig két tanítónak e díjat 1857-ig az ekklézsia fizette, a többit a vallásközönség.

1792. szept. 1-től nagyot javult a helyzet, mert a Suki László hagyománya lehetővé tette, és a főtan. 1793. jan. 30-án meghatározta, hogy 1792. szept. 1-től kezdve a rectori fizetés 100 mft, mortualis angária 60 mft.

[1]) Az osztálytanítóknak tanítványaik — 1848-ig — minden országos vásár napján és zöld erdőre menetelkor — a mi kétszer volt évente — ajándékot, nundinale-t is vittek.

Ez a fizetés maradt meg 1830. jan. 1-ig. A Zsinati Főt. ugyan is 1832—19. sz. a. a fizetéseket így állitotta meg 1830. jan. 1-ig visszamenőleg:

Kolozsvárt r. tanár évi fizetése	900 mf.
Tordán és Keresztúron	750 „
Igazgató tanár tisztelet díja	150 „
Szálláspénz	240 „
Nyugdíj	300 „
Temet. költs. püspöknek 60, tanárnak	120 „

Midőn 1850 után az absolut kormány iskoláinkat bezárással fenyegette, ha kivánt számú tanárokkal el nem látjuk, az áldozatkészségnek ismét nagyszerű jelét adták egyházunk tagjai, mert 1856 és 1857-ben 134.000. pfrtot írtak önként alá, a mi a tanárok számának és fizetésének javítását lehetővé tette, úgy, hogy a főtan. 95—1857. p. ü. sz. alatt Kolozsvárt a fizetéseket így állíthatta meg.

4 r. tanár pr.	400 pft. (420 frt. o. é.)
4 „ „ „	350 „ (1861. szept. 1-től ez is 400 pf.)
A lelkész mint tanár	200 pf.
4 köztanító pr.	60 „
2. elemi tanító pr.	40 „
1. Rajztanító	40 „
1. Énektanító	40 „
Igazgatói	100 „
Isk. főnöki	30 „
Szálláspénz	120 „
Könyvtárnoki	40 „

1868-ban az országgyülés az unitár. egyház részére is évi 5000 frt. segélyt s a kolozsvári főgimn. részére az 1887—8 tanévre 3800 frt rendkivüli segélyt szavazván meg, az egyes szegényebb ekklézsiák segélyezése által lehetővé vált, hogy ezek kötelezettsége beváltható lett s igy a r. tanárok fizetése (egyebeket itt mellőzvén) 1869. jan. 1-től 120 frtal 540 frtra, 1871 jan. 1-től ismét 120 frtról 660 ftra, ig. tanáré 150 frtra, a családos tanár szálláspénze 1872. ápr. 24-től 300 frtra, a fizetés 1877. jan. 1-től 40 fttal, 1888. jan. 1-től 50 fttal 750 frtra emelkedett.

Gróf Csáky vallás- és közoktatásügyi miniszter úr jóindulatá-

ból a kolozsvári főgimn. állandó segélyezése iránt 1890. decz. 26-án szerződés köttetvén az így nyert évi 7700 frt és más források lehetővé tették a fizetések emelését úgy, hogy 1891. jan. 1-től a gimn.-ban kapott:

Rendes tanár	1000 frt.
Szálláspénzben (v. természetes lakást)	300 frt.
Próbaéves tanár	800 frt. fizetést
Szálláspénzben	150 frt.
Okl. helyettes tanár	750 frt.
Igazgató tiszteletdíja	200 frt.
Tornatanító	300 frt.

A korpótlék 1893. jan. 1-től tétetett folyóvá, még pedig 5 évenként 60 frtjával.

A főgimn. segélyezése iránt 1898. máj. 14-én 24869. sz. a. új szerződés köttetett, mely szerint az állam az évi segélyt fokozatosan 1902-ig évi 16.000 frtra emeli s a tanárok szolgálati éveik szerint fizetési osztályba soroztatnak. Ennek megfelelőleg a legidősebb tanár 1900-ban a legmagasabb osztályba lépett, vagyis fizetése lett 1800 frt., két utána következőé 1600 frt., kettőé 1400 frt, kettőé 1300 frt., a többié 1200 frt.

Az 5-öd éves korpótlék 100 frt.

A könyvtárral kapcsolatban meg kell emlékeznünk a *kölcsön pénztárról.*

1760. nov. 22-én azt a törvényt hozta az ifjúság, hogy beiratáskor fizessen a könyvtár számára kolozsvári tanuló 3 denárt, a vidéki szegényebb modú 7 drt, a nemes 18 drt. Az így gyült összeg a könyvtárnok kezelése alatt szolgáljon oly alapúl, melyből a szegényebb tanulók égetőbb szükségükre 1—2 máriást kapjanak kölcsön rövid időre minden kamat nélkül, a más részéből új hasznos könyvek szereztessenek, beköttessenek és a könyvtár apró kiadásai fedeztessenek. [1])

Ilyen pénz 1786. decz. 14-én volt 94 Rft 23 kr. s e pénzből kinyomatott Confessióban még 59 Rft. 23 kr. A diákok által művelt szőllők termése árának tized részét is, e kölcsönpénztárba tették 1839-ben; bevétele volt 95 Rft. 43 kr., kiadása 91 Rft. 40 kr.

[1]) Lásd fasc. D. d. alatt.

E pénztár Lendvai Latkócziné alapítványával 1860-ban újra életre kelt s jövedelme az ifjusági könyvtárakra fordíttatik.

Ifjúsági könyvtárak.

A kollégium könyvtára mellett még van a papnövendékeknek, a fel- és alosztályú tanulóknak is egy-egy könyvtára és önképzőköre, a melyekre bövebben nem terjeszkedhetem ki. [1])

XIII. FEJEZET.

Államsegély iránti szerződés.

A számos intézkedés közül, melyek a XIX-ik században történtek, a leglényegesebbeknek is csak az érintésére szorítkozva megemlitendő: *Az igazgatói hivatal* viselése, melyre az igazgatót 1832. állandólag, ettől kezdve 1894-ig 2 -2 azóta 4 -4 évre választja a főtanács; *dekáni tisztség*, mely a papnevelőintézetre nézve 1900. jan. 1-től választatott külön, addig a püspök lévén ennek igazgatója.

Az isk. törvények a megelőző végzések összegyűjtése után 1839-ben codifikáltattak és egyöntetűvé tétettek, többször újítva, módosítva 1870. év óta ki is nyomatnak. [2])

Az igazgató mellé ugyancsak 1849-ben tanvezető tanár (paedagogarcha) állíttatott, de 1852. szept. 1-én e két hivatal ismét egyesíttetett.

[1]) Az ifjusági könyvtár és olvasó társaság történetét megírta Kozma Ferencz. Az érdeklődők e becses műből bő ismeretet meríthetnek.

[2]) Az iskolai törvények legelőször 1626. ápr. 10-én hirdettettek ki s a matriculába be is irattak, de bekötéskor a levelek szélei levágatván, a szövegből annyi kiesett, hogy teljesen érthetetlenné vált. Fasc. r. sch. l. 43. l. E matric. végén rövid kivonatban egy nehány pont idézve van «Exc veteri matricula leges collectae» cz. alatt, pl.

I. Silentium alatt senki se lármázzon.
II. Muzsikát a diákok se ne tartsanak, se ne jáczodjanak.
III. Tisztességes társaságokba járjanak.
IV. A gyakori excursioktól óvakodjanak.
V. Szerelmes énekeket ne irjanak, ne énekeljenek, se ne küldjenek.
VI. Kártyázni nem szabad.
VII Katona ruhát ne viseljenek.

Neveléstigyi bizottság szervezteteti 1842-ben, mely minden tan- és neveléstigyi kérdésben véleményt és javaslatot ad. Ennek első jegyzője Káli Nagy Elek, a későbbi főgondnok volt, kinek remek jegyzőkönyveit még most is érdekes olvasni. Kár hogy e bizottság működése az újabb időben kis körre szorult.

Jóltevők emlékére minden 5-ik évben emlékünnepély tartása szintén 1842-ben hozatott be. A szabadságharcz után az első íly ünnepély 1862-ben tartatott meg.

Az 1848—50. években a tanítás csak a helybeli gyermekekre szorítkozott. Minden fegyver fogható tanuló honvéd lett, nagyon sok a csatatéren maradt, a kollégium épülete előbb az enyedi, járai stb. menekültek szállása, majd a honvédek s végre az osztrák katonák kórháza lett, úgy, hogy csak 1850. nov. 1-én lehetett újból megkezdeni; addig hol a redoutban, hol a régi sütő- és püspöki házban nyomorogtak.

E században a leggyökeresebb reformok az 1856—57-ik évben történtek. Az iskola az Entwurf követelései szerint rendeztetett, sok régi intézmény eltöröltetett, az eddigi 5 r. tanári állás 8-ra emeltetett.

Legfontosabb változás a gimnáziumot illetőleg a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrral 1890-ben kötött szerződés.

Főhatóságunk belátván, hogy minden ereje megfeszítésével sem képes a főgimn.-t az 1883 évi középiskolai, törvény követelményei szerint rendezni, igénybe vette az országos törvény azon kedvezményét, hogy önrendelkezési joga fenntartásával az állami segélyt elfogadja. Ily alapon Erődi Béla tankerületi főigazgatóval, mint e végre kiküldött kormánybiztossal, a szerződés megköttetvén s azt gr. Csáky Albin miniszter úr 1890. decz. 26-án 56028. sz. a. megerősítvén, a 7700 frt évi segély 1891. jan. 1-től folyóvá tétetett.

A szükséglet főösszege 17900 frt, ebből 10200 frtot fedez az egyház, a többit az állam. Ezért köteles az egyház az igazgatót és rajztanárt is beleértve 10 rendes tanárt tartani, egyenként 1000 frt. fizetéssel és 300 frt lakáspénzzel, vagy természetben való megfelelő lakással, az igazgatónak 200 frt. igazgatói pótlékkal, két okleveles h. tanárt 750 frt, tornatanítót 300 frt, énektanítót 150 frt. fizetéssel, továbbá két iskolaszolgát, gondoskodni a könyvtár és tanszerek gyarapításáról s az iskola egyéb vegyes szükségleteiről. Az ujonnan

alkalmazott r. tanárok két évi próbaidőre alkalmaztatnak 800 frt. fizetéssel és 150 frt lakáspénzzel, de próbaéveik szolgálati éveikbe beszámíttatnak. A 10 rendes tanár közül ötöt az egyház választ, ötöt pedig nyilvános pályázat útján a tanári testület és az E. K. Tanács meghallgatása után, a V. K. M. nevez ki. A h. tanárok, torna- és énektanítók alkalmazása az egyház joga.

Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter úr belátván, hogy az évi 7700 frt. segély a megszaporodott szükségletek fedezésére nem elég, a Kuncz Elek tankerületi főigazgató jóakaratú alánlatára 1898. máj. 14-én 24869. sz. a. új szerződést kötött. E szerint a szükséglet főösszege 36,435 forint, melyből 16,000 frtot az állam ad. — Ezért 6 tanárt az egyház előterjesztésére, de jelöléséhez nem kötve, mindenesetre azonban unitárius vallásúak közül, a miniszter nevez ki. Fizetések: 2 tanáré 1800, 2-é 1600, 2-é 1400, 2-é 1300, 6 tanáré 1200, quinquennium 5-ször 100—100 frt. Lakáspénz 280 frt, illetőleg az 1400. fokozaton s ezen felül 350. frt., vagy természetben lakás. Hitoktatónak 400 frt, tornatanítónak 800 frt és lakáspénz 245 frt. Két helyettes tanár fizetése 800 frt, lakáspénz nélkül. Igazgatói pótlék 200 frt. Egy isk. szolga fizetése 300 frt, lakbér 100 frt, második szolgáé 250 frt, lakbér 100 frt.

Könyvtárra és tanszerekre évenként legalább 1000 frt fordítandó.

E fokozat szerinti fizetés teljesen 1901. jan. 1-től tétetett folyóvá.

XIV. FEJEZET.

Kollégiumi felügyelő gondnokok, igazgatók és tanárok a b.-magyar-útezai kollégiumban 1718—1901-ig.

a, Felügyelő gondnokok.

A mint fennebb már emlitve volt, a kolozsvári kollégiumnak 1778-ig az ekklézsia gondnokai voltak a felügyelői. A főtanács ekkor tett először külön f. gondnokokat, kik azóta élethosszig választva, az iskola összes ügye nagy előnyére, lelkes buzgósággal töltik be tisztüket.

Vittek pedig e tisztet:

Suki László	1778—1702.
Szentiványi Sámuel	1792—1812.
Sala Mihály	1793—1812.
K. Nagy Lázár	1807—1836.
Pákei János	1807—1822.
P. Horváth Károly	1812—1815.
Simén Elek	1815—1845.
Lázár Samu	1815—1831.
Sala Mihály	1832—1838.
Iszlai László	1838—1843.
gr. Bethlen Ferencz	1838—1875.
Pataki József	1843—1862.
Istvánfi János	1845—1850.
Pákei Lajos	1856—1864.
Brassai Sámuel	1862—1897.
Koronka László	1862—1864.
Fejér Márton	1864—1865.
Hajós János	1866—1899.
Berde Áron	1873—1876.
Kővári László	1877— .
P. Horváth Kálmán	1877—1892.
Kozma Ferencz	1892— .
Fekete Gábor	1896— .

b., Igazgatók.

Dr. Dimén Pál 1690. febr. 15—1720. jan. 4-ig.
Szentábrahámi Mihály 1720 jan. 5—1758. márcz. 31-ig.
Agh István 1758. ápr. 6—1784. jul. 1-ig.
Lázár István 1784. jul. 1—1798. jan. 29-ig.
Pákei József 1798. febr. 1—1802. febr. 13-ig.
Körmöczi János [1]) 1802. jun. 27—1812. jul. 6-ig
Molnos Dávid 1812. jul. 6—1832. aug. 23-íg.

[1]) Körmöczi Jánosig a püspökök gyakran voltak egyszersmind igazg. tanárok is. Az 1857. évi szervezet szerint a püspök a papnevelő intézet igazgatója volt 1899-ig.

Székely Miklós 1832. aug. 26—1836. szept. 12-ig.
Székely Sándor 1836. szept. 12—1838. szept. 1-ig.
Brassai Sámuel 1838. szept, 1840. szept. 1-ig.
Székely Mózes 1840. szept. 1—1845. szept. 1-ig.
Brassai Sámuel 1845. szept 1—1847. máj. 1-ig.
Székely Mózes 1847. máj. 1—1852. szept 1-ig.
Berde Áron 1852. szept. 1—1857. szept. 1-ig.
Kovácsi Antal 1857. szept. 1863. szept 1-ig.
Nagy Lajos 1863. szept. 1—1867. szept. 1-ig.
Benczédi Gergely 1867. szept. 1—1877. szept. 1-ig.
Kovács János 1877. szept. 1—1891. szept. 1-ig.
Ulár Pál 1891. szept. 1—1893. szept. 1-ig.
Boros Sándor 1893. szept. 1—1900. jun. 28-ig.
Dr. Nyiredy Géza ideigl. ig. 1900. jul. 1—1900. okt. 31.
Dr. Gál Kelemen 1900. nov. 1—

c., Tanárok. [1])

Dr. Kolozsvári Dimén Pál 1690. febr. 15—1720. jan. 4.
Keresztúri Sámuel 1711. febr. 1—1719, decz. 14.
Szentábrahámi L. Mihály 1716. febr. 27—1758. márcz 31.
Dr. Geyzanovits János 1720—1726. s. tanár, 1726—1729. akadémián volt, 1730. márcz. 31-től 1734. máj. 12.
Nagy György 1727. máj. 5—1731. május 20 s. tanár.
Nagy István 1725. jan. 23— (?) s. tanár.
Agh István 1737. okt. 1—1786. jan. 21.
Pálfi Beniámín 1741. jul. 8—1771. máj. 28.
Fejérváry Sámuel 1758. decz. 13—1776. jul. 1.
Lázár István 1776. jan. 20—1811. okt. 7.
Nagy György 1776. ápr. 6—1777. jun. 12.
Geyza József 1781—1782. jan. 1.

[1]) A tanárok és igazgatók Uzoni F István. Hist. Eccl. után közölve vannak 1566-tól—1772., illetve 1838-ig Székely Sándor Unitária vallás történetei Erdélyben cz. művében, Kolozsvár, 1839

Márkos György 1785. jan. 11.—1813. nov. 26.
Pákey József 1785. ápr. 20—1802. febr. 13.
Nagy Zsigmond 1792. márcz. 17—1811. okt. 22.
Körmöczy János 1797. nov. 29—1814. szept. 1.
Fűzi János 1805. decz. 1—1832. szept. 1.
Molnos Dávid 1805. decz. 1—1836. aug. 16.
Sylveszter György 1815. febr. 1—1829. máj. 14.
Székely Miklós 1814. szept. 18—1838. szept. 1.
Székely Mózes 1832. nov. 11—1862. aug. 11.
Szabó Sámuel 1830. szept. 1—1832. szept. 1.
Aranyosrákosi Székely Sándor 1832. szept. 1—1845. szept. 1.
Brassai Sámuel 1837. febr. 8—1848. nov. 15. 1859. szept. 1—1862. szept. 1-ig.
Kríza János 1840. szept. 1—1875. márcz. 26.
Berde Áron 1842. szept. 1—1866. szept. 1.
Jakab József 1848. szept. 1—1848. okt. 30.
Mikó Lőrincz 1847. jun. 1—1872. márcz. 10.
Kovácsi Antal 1852. szept. 1—1854. szept. 1. s. tanár. 1856. szept. 1—1892. jan. 6-ig r. tanár.
Botár Ferencz 1854. szept. 1—1856. szept. 1-ig.
Bedő Dániel 1854. szept. 1—1856. aug. 17. s. tanár.
Marosi Gergely 1856. szept. 1—1857. jul. 1. s. tanár, 1862. szept. 1—1866. szept. 1. r. tanár.
Pap Mózes 1857. szept. 1—1891. szept. 1-ig.
Nagy Lajos 1857. szept. 1—1900. okt. 30.
Ferencz József 1859. szept. 1—1876. szept. 1.
Buzogány Áron 1859. szept. 1—1868. szept. 1.
Marosi Gergely 1862. szept. 1—1866. szept. 1-ig.
Simén Domokos 1866. szept. 1—1878. szept. 9-ig.
Benczédl Gergely 1866. szept 1—
Uzoni F. Gábor 1869. szept 1—1870. nov. 4.
Kovács János 1872. szept. 1—
Derzsi József 1871. szept. 1—1881. szept. 1-ig.
Ulár Pál 1873. szept 1—
Péterfi Dénes 1876. szept 1—
Dr. Hajós Béla 1875. szept. 1—1879. szept. 1-ig.
Boros György 1879. szept. 1—

Mózes András 1881. nov. 1—
Dr. Nyiredy Géza 1889. szept. 1.
Dr. Gál Kelemen 1891. szept. 1.
Péterfi Lajos 1892. szept. 1—1893. jul. 1.
Perédi József 1893. szept. 1—1901. márcz. 1.
Nagy Gyula 1891. szept. 1—
Boros Sándor 1888—1891. máj. 27. s. tanár. 1891—1900. jun. r. tanár.

XV. FEJEZET.

Kolozsvár Szentpéteri iskola.

A kollégiumon kivül Kolozsvárt a Sztpéter nevű külvárosban is volt az unitáriusoknak egy algimnáziumok azon a helyen, hol most az Erzsébet-aggház fekszik. — Ebben a tanulók a logikáig tanultak s akkor a kollégiumba léptek. A két intézetet a hivatalos iratok „nagyobb iskola“ és „kisebb iskola“, „külvárosi iskola“ czímek alatt különböztetik meg. Fenntartója ennek is az ekklézsia.

E külvárosi iskola 1626. előtti, körülményei ismeretlenek; igazgatói, tanárai is csak ez év után említtetnek — hiányosan — az anyakönyvekben, honnan neveiket 1661-ig Uzoni F. István is kiirta. Ez igazgatók vagy a kollégium végzett jelesebb diákjaiból, vagy a külföldi akadémiákon járt fiatal tanárok közül neveztettek ki. Ilyenek voltak: [1])

1., Ilyefalvi Demeter, a ki meghalt 1633. okt. 24-én.

2., Bonyhai György, kineveztetett 1636. jun. 24.

3., Gáltövi (Guthi) András csak pár hóig, mert aug. 3-án visszament a kollégiumba.

4., Árkosi Gábor kineveztetett 1638. aug. 21-én. 1639. máj. 28-án papnak ment Árkosra.

5., Kilyéni K. György 1639. máj. 28-tól—1641. jul. 29-ig. Ekkor Akadémiára küldetett.

6., Angyalosi István 1631. aug. 3-tól—

[1]) Uzoni F. J. Hist. Eccles. Kozma M. féle példány II. köt. 229 l.

7. Baranyai Péchi András (Andreas Barovias Péchi) két évig volt itt rector, honnan 1644. máj. 18-án a kollégium Seniorának választatottt

8., Kereszturi Demeter, mint Sztpéteri rector latin orátiót tartott Dálnoki Mihály kollégiumi rector felett 1647. ápr. 28-án.

9., Dr. Rákosi Boldizsár 1651. jul. 16-án külföldi egyetemekre ment, honnan orvosi diplomával jött haza. 1654 -1657. febr. 3-ig a sztpéteri iskola ig. tanára volt s ekkor a kollégiumba ment át tanárnak, és 1661. óta rectornak, de orvosi nagy elfoglaltatása miatt nehány év mulva erről is lemondott. [1])

10., Szentiváni Márkos Dániel 1657. febr. 4—1659. okt. 20-ig Akadémiára küldetett.

11., Árkosi Ferencz 1659. okt. 21—1661. ápr. 19.

12., Enyedi János 1661. ápr. 20—jul. 18-ig.

Két utóbbi Akadémiákon járt s az 1661-ben uralkodott pestisben halt el. [2])

Uzoni F. István több rector nevét nem említi. Megjegyzése szerint ezután a „nagyobb iskola“ lectorai sorra kormányozták a szentpéteri iskolát. Az anyakönyveket átvizsgálva, a fent elősorolt neveket és adatokat eredetiben olvastam — kivéve Péchi Andrást, ki azt hiszem, tévesen vétetett fel.

1661. után azonban a szentpéteri iskolánál alkalmazott rectort vagy tanárt említtetni nem találtam. Ebből azt következtetem, hogy Szentpéteren a gimnázium 1661-ben megszünt és csak az elemi iskola maradt meg tovább is.

Ezt igazolja az anyakönyvnek 1666. decz. 4-én beirt következő adata is: „Lardner Dániel ezelőtt nehány évvel 6 frtot testált volt a Szentpéter-külvárosi diákoknak, de mivel ott már diákok nincsenek, az ekklézsia előljárói a dlákoknak adták.“ [3])

[1]) Ez az az «Erdélyi ástronomus», kinek Fraknói Vilmos egy 1658-ban kiadott naptárát fedezte fel s a kiről azt irja, hogy «személyéről és munkásságáról semmi egyebet nem tudunk». Magyar Könyvszemle 1878. 261. l.

[2]) Rajtok kivül még Beke Dániel és Járai János püspökök, Rávius (Szőrös) Mátyás lelkész, Dr. Dálnoki Lőrincz és Árkosi Benedek tanárok lettek ez évben a rettenetes járvány áldozatai. Prot. Part. Consist. 190. l.

[3]) Lásd. Fasc. r. Scholast. II. 233. l.

Ezzel befejezzük e vázlatos történetet. Egy utolsó pillantást vetve intézetünk negyedfél százados múltjára, lehetetlen újból is a legmélyebb hála érzelmével meg nem emlékeznünk azon vezérekről, kik a sokszor fenyegető veszélyek közt bölcs előre látással, mérséklettel és a viszonyokhoz okos alkalmazkodással, az önbizalom, összetartás és áldozatkészség ébresztésével intézetünket megtartották, a jóltevők ezereiről, a kik a megtartást biztosították.

A régi épületet újjal, az egykori kunyhót fényes palotával cseréljük fel. Átköltözik-e az új otthonba az elődöktől ápolt szellem, mely a felekezeti érdeket mindig egyeztetni tudta a hazafias érdekkel, a haladó kort a természetes fejlődés törvényével? Nemcsak tanítani, de nevelni is fog-e az új intézet annyi hálás tanítványt, buzgó és áldozatkész hívet, lelkes és munkaszerető hazafit, mint a régiek? E kérdésekre a feleletet a jövő fogja megadni.

Benczédi Gergely.

I.

Szomorú tények előadásával kell kezdenünk ez évi értesítőnket. *Boros Sándor*, főgymnasiumunknak 7 éven át buzgó tanára, 7 éven igazgatója, a mult iskolai év végén, 1900. jun. hó 28-án váratlanul elhunyt. *Nagy Lajos*, a ki 43 év óta nevelte ifjúságunkat az alkut nem ismerő hazafiasság szellemében, a jelen iskolai év folyamán, 1900. decz. hó 1-ével nyugalomba vonult. *Perédi Józsőf*, főgymnasiumunknál 8 év óta a magyar és latin nyelv tanára, fiatalabb tanári nemzedékünk egyik legmunkásabb tagja, betegsége miatt 1901. márcz. 1-étől nyugalomba bocsáttatott.

9 évvel ezelőtt, midőn kollégiumunkban másodszor tartottunk hármas tanári beiktató ünnepélyt, főpásztorunk az öröm és büszkeség hangján szólt: „Mint két évvel ezelőtt történt, ezúttal is hárman foglalják el ünnepélyesen tanári székeiket a főtanodánál. Ily rövid idő alatt tehát hattal szaporodott főtanodánknál a gymnasium tanárkara. Minő fejlődés, minő haladás ez vallásközönségünk nevelésűgyében! Áldom a Gondviselést, hogy ezt megérhettem.“

Mint 9 évvel ezelőtt az öröm és büszkeség hangján, úgy most a fájdalom és a bánatos emlékezés érzelmei között iktatjuk be e sorokat iskolánk évkönyveibe. Az őszinte, meleg barátság érzelme és a bánatos emlékezet az elhunyt iránt, a tisztelet, a tanítványi hála és ragaszkodás az egyik, a kartársi barátság és rokonszenv érzelmei a másik nyugalomba vonult kartárs iránt, vezessék tollunkat, midőn róluk megemlékezni kívánunk.

Boros Sándor.[1])

1863—1900.

Boros Sándor 1863. junius 11-én született Tordátfalván Udvarhelymegyében. Szülői Boros Sándor és Pál Juliánna székely

[1]) Ez életrajz némileg módosított alakban megjelent az Unitárius Közlöny 1900. évi aug. számában. Mult évi értesítőnk is hozott Boros S.-ról Kanyaró Ferencz tollából egy rövid nekrologot.

nemes család sarjai. Édes atyját maga a megboldogult így jellemzi: „Atyám igen szigorú, de gondos nevelésben részesített; minden munkához igyekezett hozzászoktatni, jelszava lévén, hogy a munka nem szégyen s minél többfélét tud valaki, annál könnyebben boldogul az életben. Ő maga ezermester. Néha talán túlszigorú is tudott lenni gyermekeihez, különösen, ha az engedelmesség hiányát vagy restséget tapasztalt valamelyiknél. Ezzel szemben azonban örömmel áldozott gyermekei jövőjéért.“[1]) Hatan voltak testvérek, 3 fiu és 3 leány.

Első oktatását a tordátfalvi unitár. népiskolában nyerte Derzsi József tanítótól, Derzsi Károly tordai tanár édes atyjától. Ez értelmes és kitünő paedagogus keze alól sokan kerültek ki a gymnasiumokba s maga Boros is első helyen neki köszönheti, hogy felébresztette benne a tanulás iránti vágyat. 1872. őszén a sz.-keresztúri gimnáziumba ment, a hol akkor Marosi Gergely volt az igazgató. Felvételéről így ir az idézett helyen: „Az elemi második osztályba csak fölvételi viysgálattal akart fölvenni, mert igen kicsinynek talált. Apám kérésére azonban megvizsgált, s az eredménynyel annyira meg volt elégedve, hogy tankönyvekkel ajándékozott meg; különösen a számtanban tanúsított járatosságomért dicsért meg, a miért külön egy Brassai-féle Számító Szokrateszt ajándékozott nekem.“ Itt végezte az elemi 2. és 3., s a gymn. I. és II. osztályt.

1876. őszén Kolozsvárra jött a gymn. III. osztályába. „Itt új élet kezdődött reám nézve, több érintkezés a külvilággal, több megfigyelés és különösen bátyám (Boros György, ekkor III. éves papnövendék) útasításai, oktatásai jótékony hatást gyakoroltak reám.“ Az önéletrajz meleg hangon emlékezik meg Benczédi Gergely akkori igazgatóról, Ulár Pál és Kovácsi Antal tanárokról. 1882. jun. havában érettségi vizsgálatot tett. 1882. szept. havában iratkozott be a kolozsvári Ferencz József tud. egyetemen a mennyiségtan-természettudományi karhoz rendes hallgatónak.

A tanári pályát dr. Veress Vilmos és Kovácsi Antal biztatására választotta. „Az 1882—83. évben, mint első éves egyetemi

[1]) Ez adatokat a tanári anyakönyv 173—178. lapjairól vesszük, hová a megboldogult sajátkezűleg irta be élete történetét addig az időig, mig az egyház bizalma az igazgatói állásba helyezte.

hallgató egyedüli és utolsó tanítványa voltam Brassai bácsinak, a ki igaz örömmel fogadott és oktatott." A második évben az anyagi gondoktól némileg szabadult, mert 300 frtos ösztöndíjat nyert s azt 3 éven át élvezte. 1886. május havában tanári szakvizsgálatot tett s ugyanazon év októberében egy évi katonai szolgálatát teljesítette A katonai év végén letette a tiszti vizsgát s tartalékos hadnagynak az 51. gyalogezredben neveztetett ki. Gyengélkedése miatt azonban mint tartalékos nem szolgált.

Már mint egyetemi hallgató tanított főgymnasiumunknál $2^1/_2$ éven át mértant heti 3 órán. 1887. őszén az E. K. Tanács, mint okleveles tanárt alkalmazta segédtanárnak 300 frt évi fizetéssel a számtan és rajzoló geometria tanítására az I—IV. esztályokban. Az 1888. évi főtanács helyettes tanárnak nevezte ki 600 frt évi fizetéssel. Majd az E. K. Tanács és a vallás és közoktatásügyi miniszter között az iskola segélyezésére vonatkozólag kötött szerződés értelmében 1891. máj. 27-én a v. és k. miniszter rendes tanárnak nevezte ki a nyugalomba vonult Pap Mózes tanár helyére. Állásába Kanyaró Ferencz és Nagy Gyula tanárokkal együtt 1891. nov. 5-én ünnepiesen beiktattatott. Ezek az első tanárok, kik hazai egyetemen nyerték kiképeztetésüket. Azelőtt angol és német egyetemekre mentek tanáraink. 1893. ápr. 12-én átvette a belső emberek nyugdíjpénztárának kezelését. Az ugyanazon évben tartott főtanács még egy évre megbízta e munkával. Ugyanez a főtanács választotta meg okt. 30-án 22. sz. alatt egyértelemmel igazgatónak.

Eddig tart önéletirata, a mely még csak irodalmi munkásságáról s családi körülményeiről emlékezik meg röviden. 1888. szept. 22-én vette nőül Kómis Lujzát, kitől három gyereke született: Margit, László és Sándor.

Igazgatóvá választása után nyílt meg az ő rendkivüli administrativ tevékenysége számára a megfelelő tér. A mit a tanári anyakönyvbe élete körülményeiről sajátkezüleg beirt, az mind csak előkészületül szolgált erre a díszes, bizalmi, anyagilag alig jutalmazott, de egész embert kivánó állásra. Lehettek s voltak is olyanok, a kik kétkedve fogadták megválasztatását. Kevés idő telt el az ő vezetése alatt s ez a rövid idő megczáfolta a kétkedőket és bizalmatlanokat.

Az az idő, a mikor ő e nagy kürültekintést, meleg lelkesedést,

teljes ambitiót követelő állásra jutott, a felekezeti s közelebbről a mi kollégiumunk történelmében a zavaros kavarodások korszaka. Az állami középiskolák megfelelő anyagi támogatással kihívó versenyre keltek a százados és dicsőséges múlttal, de annál kevesebb anyagi erővel rendelkező felekezeti iskolákkal. Az egyházi főhatóságok, a mint érthető is, féltő gonddal őrizték iskoláikat. De a közoktatási kormány olyan követelésekkel állott elé a törvény alapján ez iskolákkal szemben, a melyeket teljesíteni az egyházak anyagi romlása nélkül lehetetlen volt. Igy kerültek az egyházak abba a helyzetbe, hogy autonomikus jogaik némi csorbításával is kénytelenek voltak elfogadni az államsegélyt. Ez volt sorsa a mi főgimnáziumunknak is.

Ám a közoktatási kormány segélyezése fejében bizonyos jogokat kiván gyakorolni a felekezeti középiskolák felett. Ez okozza a helyzet nehézségét. A segélyezésre utáltság érzetében megállapítani azt a határvonalat, a hol az autonomikus jogok feladása nélkül az államhatalom követelményeinek érvényesülni kell. A helyzetet még az is complikálja, hogy itt egy százados szokásokban, történelmi traditiókban gazdag oktató intézet megállapodott, hogy ne mondjam: megcsontosodott intézményeiről van szó, a melyeket a modern kor igényeihez és követelményeihez mérten kellett reformálni.

Ez a szép, de nehéz feladat emberére talált Borosban. Kellő történelmi érzéke volt a múlt iránt; meleg vallásos kegyelet él a múlt megtartásra, sőt kifejlesztésre érdemes intézményei iránt szivében. Nem csinált tabula rasat. De épen oly élénk a vágya a modern kor igényei, követelményei kielégítésére. Szellemi egyéniségének ez a két vonása igen szerencsés feltétel volt a nagy munka sikeres megkezdésére, részben elvégzésére.

Áztán ő nem végez sehol, semmi téren napszámos munkát. Nála teljes mértékben beteljesült, hogy a tanár nem hivatalnok. Bármihez kezd, bármivel bízza meg egyházi főhatósága, minden kétkedés és habozás nélkül fog hozzá, a munkába egész lelkét beleviszi s azt temperamentumos lényének egész lendületével végzi. — Annyit végzett, annyit dolgozott hét évi igazgatása alatt, hogy az két teljes és egész munkaerőnek is bőven elég lett volna. Az ő imádsága a munka volt. Elvesztése nemcsak a kollégiumnak hanem — nagyítás nélkül szólva — az egész egyháznak veszteség.

De e sorok czélja nem lehet az, hogy az ő életének és közhasznú működésének teljes képét igyekezzenek megrajzolni. E tekintetben iskolánk történelmének megirójára szép és hálás feladat vár. Rajzolni egy olyan évtized történelmét, a melyben a tanárok létszáma megkétszereződött, a tanárok anyagi javadalmazása hasonló mértékben emelkedett, a szegény tanulók segélyezésére, támogatására több és bőségesebb alkalom kinálkozik; egy olyan évtizedet, a melyben iskolánk jó hírneve a tanügyi körök és az illetékes felsőbbségek előtt megerősödött stb. stb., ez szép feladat, de hivatottabb tollakra vár. Ime a haladásnak, a fejlődésnek kétségtelen jelei s mindezekből a boldogultnak kétségtelenül kijut bőven a része. Nincs az utolsó évtizedben egyetlen főiskolánk életében olyan mozzanat, a mely a kibontakozás, életrekelés feltételeit rejti magában, a melynek a keletkezésénél ő tevékeny szerepet ne játszott volna, nincs oly jelentősebb munka, a melyből részét ki ne kérte volna.

Említsünk fel egy nehány ilyen mozzanatot.

Az 1893—94. iskolai évben az ú. n. *esküdtszék* még fennáll. Mindnyájunk előtt ismeretes ez az iskolai intézmény. Idősebb diákok és theologusok itélkeznek olyan ügyekben, a melyekben talán maguk is résztvettek s oly társaik felett, a kikkel talán együtt követték el a kihágást. A mai iskolai életbe nem igen taiál bele. Az ő kezdeményezésére eltöröltetett.

Az iskolai rendszabályok sok elavult s az újabb viszonyok változásaiba kevésbé találó intézkedései szükségessé tették azok revideálását. 1896—97 isk. év elején már életbe lépnek az új rendszabályok.

Egyik kivánalma az állam képviselőinek az volt, hogy a főiskolai nagy könyvtárból tanári kézi könyvtár alakittassék. Ez a tanári könyvtár — habár a kevés átalány miatt hiányosan — az 1894—95. isk. év folyamán berendeztetett.

Igazgatói irodául és tanácskozási terül egy kis szük helyiség szolgált. Ugyanez év elején tanácskozási helyiségül és tanári olvasó terül egy nagy terem rendeztetett be, a hol a tanári könyvtár is elhelyezést nyert. Ez évben vettetett meg alapja a történelmi és philologiai múzeumnak is.

Az 1895—96. év folyamán a papnevelő intézet és az elemi

iskola is külön szervezeti és fegyelmi szabályzatot nyer. A következő évben a magántanításnak rendszere megváltozott, a mennyiben a bennlakó alosztályú tanulók (I—IV. gymn.) felügyelőkre bízattak. 1896—97-ben a papnövendékek és gimnáziumi tanulók önképző köre külön vált s mindkettő részére megfelelő szabályzat készült. 1897—98-ban állandó tanmenet készült s azóta az oktatás ennek útmutatása szerint foly.

Kezébe vette a nagyobb tanulmányi kirándulások ügyét s az utóbbi időkben a körülményekhez képest minden évben rendezett ilyent a tanári karral egyetértve. Sok baj volt a különböző vallásfelekezetű tanulók hittani óráinak elhelyezése miatt. A helybeli középiskolák igazgatóival egyetértve a hittani órák idejét meghatározták, szabályozták úgy, hogy most már óraösszeütközés nincs. Hittanból a heti órák száma az ő idejében emeltetett egyről kettőre.

Kiváló gondot fordított a testi nevelésre, tornászatra, az egészség fenntartására és ápolására. Tornaversenyeken e szempontok fontosságát mindig hangsúlyozta. A tanulóknak kedvezményes fürdőjegyeket eszközölt s behozta a bennlakó tanulóknál a kötelező rendszeres fürdést. A mit a vallás- és közpktatásügyi miniszter az ú. n. játékdélutánokkal tervez, az nálunk már évek óta megvan. Az osztályok egy-egy tanár felügyelete mellett őszi és tavaszi időkben rendesen kijártak a „*Kis mező*"-re játszani.

Internatusunk a mai idők igényeihez mérve primitiv és sok kivánni valót hagy fenn. Ezen az állapoton a rendelkezésére állott csekély eszközökkel igyekezett segíteni. Hogy ezt a kérdést milyen állandóan és mily meleg érdeklődéssel viselte szivén, legjobban bizonyitja az, hogy két izben is tárgyalja. Az 1894—95. évi *Értesítő*-ben, *Nehány szó az internatusokról* (3—16. l.), az 1898—99. évi-ben *Iskoláink reformja és az internatusok* czímen ir. A tanitás és nevelés észlelhető hiányainak forrását keresi s a szabad órák laza felügyeletében találja meg. „Mai viszonyaink mellett — úgymond — alig lehet beszélni a szoros értelemben vett iskolai nevelésről, mert a tanulók szabad óráikat szétszórtan, legtöbbször idegen családnál töltik, a hol sem kellő gond, néhol kellő értelem és érzék sincs a neveléshez." A nevelés közvetlenséget feltételez, a mely párosulva a tanitás által eszközölt közvetett neveléssel válik teljes egészszé. „Létesitsünk internatusokat, hogy a növendékek minden időben

együtt s a kellő felügyelet és nevelői hatás alatt legyenek.“ Nem új gondolatok, de nevelésünk bajait gyökerében érintik s állandóan ismétli évről évre nagyobb gonddal szerkesztett *Értesítői*-ben, hogy mennyire szükséges a bejáró tanulóknak minden tekintetben kifogástalan elszállásolása. És életének utolsó heteiben is, többen hallgattuk meleg érdeklődéssel terveit, a melyek arra vonatkoztak, hogy addig is, míg az új iskolában a modern internatus berendeztetik, már a jövő iskolai évben miként szándékozik segíteni a felügyelet mai lazaságán és hiányain.

És itt térek már egyik kedves gondolatára. — Az új iskola! Mennyi szeretettel, mennyi odaadással, mekkora lelkesedéssel tárgyaita, védte, oltalmazta, segítette ezt a létesülésében ezer meg ezer akadálylyal küzködő gondolatot. S mikor az ige már-már testté lenni készül, mikor egy ilyen nagyszabású intézet megfelelő berendezésének nagy munkája az ő vezetésére, erejére, lelkesedésére várt, akkor elhatalmasodik gyenge testén az emésztő baj s itt hagyja tervét félig valósulva, derékban kettétört fenséges oszlopként.

A vizsgálatokat egész junius 23-ig vezette az ő megszokott éberségével. 24-én gyomrával beteg lett. Az orvosok megvizsgálták s az operatiot feltétlenül szükségesnek mondották ki. 27-én operálták, de reménytelennek jelentették ki állapotát. 28-án reggel $^1/_4 2$ órakor meghalt. 26-án d. u. 5 órakor többünk előtt mondotta vigasztaló szavainkra: „Igen, mikor a bizonyítványokat osztjátok, akkor engem is ki fogtok kisérni a temetőbe“. Sejtelmes szavai beteljesedtek. Előbb kikisértük őt az örök nyugalom hazájába. — Azután bánatos szivvel kiosztottuk a bizonyítványokat és bezártuk az iskolai évet.

Haláláról a család, a tanári kar, az E. K. Tanács és a kolozsvári tanári kör adtak ki gyászjelentést. A ravatal a kollégium díszermében volt felállítva. Temetése 29-én d. u. 5 órakor a város osztatlan részvéte mellett volt. A díszteremben Mózes András lelkész mondott imádságot. Utána e sorok írója bucsúztatta el az iskolától. A sírnál Gálfi Lőrincz tanár, utána a kolozsvári tanári kör nevében dr. Erdélyi Károly, a róm. kath. főgimnázium igazgatója, és végül az ifjuság nevében Gálfi Zsigmond iskola-főnök beszéltek.

A tanári kar koszorú-megváltás czímen gyűjtést indított. A begyűlt összeg egy „Boros Sándor alap“ létesítésére fordíttatott, a mely-

nek évenkénti kamatai a boldogult árvái segélyezésére fog fordíttatni mindaddig, míg nagykorúságukat elérik. Azután pályadíj alap lesz, a melyből mennyiségtan-természettani tárgyú pályamunkák fognak jutalmaztatni.[1])

Dr. Gál Kelemen.

Nagy Lajos.

Nagy Lajos Nyárád-Gálfalván 1828. jul. 6-án régi nemes nemzetségből született. Atyja Nagy Sándor, anyja Kovács Judith. Szegény emberek, mert az ősi javakat az apa legnagyobb részben elvesztegette. De az ősök emléke, kik közül kettő prokátor volt, egyetlen fiok taníttatására buzdította őket.

Nagy Lajos tanulását a gálfalvi, akkor még leányegyház iskolájában kezdette. 11 éves korában atyja Sz.-Keresztúrra vitte a gimnáziumba. Az iskolai életben mindjárt kezdetben keserves tapasztalatokat szerzett. A fegyelmezés akkor nem ment olyan szelid és humanus módon. De — a mint maga mondja önéletrajzi jegyzeteiben, a honnan ez adatokat kapom — „kedvét a tanulástól nem verhették el.“ Osztályában csakhamar kivívta az elsőséget s meg is tartotta Keresztúron mindvégig.

Keresztúron találta még 1848 márcz. 15-e. A gimnázium ifjusága is megmozdult, nemzetőrséget szervezett, tüntetett, eljárt a népgyűlésekre. Nagy Lajos volt egyik vezérük. Az öreg, különben szigorú igazgató Koronka József is elnézte az ifjuság mozgalmát, nem korlátolta, legfennebb irányítani, mérsékelni törekedett Petőfi „Talpra magyar“-jára irt ellendalával. 1848. szept. elején beállt Maros Vásárhelyt a honvédek közé. Előbb mint Mátyás-huszár, később mint honvéd a 87. zászlóaljban részt vett a szabadságharczban. E dicső korszak eltörülhetetlen nyomokat hagyott egész lényén. Nem egyszer hallottam tőle életének három büszkeségét emlegetni: hogy magyarnak született, hogy ifjusága 1848-ra esett és hogy unitárius.

A fegyverletétel után az atyai háznál maradt a következő év végéig. Ekkor értesülvén az iskola megnyitásáról, Kolozsvárra jött tanulása folytatására. Három év alatt a VI—VIII. gimn. osztályokat,

[1]) L. ez Értesítő . . . lapját.

két év alatt a theologiai tanfolyamot is végezte. Utóbbi két év alatt már mint köztanító is működött.

Az absolut kormány mindinkább szorítván a felekezeti iskolákat az Entwurf követelte szervezésre és több tanár alkalmazására, az 1855-ben Kolozsvárt tartott főtanács egyszerre öt íjat jelölt ki tanárnak. Ezek: Pap Mózes, Nagy Lajos, Ferencz József, Buzogány Áron és Marosi Gergely. Mind az ötöt azonnal fel is szentelte papokká. A két előbbit 1856-ban, a három utóbbit 1857-ben németországi egyetemre küldötte további tanulásra.

De előbb az egyetemre menetel költségeit kellett beszerezni ú. n. peregrinálással. Az akadémiai jelölt bejárta az unitárius egyházközségeket és világi urakat (patronus) s ezek adományaiból maga gyűjtötte össze az úti és tanulási költségeket. Az utolsó peregrinálók Pap Mózes és Nagy Lajos voltak, kik egy útitárs (comes) kíséretében öt hónapig peregrináltak. 1856. jan. 23-án tértek vissza Kolozsvárra. Az eredmény 104 frt úti költségen kívül 2182 frt 57 kr. és 19 drb. arany. Ebből a két akademita másfél évi külföldi tartozkodása idejére kapott 1800 frtot.

Nagy Lajos a 3 semestert Göttingában töltötte. Tanult történelmet és theologiát, görög és angol nyelvet. A történelemből hallgatta Waitz-ot, a földrajzbót Curtiust, a theologiából főleg Ewaldot. Görögöt Budenztől tanult, kit ő viszonzásúl magyarul tanított meg.

A főtanács 1857. jun. 10-én hazahívta és rendes tanárrá választotta s egyszersmind a kolozsvári ekklézsiában másodpapnak alkalmazta. Tanári állásában megszakítás nélkül működött 43 évig, papi állásában 10 évig. 1862-ben kolozs-dobokaköri esperes, 1880-ban egyházi főjegyző lett. Mint tanár 1900. decz. 1-től nyugalomba vonult, esperesi és főjegyzői állását azonban megtartotta. Időközben az egyházi képviselő tanács pénzügyi jegyzője volt 12 évig és igazgató 1862—68-ig.

Mint tanárt a gimnáziumban a görög és magyar nyelv tanításával bízták meg. A theologián a biblia-bevezetést adta elő, a mit azelőtt nem is tanítottak. Az újszövetségi szentírás magyarázatára önként vállalkozott. Később e tárgyakat Simén Domokos vette át s neki az egyháztörténelem maradt.

Már tanuló korában, Kereszturon írt apróbb költeményeket, gyüjtött népmeséket, népdalokat, közmondásokat, hely- és állatneve-

ket, gyermekmeséket. Ezek egy része Gáspár János kicsinyek számára szerkesztett »*Csemegék*« cz. gyűjteményében, más része Kriza »*Vadrózsák*«-jában jelent meg.

Gyüjteményéből 1859-ben a Kolozsvári Közlöny tárczájában közölte »*Barcsai*«-t, az első ó-székely népballadát, melyet Erdélyi János a „Szépirodalmi Közlöny"-ben (szerk. Szelestey L. 1858. Pest) kellően méltatván, a figyelem a székely népballadák felkutatására és összegyűjtésére irányult. E téren Kriza főleg Gyulai és Gálffy Sándor segítségével halhatatlan érdemeket szerzett.

A szabadságharcz szerencsétlen lezajlása költői lelkében mély nyomokat hagyott. Több költeményében síratja meg a magyar világ letünt szép napjait. De nem csügged. Él kiirthatatlanul lelkében egy szebb, egy boldogabb, egy szabad és független magyar haza reménye. Későbbi dalainak tárgya inkább a család, a köz, a hitélet. Az Unitárius Közlöny több vallásos tárgyú költeményt közölt tőle s ezek között egy pár valóban igaz és őszinte vallásos ihlettel megírt verset. A nyelvvel könnyen bánik, rímei csengnek-bongnak, néha mintha a szépen összecsengő rímek kedvéért volna a vers. A mint örömmel értesültem, most a nyugalom napjaiban — procul negotiis — egy kötet költemény kiadását vette munkába.

Kiváló érdeme, hogy 1861-ben Krizával a Keresztény Magvetőt megalapitotta. Merész gondolat, de szép valóra vált. El kell ismernünk, hogy az eszme tőle származott. S hogy minő hatása volt és van ma is a Keresztény Magvetőnek az unitárius egyházi irodalom föllendítésére, azt nehéz volna röviden leírni. A kezdeményezés merészségeért s a szép gondolat megvalósításáért az érdem őket illeti. Ők azonban csak az 1. és 2. kötetet szerkesztették és adták ki.

Ugyancsak egyik szerkesztője volt az Unitárius Közlönynek is megindulása után nehány évig. Kiadta 1870-ben Simén Domokossal a *Nagyváradi Disputatiót*. Czéljuk volt a 16. század unitárius íróinak műveit újból kiadni. De e vállalatuk pártolás hiányában megakadt. Az idő szelleme sem volt kedvező. Az egyház vezető emberei a csöndes visszavonultságban folytatott működés által inkább biztositva látták az egyház jövőjét. E nyiltan ki nem fejezett nézettel az 1. kötet előszavában számolnak is a kiadók: „Nekünk némelyek nézete szerint attól is kell tartanunk, hogy valamelyik

oldalon rossz néven vehetik újból közrebocsátását oly vitairatoknak, melyek egykor a közönség feszült figyelme mellett lázas igerültségben tarták egymás ellen a hazai hitfelekezetek vezérférfiait. Ily nézet ellenében ismételjük, hogy mi csupán történeti emlékeket szándékozunk megmenteni. A felvllágosult olvasó megért, a többivel nem szabad törődnünk."

Ifjabb tanári éveiben dolgozott hirlapokba is. A *Korunk*-nak több éven át munkatársa volt; a Réthy Lajos által szerkesztett *Növendékek Lapjá*-nak hasonlóképen. Későbbi éveiben inkább hivatalos teendőkkel, közügyekkel foglalkozott, szabad idejében pedig gazdáskodott. Élénk részt vett elejétől az egyház szellemi és anyagi ügyeinek fejlesztésében. Hódmezővásárhelyen 1880-ban ő tartotta az első unitárius istentiszteletet, mire csakhamar megalakult az unitárius egyházközség. Beszédét hallgatói kinyomatták. 1861-ben a tordai zsinaton tartott beszéde[1]) szintén megjelent. Kathedrából az üldöztetések után talán az első szabadabb irányú beszéd. A jóltevők emlékére tartandó ünnepélyeket az egyházi főtanács 1862-ben szabályozván, az első emlékbeszédet Zsuki László felett ő tartotta 1863. május 16-án.[2]) A Dávid Ferencz-egylet felolvasó ülésein többször tartott felolvasást. Egyházi beszédeiből kevés jelent meg, pedig tudomásunk szerint több kész beszédje hever fiókjában. Megjelent beszédjeit törűl metszett magyar stilus, logikus következetességü gondolkodás, a vizsgálódás szabad szelleme jellemzi és lengi át.

Sokat küzdött a tanári fizetések javítása érdekében. S hogy ez és a nyugdíj-űgy ma rendezve van, abban neki kétségtelenül nagy érdeme van. Nagy Lajos örömmel tekinthet vissza e munkásságára annyival inkább, mert 43 évi tanári szolgálat után ő kapta meg az első tanári nyugdíjat az államtól évi 4440 k. összegben.

Az egyház vagyoni viszonyainak rendezésében és emelésében is tevékeny részt vett a három utolsó évtizedben. Az 50-es és 60-as években három jeles férfi állott az egyházi közügyek élén: Nagy Elek főgondnok, Fejér Márton űgyvéd és Mikó Lőrincz tanár. Ezek munkálkodtak állandóan a vagyoni helyzet javításán. Az egyház vagyona a házakon és iskolákon kivül nagyon csekély (körülbelül

[1]) Egyházi imák és beszédek. Kolozsvárt, 1861.
[2]) Keresztény Magvető III. kt. 1867.

50,000 frt.) Veszély fenyegette az iskolák fenmaradását. Közadakozás útján mintegy 150.000 frtot gyűjtöttek össze. Nagy Elekék értékpapirok vásárlását tartották czélszerűbbnek, ingatlanok vásárlásától tartózkodtak. Hogy ez a gazdálkodási irány később megváltozott, abban jó része volt Nagy L. tanárnak.

Mint kolozsvári birtokos, a törvényhatósági bizottságnak évtizedek óta tagja. Megtörtént, hogy saját pártja — az ellenzék — egyszer megbuktatta. A következő választás alkalmával a kormánypárt választotta be, mert mint ennek elnöke egyik közgyűlésben kifejezte: Nagy L. nélkül communitás nem is képzelhető. A régi híd-, ma Wesselényi Miklós-utcza irányának megállapítása ügyében oly időben szólalt fel hirlapilag, a mikor az egyenes irányú utcza rendezése a városnak igazán csekély áldozatba került volna. Ha indítványát elfogadják, akkor e legnagyobb forgalmú utcza iránya ma egyenes és nem megtörött volna. A közvágóhid építése érdekében addig interpellált 15 éven át, míg csakugyan felépült a város hasznára. Létesítette a helyi gazdasági egyletet s hogy többet ne említsünk, az 1882. évi jul. 21-én tartott közgyűlésben az ő indítványára határozta el Kolozsvár törvényhatósága, hogy Mátyás király emlékezetére országos részvétel mellett Kolozsvárt emlékszobrot állít fel. A szobor ügyét 1888. végéig, mig a gyűjtést megkezdették, ő tartotta többszöri felszólalásával napirenden, a szoboralap pénztárnoki teendőit viszi mai napig. S hogy a már kész szobor még az idén lelepleztessék, legerélyesebben ő sürgeti. A szobor-alap történetét megirta.[1])

Utoljára hagytuk tanári működésének jellemzését. E működésén vezető eszmeként az alkut nem ismerő hazafiasság fiatalos idealismusa vonúl végig. Akár Homerost, akár Platont, akár a stilistika törvényeit magyarázza, egyetlen kinálkozó alkalmat sem szalaszt el, hogy az ifjúságot a magyar nemzeti eszme mellett való rendíthetetlen kitartásra ne buzdítsa. Ha a jó tanár képének megrajzolásához elég adat az, hogy tanítványai szeretik-e, akkor ő jó tanár volt. Az egyéniségnek nagyobb nevelő erőt tulajdonított, mint a legjobb tantervnek és útasításnak. Bizonyos tekintetben impres-

[1]) Jelentés a Kolozsvárt felállítandó Mátyás király szobor ügyében. Kolozsvárt, 1892.

sionalista. Mint mindvégig költői kedély, közel áll az ifjúság szívvilágához. Így tanítása könnyű és kedves, mert a szíven át jut az értelemhez. Találó mondásai, vissza-visszatérő idézetei, kialakult és megállapodott felfogása és nézetei megmaradnak az ifjú lelkében s mind egy-egy vonásává válnak a később kialakuló egyéniségnek.

43 évi eredményes működés megérdemli azt a derüs nyugalmat, a melyet most a legjobb egészségben költeményei, beszédjei sajtó alá rendezése közben élvez. Nyugalomba vonulása alkalmából az igazgatóság ülésén e sorok irója emlékezett meg tanári érdemeiről. Ugyanez alkalommal Fekete Gábor f. gondnok üdvözölte meleg szavakkal. Nagy Lajos tanár a meghatottság hangján a fájdalom és öröm vegyes érzelmei között köszönte meg az igazgatóság figyelmét. A tanári kar társas vacsorát rendezett tiszteletére, a melyen az ünnepelt volt tanítványai, barátai, tisztelői, jó ismerősei szép számmal jelentek meg. Az ifjúság is egy szépen sikerült ünnepély keretében fejezte ki tiszteletét és szeretetét a távozó tanár iránt.

Mi meg azzal a jó kívánsággal bucsúzunk tőle e lapokon, hogy az Isten őt fiatalos jó kedélyében övéi boldogságára, az egyház és társadalom munkás tagjaként hosszantartó jó egészséggel áldja meg.

Dr. Gál Kelemen.

Perédi József.

Perédi József született 1862. febr. 2-án Kolozsvárt.[1]) Atyja Ptacsnik Mihály, ki abban az időben a város szolgálatában állott, mint a Sétatér kertésze. Ő volt az, a ki a jelenlegi Sétatért rendezte s a két sétaút mentén levő gyönyörű gesztenyefákat ültette. Anyja Sinczki Zsuzsánna régi lengyel unitárius család ivadéka. A család az unitáriusok üldözése alkalmával menekült be Lengyelországból. Nem egyszer említette, hogy anyai nagyatyja még lengyelül beszélt. A Sinczki-család, a 19. század közepén még nagy terjedelmű, ma már fiu-ágon majdnem kihalóban van. Buzgó és rendíthetetlen unitárius hitű család.

[1]) Az adatokat a tanári anyakönyvből vesszük, hová Perédi sajátkezűleg irta be élettörténetét.

Az elemi iskolát a kolozsvári unitárius elemi iskolában végezte, gimnáziumi tanulmányait a főgymnasiumban. A tanári anyakönyvbe sajátkezűleg bevezetett önéletrajzában, honnan ez adatokat vesszük, a szerénység, tisztelet és szeretet meleg és bensőséges hangján emlékezik meg tanárairól s hálásan köszöni, hogy „egykori tanítványukat szeretettel fogadták nagyrabecsült testületük tagjainak sorába." Kovácsi Antalról, elhunyt tanáráról külön is megemlékezik s szeretettel emeli ki jóságos egyéniségét.

Gimnáziumi tanulmányai befejezésével 1880/81-ben a kolozsvári tudomány-egyetemre iratkozott be a classica-philologia hallgatására. Az előadásokat, majd a tanárképző intézet gyakorlati óráit szorgalommal látogatta, azokban cselekvő részt vett. Alapvizsgálata letevése után állami ösztöndíjat nyert, a melyet két éven át élvezett. 1883—84-től kezdve 3 éven át már alkalmazva volt, mint a latinnyelv tanítója. Ez idő alatt készült vizsgáira is s tanári oklevelét a latin és görög nyelvből 1886. febr. 24-én szerezte meg.

1884-ben pályamunkát készített a régi szkitháknak a görög és latin irodalomban való szerepléséről. Vázlatos munkájáért szorgalomdíjat kapott. A kérdés a következő évben újból kitűzetvén, most már teljesen kidolgozott munkájával 100 frt jutalmat nyert.

Katonai kötelezettségének eleget tevén, meghívás útján 1886-ban a nagyszalontai polgári iskolával összekötött gymnasiumnál helyettes tanári állást foglalt el. A következő évben a polgári iskola megszünt s a város és az ev. ref. egyház között létrejött szerződés értelmében 4 osztályú algimnáziummá lett az iskola. Ekkor rendes tanárrá választatott. 1891-ben az igazgatói állás megüresedvén, két évre ideiglenes igazgatónak választatott, 1893-ban véglegesittetett. Ez intézetnél összesen 7 évet töltött. Mint maga mondja, kellemes időszaka életének, melyben a kicsiny város tanügyi és társadalmi életében közszeretetnek és tiszteletnek örvendve, jelentékeny szerepet játszott.

1893-ban Péterfi Lajos távozásával megüresedvén a magyar-latinnyelvi tanszék, a vallás- és közoktatásügyi miniszter az E. K. Tanács ajánlatára aug. 28-án 38,819. sz. a. kinevezte ez állásra. Hogy szalontai kedvelt körét és állását elhagyta, annak ő maga adja okát. Szülői, rokonai itt vannak, gyermekei neveltetését itt könnyebben vezetheti; aztán biztatta „a jobb jövő is, mely talán

már nem messze lesz és az óhaj, hogy szolgálhassak egyházamnak, melynek tagjául nem születtem, hanem a melyhez meggyőződésből ifjú koromban (1881-ben) csatlakoztam."

Az 1893. év őszén tartott főtanács megválasztotta egyházi tanácsosnak; ugyanekkor az igazgatóságnak jegyzője lett, mely tisztet 4 évig viselt. Tanári beiktatása 1894. május 5-én volt. Az 1394—95. évtől négy éven át az ifjusági olvasó és önképző egylet védnöke, melynek ügyeit nagy jó akarattal és buzgósággal vezette. Rendezte az ifjúsági könyvtárt, átdolgozta az önképző kör alapszabályait új elvek alapján korszerűen s bizonyára nem rajta múlt, hogy az önképző kör működése még mai napig sem felel meg minden tekintetben a jogosan támasztható követelményeknek.

1898. őszén váratlanul nehéz betegség támadta meg az addig erős és munkabiró szervezetét. Arra az iskolai évre szabadságot kapott, hogy egészségét helyreállíthassa. S már már reméltük, hogy egészsége teljesen helyre áll; a következő évben ismét körünkben volt, derekasan résztvett nemes munkánkban, örömeinkben és bánatunkban, midőn újból erőt vett rajta betegsége és most nagyobb erővel. Nyugalmaztatása kikerülhetetlennek látszott. 1901. márcz. 1-től nyugalomba bocsáttatott.

Íme röviden életének külső fordulatai. A mi egyéniségének teljes képét adja, az a csendben, feltünés, szereplési viszketeg nélkül végzett áldásos és gyümölcsöző munkásság, a mely az iskolai élet minden terére, ágára és mezejére kiterjedt. Ő nem látta hivatását betöltve azzal, ha az előírt, szoros értelemben vett tanári kötelességeit teljesítette. Résztvett mindenben, a hol munkát vehetett vállaira. Csak a már némává lett kedves közös barátunk, Boros Sándor néhai igazgató mondhatná meg, mennyire segítő társa volt ő az igazgatás, a szervezkedés, a régi, sokszor avült és értéktelen formák és külsőségek közül való nehéz kibontakozás munkájában. Együtt szőtték terveiket, együtt beszélték meg és készítették elé azokat a munkálatokat, a melyek az új korszellem s józanabb paedagogiai elvek nevében kértek és nyertek maguknak életet, valóságot. Résztvett a tanuló ifjuság minden mozgalmában; ott volt, a hol buzdítani, lelkesíteni kellett; ott volt az önmivelés munkájánál; nemcsak lelkesült, hanem munkált minden szépért, jóért és nemesért.

Hajlamainak, erkölcsi dispositioinak ez a nemes iránya jóság-

ból kifogyhatatlan szivéből, gazdag és változatlanúl derült kedélyvilágából ered. Ő nemcsak egy mindig munkáló, jó, nemes gondolkodású, tanítványait szerető, sorsukat szívén viselő tanár, hanem jó barát is. Folyton hangoztatja a testületi szellem fejlesztésének szükségét s nem mulaszt el egyetlen alkalmat sem, a hol a társas szellem erősödését, izmosodását remélheti. Derült kedélyét, ötleteit sokáig nem fogjuk feledni. Az iskolától való megválás szomorú gondolatában csak az a hit és remény vigasztal, hogy nemsokára teljes egészségben megint magunk között láthatjuk a közös munkában.

Iskolai teendői közben jutott ideje arra is, hogy irodalmilag foglalkozzék. Még egyetemi hallgató korában jutalomdíjat nyert a szkitháknak a régi görög és római irodalomban való szerepléséről írt pályamunkájával. *Iparosaink és az iparoktatás* czímen írt a nagyszalontai alsófokú ipartanoda 1888—89. értesítőjében. *A görög nyelv és az egységes középiskola* czímen a nagy szalontai községi algimnázium 1890 -91. évi értesítőjében. Tanári székét iskolánknál *Socialis bajok a római köztársaság utolsó száz évében* cz. értekezésével foglalta el, a mely megjelent a Keresztény Magvető 1894. évi IV. füzetében. Főmunkatársa 1891—93. években „*Nagy Szalonta és Vidéke*“ cz. hetilapnak, a melybe számos társadalmi és tanügyi czikket írt.

Dr Gál Kelemen.

II.

Adatok a kollégium 1900—901. isk. évi történetéhez.

Közel 200 év után ez iskolai évvel elhagyjuk régi egyszerű iskolaépületünket s a jövő évben díszes új kollégiumunkba költözünk be. Az öröm és szomorúság, a remény és kétkedés vegyes érzelmei között jegyezzük fel iskolánk életében e korszakos fordulatot. Egyfelől a múlt dicsőséges és biztató képei, másfelől a jövő bizonytalanságai állanak előttünk s indokolttá teszik a habozás és félelem érzelmeit, hogy vajjon megtudunk-e teljes mértékben felelni azoknak a nagy és szent érdekeknek, a melyeknek őrzésére, ápolására és fejlesztésére egyházunk a mindennemű követelményeknek

megfelelő díszes palotát építtette? A kor minden tekintetben új és fokozott igényekkel áll a közoktatás intézeteivel szemben. Vajjon ki tudjuk-e elégíteni ez új igényeket régi erőinkkel, régi szorgalmunkkal, régi ambitiónkkal? Vajjon tudunk-e a díszes külsőnek megfelelő nemes tartalommal biró belsőt nevelni, előkészíteni az élet harczaira? Olyan kérdések, a melyekre kedvező feleletet adni a tanári kar képzettsége, ügybuzgósága és ügyszeretete van hivatva. De a mi örömünket és szárnyaló reményünket az a gondolat okozza, hogy most már el van hárítva útunkból sok olyan akadály, a mely eddig munkánk előtt állott. Ez akadályok jó része a régi iskola-épület czélszerűtlenségéből és elégtelenségéből eredt. Tantermeink nem voltak elég tágasak és világosak; szertárainkat nem gyarapíthattuk, mert nem voltak szereink elhelyezésére megfelelő helyiségek. Természetes tehát, hogy oktatásunk a legjobb igyekezet és akarat mellett sem lehetett teljes mértékben megfelelő, mert nem volt szemléltető. Most már lesznek tantermeink is, szertári helyiségeink is. Rajtunk fog múlni, ha oktatásunk nem lesz eredményes. Másik nagy akadálya volt nevelőoktatásunknak internatusunk primitiv szervezete. Itt különösen a felügyelet hiányaira és lazaságára gondolunk. A közvetlen felügyeletet az iskola-főnök és ellenőr gyakorolták, a kik azonban mindenféle másnemű teendőkkel úgy el voltak foglalva, hogy tulajdonképeni hivatásuk betöltésére alig maradt idő. Az igazgató nem lakott benn az intézetben, az iskola-szolgák sem. Ez okokból szenvedett a tanítás, főkép a nevelés intensivitása.

Jövőben e bajokon segítve lesz. Az igazgató, kinek szemei előtt kell, hogy lefolyjon az iskolai élet a maga egészében, összes nyilvánulásaiban, az intézetben fog lakni. Ő és a mellé adott szintén bennlakó felügyelő tanárok fogják vezetni, irányítani az internatusi nagy család életét. Azt a reményt ápoljuk, hogy az említett hiányokat pótolni fogjuk.

Boros Sándor halála után a főtiszt. püspök úr az igazgatói teendők végzésével ideiglenesen dr. Nyiredy Géza tanárt bízta meg, a ki e teendőket okt. 31-ig végezte. Az E. Főtanács 45—1900. sz. a. dr. Gál Kelemen tanárt választotta meg 4 évi időtartamra igazgatónak.

Az 1889—90. tanévben érettségit tett osztálytársak közül aug. 31-én összegyültek 11-en. Alapítványt tettek, a melynek kezelésével

dr. Kozma László államvasúti fogalmazó urat bízták meg. Az alap czélját az 1910-ben tartandó találkozón fogják meghatározni.

1900. szept. 1-én összegyűltek az 1875-ben érettségit tett tanulók közül 11-en. Alapítványt tettek, a melybe 395 k. készpénz gyűlt be. A kamat fele egy volt osztálytársuk felsegítésére fordíttatik, fele pedig „főiskolánkban érettségi vizsgát tett jó tanuló unitárius fiú jutalmazására." Ha valamely összeg fennmarad, csatoltassék a tőkéhez és kezeltessék a következő név alatt: „*Az 1875. évben az unitáriusok kolozsvári főtanodájában érettségi vizsgát tett ifjak alapítványa.*" A végrehajtással dr. Árkosi Gyula kir. közjegyzőt bízták meg. Elhatározták továbbá, hogy 1915. szept. hó első vasárnapján d. e. 9 órakor 40 éves találkozóra gyűlnek. Az összehívással dr. Árkosi Gyulát bízták meg.

1900. okt. 27-én az 1865-ben érettségit tett osztálytársak gyűltek össze 7-en 35 éves találkozóra s elhatározták, hogy ezután minden 10 évben össze fognak gyűlni. Az „*Ezredéves alap*" javára 550 k.-t adományoztak.

Itt tartom följegyzendőnek, hogy a Berde végrendeletében tanárok jutalmazására hagyott évi 1000 k. alapítvány a jelen tanévben életbelépett. Az első jutalmat az 1899—1900. tanévre az E. K. Tanács tanári érdemei elismeréséül a főtiszt. püspök úrnak ajánlta fel. Az e tanévre szóló jutalom az év végén fog kiadatni.

A tanári karnak nagy megnyugvására szolgált ama régi vágyának teljesülése, hogy a fizetések valahára rendeztettek. Január 1-től fogva a fizetések tekintetében a szerződés által megállapított fokozatok életbeléptek. Két tanár 3600, kettő 3200, kettő 2800 és kettő 2600, a többi rendes tanárok 2400 k. fizetést élveznek. Ezzel a fizetés-rendezéssel az állami tanárok fizetési viszonyait elértük s most már anyagi gondoktól némileg könnyebbülve, több időt szentelhetünk a nevelés és oktatás érdekeinek.

A jövő tanév megoldást fog hozni torna-oktatásunk kérdésében is. Eddig bérelt helyiségben és sokfelé elfoglalt tanerővel végeztük e mind nagyobb fontosságot nyerő tárgy tanítását. Jövőben saját helyiségünk lesz és rendes torna-tanárunk, a ki minden idejét és erejét intézetünknek szentelheti.

Megoldatlan kérdés még — utoljára hagytam, de csak azért, hogy mint legfontosabb sokáig visszhangozzék az érdeklődők lel-

kében — egy állandó vallástanári állás rendszeresítése. Minő szép feladatok állhatnak itt egy tanár előtt. A vallástan tanítási terve, a felsőbb osztályúak prédikáczió-gyakorlatainak, az alosztályúak téli istentiszteletének vezetése mind olyan feladat, a mely egy egész tanerő teljes buzgóságát és szorgalmát igénybe veszi és lefoglalja. Nekünk a vallási érzelmek nevelése, nemesítése és mélyítése munkájában elmaradnunk nem szabad. Igazgatóságunk különben megtette a szükséges lépéseket, hogy a vallástanári állás rendszeresíttessék. Hisszük, hogy eredménye lesz lépésünknek.

Változások a tanári karban. *a*) A papnevelő intézet tanári karában semmi változás nem történt.

b) A főgimnázium ez év folyamán tanári karában nagy veszteségeket szenvedett. A múlt tanév végén, jun. hó 28-án elvesztette fáradhatatlan kitartású, megtörhetetlen ambitiojú igazgatóját, *Boros Sándort.* A halál hirtelen és váratlanúl jött. Iskolánkra határozott veszteséget jelent. Érdemeit méltatta a múlt évi értesítőnek épen lezárása előtt Kanyaró Ferencz rövid szavakban; az Unitárius Közlöny 1900. aug. havi füzetében és ez Értesítő más helyén kimerítőbben e sorok írója.

Nagy Lajos, kinek nevével 43 hosszú éven át találkozunk iskolánk évkönyveiben, a folyó tanévben decz. 1-jével nyúgalomba vonúlt Nehéz volt megválnia az iskolától, mert egy hosszú életnek minden öröme és gyönyörűsége, de egyszersmind minden bánata és fájdalma kötötte őt ez intézethez. Hosszú, nehéz, rögös és küzdelmes volt e 43 év pályája, de ha visszatekint reá, lelkiismeretének megnyugtató hangjaival találkozik, mert pályáját becsülettel, az élet nemes és eszményi felfogásával futotta meg. Azt a derült, olympusi világnézetet kívánjuk neki, a melylyel az élet, a hivatás küzdelmeivel szembeszállt, a nyugalom napjaiban is. Életrajzát l. ez Értesítő 8—12. lapjain.

Perédi József betegsége miatt márcz. 1-jével nyugalomba bocsáttatott. Tanári karunk egyik legmunkásabb tagja volt; tevékeny részt vett minden dologban, a mi az iskola színvonalának emelése és a nevelő oktatás föllendítése érdekében igazgatóságunk előtt történt. Munkabiró kezeit most már nélkülöznünk kell, de reméljük, hogy betegségéből felgyógyúlva nemsokára megint folytathatja hasznos munkásságát. Életrajzát l. ez értesítő 13—16. lapjain.

Hidegh Mihály h. tanárt az E. K. Tanács kinevezte ideiglenes minőségben a mennyiségtan-természettani tanszékre rendes tanárnak; *Major Sándor* végzett tanárjelöltet ugyane tanszékre helyettes tanárnak. *Lassel Gyula* helyettes tornatanár alkalmaztatott kisegítő tanárúl a németnyelv tanítására; *Tóth Ernő* és *Kelemen Lajos* végzett tanárjelöltek a történelem és földrajz tanítására gyakorló tanárokúl az illető szaktanárok felügyelete mellett; *Demeter Dezső* végzett tanárjelölt kezdetben gyakorló, jan. 1-től pedig kisegítő tanár, a német és latin nyelvek tanítására.

c) Az elemi iskolánál a tanítói karban változás nem történt. Tanvezető tanárnak 3 évre megválasztatott *Ulár Pál* főgimn. tanár.

A tanév kezdete. A tanévet szept. hó 6-án 8—9-ig nyitottuk meg a templomban. Alkalmi imádságot mondott Biró Pál IV. éves papnövendék; főtiszt. püspök úr atyai bölcs tanácsokban gazdag beszéddel üdvözölte az ifjúságot és buzdította a szorgalmas munkára és erkölcsös életre. Dr. Nyiredy Géza ideiglenes igazgató az iskola és a tanári kar gondozásába fogadta az ifjúságot és a tanévet megnyitotta. A tanítás ugyanazon nap 9 órakor megkezdődött és a szabályszerű iskolai szünetek kivételével jun. hó 1-ig folyt. A tanév korábbi bezárásáért azonban a húsvéti és pünkösti szünetet egy nehány nappal meg kellett rövidítenünk. Tanulóink száma:

a) a papnevelő intézetben 13,

b) a főgimnáziumban 323 nyilvános, 23 magántanuló,

c) az elemi iskolában 64 tanuló.

A múlt tanévben a papnövendékek száma volt 12, a gimn. tanulóké 307 nyilvános, 12 magán, az elemi iskolai tanulóké 54. Tehát mind a három intézetnél örvendetes gyarapodás mutatkozik.

Tanulmányi ügyek. A tanulmányokban tett haladásról az ifjúság érdemsorozata nyújt teljes felvilágosítást. A főgimnázium némi eltéréssel mindenben az egyház által elfogadott állami tanítási tervhez alkalmazkodott. A tanítás az I—III. osztályokban az új tanítási terv, a többi osztályokban a régi alapján és a módszeres tanácskozások megállapodásai szerint folyt. Az állandó tanmenet revideálását egyelőre elhalasztottuk, a mig az új tanítási tervhez az útasítások megjelennek. A tanulók előmenetelét és erkölcsi magaviseletét az ellenőrző tanácskozásokon számba vettük s a szülőket értesítettük minden esetben, midőn gyermekeik szorgalom vagy ma-

gaviselet tekintetében megrovás alá estek. Ez eljárás tapasztalatunk szerint üdvös, igen sok esetben kellő eredményre vezet.

Az állami tanítási tervben kötelezőleg megszabott tárgyakon kivül oktatást nyertek növendékeink:

1. *Egészségtanban* a VII. o. tanulói heti 2 órában.

2. *Szabadkézi rajzban* a III—IV. o.-ban heti 1—1 órán.

3. *Templomi énekben* I—V. o. unitárius vallású tanulók 2 csoportban heti 1—1 órában.

4. *Műénekben* mindazok az I—VIII. o. tanulók, a kik alkalmas hanggal rendelkeznek, heti 3 órán. Ezek alkotják az énekkart; a f. tanévben 111 tagja volt.

5. *Zenében* heti 2 órában az önként ajánlkozók. Az Apollókört ezek alkotják, a f. tanévben 14 tagja volt.

6. *Orgonázásban* a III—V. o.-ból önként ajánlkozók. Jelen tanévben tanult 8.

7. *Angolnyelvben* a VI—VIII. o.-ból önként ajánlkozók heti 2 órában. Jelen tanévben 14-en tanultak.

8. *Gyorsírásban* heti 2 órában a III—VIII. o.-ból önként ajánlkozók. Jelen tanévben tanult 18.

9. *Vívásban* heti 3 órában a VI—VIII. o.-ból önként vállalkozók. Jelen tanévben tanult 9.

Május 18-án kirándulást tettünk az ifjúsággal a monostori erdőbe; e kirándulás tanulmányi jelleggel bírt. Ezen kívül dr. Nyiredy Géza tanár a város környékére többször rendezett kisebb tanulmányi kirándulást.

Vallás-erkölcsi állapot. Unitárius növendékeink közül a felosztályúak (VI—VIII. o.) az egész év folyamán jelen voltak a vasárnapi templomi istentiszteleten délelőtt, délután. A templomba az ifjúságot a tanári kar egy része kisérte. Az alosztályúak (I—V.) a téli időszakban (nov.—márcz.) az intézet dísztermében vasárnap délelőttönként tartott istentiszteleteken vettek részt; a nyári időszakban a templomban. Az istentiszteletet az intézetben a papnövendékek végezték a papnevelő intézet dékánjának felügyelete mellett. Ezeken a kollégium igazgatója is több alkalommal részt vett s örömmel győződött meg, hogy a kisebbek vallásoktatását a papnövendékek a legnagyobb ambitióval és elismerésre méltó hozzáértéssel vezették. A vasárnapi oktatásról részletesebb jelentés olvasható a papnevelő intézet értesítőjében.

A nem unitárius vallású növendékek saját felekezetök lelkészétől nyertek hitoktatást és ugyanazok vezetése és őrködése mellett teljesítették egyéb vallási kötelességeiket is.

Fegyelmi állapot. Az ifjúság erkölcsi magaviselete általában jó volt. Egy tanulót lopás vétsége miatt az E. K. Tanács kizárt az intézetből. Igazgatói megdorgálásban részesült 12, igazgatósági megrovásban 14 tanuló. Egyes kisebb kihágásokat a rendszabályokban előírt fegyelmi eljárás szerint büntetett a tanári kar. E kisebb kihágások száma a jövőben reményünk szerint jelentékenyen apadni fog, mert a felügyelet lazaságán és hiányain segítve lesz.

Egészségi állapot. A tanári kar egy pár tagja az év folyamán nem örvendett egészségnek. Perédi József tanár betegség miatt előbb szabadságoltatott, majd márcz. 1-től nyugalomba bocsáttatott. Kanyaró Ferencz tanár gyengélkedett még, azonban egy pár heti helyettesítés kivételével iskolai kötelességeit teljesíthette. Egyes tanárokat rövid ideig tartó betegség miatt kellett helyettesíteni.

A tanuló ifjúság egészségi állapota kedvező volt. Akkor, a midőn városunkban fellépett vörheny miatt a legtöbb helybeli intézetet 6—8 hétre be kellett zárni és a tanítást megszüntetni, nálunk a tanítás zavartalanúl folyhatott, mert internátusunkat elkerülte a vörheny. Bejáró tanulóink közül nehányan feküdtek otthon, a szülői háznál vörhenyben; azonban mind felgyógyultak. A járvány idején a legszigorúbb ovóintézkedéseket foganatosítottuk arra nézve, hogy a mely házban vörheny-betegedés előfordúlt, az abban lakó tanulókat az iskolába járástól eltiltottuk.

A könnyű betegek az internatusban kezeltettek; a sulyosabb betegek az intézet kórházában. Klein József III. o. t. otthon, a szülői háznál nov. hó 24-én elhalt. Szerény, szorgalmas és jóindulatú gyermek volt. Nyugodjék csendesen!

Az összes ifjuságra hatóságilag elrendelt hivatalos szemvizsgálatot ez évben kétszer, nov. 27-én és márcz. 24-én Scheitz Vilmos dr., városi orvos tartotta. Trachomás beteget nem talált.

A beteg tanulók gyógykezélésére naponként orvosi vizsgálatot tartott Veress Lajos dr., az intézet orvosa és egészségtan tanár. Az egészség megóvása és fenntartása érdekében minden szükséges intézkedést megtettünk. Bennlakó tanulóink kéthetenként fürödni jártak az Erzsébet-fürdőbe az iskola-főnök felügyelete mellett. Gondoskodtunk a testi nevelés érdekében a tanulók üdüléséről. Az E. K. Ta-

nács intézkedése folytán életbe léptettük az ú. n. *játék délutánokat.* A tanulók négy csoportban jártak ki a *Kis-mező* kertbe, a melyet a tavasz folyamán e czélra rendeztettünk, játszani Lassel Gyula tornatanár felügyelete és vezetése mellett. A testi nevelés érdekét szolgálta dísztorna-estélyünk is; valamint azt szolgálja az is, hogy az E. K. Tanács intézkedése folytán az idén 80 k. értékben jutalmat oszthattunk ki legjobb tornász-ifjainknak.

Iskolai ünnepek. Október 6-án a nemzeti gyásznap emlékére ünnepet rendeztünk, melynek programmja következő volt: 1, A Hymnust énekelte az ifjusági vegyeskar. 2, Alkalmi imádságot mondott Biró Pál IV. éves papnövendék. 3, Emlékbeszédet tartott Kovács Kálmán VIII. o. t. 4, Zenélt az Apolló-kőr. 5, Szavalt (Október 6. Irta Ábrányi Kornél) Ptacsnik György VII. o. t. 6, Szózatot előadta az ifjusági énekkar. 7, Hunyady-induló. Előadta az Apolló-kör.

Nov. 19-én *Erzsébet-gyászünnepet* tartottunk a következő tárgysorozattal: 1, Hymnus. 2, Emlékbeszédet mondott Nagy Gyula tanár. 3, Zene. 4, Volt egyszer egy királyné. (Szabolcska M.) Szavalta Májay Dezső VIII. o. t. 5, Szózat. Énekelte az ifjusági énekkar.

Vörösmarty születésének 100 éves fordulója alkalmából a nemzet általános örömében mi is kivettük részünket. Adóztunk a halhatatlan szellem emlékének. Decz. 1-én ünnepet rendeztünk a következő programmal; 1, Szózatot énekelte az ifjusági énekkar. 2, Részletet Erkel F. „Kúnok" cz. operájából előadott az Apolló-kőr. 3, Emlékbeszédet tartott Abrudbányay Géza VIII. o. t. 4, „Szeresd hazádat," énekelte a dalkör. 5, Szép Ilonka, szavalta Kovács Kálmán VIII. o. t. 6, Zene. Apolló-kőr. 7, Vén czigány, szavalta Ptacsnik György VII. o. t. 8, Rákóczy-induló, előadta az énekkar.

Márczius 15-én az ifjusági ének- és zenekar közreműködésével ünnepeltünk: imádkozott Kiss Sándor VIII. o. t., emlékbeszédet mondott Kovács Lajos VIII. o. t., szavaltak Ptacsnik György VII. és Kovács Kálmán VIII. o. t.

Márcz. 16-án *dísztorna-estélyt* rendeztünk, a melyen mintegy 30 tanuló egy minta-csapatban mutatott be gyakorlatokat Lassel Gyula tornatanár által összeállított programm szerint. A versenyek után az estély jövedelméből és egyesek adományából a kiválóbb tornászok jutalomban részesültek. A jutalmakat dr. Gál Kelemen igazgató nyújtotta át buzdító beszéd kiséretében. Ezután a főtiszt.

püspök úr a közönség részéről mondott köszönetet a tornatanárnak és az ifjúságnak. Jutalomban részesültek; a *nyujtóverseuynél*: Dénes Mózes VI., Kovács Lajos VIII. o. t. A *magas ugrás versenynél*: Pap Gyula VIII., Lőrinczy Géza VII. o. t. A *korlátversenynél*: Szász István VII., Dénes Mózes VI. o. t. Dicséretet nyertek: Florer János VII., Abrudbányay Ede V., Grün István VI. o. t. Az ünnepet éjfélig tartó táncz zárta be.

Márcz. 18-án a főtiszt. püspök úr névünnepe alkalmából az ifjúság az igazgató vezetése mellett ünnepélylyel lepte meg főpásztorát. Az ének- és zenekar több darabot játszott. Az ifjuság érzelmeit Kovács Kálmán VIII. o. t. tolmácsolta, mire a főtiszt. püspök úr atyai tanácsokban gazdag beszédet intézett az ifjúsághoz.

Abból az alkalomból, hogy Nagy Lajos tanár 43 évi szolgálat után a f. tanév elején nyugalomba vonult, az ifjuság egy szépen sikerült ünneppel (márcz. 23-án) fejezte ki tanára iránt érzett szeretetét és tiszteletét. Az ifjusági ének- és zenekar dalokat és zenedarabokat adott elé. Beszédet mondott Májay Dezső. Szavalt (Szívemhez. Irta Nagy Lajos tanár) Kozma Béla VII. o. t. Az ünnepelt meghatott hangon fejezte ki köszönetét az ifjuságnak iránta spontán módon megnyilatkozó szeretetéért; buzdította őket az egyház és vallásunkhoz való ragaszkodásra és a nemzeti érzés fejlesztésére és ápolására.

Jun. 1-én a Lövölde helyiségében szépen sikerült majálist rendezett az ifjúság az igazgató felügyelete és Gálfi Lőrincz tanár elnöklete mellett. A tiszta jövedelem a Kis-mező kert és az ifjúsági könyvtárak alapja javára fordíttatott.

Jun. 2-án a *„Kriza önképző kör“* nyilvános záróünnepélyt tartott a következő tárgysorozattal: 1. Énekelt az ifj. énekkar. 2. Szavalt Ptacsnik György (Roboz Ágnes. Irta: Kiss József). 3. Zenélt az Apolló-kör. 4. Elnöki beszámolót tartott Kovács Kálmán VIII. o. t. 5. Énekelt az ifj. énnekkar. 6. Monolog. Előadta: Szász István VII. o. t. 7. Zenélt az Apolló-kőr.

Az összes ünnepek nagy érdeklődő közönség jelenlétében tartattak.

Látogatások a, A papnevelő intézetben hivatalos látogatást tett több alkalommal Ferencz József püspök, mint az intézet főfelügyelője.

b, A főgymnasiumban ápr. 1—3 napjain látogatást tett Ferencz József püspök az összes osztályok vallástani óráin az igazgató kíséretében; Kuncz Elek tanker. kir. főigazgató, mint miniszteri megbizott febr. 5—9. napjain. A rendtartás értelmében az igazgató az év folyamán minden tanár előadását meghallgatta és a tanulók előmeneteléről és fegyelmezéséről kellő tapasztalatokat szerzett; évharmadonként átnézte és ellenjegyezte az irásbeli dolgozatokat, rajzlapokat és szépirási füzeteket, valamint az osztálykönyveket.

c, Az elemi iskolában évközben látogatást tett az igazgató és Ulár Pál tanvezető tanár.

Vizsgálatok. A javító, pótló és felvételi vizsgálatok aug. 31-én és szept. 1-én tartattak meg. A pótló és kiegészítő érettségi vizsgálatok szept. hó 12-én tartattak meg Fekete Gábor isk. felügyelő gondnok elnöklete alatt, Kuncz Elek tanker. kir. főigazgató, mint miniszteri megbizott jelenlétében. Vizsgálatot tettek Kenyeres Balázs, Novák Béla és Kolbai Ilona; egyszerűen éretteknek nyilvánittattak. Kiegészítő vizsgálatot tett decz. hó 15-én Szabó Domokos a latinnyelvből elégséges eredménynyel. Magánvizsgálatok tartattak az igazgatóság engedélyével jan. 4-én, márcz. 19-én, és máj. 14-én.

Az évvégi vizsgálatok sorrendje a következő volt:

Május hó 6. és 7-én VIII. osztály minden tárgyból.
„ 13—14-én VIII. oszt. magántanulók vizsgálatai.
„ 20., 21., 22., 23., 24-én érettségi irásbeli vizsgálat.
„ 23-án d. u. 3 órától előleges osztályozó tanácskozás.
„ 31-én „ 3 órától tornavizsgálat.
Junius hó 2-án d. u. 3-tól az ifj. önképzőkör záróünnepélye.
„ 3-án d. e. 7—12-ig magántanulók irásbeli vizsgálata 35. sz.
„ „ „ 7-től angolnyelvtani pályázat irásbeli része 33. sz.
„ „ „ 7-től 1., 2. elemi oszt. minden tárgyból 10. sz.
„ „ d. u. 3-tól latinnyelvtani irásbeli pályázat 28. sz.
„ „ „ 3-tól 3., 4. elemi osztály minden tárgyból 10. sz.
„ 4-én d. e. 7—1-ig magántanulók szóbeli vizsgálata 33. sz.
„ „ „ 7—1-ig önkéntes tanulók angolnyelvtanból és angolnyelvt. pályázat szóbeli része 35. sz.
„ „ d. u. 3-tól magántanulók szóbeli vizsgálata 33. sz.
„ „ „ 3-tól „ „ „ 35. sz.

Jun. 4-én d. u. 3-tól egyházi-, műének és orgonázás 10. sz.
„ 5-én d. e. 7—1-ig I—VII. osztályok hittanból 10. sz.
„ „ „ 11 órakor elemi isk. tanulók bizonyítványainak kiosztása 10. sz.
„ 5-én d. u. 3-tól I. oszt. természetrajz, mennyiségtan, rajz. geometria 10. sz.
„ „ d. u. 3-tól II. oszt. mennyiségtan, természetrajz, rajz. geometria 35. sz.
„ 6-án d. e. 7—1-ig III. oszt. magyar, latin, német 10. sz.
„ „ „ 7—1-ig IV. oszt. természetrajz, mennyiségtan, rajzoló geometria 35. sz.
„ „ d. u. 3-tól V. oszt. görög és pótló tárgyak, történelem, mennyiségtan, természetrajz 10. sz.
„ „ „ 3-tól VI. oszt. történelem, természetrajz, mennyiségtan 35. sz.
„ 7-én d. e. 7—1-ig VII. oszt. magyar, latin, görög, és pótló tárgyak 35. sz.
„ „ „ 7—1-ig I. oszt. magyar, latin, földrajz 10. sz.
„ „ d. u. 3-tól II. oszt. magyar, latin, földrajz 10. sz.
„ „ „ 3-tól III. oszt. történelem, földrajz, mennyiségtan, rajz. geometria 35. sz.
„ 10-én d. e. 7—1-ig IV. oszt. magyar, latin, német, történelem 35. sz.
„ „ „ 7—1-ig V. oszt. magyar, latin, német 10. sz.
„ „ d. u. 3-tól VII. oszt. német, történelem, egészségtan 35. sz.
„ „ „ 3-tól VI. oszt. német, görög 10. sz.
„ 11-én d. e. 7—1-ig VII. oszt. természettan, mennyiségtan 35. sz.
„ „ „ 7—1-ig VI. oszt. magyar, latin 10. sz.
„ 12-én d. e. 7—1-ig osztályozó tanácskozás.
„ 13-án bizonyítványok kiállítása.
„ 15-én d. e. 10 órakor évzáró ünnepély és bizonyítványok kiosztása.
„ 17., 18., 19-én érettségi szóbeli vizsgálat.

Az évvégi vizsgálatok a szülők és a tanügy barátjainak élénk érdeklődése mellett mentek végbe. Az E. K. Tanács vizsgáló biz-

tosokúl Kozma Ferencz elnöklete alatt Gál Jenő, Benkő Mihály, Gyöngyössy Béla, Gyulay László, Gyulay Árpád, Keresztély Lajos, Mikó Imre, Molnár Sándor, dr. Veress Vilmos és Zsakó István egyházi tanácsokat küldötte ki.

A tanév ünnepélyes bezárása jun. 15-én történt.

Internatus. Az internatus főfelügyelője az igazgató.

A közvetlen felügyeletet gyakorolták Tóth Ernő, végzett tanárjelölt, gyakorló tanár, mint iskolafőnök és Barabás István IV. papnövendék, mint iskolai ellenőr. A kollégium épületének 15 szobája van berendezve bennlakó tanulók számára. Az internatusban 165 tanuló élvezett bennlakást. Ezek közül 13 papnövendék, 146 gymnasiumi és 6 el. isk. tanuló; 161 unitárius és 4 ev. ref. vallású. Az egyes szobákban a rendre, tisztaságra és a fegyelemre a szobafőnökök ügyelnek fel, a kik a kisebb tanulókat tanúlmányaikban segítik, útasítják. A szobafőnökök papnövendékek és VIII. gymn. o. tanulók, a kik bennlakási díjakat nem fizetnek.

A szobafőnökök távolléte esetén a rendre, a szobák tisztántartására, a tanulók erkölcsi magaviseletére a VIII. és VII. osztályos szobafőnök-helyettesek ügyelnek fel. A tapasztalt hiányokról, romlásokról, rendetlenségről jelentést tesznek az iskola-főnöknek, a ki a hiányok pótlásáról, a romlások javításáról, a kisebb fegyelmi ügyek elintézéséről gondoskodik; a fontosabb ügyeket, nagyobb fegyelmi kihágásokat pedig közli a kollégium igazgatójával.

III.

Fontosabb rendeletek és átíratok.

Főtisztelendő püspök úr Boros Sándor igazgató elhalálozása után az igazgatói teendők végzésével elnökileg dr. Nyiredy Géza tanárt btzta meg.

V. K. M. 231. eln. sz. a. elrendeli a hazai papirgyártás érdekében, hogy az iskolai gyakorlatokhoz használandó füzetek és rajzlapok hazai gyártású papirból szereztessenek be.

E. K. T. 739—1900. tan. sz. a. Lassel Gyulát h. tornatanárnak nevezi ki, fizetését kiútalványozza, a játék-délutánok vezetésével külön díjazás (320 k.) mellett megbízza.

E. K. T. 738—1900. sz. a. Márkos Albert végzett tanárjelöltet a magyar—latin, Major Sándor végzett tanárjelöltet a mennyiségtan—természettani h. tanári állásra ideiglenes minőségben kinevezi.

E. K. T. 724—1900. sz. a. dr. Nyiredy Géza h. igazgatót kinevezi az építtető bizottságba rendes tagnak.

E. K. T. 778—1900. tan. sz. a. felhívja az igazgatóság figyelmét az „Uránia" társulat kiadványaira.

E. K. T. 805—1900. tan. sz. a. a f. tanévben használandó könyvek jegyzékét jóváhagyta, használásukat engedélyezte.

883—1900. sz. a. Tóth Ernő tanárjelöltet kinevezte iskolafőnöknek.

884—1900. sz. a. az előterjesztett tantárgyfelosztást jóváhagyta.

894—1900. tan. sz. a. Hidegh Mihály helyettes tanárt az 1900/901. isk. évre ideiglenes minőségben rendes tanárrá nevezte ki.

1037—1900. tan. sz. a. Perédi József tanárnak 1901. márcz. 1-ig szabadságot ad betegség okán.

1243—1900. tan. sz. a. a „májusi alap" jövedelmét továbbra is a kolozsvári tanítóképző intézetben tanuló unitárius vallású növendékek segélyezésére tartja fönn.

1249—1900. tan. sz. a. az új tantárgyfelosztást és órarendet jóváhagyta s óratöbbletért Pálfi Márton tanárnak 200, Nagy Gyula tanárnak 140, Lassel Gyula tornatanárnak 600 k.-t útalt ki.

1241—1900. tan. sz. a. Demeter Dezső végzett tanárjelöltnek engedélyt ad, hogy a német—latin szakban mint díjtalan gyakorlótanár működhessék.

45—1900. főt. sz. a. dr. Gál Kelemen 4 évi időtartamra megválasztatik igazgatónak.

1244—1900. tan. sz. a. elrendeli, hogy minden bennlakó tanulótól rongálási biztosíték czímen 2 k. szedendő jövőben is s az isk. főnöki számadásokon szabályszerűen elszámolandó.

1232—1900. tan. sz. a. megküldi a néhai Raffaj Károly hagyatékában talált régi pénzeket a főgimn. régiségtára számára.

1250—1900. eln. sz. a. Pálfi Márton tanárnak kiútalványozza az igazgatósági jegyzői átalányt.

1224—1901. tan. sz. a. a gimn. I. II. o.-hoz Biró Pál IV. a gimn. III. IV. osztályaihoz Barabás István IV. éves papnövendéket alkalmazta hitoktatókul s részükre a fizetést útalványozta.

1126—1900. tan. sz. a. Pálfi Márton tanár részére szeptember 1-től r. tanári fizetést és lakbért útalványoz.

V. K. M. 66724—1900. sz. a. Pálfi Márton h. tanárt r. tanárnak nevezte ki.

E. K. T. 813—1900. eln. sz. a. felhívja az igazgatóságot az iskola tanszer és egyéb szükségleteinek beszerzésénél a honi ipar pártolására.

859—1900. sz. a. bizottság küldetik ki az igazgatói iroda átadására, új leltárak készítésére.

1251—1900. tan. sz. a. az ösztöndíj-állomásokat betölti.

1360—1900. eln. sz. értesítés, hogy a tanévre kormányképviselőül Kuncz Elek tanker. kir. főigazgató küldetett ki.

79372—1900. V. K. M. sz. a. Pálfi Márton tanár 1897. szept. 1-én kezdődő nyugdíjjogosultsággal az országos tanári nyugdíjintézetbe felvétetett.

1454—1900. tan. sz. a. dr. Gál Kelemen igazgatónak igazgatói tiszteletdíja kiútalványoztatik.

1453—1900. tan. sz. a. a deczemberben tartandó érettségi vizsgálatra elnökül Fekete Gábor felügyelő gondnok kéretik fel.

1415—1900. tan. sz. a. iskolai díjak engedtetnek el és hátralékok töröltetnek.

1448—1900. tan. sz. a. újabb tantárgyfelosztás jóváhagyatik.

1411—1900. tan. sz. a. Nagy Lajos tanár nov. decz. hónapokra szabadságoltatik.

1341—1900. tan. sz. a. Kanyaró Ferencz egészségi állapotára való tekintettel saját kérésére a főisk. könyvtárnokság alól felmentetik s ideiglenes minőségben Pálfi Márton tanár bízatik meg a könyvtárnoki tiszttel a jövő évi főtanácson megejtendő választásig.

V. K. M. 77476—1900. sz. a. Nagy Lajos tanárt 1900. decz. 1-től nyugalomba bocsátotta.

646—900. eln. sz. a. dr. Gál Kelemen igazgató és dr. Nyiredy Géza tanár tanulmányútra küldettek ki az iskola berendezése ügyében.

V. K. M. 87329—1900. sz. a. a deczemberben tartott érettségi vizsgálatra kormányképviselőnek Kuncz Elek tank. kir. főigazgatót küldötte ki.

E. Főt. 107—1900. sz. a. a papnövendékek legatióba küldé-

sét a theologiai dekáni hivatalra bízta; a gimn. igazgatójával közös eljárást állapítván meg, ha gimn. tanulók kiküldése is szükségeltetnék.

V. K. M. 87735—1900. sz. a. a múlt évben Balázs András VIII. o. t.-tól élvezett erdélyi kincstári 120 k.-ás ösztöndíjat Veress Géza III. o. t. részére tette folyóvá.

E. K. T. 1471—1900. sz. a. Szabó-Gothárd alapítványi ösztöndíjra rokonság alapján Barra Sándor VII. és Barra Lajos II. o. tanulókat veszi fel.

E. K. T. 1547—1900. sz. a. kiutalja az iskolafőnök fizetését t300 k.-ban.

E. K. T. 1535—1900. sz. a. szabályozza a Berde-féle 1000 k. tanári jutalomdíj kiadási módozatait s az 1899—900. tanévre szóló 1000 k. jutalmat tanári érdemei elismeréséül a főtiszt. püspök úrnak ajánlja fel.

E. K. T. 1495—1900. tan. sz. a. a Boros Sándor halála és Nagy Lajos tanár nyugalomba vonulása folytán a rendes tanárokat új fizetési fokozatokba osztja be.

E. K. T. 1533—1900. tan. sz. a. közli az 1898—99. tanévi iskolafőnöki számadásokra vonatkozó határozatait.

E. K. T. 1534—1900. tan. sz. a. közli az 1899—900. tanév iskolafőnöki számadásokra vonatkozó határozatait.

E. K. T. 1533—1900. tan. sz. a. 1898—99. tanévről iskolai díj hátrálékok behajtását rendeli meg.

E. K. T. 5—1901. tan. sz. a. a Nagy Lajos tanár nyugalomba vonulása folytán előállott óratöbbletekért az illető tanároknak a díjat kiutalványozza.

E. K. T. 12—1901. tan. sz. a. a patrocinium beszedését és elszámolását a theologiai dekánra bízza.

E. K. T. 34—1901. tan. sz. a. a II. évharmad végén megűresedett ösztöndíj-állomásokat betölti.

E. K. T. 92—1901. eln. sz. a. a főtanács kinyomtatott jegyzőkönyvét megküldi a felügy. gondnokok és tanárok részére.

E. K. T. 216—1901. eln. sz. a. Kelemen Lajos tanárjelöltet saját kérésére az igazgatóság ajánlatára gyakorló tanári állása alól fölmenti.

E. K. T. 97—1901. tan. sz. a. Perédi József tanárnak nyugdíjaztatása idejéig meghosszabbítja szabadságát.

E. K. T. 44—1901. tan. sz. jóváhagyólag veszi tudomásúl, hogy az igazgatóság az önképzőkör nevét »*Kriza önképző-körré*« változtatta.

E. K. T. 94—1901. eln. sz. a. útasítást ad 1898/99. és 1899/900. tanévi iskolafőnöki számadásokon befolyt összegeknek czímek szerint való fölosztására és elszámolására.

V. K. M. 65701—1900. sz. a. Lassel Gyula h. tornatanárt az országos tanári nyugdíjintézeti tagok sorából törülte, minthogy annak csak végleges minőségben alkalmazott rendes tanárok vagy tanítók lehetnek tagjai.

V. K. M. 8824—1901. sz. a. Perédi József tanárt márczius 1-től nyugalomba bocsátotta.

E. K. T. 186—1901. tan. sz. a. a Boros Sándor-alap szabályzatát jóváhagyta azzal a záradékkal, hogy az alap kamatai 1901. jul. hó 1-től a néhai árváinak útaltattak ki mindaddig, míg azok 24 éves korukat betöltik.

E. K. T. 180—1901. tan. sz. a. a kormányképviselő látogatása alkalmából felvett és felterjesztett jegyzőkönyvben foglaltakat tudomásúl vette.

V. K. M. 3120—1901. sz. a. a tanári fizetés-emelkedések után a nyugdíjjárulékot kirótta, valamint 266—1901. tan. sz. a. E. K. T. is a megtérítendő 2%-ot.

E. K. T. 297—1901. tan. sz. Pálfi Márton és Lassel Gyula tanárok állásai után a nyugdíjjárulékokból a megtérítendő 2%-ot kirótta.

V. K. M. 99582—1901. sz. a. megállapítja a gyógyszerészi pályára lépő, reál- vagy polgári iskolai 6 osztályt végzett és a gimn. VI. osztályának latinnyelvi tananyagából vizsgázott tanulók számára kiállítandó bizonyítvány mintáját.

V. K. M. 12999—1901. sz. a. Nagy József el. isk. tanítót 1899. évi szept. 16-tól kezdve az országos tanítói nyugdíjintézetbe felvette s a járulékot kirótta.

E. K. T. 307—1901. tan. sz. a. a Rendszabályok 52. §-ának értelmezésére nézve határoz.

E. K. T. 362—1901. tan. sz. a. közll a létesítendő konviktus ügyében hozott határozatát s felhívja az igazgatóságot, hogy a jövő tanévre a konviktus költségvetését és részletes tervezetét készítse el.

E. K. T. 361—1901. tan. sz. a. Gálfi Lőrincz tanárt a Perédi József tanár nyugalomba vonulása folytán megüresedett 8-ik helyre lépteti elő s fizetését útalványozza.

E. K. T. 306—1901. sz. a. a folyó tanévben tartandó érettségi vizsgálat idejének kitűzését jóváhagyólag veszi tudomásul s a VIII. o. vizsgálataira vizsgáló-biztosokat küld ki.

V. K. M. 23554—1901. sz. a. a mostari főgimnázium osztály- és érettségi bizonyítványait a magyarnyelv, irodalom és történelemre vonatkozó kiegészítő vizsgálat letétele után Magyarországon is államérvényeseknek nyilvánítja.

E. K. T. 337—1901. tan. sz. a. Lassel Gyulát 1901. szept. 1-től rendes torna-tanárnak nevezi ki.

E. K. T. 422—1901. tan. sz. a. Márkos Albert és Major Sándor ideigl. h. tanárokat az 1901—902. tanévre ideiglenes minőségben h. tanároknak nevezi ki.

E. K. T. 389—1901. tan. sz. a. a II. évharmad végén elégtelen osztályzat miatt megürült Berde-czipó-ösztöndíj-állomásokat betölti.

E. K. T. 448—1901. tan. sz. a. engedélyt ad az iskolai évnek jun. 14-én való bezárására és a vizsgálatokra biztosokat küld ki.

V. K. M. (E. K. T. 451—1901. eln. sz.) Gálfi Lőrincz tanár fizetés-emelkedése után a nyugdíj-illetéket kirótta.

E. K. T. 410—1901. tan. sz. a. az igazgatóságnak a létesítendő konviktus költségvetése és szervezete tárgyában felterjesztett javaslatát egy évre ideiglenesen elfogadja és életbeléptetni határozza az E. Főt. jóváhagyása reményében.

E. K. T. 444—1901. tan. sz. a. az új kollégiumban berendezendő internatusnak az igazgatóság által előterjesztett költségvetését elfogadja; a rendszabályoknak az internatusi díjakra vonatkozó részét hatályon kivül helyezi és az internatusi díjakat egy évre ideiglenesen újból állapítja meg.

V. K. M. 30846 sz. a. a f. tanévben tartandó érettségi vizsgálatra miniszteri megbizottúl Kuncz Elek tanker. kir. főigazgatót küldötte ki.

V. K. M. 29275. sz. a. a középisk. tanárok részére *magyar művelődés*-történelmi szünidei tanfolyam megtartását rendeli el.

IV.

Felügyelet.

1. Egyházi főhatóság.

A kollégium felett a főfelügyeletet az Egyházi Főtanács és ennek megbízásából a Kolozsvárt székelő Egyházi Képviselő Tanács gyakorolja. Az összes iskolák s így a kollégium főfelügyelője is Ferencz József, unitárius püspök, kir. tanácsos, a II. oszt. vaskoronarend tulajdonosa stb.

2. Kollégiumi igazgatóság.

Elnökök: Kőváry László, a M. T. Akadémia l. tagja, isk. felügy. gondn.
Kozma Ferencz, kir. tanfelügyelő, kir. tanácsos, a M. T. Akadémia l. tagja, isk. felügyelő gondnok.
Fekete Gábor, kir. táblai elnök, isk. felügy. gondnok.
Előadó: Gál Kelemen dr., igazgató.
Jegyző: Pálfi Márton, tanár.
Tagjai: a papnevelő intézeti és gimnáziumi rendes és helyettes tanárok.

3. Internatusi felügyelők.

Igazgató: Gál Kelemen dr.
Iskolafőnök: Tóth Ernő, tanárjelölt, gyakorló tanár.
Ellenőr: Barabás István, IV. éves papnövendék.

Az igazgatóság a f. tanévben 27 ülést tartott. Az üléseken az elnöki tisztet Fekete Gábor f. gondnok úr töltötte be, tisztán tanulmányi ügyek tárgyalása alkalmával az igazgató elnökölt. Az igazgatóság működéséről a következők nyújtanak képet:

27. sz. a. útasítja az igazgatót, hogy minden isk. év végén adjon be számadást a felügyelete és ellenőrzése alatt álló iskolai alapokról.

30. sz. a. a tanárok Nagy Lajos tanár szabadságidejére (nov. decz. hó) önként elvállalják óráit.

34. sz. a. Dr. Borbély Samu tordai kórházi főorvosnak enge-

délyt ad, hogy felolvasásait egyetemi magántanárrá való képesítéséhez a kollégium kórházában tarthassa meg.

39. sz. a. az Incze Mihály könyvtári alap kamatai terhére könyvbeszerzés iránt felhívja a könyvtárnokot, 97. sz. a. e czélra bizottság küldetik ki.

79., 278., 301. számok alatt a Kismező-kert játéktérül rendeztetett be, a színvonal lehetőleg egyengettetett, a téren az útban álló fák kiirtattak, új űrszék készült, a régi szint kijavítottuk s egyik oldalába egy új játékszertartó rekeszt készíttettünk. Ez a játék délutánok rendszeresítése alkalmából vált szükségessé.

96. sz. a. egységes nyelvtani terminologia kidolgozására bizottság küldetett ki.

99. sz. a. a szertárak őrei az új kollégium szertári helyiségeinek bebútorzása ügyében tárgyalnak a művezető mérnökkel.

100. sz. a. Ulár Pál tanár 3 évre megválasztatik az elemi iskolához tanvezető tanárnak.

102. sz. a. Igazgató jelentést terjeszt elő a Pákey művezető mérnökkel és dr. Nyiredy Géza tanárral az új kollégium berendezése érdekében tett tanulmányútjukról.

104. sz. a. igazgató és Fekete Gábor felügy. gondnok meleg szavakkal üdvözlik Nagy Lajos tanárt nyugalomba vonulása alkalmából, a ki meghatva köszönte meg az ünnepeltetést.

106. sz. a. Barabás József sz.-keresztúri tanár temetésén a tanári kart Kovács János képviselte, a ki koszorút vitt s az özvegynek részvétünket tolmácsolta.

113. sz. a. Rosenberger Sándor V. o. tanulónak engedélyt ad, hogy a görögről a görögpótló tanfolyamra lépjen át.

84. sz. a. a könyvtárnak Kanyaró Ferencz könyvtárnoktól való átvételére és Pálfi Márton új könyvtárnoknak való átadására bizottság küldetik ki.

119. sz. a. hét 12 évesnél idősebb tanuló felvételét az I. gimn. osztályba jóváhagyta.

121. sz. a. Kanyaró Ferencz tanár betegsége, Pálfi Márton tanár nagy elfoglaltsága miatt felmentetnek az ifjúsági olvasó egylet védnöksége, illetőleg a tanári könyvtárőri tisztséggel járó teendők alól; előbbivel Márkos Albert, utóbbival Major Sándor h. tanárok bizatnak meg.

122. sz. a. az állandó tanmenetnek az új tanítási tervvel szükségessé vált módosítása az útasítások megjelenéséig elhalasztatik.

134. sz. a. az írásbeli dolgozatok külső alakjának elbírálására az eddigi „tiszta, rendes, rendetlen“ jegyek helyett „szép, rendes, rendetlen“ jegyeket határozza használatba venni.

145. sz. a. Nagy Lajos tanár nyugalomba vonulása folytán megüresedett tanári állás ideiglenes betöltésére javaslatot készít.

146. sz. a. az igazgatóság kimondja, hogy iskolai díjak annyi évről szedendők megántanulóktól, a hány osztályról vizsgálatra jelentkeznek.

149. sz. a. a tantervi különbözetből teendő vizsgálat díját unitárius tanulóknak 24, nem unitáriusoknak 40 k.-ban állapítja meg.

155. sz. a. az első évharmad végén elégtelen osztályzatot nyert, vagy eltávozott tanulók megüresedett ösztöndíj-állomásai betöltésére javaslatot készít.

156. sz. a. a papnevelő intézet vizsgáló és fegyelmi bizottsága a papnövendékeket az oratióra járás kötelessége alól felmenti.

166. sz. a. javaslatot terjeszt az építtető bizottság elé az új kollégium címe iránt.

168. sz. a. az 1901. évi tanszerátalányt a szertárak részére felosztja.

170. sz. a. igazgató előterjeszti észrevételeit az írásbeli dolgozstokra, rajzlapokra és osztálykönyvek vezetésére.

187. sz. a. megállapítja az önkéntesen ismétlő tanulók által elengedhetetlenül fizetendő díjakat s kimondja, hogy a ki febr. 1. előtt kilép az intézetből, az a díjak második felének fizetésére nem kötelezteték.

203. sz. a. a kollégium és a kollégiumi könyvtár részére „Unitárius Kollégium Kolozsvárt“ és „Unitárius Kollégium könyvtára Kolozsvárt“ felirattal új pecsétnyomók készíttetnek.

211. sz. a. szabályzatot készít a Boros S. alap felhasználására nézve.

225. sz. a. az új kollégiumban létesítendő konviktus ügyében javaslat készítésre igazgató elnöklete alatt bizottság küldetik ki.

240. sz. a. a kiküldött bizottság előterjeszti javaslatait a konviktus ügyében.

260. sz. a. véleményt ad dr. Veress Vilmos folyamodványára a Rendszabályok 52. §-a értelmezése tárgyában.

276. sz. a. javaslatot terjeszt elő a megürült tanári állások betöltése ügyében s rendszeresített hitoktatói állás szervezését javasolja.

293. sz. a. javaslatot készít a II. évharmad végén elégtelen osztályzatot nyert tanulók megüresedett ösztöndíj állomásai betöltésére.

294. sz. a. igazgató előterjeszti észrevételeit az írásbeli dolgozatokra, szépírási füzetekre, rajzlapokra, osztálykönyvek vezetésére stb.

295. sz. a. az igazgatóság megbízza az igazgatót és Gálfi Lőrincz tanárt, hogy a jövő tanévre a konviktus költségvetését és részletes tervezetét készítsék elő.

302. sz. a. az igazgatóság örömmel veszi tudomásúl, hogy igazgató az iskola vázlatos történetének megirására és az értesítőben való közzétételre Benczédi Gergely tanárt megnyerte.

304. sz. a. igazgató beterjeszti a 295. sz. megbízás alapján a konviktus költségvetési tervezetét és alapszabályzatát.

313. sz. a. igazgató elkészíti és felterjeszti a főgimnázinm 1902. évi költségvetési tervezetét.

314. sz. a. igazgatóság elkészíti és felterjeszti az internatus 1901/902. tanévi költségvetését s ezzel kapcsolatosan az internatusi díjak megfelelő módosítására vonatkozó javaslatát.

V.

Papnevelő intézet.

A gyakorlati lelkészet.

— Az 1900—1901. tanévet megnyitó beszéd. Tartotta: Mózes András, lelkész-tanár. —

Az ünnepély alkalmából, melyre itt egybejöttünk, a mely papnevelő intézetünk uj tanévének megnyitása — papnövendékeink érdekében egy pár alkalmi eszmét szándékozom felemlíteni a *gyakorlati lelkészetre* vonatkozólag.

Minden intézmény becsét és értékét a *működési tér* és a *czél*, melyre szolgál, adja meg, mert ha az eredmény nem mindig felel is meg egy intézmény czéljának és a hozzá kötött várakozásnak, az az intézmény rovására nem eshetik — hanem igen is vagy a körülményeknek, vagy a benne működő egyéneknek. Azt hiszem, hogy a papnevelő intéze-

teket terjedelmes működési terükért s azon fontos és sokoldalú szolgálataikért, melylyel az emberiség szent ügyét előmozdítani igyekeznek, méltán és a többi társadalmi intézmények becsének és értékének kisebbítése nélkül lehet első helyre állítani. A papnevelő intézeteknek e fontosságát, hasznos és üdvös voltát első sorban maguknak a papnövendékeknek kell érezniök, — különben lehetetlen, hogy tüzet, lángot fogjon szivökben és lelkökben a krisztusi eszme és szellem, mely abban életre, megújhodásra hivatott. De érezniök kell magoknak a papnevelő intézetek fönnhatóságainak, hogy azokban általok a haladó kor szelleme szabad bemenetelt találjon s pártfogolásra és gyámolításra jusson.

A kűlvilág akárhányszor komoly megfigyelés nélkül hagyja azt az említettem széles működési teret és sokoldalú fontos szolgálatot, melyet a papnevelő intézet teljesít s azért egyoldalúlag és könnyedén mond reá véleményt és ítéletet, de vele elítéli magát az intézményt is.

Elítéli s leggyakrabban az annak emlőin fejlődött nemzetnapszámosokat, a közűgy szolgáit sújtja. *Könnyű a papnak* — úgymond — *egy nehány templomi, alkalmi s szertartási beszédet megtanúl, a mire most bővön van anyag a nyomtatványokban s készen van a szükséglet* egy évre, sőt talán többre, csekély változtatással és módosítással; holott ha komolyabb megfigyelés tárgyává tenne egy íly ítélet nem többet, mint azon munkakört, melyben egy papnevelő intézet mozog s főleg azon megbizatást és kötelezteteseket, melyekkel mindenik vallásfelekezet papnövendékeit eskü és fogadalom mellett bocsátja a gyakorlati lelkészet terére — a véleménynek, melyben a gyakorlótér emberének elitélésével ítélet alá esik maga a papnevelő intézet is, változás alá kell hogy jőjjön.

Én elősorolom a követelményeket, melyek a gyakorlati lelkészetre kibocsátott egyén kötelmeit magokban foglalják — nem az egyének védelmére, — mert a ki megrovásra, elitéltetésre méltó, hadd szenvedje a méltó elitéltetést, hanem igazolásául fennebbi szavaimnak, melyekben a papnevelő intézeteket első helyre állítám a társadalom és emberiség szent ügyét szolgáló intézmények között — s komoly figyelembe vételűl az abban növekedő ifjúságnak, melyre a gyakorlati lelkészet vár.

A gyakorlati lelkészet terére lépő egyéntől követeli a törvény,

eskűje és fogadalma a prédikálást, könyörgést, iskoláztatást, nyári tanítást, konfirmálást, esketést, temetést, keresztelést, anyakönyvvezetést, betegek látogatását, ekklézsiák vagyona feletti őrködést, a világi és egyházi kormány igényeinek kielégítését.

Igen, a papnak prédikálni kell, hirdetni az ígét krisztusi szellemben — alkalmas és alkalmatlan időben — a nép hozsannája és „feszítsd meg“ kiáltásai között egyaránt, mint Jézus Jeruzsálemben s nyugodtan haladnia útján, ha az a Golgothára vezeti is.

A papnak könyörögnie kell, könyörögnie, mint Jézusnak a Getsemane kertben, hittel, megnyugvással: *Atyám, ha lehetséges, muljék el a keserü pohár én tőlem,* — mindazon által nem az én, hanem a te akaratod legyen meg.

A papnak esketni kell. Mestere és példányképe szavai szerint örvendezni az örvendezőkkel, akkor is, midőn netán a sors kíméletlen keze szivébe markolt s vérző nyomokat hagyott maga után.

A papnak temetni kell, az irás szavai szerint sirni a sirókkal, mindazonáltal vigaszt és megnyugtatást teremteni a szivekben és lelkekben, úgyszólva felkelteni a halottat a hit szavaival: a leányzó nem halt meg, csak alszik.

A papnak konfirmálni, iskolát látogatni, nyári tanítást kell tartani, szóval munkálni az Úr szőlőjét és vetni az ige magvait akkor is, midőn más abba hagyta a munkát, s midőn a magvak közül — akár hány — sziklára hull, vagy tövis között vész el — a krisztusi ígékkel ajkain — és lelkében: a ki az én kicsinyeim közül egynek gondját felveszi, az én gondomat veszi fel.

A papnak beteget kell látogatni, le kell hatolnia a halál utjára, a siralom völgyére — önmegtagadással és krisztusi önelhatározással: ha meg kell is veled halnom, meg nem tagadlak tégedet.

Ezek a gyakorlati lelkészetre vonatkozó úgyszólva cathedralis kötelességek, a melyekre, igaz, irányíttatik s előre készül a növendék az intézetben s meglehet, hogy megrakottan is lép ki a gyakorlat terére, mint a munkás méh, de még akkor is, hányszor lépnek fel az úgynevezett szolgálati kötelességi összehalmozódások, melyek minden pillanatját éjjel-nappal igénylik s melyek közt csak a bölcs előrelátás s a gyakorlás által iskolázott szív és lélek lehet fenntartója, sikerre vezetője.

S ezeken kívül hány és mennyi az úgynevezett cura pastora-

lisból, hivatalának szelleméből, a társadalomból és humanizmusból eredő kötelessége a gyakorló lelkésznek, melyek napról-napra, lépésről-lépésre igénylik szivét, lelkét, értelmét, okosságát, anyagi segélyét.

Itt orvosnak kell lennie a papnak, szóval, tanácsadással és természetben, mint mestere a Jézus Krisztus vala. Amott birói szerep vár reá, mint Salamonra és az enyém és tied szent jogának itéletét kell kimondania. Itt időjósnak kell lennie, mint a prófétáknak, amott természettudósnak, mint a csillagvizsgálók. Itt útba igazitás vár reá, mint a keresztúton felállított útmutatóra, amott meg őrállás tisztét kell teljesiteni, mint katonának a csatamezőn.

Neki meggyújtott égő szövétneknek kell lennie, mely egy pillanatig se hamvadoz, sónak, a mely meg nem izetlenedik. Neki több szivnek, léleknek és nyelvnek kell lennie egy szivvel, lélekkel és nyelvvel, hogy a különböző érzelmekhez beszélni tudjon, de a képmutatás és farizeuskodás legkisebb színezete nélkül, úgyszólva olyannak, mint a lakatos kezében a bokor kulcs, melylyel a különböző sziveket és lelkeket is felnyitani lehet, de ál- és tolvaj-kulcsnak lennie semmiesetre nem szabad.

S mindezen ezer meg ezer különböző-féle kötelességekre nézve hol vannak a segitő és czélhoz vezető eszközök? Azt érintem egy pár szóban, a gyakorlat teréről merítve, a mi irányadóúl kell, hogy szolgáljon, mert igen sokat maga az iskola se adhat meg.

A papi pályához mindenek előtt az úgynevezett *rátermettség* kivántatik meg, azaz: az ezen pályához vonzódó teljes szeretet, a mely aztán a felmerülő akadályokat is elhárítani tudja, mert a szentirás szerinti félember — minő Jéhu volt — itt éppen nem érvényesítheti magát, vagy teljesen melegnek kell lennie egy papi pályára készülőnek, illetve a gyakorló lelkészet terére lépettnek, vagy ha hideg, korán félre kell vonulnia.

A tapasztalat azt mondja, hogy a költő születik, nem lesz, továbbá, hogy *mindennek születni kell!* Nem ereszkedem e bizonyosan tapasztalatból merített eszmék birálgatásába, midőn a tapasztalat azt is kimondotta, hogy az élet a gyakorlat iskolája, gyakorlat teszi az embert, és hogy kiki a maga szerencséjének kovácsa. De annyit lehetetlen nem tapasztalnunk, hogy minden pályához s főleg a papi pályához megkivántatik, úgy az első, mint a

második, a rátermettség és gyakorlat, mert anélkül se a pap maga nem boldogúl, se másokat boldogítani nem tud.

Az életben úgy az egyik, mint a másik pályán annyiszor lehet hallani a késő keserü megnyilatkozást: „Bárcsak mostani pályám helyett mást választottam volna, most egészen más ember volnék.“ Vagy ilyképpen: Az én lelki tehetségeim s hajlandóságaim éppen nem illenek azon foglalatosságokhoz, melyekre kárhoztatva vagyok. Vagy emígy: En különféle körülmények által kényszerittettem erre az állapotra, melyről előre éreztem, hogy nem lehetek általa egészen szerencsés; mennyivel más és boldogabb ember lennék más hivatalban.

A késő megbánás keserű, kedves papnövendékek! Vegyétek megszivelésre a mondott szavakat, melyekben a pályaválasztás felett mondatik itélet s alkalmazkodjatok úgy, hogy keserű megbánás ne legyen osztályrészetek. Az élet bebizonyította, hogy szorgalommal, észszel, Istennel boldogulni lehet, tegyétek ezt vezéreszmétekké, ha szent vágyódás köt a papi pályához! Ti oly térre léptek majd a tanintézetből, a mely tér igenis feltételezi — nem, hanem igenis követeli, — hogy világosságot tudjatok körötökben terjeszteni, hogy a bűnnek, erkölcstelenségnek irtói, az erénynek, jónak terjesztői legyetek. Nektek a rosszat jóval kellend fizetnetek, a kődobást kenyérnyújtással viszonoznotok. Felettébb igazaknak lennetek nem szabad, a szükséges sietség s ajánlatos késedelem elve szerint kell járnotok és élnetek. Erősítsétek, gyakoroljátok ezekben magatokat, akkor a kitüzött czélt elérítek s a Krisztus szavait nyugodtan vehetitek ajkaitokra: *Az én igám terhes, de gyönyörűséges!*

Az 1900—1901-ik tanév nevezetesebb mozzanatai.

Midőn e tanév mozzanataival foglalkozunk, állandóan kisér és kisért a megválás gondolata. Itt a régi épület falai között minden arra utal, hogy közel van már a vége. Avült, roskadozó, kopott és kimerült minden, s mégis van valami rajtuk és bennük, a mi leköti figyelmünket: a múlt, melynek jelene épen azért oly megviselt, mert hosszú és viszontagság-teljes volt.

Az unitárius „Papnevelő Intézet“ az unitárius kollégiumnak

mindig főtényezője volt, de a jelen száz közepéig azzal egy és elválasztatlan. Önállósága ötvenöt évre terjedett. Az 1845-ben H.-Almáson tartott Zsinati Főtanács 27-ik sz. alatt az egyházi hivatalra készülők bővebb kiképeztetése tekintetéből a theologiai cursust a philosophiaitól külön választani elvégezvén, 1857-ben a cursus 3 évre kibővittetett. 1884-ben meghatároztatott, hogy a 3 évi tanfolyam bevégzése után egy év a szigorlatra készülésre fordítandó. 1897-ben a közoktatási kormány engedélye alapján a hittanhallgatók a kolozsvári Ferencz József tudomány-egyetem bölcsészeti karának rendes hallgatói gyanánt elfogadtattak 10 kötelezett óra hallgatásával. Miután ez a kedvezmény egyelőre csak a 3 éves tanfolyamnak megfelelően adatott meg, a IV-ik évre kiterjesztésért az E. K. Tanács a Papnevelő Intézet bizottságának előterjesztése alapján folyamodott. A Vallás és Közokt. miniszter úr 74837—1900. sz. magas leiratában a kedvezményt a IV. évre is kiterjesztette.

A négy éves tanfolyam az 1900—1901. tanévben beindíttatott. Minthogy a tanári létszám nem változott, az előadandó tárgyakat csoportosítva kellett beosztani. A Papnev. Intézet bizottságának az E. Főhatósághoz a hittani intézet szervezése ügyében beadott javaslata értelmében nem tétetett lépés, mivel az anyagi körülmények akadályozták új tanár beállítását.

A tanév megnyitása szeptember 13-án d. e. 11 órakor történt. A hittanhallgatók közös éneke után imádságot mondott Dr. Boros György dékán; megnyitó beszédet Főt. Ferencz József püspök úr. Értekezést tartott Mózes András lelkész-tanár. (Lásd fennebb.)

A hallgatók létszáma elérte azt az összeget, a mely a mi viszonyaink szerint a rendes szükségletnek megfelel. Az I. évre 4 rendes hallgató iratkozott be szabályszerű érettségi bizonyítványnyal. Az új hallgatók közűl egy a marosvásárhelyi, egy a székely-udvarhelyi ev. ref. gimnáziumban végzett, a többi, mint rendesen, a kolozsvári unitárius főiskolában.

Egy rendkivüli hallgató is vétetett föl: Boór Jenő, a ki a pozsonyi ev. theologiai akadémiát szabályszerűen végezte s több éven át lelkészi szolgálatot is teljesített. A különbözeti tárgyakból szakvizsgálatot tett s miután gyakorlati készültségét és a lelkészi pályára való készségét is teljesen beigazolta, az unitárius papi hivatalra képesítettnek nyilváníttatott s a bizonyítvány részére kiadatott.

Az egyetemre mindenik rendes hallgató beiratkozott s a bölcsészeti és neveléstudományi tárgyakból félévenkint colloquáltak. Az egyetemi tandíjakat az összes hallgatók helyett ezúttal is az egyház közpénztára fizette.

A colloquiumok a Papnevelő Intézetben a félévek végén megtartattak és a tanári kar általában meg volt elégedve a hittanhallgatók szorgalmával.

Az alapvizsgálat az eddigi gyakorlattól eltérően szeptember hónapban fog megtartatni, később kitüzendő napon, miről az érdekelt hallgatók kellő időben értesíttetni fognak.

Szakvizsgálat junius hónap második felében fog tartatni. — Vizsgálatra jelentkeztek Barabás Jstván és Biró Pál IV. éves hallgatók. Az eredményt csak a jövő évi Értesítőben fogjuk jelezni, miután ezen Értesitő akkor már le lesz zárva.

Legatusok kiküldését az E. Főtanács 107—1900. szám határozattal a Papnevelő Intézet dekánjára bizta. Eddig a főiskolai igazgató hatáskörébe tartozott, miután eredetileg a Papnevelő Intézetet is a főiskolai igazgató igazgatta. A karácsonyi ünnepre 16, a húsvétra 20, pünköstre 20 küldetett ki. A hittanhallgatók mellett a VIII. gimn. osztályból is küldetett egy nehány ifju. A dekán a legatiokban elmondandó beszédeket minden esetben fölülvizsgálta, s az illető lelkész afiaitól értesítést kért az ifjak működéséről. Ezen az uton lelkész afiainak alkalmuk nyilik arra, hogy a papnövendékek gyakorlati kiképzésére tanácsadólag befolyhassanak, nemcsak az ifjakkal való személyes érintkezés utján, hanem a tanári karral megnyilt érintkezés útján is. Minthogy a lelkészi karnak elsőrendü érdeke, hogy a leendő lelkészek minél jobban elkészüljenek a sok irányú lelkészi pályára, a dekán fölhívásának készséggel tettek eleget.

Legatus küldetett mind a három ünnepre: Ádámos, Árkos, Bölön, Dicső Szt.-Márton, Dombó, Felső Rákos, Felső-Szováth, Jára, Kolozs, Kolozsvár, Kövend, Magyar-Sáros (a jelen tanévben rendeztetett be legationak), Nagy-Ajta, Torda, Ürmös, Vargyas egyházközségekbe; Abrudbányára és Verespatakra husvétra és pünköstre, Ravába kisegitőül husvétra és pünköstre, H.-Almásra pünköstre az egyházközség kivánságára. Egy időre megszünt Toroczkó-Szent-György.

A Murányi Farkas Sándor és neje Bányai Ágnes ala-

pítvány 1898. évi jutalomdíját 100 koronát Pálfi Ferencz polgárdii lelkész, 1899. évi 100 kor. jutalomdíját Gálffy Zsigmond hmvásárhelyi lelkész nyerte el. A jutalom mindkettőnek kiadatott.

A vasárnapi vallásoktatás, mint a gyakorlati lelkész-képzésnek egyik lényeges ága, buzgósággal folyt dr. Boros György dekán felügyelete és ellenőrzése alatt. A tanítás tervét Ürmösi József II. éves papnövendék készítette, a hallgatók megvitatták. A tanítás főtárgyául kitüzetett: *Jézus élete, tanitásai és a levonható tanulságok.* Főczél volt a vallásos dolgok iránti érdeklődés fölébresztése és a hitbeli buzgóság fokozása. Tartatott 15 tanítás a téli vasárnapokon délelőtt 9 órakor. A papnövendékek mindig teljes számban jelentek meg s miután a tanítás vagyis istentisztelet, (a mely állott megnyitó, közbeeső és bezáró énekből, imádságból és beszédből) véget ért, a papnövendékek birálati észrevételeket tettek a tanítást teljesítő papnöv. előadására. A tanítás tárgyai: 1. Bevezetésül az ősember és vallása t. Biró Pál IV. — 2. Jézus mint Keresztelő János tanítványa, t. Végh Benjámin. — 4. Jézus tanítni kezd; Raffaj Károly II. — 5. Jézus mint nagy tekintélyű tanító; t. Katona Ferencz II. — 6. Isten megismerése; t. Gál Miklós II. 7. Jézus a bűnösök barátja; t. Ádámosy Gábor IV. — 8. A szombat az emberért van; t. Kelemen Sándor I. 9. Úri ima; t. Sándor Gergely II. 10. Jézus összeütközése a farizeusokkal; t. Balázs András I. — 11. A keresztény vallás és annak némely parancsai; t. Ádámossy Gábor IV. — 12. Jézus utolsó napja és halála: t. Ürmösi József II. — 13. Felebaráti szeretet; t. Antónya Mihály II. — 14. A keresztények állapota Jézus halála után; t. Biró Pál IV. — 15. A keresztény vallás fejlődése, Dávid Ferencz élete; t. Kökösy Mihály I.

Gyümölcsészeti tanfolyam. A földmivelési nagym. miniszter úr a kolozsmonostori Gazdasági Tanintézettel kapcsolatban két hétre terjedő gyümölcsészeti tanfolyamot rendezett. A III. és IV. éves hallgatóknak a tanfolyamra járhatásáért folyamodtunk. A miniszteri engedély megadatván, Barabás István és Biró Pál IV. éves, Ádámossy Gábor III. éves hallgató a tanfolyamot szorgalmasan végig járták, a vizsgálatot letették és mindnyájan jó sikerrel kiállották. A szerzett ismereteiket a gyakorlati pályán nemcsak a maguk, hanem a közönség javára is hasznosan értékesíthetik.

Méhészeti tanfolyamra a helybeli méhészeti egylet telepére

több ízben eljártak azon hallgatók, a kik a méhészet iránt érdeklődtek. Ott a méhkezelésre minden irányban nyertek szakszerű útasítást.

Fegyelmi ügyben egy pár esetben kellett intézkedni, de általában véve a hallgatók magaviselete kielégitő volt.

Dekán. Dr. Boros György dekánnak a jelen tanévre újból kineveztetett.

Boros György dekán áméríkai útjáról szerencsésen haza érkezvén, dekáni működését 1900. évi szeptember 1-ső napján újból megkezdette és az iratokat Mózes András hely. dekántól átvette. Dekán afia hosszú utjáról részletes jelentésben számolt el az Egyházi K. Tanácsnak. Minthogy ezen jelentés külön kiadásban megjelent és az illetékes egyházi és iskolai hatóságoknak megküldetett, e helyen az útazás részleteit nem érintjük, csak azt emeljük ki, mint szorosan ide tartozót, hogy az Észak-Ámérikában, Massa-chusetts államban, Boston külvárosában Cambridge-ben levő Harvard-egyetem Boros György afiát a theologiai tiszteleti tudorsággal tüntette ki, arról diplomáját el is küldötte, melyet az E. K. Tanács, miután erre a vallás és közokt. miniszter fölhívta, kihirdetett, vagyis használását megengedte addig is, míg az E. Főtanács az ügyet véglegesen ellátja.

II. Az intézet előljárósága

Az előljáróság a Vizsgáló és Fegyelmi bizottság tagjaiból áll.

A bizottság elnöke: Ferencz József püspök, előadója: Boros György dekán, jegyzője: Mózes András.

Tagjai a hittani intézet tanárai, a kollégiumi igazgató és az E. Főtanács kiküldöttei: Gyulay László egyh. kebli gondnok, Molnár Sándor ügyvéd, az unitárius egyház jogtanácsosa és dr. Veress Vilmos, a f. kereskedelmi iskola r. tanára.

III. Tanári kar.

Ferencz József, unitárius püspök, kir. tanácsos, a II-od oszt. vaskorona-rend tulajdonosa, az unitárius vallásközönség összes tanintézeteinek főfelügyelője; az Egyházi Képviselő- és Főtanácsok társelnöke, Kolozsvár szab. kir. város törvényhatósági bizottságának

és iskolaszékének tagja stb. Tanított szónoklattant és szónoklati gyakorlatokat. Tanár 1857. óta.

Péterfi Dénes, kolozsvári lelkész, papnev. int. rendes tanár, az unitárius főgimnáziumban, a kolozsvári tanítónőképzőben és áll. felsőbb leányiskolában vallástanár, a Kolozsvár városi iskolaszék tagja, az unitárius egyházi iskolaszék elnöke, a Keresztény Magvető társszerkesztője stb. Tanított vallásbölcsészetet heti 3 órán, vallástanítás módszerét heti 1 órán. Tanár 1876 óta.

Dr. Boros György, papnev. int. r. tanár, az északamerikai Cambridgei Harvard-egyetem tiszt. hittudora, a papnev. intézet dekánja, Kolozsvár szab. kir. város törvhat. bizottságának és iskolaszékének v. tagja, az „Unitárius Közlöny" szerkesztője, a theologiai önképzőkör védnöke, a vasárnapi vallásoktatás felügyelője, a Dávid Ferencz Egylet titkára stb. Tanított: Ó-test. bibliai bevezetést, hittant, unitárius eszmék történelmét a XIX. században és héber nyelvtant. Tanár 1879 óta.

Mózes András, kolozsvári lelkész, papnev. int. r. tanár; a papnev. int. biz. jegyzője, gimnáziumi vallástanár, a kolozsvári tanítóképzőben vallástanár, az egyház pénzügyi és számvevő bizottságának előadója és számvevő, a Kolozsvár városi iskolaszék és az unitárius iskolaszék tagja stb. Tanított: Unitárius egyháztörténelmet. Tanár 1881 óta.

Gálfi Lőrincz, főgimn. r. tanár (l. ott). Tanított: Symbolika theologiát. Tanár 1892 óta.

Kovács János, főgimn. r. tanár (l. ott). Tanított: Angol nyelvtant. Tanár 1872. óta.

IV A papnevelő intézet hallgatói.

A tanuló neve	Születésének	
	éve	helye
I. évfolyam.		
Balázs András	1880	Sínfalva
Kelemen Sándor	1881	Maros-Szt.-Király
Kökösi Mihály	1879	Harangláb
Végh Benjámin	1881	Tordátfalva
II. évfolyam.		
Antónya Mihály	1879	H.-Almás
Gál Miklós	1879	Toroczkó
Katona Ferencz	1879	A.-Siménfalva
Raffaj Károly	1880	Új-Székely
Sándor Gergely	1881	Abásfalva
Ürmösi József	1879	Szentgericze
III. évfolyam.		
Adámossy Gábor	1879	Kövend
IV. évfolyam.		
Barabás István	1876	Kálnok
Biró Pál	1878	A.-Siménfalva
Boór Jenő rendkiv. hallg.	1864	

V. A papnevelő intézetben előadott tárgyak.

I. évfolyamon.

Bibliai bevezetés, heti 3 órán. Tárgy: A Hexateuch legújabb kritikája. A történelmi és profétai iratok kritikai ismertetése. Tanár: *dr. Boros György.*

Hébernyelv, heti 3 órán. A nyelvtan elemei Goldzieher-Ballagi tankönyve alapján. Exodus I. és II. rész olvasása. Dolgozatok. Tanár: *dr. Boros György.*

A szónoklattan elmélete, heti 1 órán. Tanár: *Ferencz József* unitárius püspök.

Az unitárius eszmék történelme a XIX-ik században hazánkban és külföldön, tekintettel a kiváló vezérférfiakra, az irányadó irodalmi termékekre és egyháztársadalmi mozgalmakra. II. félév. Heti 1 órán. Tanár: *dr. Boros György.*

Szónoklati gyakorlatok, heti 1 órán. 2—3 hetenkint egy egyházi dolgozat és rendre szónoklás kisérve birálattal. Tanár: *Ferencz József* unitárius püspök.

Angolnyelv, heti 2 órán. A nyelvtan elemei Dallos angol nyelvtana alapján. Tanár: *Kovács János.*

Egyetemen heti 10 óra (lásd alább.)

II. évfolyam.

Bibliai bezetetés mint az I. éven.

Keresztény egyháztörténelem, heti 3 órán. Tárgy: A különböző egyházak fejlődése és viszontagságai a reformatió után Warga Lajos egyháztörténelme alapján. Tanár: *Mózes András.*

Hébernyelvtan, heti 2 órán. Tárgy: Mondattan; rendhagyó igék, gyakorlatok. Gen. I—VI. részének fordítása és magyarázata. Tanár: *dr. Boros György.*

Az unitárius eszmék történelme a XIX. században, mint az I. éven.

Szónoklati gyakorlatok, mint az I. éven.

Egyetemen 10 óra (lásd alább).

III. évfolyam.

Hittan, heti 4 órán. Alapelvek. Az Isten, ember, Jézus, szentlélek, jövőélet főbb tételeinek vizsgálása. Tanár: *dr. Boros György.*

Keresztény egyháztörténelem, mint a II. éven.

Vallásbölcsészet, heti 3 órán. Természeti vallás. Vallásrendszerek. A turániak vallása. Árja vallások. Összekötve Hartmann, Das religiőse Bewusstsein der Menschheit cz. művének olvasásával. Animismus. Henotheismus. Tanár: *Péterfi Dénes*

A vallástanítás módszere, II. félévben heti 1 órán. A keresztény vallástanítás története. A keresztény vallástanítás jelen módszere. Tanár: *Péterfi Dénes.*

Lyturgia, heti 1 órán. Tanár: *Mózes András.*

Symbolika theologia, heti 2 órán. Tárgy: a katholikus, keleti és protestans egyházak dogmai tételeinek összehasonlítása. A tanár előadása, Székely Mózes kézikönyve és a Keresztény Hittudomány összege (ford. Derzsi K.) alapján. Tanár: *Gálfi Lőrincz.*

Egészségtan heti 2 órán. Dr. Széll Lajosnak „Vezérkönyv az életmentés és egészségtanhoz" cz. pályaműve bővítve Erismannal, mely előbbi tankönyvűl is használtatott. A tanításnál irányadóúl az tűzetett ki, hogy a növendékek azon egészségtani ismereteket szerezzék meg, melyek által a népnek hasznos tanácsádói lehetnek. Éghajlati viszonyok, táplálkozás, lakásviszonyok, telepviszonyok, véletlen veszedelmek alkalmával segélynyújtás. Járványos fertőző bajok stb. Tanár: *dr. Veress Lajos.*

Unitárius esmék történelme a XIX. században, mint az I. éven.

Cura pastoralis, heti 1 órán. Tanár: *Mózes András.*

Szónoklati gyakorlatok, mint az I. éven.

IV. évfolyam.

Hittan mint a III. éven.

Vallásbölcsészet mint a III. éven.

A vallástanítás módszere, mint a III. éven.

Symbolika theologia mint a III. éven.

Unitárius esmék történelme a XIX. században, mint az I. éven.

Lyturgia és Cura pastoralis, mint a III. éven.

Szónoklati gyakorlatok, mint az I. éven.

A Ferencz József Tud. Egyetemen.

Az I—IV. éves hittanhallgatók, mint a F. J. tud. egyet. bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karának rendes hallgatói, hallgattak:

I félévben:

A philosophia történelme, heti 4 óra. Tanár Dr. Böhm Károly egyet. ny. r. tanár.

A philos. erkölcstan történelme, heti 1 óra u. a.

Nevelés történelme, heti 4 óra Tanár Dr. Schneller István egyet. ny. r. tanár.

Az újabb kor kiválóbb paedagogusai, heti 1 óra. u. a.

II. félévben.

1. ***A philosophiai tudományok encyclopaediája.*** Heti 3 óra. Tanár: *Dr. Böhm Károly,* ny. r. tanár.

2. ***A philosophiai erkölcstan alapvető kérdései.*** Heti 2 óra. Tanár: *ugyanaz.*

3. ***Nevelés története.*** Heti 3 óra. Tanár: *Dr. Schneller István,* egyet. ny. r. t.

4. ***Németországi felsőbb tanügyről.*** Heti 2 óra. Tanár: *u. a.*

VI. A theologiai önképző-kör 1900-1901. évi működése

Balázs András és Végh Benjámin jegyzők jelentése.

A theologiai ifjúság önképző-köre, a megelőző munkás évek nyomdokain haladva, jelen évben is szorgalommal munkált az önképzés minden ágában.

Szept. 15-én tartotta alakuló gyűlését, a mikor egyhangúlag megválasztatott: elnöknek megválasztatott Barabás István IV. éves; jegyzőnek Balázs András I., lapszerkesztőnek Ádámosy Gábor III., segédszerkesztőnek Gál Miklós II., pénztárnoknak Ürmösi József II., pénztári ellenőrnek Kökösy Mihály I., könyvtárnoknak Barabás István IV. papnövendék. Az első félév végén jegyző lemondván tisztéről, helyette Végh Benjámin I. papnövendék választatott meg.

Tartatott 24 r., 1 rendkivüli és egy díszgyűlés. A r. gyűlések tárgya szavalás, felolvasás, vitatkozás és bibl. tanulmányi felolvasás volt. A szavalásban részt vettek: Biró Pál IV., Ádámosy Gábor III., Antónya Mihály II., Gál Miklós II., Katona Ferencz II., Sándor Gergely II., Balázs András I., Végh Benjámin I. év. papnövendék.

Szép és tanulságos felolvasást tartottak: Barabás István IV. „A halhatatlanság eszméje a zsidó és keresztény vallásban"; Antónya Mihály II. „Temetkezés az ókor kiválóbb népeinél"; Ürmösi József II. „Vasárnapi iskoláinkról."

Tartatott 2 rögtönzött és 2 nagy vitatkozás. A vitatkozások minden alkalommal a legnagyobb mértékben foglalkoztatták a tagokat. Az első rögtönzött vitatkozás tétele volt: „Helyes volna-e nekünk is megünnepelni a halottak napját?" A vitatkozás eredményeképpen a gyűlés kimondotta, hogy nem volna helyes, mivel sem vallásunk elveivel nem egyezik meg, sem nem czélszerű. Második

vitatétel volt: „Miképen lehetne a közönséget az egyh. irod. iránt érdeklődőbbé tenni?“ Eredményképen kimondatott, hogy társas összejöveteleket kellene tartani, és ott irodalmunkat ismertetni, s ez által ébreszteni fel az egyh. irod. iránti érdeklődést.

Nagy érdeklődést keltett a tagokban úgy az első, mint a második félévi nagy vitatkozás. Az első félévi nagy vitatkozásra kitűzött tétel volt: „Engedhetünk-e templomaink diszítésénél a művészeteknek nagyobb tért, s ha igen, hogy és mennyit?“ A vitatkozás eredményéül kimondatott, hogy ha az építésnél megadjuk a kellő méreteket, világosságot, a kathedra előkelőségét és a stylszerűségre figyelünk, akkor megtettük a mennyi kivánatos és lehetséges. A második félévi vitatétel volt: „A dogmák a hit zsinórmértékéül elfogadhatók-e?“ A vitatkozás eredményeképen kimondatott, hogy akár az általános, akár az egyéni hitet tekintve, a dogmák a hit zsinórmértékéül nem fogadhatók el.

Egy korábbi határozatot felújítva ez évben bibl. tanulmányi felolvasások tartattak, melyek a gyűlések igen érdekes és tanúlságos tárgyai voltak. Bibl. tanúlm. felolvasást tartott nt. dr. Boros György védnök úr bevezetésűl a következő felolvasásokhoz: Ádámosy Gábor III. év. „Mózes gyermekkora“; Barabás István IV. év. „Mózes mint szabadító“; Ürmösi József II. év. „Mózes mint törvényhozó“ czímmel.

Díszgyűlést tartott az önképzőkör decz. 1-én halhatatlan költőnk, Vörösmarty Mihály születésének százados évfordúlója alkalmával. Szavalt Raffaj Károly II. év., Kelemen Sándor I. év.; felolvasást tartott Sándor Gergely II. év. papnövendék.

Nt. dr. Boros György védnök úr szabad előadást tartott a meadvillei (É. Amerika) theologiai intézetről, az ottani életet élénk és élvezetes előadásban ismertetve.

Tartott az önképzőkör két szavalati díjas versenyt. Az első félévi díjas verseny tárgya Rudnyánszky Gyula „Honvágy“ cz. költeménye volt. A kitűzött díjat (4 kor.) Balázs András I. év. papnöv. nyerte. A második félévi díjasverseny tárgya Hock János a „Lélek halhatatlansága“ cz. beszédjének a 38—42. oldalon levő része volt. A kitűzött díjat (4 kor.) Barabás István IV. év. és Ürmösi József II. év. papnövendék egyenlően megosztva nyerték.

Az irod. pályatételre kitűzetett: „Isten eszméje Ézsaiásnál a

40—66 részek alapján." Beérkezett két pályamunka. Az első számúnak jelígéje: „Minden térd nekem hajól, rám esküszik minden nyelv." A második számúnak jelígéje: „Cyrus." A 20 korona pályadíjat nyerte: Barabás István IV., dicséretet Ürmösi József II.

Tekintettel arra, hogy az önképzőkör a múlt században oly figyelemre méltó munkásságot végzett, melynek megírása óhajtandó volna: az önképzőkör elhatározta, hogy a pályadíj-alap ez évi kamatjövedelmét erre a czélra fordítja és megbizta Barabás István IV. év. papnöv., hogy az önképzőkör múlt századbeli történetét írja meg. Arra az esetre, ha a munka sikerül, védnök úr maga részéről felajánl 10 koronát.

Az „Egyházi Lap" az eddiginél nagyobb terjedelemben 12 számban jelent meg Ádámosy Gábor III. év. szerkesztésében. Egyházi dolgozatokat és vallásos tartalmú vezérczikkeket irtak: Barabás István IV. év., Biró Pál IV. é., Ádámosy Gábor III. é., Ürmösi József II. é., papnöv. Szemléket irt az orsz. egyh. mozgalmakról Ürmösi József II. é. papn., az unitárius egyh. teendőiről Barabás István IV. é., Ádámosy Gábor III. é., Gál Miklós II. é., Raffaj Károly II. é., Ürmösi József II. é. papnöv. Költeményeket irt Gál Miklós II. é., Balázs András I. é. és Kökösy Mihály I. é. Különfélék: többektől.

Az egyletnek ez évben a következő lapok jártak:

Keresztény Magvető (szerk. ajándéka).
Unitárius Közlöny (szerk. ajánd.).
Prot. Egyh. és Isk. lap.
Közművelődés.
Prot. Szemle.
Sárospataki Lapok.
Evang. Egyh. és Isk.
Magyar Hirlap.
Kakas Márton.

Nt. dr. Boros György védnök úr a múlt évben, mikor az Amerikai Nemzetközi Unitárius Conferentiára ment, a meadvillei unitárius theologusoknak volt szives elvinni üdvözletünket és arczképeinket, mint tiszteletünknek és szeretetnüknek jelét. Ottléte alkalmával megismertette amerikai testvéreinkkel a mi theologiai intézetünket és lehetővé tette reánk nézve azt az örvendetes helyzetet,

hogy ha bár személyesen nem is érintkezhetünk, de szellemileg mindig érintkezésben állhatunk amerikai testvéreinkkel. Visszatérte alkalmával az ottani theologiai ifjúságnak arczképét és irásbeli üdvözletét hozta, melyben a baráti és testvéri szeretet nagyon szép példája nyilatkozik meg. Örömmel mutatjuk be kedves üdvözletüket, mely így hangzik:

Az Unitárius theologiai iskola tanuló testületének
Kolozsvárt, Magyarországon.

A Meadvillei Unitárius Theologiai Iskola tagjai kézhez vették az Önök szíves üdvözletét, melyben a reménység, buzdítás és lelkesítés szavai foglaltatnak, a baráti és atyafiságos rokonszenv megnyilatkozása mellett. Köszönjük Önöknek mindnyájan a jóakarat szívélyes kifejezését és viszonzásúl kivánjuk nyilvánítani tiszteletünket és becsülésünket. Nagyra becsüljük megemlékezésüket és a legszívesebb köszönetet mondunk érette.

A mi hangunk egyesül az Önökével közös hitünk dicséretei éneklésében. Együtt örvendezünk Önökkel közös örökségünkön, azon, a mely fölül áll minden máson és vezetője a világ művelődésének. Önökkel együtt mi is hangsulyozzuk hitünk követelményeihez való hűségünket s arra kérjük istenünket, hogy lehessünk alkalmas és méltó szolgák az ő isteni akarata teljesítésében. *Az idő szelleme unitárius!* Ez a szellem a miénk a legmagasabb és legjobb értelemben.

A barátság jobb kezét nyújtjuk Önök felé és kérjük, fogadja el azt a testvéri szeretet, mely szíveinket eltölti. Őszintén és rokonszenvvel kivánjuk, hogy mindenben, valamit kezdenek, legyen sikerük. Kivánjuk, hogy minden kisérletük, a mely egy felsőbb szellemi világra irányúl, legyen megkoszorúzva isten szeretetével és áldásával. Az ő életadó szelleme legyen forrása erejöknek! Az ő szent jelenléte hassa át azt a szolgálatot, melyre Önök elhivattak és vezesse Önöket mind nagyobb meg nagyobb szolgálatra az ő országában.

Mi az Önök tisztelt és becsült dekánjában, Boros professorban barátunkra és testvérünkre találtunk és gratulálunk Önöknek, hogy Istennek ily derék és hű szolgája irányítja és inspirálja Önöket theologiai tanulmányaikban.

A szellemi rokonságban egyesülünk Önökkel istenünk, a mi Atyánk tiszteletére.

Testvéri üdvözlettel:
(20 aláírás.)

Ezen meleghangú és testvéri szeretettől áthatott üdvözlet átnyújtásáért e helyen is köszönetünket fejezzük ki nt. dr. Boros György, egyletünk fáradságot nem kimélő védnökének.

Könyvtárunk ez évben gyarapodott a) *vétel útján*: Madách I. „Az ember tragédiája," Milton J. „Elveszett Paradicsom," Albert J. „Imakönyv," Simén D. „A szentháromság története," Hoch J. „Összegyűjtött szent beszédek," Dr. Váradi A. „Iskáriót," Dr. Masnyik E. „Pál apostol élete," „Pál apostol levelei," „Luther élete," Varga Ottó „Aradi vértanuk albuma," Kanyaró F. „Unitáriusok Magyarországon," Kant E. „A tiszta ész kritikája," Dr. Böhm K. „Az ember és világa," Kállay F. „Pogány magyarok vallása."

b) *ajándékozás útján*: Mélts. és Főt. Ferencz József püspök úr ajándéka: Végh Mátyás „Költemények," Nt. Dr. Boros György védnök úr ajándékai: Dr. Boros Gy. „Szivemet hozzád emelem," Dr. Pollák M. „A zsidók tört. Sopronban," Dr. Bernstein B. „Az 1848—49. magy. szabadságharcz és a zsidók." Bánóczi-Bacher „Évkönyv" 1897. és 1899., Blau-Mezei „Magyar Zsidó Szemle," Boros György „Ferencz József jubileuma," Dr. Nagy János, „A székelyek Scytha-hunn eredete," Dr. Boros György: Jelentés a bostoni jubileumról," Dr. Boros György: „Nemzeti eszmény," Ugron G. „Beszédek 1884—87." Kanyaró Ferencz tanár ajándéka: Keményfi: „Költemények," Kanyaró F. „Zrinyi ismeretlen munkája," Kanyaró F. „Unitárius történetirás és Kálvinorthodoxia." Tarcsafalvi Albert tanító ajándéka: „Székely hangok" (Költ.) Tkts. Szentgyörgyi Lajos ev. ref. ig. tanító úr ajándéka: Kühne F. „Méhészeti Káté." A papnövendékek ajándéka a „Magyar Hirlap" útján 6 drb regény.

A nemesszívű pártfogók, kik ez évben gyarapították egyletünk könyvtárát, fogadják e helyen is az egylet köszönetét.

Örömmel említjük meg, hogy Végh Mihály ravai unitár. lelkész úr önképzőkörünk egyik gyűlésén résztvett és a tagokhoz buzdító szavakat intézett. Nagyon óhajtaná az önképzőkör, ha hasonló szerencsében többször részesülne!

Az önképzőkör tagjai a D. F. E. ifjúságí körében mindennemű irányban tevékeny résztvettek.

Egyletünk a megelőző évektől eltérve, junius 9-én önálló nyilvános záróünnepélyt tartott a következő tárgysorozattal:

1. Ének. Előadja a theol. dalkör.
2. Ima. Ádámosy Gábor III. év. papnöv.
3. Védnöki megnyitó. Dr. Boros György.
4. Évi jelentés. Végh Benjámin I. év. papnöv.
5. Szavalat. Balázs András I. év. papnöv.
6. Felolvasás. Barabás István IV. év. papnöv.
7. Duett. Előadja Raffaj Károly II. év. papnöv., Kiss Sándor papnöv. jelölt.
8. Szavalat. Gál Miklós II. év. papnöv.
9. Védnöki bezáró.
10. Ének. Előadja a theol. dalkör.

Egyletünk védnöke ez évben is nt. dr. Boros György dékán úr volt, a kinek buzgó és szíves fáradozásáért, melylyel minket munkáinkban és törekvéseinkben odaadással, fáradságot nem kímélve vezetett és támogatott, legmelegebb köszönetünket fejezzük ki.

VII. Pályázat.

A Murányi Farkas Sándor és neje *Bányai Ágnes* 1000 frtos alapítványára pályázat hirdettetik:

Az alapítványnak 1900. évi kamatjából egy jutalom 100 kor. pályadíjúl kitűzetik.

Föltételek. 1. Pályázhatnak oly unitárius lelkészek és lelkészjelöltek, a kik az 1900. és 1901. évben léptek a lelkészi pályára, vagy a kik lelkészi állásukat még nem foglalták el ugyan, de a püspöki kinevezést már megkapták.

2. Ezen pályázat ötödik pályázat lesz. Az alapító levél 5. pontja értelmében előnyben részesül az az ifjú, a ki a tehetség némi jelével, a valláserkölcsi és hazafias költemények írásában már kitűnt.

3. Pályázók kötelesek írásban folyamodni a jutalomért. A folyamodást föl kell szerelni szigorlati bizonyítványnyal, kinevezési okmánynyal és nyomtatásban vagy írásban levő dolgozatokkal és a theologiai önképzőkörben végzett munkálkodás hiteles kimutatásával. A dolgozatok tisztán leirva és összefűzve melléklendők,

Az összes folyamodók között előnyben részesülnek, ha a föltételeknek különben is megfelelnek, a *kolozsi Farkas Mihály egyenes leszármazói.*

4. Arra az esetre, ha a 2-ik pont alatt körűlírt föltételeknek megfelelő pályázó a lelkészi szolgálatban levő, vagy kinevezett lelkészjelőltek között nem találtatnék, pályázhatnak azok is, a kik még nincsenek kinevezve, ha számíthatnak arra, hogy legalább egy év alatt ki fognak neveztetni. Az ilyeneknek a jútalom csak akkor fog kiadatni, mikor a püspöki kinevezést benyújtják.

5. A nyilt pályázatok az Unitárius Papnevelő Intézet dekánjához f. évi jun. 30-ig nyújtandók be.

6. A pályázatok a Papn. Int. bizottsága elébe fognak terjesztetni, ennek lévén tiszte a megvizsgálásról és javaslattételről gondoskodni. A pályádíjak kiadása, vagy ki nem adása fölött az E. K. Tanács határoz.

7. A pályadíj, a mennyire lehetséges, a nyertesnek ünnepélyesen fog átadatni. A pályázat eredménye és a pályadíj nyertesének neve az Alapítványi Emlékkönyvbe fog bevezettetni.

VIII. Értesítés.

Szakvizsgálat ügyében.

Az 1901/2. tanév végével tartandó szakvizsgálatra készítendő írásbeli házi dolgozatok tárgyául kitűzetnek a következő föladatok:

Hittaniakból: A Krisztus-tan lényege és jelentősége a mai kor theologiájában.

Egyháztörténelmi: Enyedi György élete és működése.

A szigorlók kötelesek mindkét dolgozatot 1902. évi január 31-ig a dekánhoz beadni. Azon szigorló, a kinek mindkét dolgozata elfogadhatónak találtatik, értesíttetni fog, hogy a tanév második felének végén szóbeli vizsgálatra állhat. Ha egyik, vagy másik dolgozat nem lenne kielégítő, a szigorló két hónapi határidő kitűzésével új dolgozat készítésére fog útasíttatni.

2. A Papnevelő Intézetbe fölvétel ügyében.

1. A Papnevelő Intézetbe gimnáziumi érettségi vizsgálatot tett ifjak saját írásbeli folyamodásuk alapján vétetnek föl. A folyamo-

dás mellé csatolandó keresztlevél, érettségi bizonyítvány, szülői nyilatkozat, melyben a szülő (vagy gyám) kijelenti, hogy fia az ő tudtával és beleegyezésével lép a papi pályára; s egyszersmind kötelezi magát abban az esetben, ha fia a papi pályára készülést félbeszakítná, az egyetemre helyette befizetett és befizetendő díjaknak az egyház közpénztárába visszafizetésére. Ezen nyilatkozatot a szülő illetékes lelkészével köteles aláíratni és pecsétjével hitelesíttetni. (Ezen nyilatkozathoz minta a dékáni hivatalban kapható.)

2. A folyamodás és a már korábban fölvett hallgatók jelentkezése julius 15-ig a dekáni hivatalhoz benyújtandó.

3. Az intézet a hittanhallgatókat az új Kollégiumban ellátja lakással, fűtéssel, világítással, rendelkezésükre bocsátja a dolgozó és olvasótermet, fürdő-szobát. Ezen kedvezményekért mindenik hallgató köteles évenkint 50 korona internátusi díjat fizetni két részletben (az I. félévre beiratkozáskor szeptemberben 25, a II. félévre beiratkozáskor januárban 25 koronát) és 2 korona könyvtárdíjat az I. félévre beiratkozáskor. Az internátusi díjaknak felerészben, vagy egészen leendő elengedéséért folyamodni lehet a papnevelő intézet bizottsága útján az E. K. Tanácshoz. A folyamodó kérése elintézéséről aug. hónapban értesítést kap. Minden hittanhallgató tandíjmentes.

4. A hittanhallgatók az Unitárius Kollégium konviktusában egy, vagy két asztal mellett külön étkeznek. A konviktusi díj 210 korona egész évre, melyből 10 kor. terítékdíj és 40 kor. két havi konviktusi díj a belépéskor kifizetendő. A konviktusi többi díjak nov., jan., márcz., május hónapok 5-ig 40—40 koronánként fizetendők.

Konviktusi egész, vagy fél kedvezményért a jelentkezéssel egyidejűleg lehet folyamodni. A kedvezmény megnyerésénél előnyben részesűlnek azok, a kik kifogástalan magaviseleten és szegénységen kivül igazolják, hogy az alapvizsgát már letették, a kik jelesen colloquáltak és az első felvételkor azok, a kiknek érettségi bizonyitványuk jeles, vagy jó.

A konviktusnak mindenki köteles tagja lenni, kivéve azokat, a kik családjoknál, vagy tanitványai szülőinél ellátásban részesülnek.

5. Magántanulásra engedélyt kivételesen az E. K. Tanács ad a vizsg. és fegy. bizottság meghallgatása után.

6. Az I—III. évi hallgatók kötelesek a Ferencz József tudomány-egyetemnek tagjai lenni s ott a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karnál félévenként legalább tiz órát hallgatni. Az egyetemi díjakért az E. K. Tanácshoz folyamodni lehet. A folyamodások a dekánhoz nyújtandók be szept. 5-ig.

Dr. Boros György.
dekán.

VI.

Főgimnáziumi tanári testület.

1. ***Gál Kelemen,*** bölcseletdoktor, a kollégium igazgató tanára, az internatus felügyelője, az Egyetemes Philologiai Társaság, az Országos Középiskolai Tanáregyesület, az Erdélyi Múzeum-egylet, az E. K. Tanács tagja, a kolozsvári tanári kör titkára. Tanított német nyelvet a VII., VIII. osztályokban, vezette az óráció gyakorlatokat heti 6 órában. Tanít 1891 óta.

2. ***Barabás István,*** IV. éves papnövendék. Tanított vallástant a III., IV. o.-ban heti 4 órában. Tanít 1900 óta.

3. ***Benczédi Gergely,*** rendes tanár, a természettani szertár őre, a főgimnázium pénztárosa. Tanított földrajzot a III., természetrajzot a IV., természettant a VII. és VIII. osztályokban, heti 13 órában. Tanít 1866 óta.

4. ***Biró Pál,*** IV. éves papnövendék. Tanított vallástant az I., II. o.-ban heti 4 órában. Tanít 1900 óta.

5. ***Demeter Dezső,*** végzett tanárjelölt, kisegítő tanár. Tanított latin és német nyelvet a III. o.-ban, heti 10 órában. Tanít 1900 óta.

6. ***Gálfi Lőrincz,*** rendes tanár, a VI. oszt. főnöke, a felosztályúak önképzőkörének vezetője, a történelmi-philologiai szertár őre, a kolozsvári tanárikör tagja. Tanított latin nyelvet az I., VI. és VIII. osztályokban, görög pótló irodalmat a VI. osztályban, heti 19 órában. Tanít 1892 óta.

7. ***Hidegh Mihály,*** ideiglenes rendes tanár, a VII. o. főnöke. Tanított mennyiségtant a VI., VII., VIII. és magyar nyelvtant az I., II. osztályokban, heti 19 órában, gyorsírást az önkéntes tanulóknak heti 2 órában. Tanít 1899 óta.

8. ***Isszlai Márton,*** az unitárius elemi leányiskola igazgató-

tanítója, a felső kereskedelmi iskolai énekkar és a vasúti dalkör karnagya. Tanított műéneket az I—VIII. osztályokban, egyházi éneket az I—V. o.-ban és orgonázást III—V. o.-ban, heti 9 órában. Tanít 1888 óta.

9. ***Kanyaró Ferencz,*** rendes tanár, a VIII. o. főnöke, a kolozsvári tanári kör, az Erdélyi Múzeum-egylet, az Egyetemes Philologiai Társaság tagja. Tanított magyar nyelvet a VII., VIII. o.-ban, történetet VI., bölcselettant a VIII., görög pótló irodalmat a VII., VIII. o.-ban heti 16 órában. Tanít 1886 óta.

10. ***Kovács János,*** rendes tanár, a Brit és külföldi Unitárius Társulat levelező, az Erdélyi Múzeum-egylet tört.-, nyelv- és bölcs.-szakosztályának, a kolozsvári tanári körnek tagja, a kolozsvári angol társalgó körnek elnöke, a Ferencz József tud.-egyetemen az angol nyelv előadója, Keresztény Magvető társszerkesztője. Tanított történetet a III., IV., V., VII., VIII. o.-ban, görög pótló irodalmat az V. o.-ban, heti 16 órában, angol nyelvet az önkéntes tanulóknak három csoportban heti 4 órában. Tanít 1872 óta.

11. ***Lassel Gyula,*** okl. torna-tanár, kisegítő tanár, a IV. oszt. főnöke, a kolozsvári tanári kör és az országos tornaszövetség tagja. Tanított testgyakorlatot az I—VIII. o.-ban heti 10 órában, olaszvívást az önkéntes tanulóknak heti 3 órában, vezette a játék-délutánokat négy csoportban, tanított német nyelvet IV., V., VI. o.-ban heti 9 órában. Tanít 1899 óta.

12. ***Major Sándor,*** végzett tanárjelőlt, helyettes tanár, a II. főnöke, a tanári könyvtár őre. Tanított mennyiségtant az I—V. o.-ban, heti 18 órában. Tanít 1900 óta.

13. ***Márkos Albert,*** végzett tanárjelőlt, helyettes tanár, a III. o. főnöke, az ifjúsági olvasó egylet védnöke. Tanított magyart a III., latint a II., IV. o.-ban, heti 16 órában.

14. ***Mózes András,*** theologiai rendes tanár és lelkész. Tanított vallástant az V., VII. o.-ban, heti 4 órában. Tanít 1897 óta.

15. ***Nagy Gyula,*** rendes tanár, a rajzszertár őre. Tanított rajzoló geometriát I—IV. o.-ban, mértani rajzot V—VIII. o.-ban, szabadkézi rajzot III—IV. o.-ban, szépírást I—II. o.-ban, heti 22 órában. Tanít 1880 óta, főgimnáziumunknál 1891 óta.

16. ***Nagy Lajos,*** rendes tanár. 1900. nov. 1-ig tanított, decz. 1-ig szabadságolva volt, decz. 1-től nyugalomba bocsáttatott.

17. ***Nyiredy Géza,*** bölcselet-doktor, rendes tanár, az I. o.

főnöke, a természetrajzi és földrajzi szertárak őre, az ifjúsági dalkör és Apolló-kör védnöke, a kolozsvári gyógyszerész-gyakornoki tanfolyam vezető-tanára. Tanított földrajzot az I—II. o.-ban, természetrajzot I., II., V., VI. o.-ban heti 15 órában. Tanít 1889 óta.

18. ***Pálfi Márton,*** rendes tanár, az V. o. főnöke, az igazgatósági ülések jegyzője, az alosztályúak egyletének vezetője, a kollégiumi nagy könyvtár őre. Tanított magyar nyelvet IV., V., VI., latin nyelvet V., VII. o.-ban heti 22 órában. Tanít 1897 óta.

19. ***Perédi József,*** rendes tanár, 1901. márcz. 1-ig szabadságolva volt, márcz. 1-től betegsége folytán nyugalomba bocsáttatott.

20. ***Péterfi Dénes,*** theologiai rendes tanár és lelkész. Tanított vallástant a VI., VIII. o.-ban heti 4 órában. Tanít 1873 óta.

21. ***Strachal Ferencz,*** szaktanító. Tanított zenét az Apolló-kör tagjainak. Tanít 1895 óta.

22. ***Tóth Ernő,*** végzett tanárjelőlt, gyakorló tanár. Tanított az illető rendes tanár felügyelete mellett földrajzot a II., történelmet a III. o.-ban heti 6 órában. Tanít 1900 óta.

23. ***Ulár Pál,*** rendes tanár, az elemi iskola tanvezetője, a kir. magy. Természettudományi, az Egyetemes Philologiai Társaság tagja, az unitárius egyház pénztári ellenőre, a kolozsvári tanári kör tagja. Tanított görög nyelvet V—VIII. o.-ban heti 19 órában. Tanít 1856 óta, főgimnáziumunknál 1873 óta.

24. ***Veress Lajos,*** orvos-doktor, óraadó tanár, iskolai orvos. Tanított egészségtant a VII. o.-ban heti 2 órában. Tanít 1889 óta.

Jegyzet. A tantárgyaknak ez a felosztása 1901. jan. 1-től számít. Nagy Lajos nyugalomba vonulása és az igazgató változása miatt az év folyamán a tantárgy-felosztás kétszer módosult.

Felekezeti hitoktatók.

1. ***Biró Sándor,*** az ev. ref. főgimnázium hittanára. Tanította az ev. ref. vallású tanulókat.

2. ***Turcsányi Gyula,*** ág. ev. hitv. lelkész,

3. ***Dingha Sándor,*** ág. ev. hitv. lelkész. Tanították az ág. ev. vallású tanulókat.

4. ***Janny László,*** róm. kath. hittanár,

5. ***Varjas Endre,*** róm. kath. hittanár. Tanították a r. kath. vallású tanulókat.

6. ***Rosián István,*** gör. kath. hitoktató. Tanította a gör. kath. vallású tanulókat.

7. ***Rosescu Tullius,*** főesperes, hittanár. Tanította a gör. keleti vallású tanulókat.

8. ***Eisler Mátyás dr.,*** a neolog izr. hitközség főrabbija,

9. ***Löffler Vilmos,*** az orthodox izr. hitközség hitoktatója. Tanították az izr. vallású tanulókat.

Intézeti szolgák.

Fülöp Sándor, I. szolga. Az intézetnél szolgál 1891 óta.
Varga Márton, II. szolga. Az intézetnél szolgál 1900 febr. óta.

VII.

Tanárok irodalmi munkássága.

1. ***Benczédi Gergely:*** Berde Mózes életrajza. (Sajtó alatt.) — A kolozsvári unitárius kollégium vázlatos története. (Megjelent a kollégium 1900/901. évi értesítőjében.)

2. ***Dr. Boros György:*** Az Amerikai Unitárius Társulat gyűlései, 3 közlemény. (Unit. Közlöny 1900. évf.) — Beszéd Bosztonban az Amerikai Unit. Társ. díszebédjén. (U. o. 1900. évf.) — Imádság a papnevelő intézet megnyitásán. (U. o. 1900. évf.) — Our God. Our forefathers. Két szószéki beszéd. (Kézirat.) — Végh Mátyás életrajza. (Unit. Közlöny 1900. évf.) — Murányi Farkas Sándor életrajza. (U. o. 1901. évf.) — A Niagara. (Kézirat.) — Kossuth Amerikában. (Kézirat.) — Az amérikai nő. (Kézirat.) — Unitárizmus a XIX. században. (Kézirat.) — Az amerikai unitárius lelkészek. (Unit. Közlöny 1901. évf.) — Levelek Amerikából. (Ellenzék 1900. máj.—jun. sz.) — Levelek a Christian Register, Lend a Hand Pacific Unitarian, Inquirer cz. amerikai és angol lapokban. — The little peacemaker. Every other Sunday Boston. — Önállóan megjelentek: Jelentés az E. K. Tanácshoz amerikai útamról. Kolozsvár, 1900. — A nemzeti eszmény. Beszéd Kolozsvárt 1901. márcz. 15-én tartott nemzeti ünnepen. — Az unitárizmus külföldön. Felolvasás a D. F.

Egylet keresztúrköri gyűlésen. Kiadta a fiók-egylet. Szerkesztője az Unitárius Közlöny havi lapnak.

3. ***Kovács János:*** Az angol nyelv a nemzetközi érintkezésekben (essay). Erdélyi Múzeum 1901. évf. 6. f. — Magyarország míveltségi állapota az Anjouk korában, tekintettel az ipar fejlődésére. Felolvasás az iparos ifjaknak. — The brotherhood of the Englisch, American aud Hungarian Unitarians (An Essay). Felolvastatott az International Council of Unitarians and other Liberal Religious Thinkers and Works" gyűlésén máj. 31-én Londonban. — The Lord of the Sea (A tenger ura). (Magyar Tengerpart 1900. jul. 17. sz.) Alkalmi czikk az angol flotta üdvözlésére.

4. ***Mózes András:*** Gyakorlati lelkészet. (Koiozsvári unit. kollégium 1900/901. évi értesítője). — Értekezés a papnevelő intézet megnyítása alkalmával.

5. ***Nyiredy Géza dr,:*** A sókról. Kisérleti előadás az iparos körben. — Emlékbeszéd márcz. 15-én a gyógyszerészettanhallgatók önképzőkörében. (Gyógyszerészi Évkönyv 1901. évf.) — A chemia rövid vázlata. Kézikönyv gyógyszerészgyakornokok részére. Kolozsvár, 1901.

6. ***Pálfi Márton:*** Az Okszerű Vezér s Brassai nyelvtaníró munkássága. (Kolozsvári unitárius kollégium 1899/900. értesítője. Külön lenyomatban is.) — A készülő akadémiai nagy szótár számára feldolgozta Kónyi-Gellért erkölcsi meséit.

7. ***Tóth Ernő:*** I. és II. Apafi Mihály erdélyi fejedelmek naplója. (Erdélyi Múzeum 1900. évf. Külön lenyomatban is.) — Kemény János és Lónyay Anna levelezése. (Történelmi Tár 1900. évf. Külön lenyomatban is.) — Könyvismertetések az Erdélyi Múzeumban, Magyar Polgárban és Közérdekben.

VIII.

Végzett tananyag az 1900—1901. isk. évben.

I. osztály.

Vallástan. Heti 2 órán. T. k. Nagy Péter: Ó-szövetségi történetek. Tanító: *Biró Pál.*

Magyarnyelv. Heti 5 órán. Tk. Halász Ignácz: Magyar nyelvtan mondattani alapon II. kiadás és dr. Badics Ferencz: Magyar olvasókönyv, I. k., IV. kiadás. A mondatok. Az egyszerű mondat fajai, fő- és mellékrészei. Beszédrészek. A szók alkata, szótagok, hangok. A mondatrészek: alany és állítmány. Igeragozás. A tárgy, határozó, jelző. Olvasmányok elbeszélése és értelmezése. Versek szavalása. Nyelvtani elemzés olvasmányok alapján. Helyesírási gyakorlatok. Két hetenként egy írásbeli dolgozat.

Tanár: *Hidegh Mihály.*

Latinnyelv. Heti 6 órán. Tk. dr. Csengeri János: Latin nyelvtan, olvasó- és gyakorlókönyv. Hangok és betűk. Névragozások. Melléknevek fokozása. Számnevek. Névmások. *Est* ige. Igék ragozása cselekvő és szenvedő alakban. Fordíttattak az 1—20 és 27—31. gyakorlatok a hozzájuk tartozó előkészítő és gyakorló mondatokkal együtt. Az 1—4 és 9. gy. könyv nélkül. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat. Tanár: *Gálfi Lőrincz.*

Földrajz. Heti 3 órán. T. k. Simonyi Jenő dr. Földrajz I. r. 1899.

Földrajzi előismeretek. Magyarország hegy és vízrajza. Magyarország politikai felosztása, mezőgazdasága, állattenyésztése, bányászata, ipara, kereskedelme. Magyarország népei faji, nyelvi és vallási tekintetben. Tanár: Dr. *Nyiredy Géza.*

Természetrajz. Heti 2 órán. T. k. Paszlavszky József: Kis Természetrajz a középiskolák két alsó osztálya számára I. rész. 1899.

Bevezetés: A természet. A természet három országa. A négy évszak. Az *Ősz.* A különböző gyümölcsök ismertetése; szilva, őszi baraczk, mandula, dió, alma, körte, czitrom és narancs, szőlő, ugorka, paszuly, repcze, vad gesztenye, mérges maszlag, kerti mák, mogyoró, tölgyfa, makk, fenyő toboz. A termés szerepe a növény életében. Házi állatok: kutya, macska, ló, szarvasmarha, szamár, házi sertés, júh, kecske.

Tél. Luczfenyő és fenyvesek. A házkörnyékén előforduló állatok. A házi egér, vándor patkány, denevér, vakondok, tüskés disznó, görény, menyétke.

A mezőn előforduló állatok. Nyúl, hörcsög, űrge.

Az erdőn előforduló állatok. Farkas, róka, vadmacska, hiúz mókus, szarvas, vidra.

Tavasz. Mogyoróbokor, kikeleti hóvirág, somfa, odvas keltike, nagy kökörcsin, sárga tyúktaréj, piros holt csalány, adonisz virág, saláta boglárka, mocsári gólyahír, ibolya, fűrtös gyöngyike, ernyő madártej, kankalin, gyöngyvirág, salamon pecsétje, orgona, aranyeső, akácz, gyermek lánczfű.

Házi szárnyasok: Tyúk, galamb, kacsa, lúd ismertetése.

Tanár: Dr. *Nyiredy Géza.*

Mennyiségtan. Heti 4 órán. T. k. Gerevich-Orbók Számtan. A számok írása. Alapműveletek egész számokkal. Méterrendszer és hazai pénzrendszer ismertetése. Tizedes törtek. Alapműveletek tizedes törtekkel. A számok szerkezete. Közönséges törtek. Alapműveletek közönséges törtekkel. Háromhetenként egy írásbeli dolgozat.

Tanár: *Major Sándor.*

Rajzoló mértan. Heti 3 órán. T. k. Hornischek Henrik: Rajzoló geometria. Pont, vonal és szög, ezek mérési viszonyai. Síkidomok, háromszögek, négyszögek és szabályos sokszögek. Symetrikus idomok. A kör, az ellypsis. Az idomok kerületének és területének mérése. Az idomok hasonlósága, egyenlősége és egybevágósága. Sík diszítmények készítése eszközökkel.

Tanár: *Nagy Gyula.*

Szépírás. Heti 1 órán. Vajda Pál Szépírási mintái nyomán magyar kis és nagybetűk, szavak és mondatok írása.

Tanár: *Nagy Gyula.*

Torna. Heti 2 órán. Fegyelemhez és rendhez való szoktatás. Rendgyakorlatok: Állások, igazodás, fedezés, fordulatok, arczsor-, oldalsor, szakaszalakítás, járás, rendek és kettős rendek helyből. Szabadgyakorlatok: 2—4 ütemes taggyakorlatok fabottal és anélkül. Szergyakorlatok: Alapgyakorlatok az összes szereken. Gyakorlatok a szabadban: Ugrások különféle nemei és futás. Játékok: Kör- és labdajátékok. Tanár: *Lassel Gyula.*

II. osztály.

Vallástan. Heti 2 órán. T. k. Nagy Péter: Új-szövetségi történetek. Tanító: *Biró Pál.*

Magyarnyelv. Heti 5 órán. T. k. Halász Ignácz: Magyar nyelvtan mondattani alapon. II. o. számára, II. kiadás és dr. Badics

Ferencz: Magyar Olvasókönyv, II. k., II. kiadás. A beszédrészek a mondatban. Rokonértelmű szók. A határozók. A szórend. Az összetett mondatok. Mellérendelt és alárendelt mondatok. Többtagú mondatrészek. Alanyi, állítmányi, tárgyi, határozó és jelző mondatok. Többszörösen összetett mondatok. Körmondat. Olvasmányok elbeszélése és értelmezése. Versek szavalása. Nyelvtani és mondattani elemzés olvasmányok alapján. Helyesírási gyakorlatok. Két hetenként egy írásbeli dolgozat.

Tanár: *Hidegh Mihály.*

Latinnyelv. Heti 6 órán. T. k. dr. Csengeri János: Latin olvasó- és gyakorlókönyv a gymn. I. és II. osztálya számára. Olvasmányok: Harczi készületek. Viszály Albával. Mettius beszéde Tullushoz. A Horatiusok és Curiatiusok harcza. A rómaiak győzelme. Horatius megöli hugát. Horatiust a nép fölmenti. Mettius árulása. Alba elpusztítása. Tullus halála. Ancus trónrajutása. A hadizenés módja. Róma gyarapodása. Lucumóék Rómába költöznek. Lucumóék Rómában. Tarquinius trónrajutása. Háború a sabinusokkal. A jósjel. Servius ellenségei. Tarquinius meggyilkolása. Tanaquil intézkedései. Servius trónrajutása. Servius Tullius intézkedései. A szavazások rendje. Lustrum. Diána temploma. Servius férjhez adja leányait. L. Tarquinius pártütése. Servius halála. A „vicus sceleratus." De vulpe et gallo. De asino et vulpe. De viatoribus et urso. De puero mendaci. De sene et morte. De Mercurio et lignatore. Hic Rhodus, hic salta! Cicero két levele Terentiához. Plinius levele Fabius Justushoz. De diis veterum. Velős mondások. A Miatyánk. Az olvasmányoknak megfelelő phrasisok, szócsoportok és convertendák. Olvasás közben az igék cselekvő, szenvedő és körülírt ragozása. Továbbá az *a, e, i, u* és mássalhangzós tövű igék főformái. Változó tövű igék hajlítása. Hiányos és személytelen igék. Praepositiók, kötőszók és indulatszók. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat.

Tanár: *Márkos Albert.*

Földrajz. Heti 3 órán. T. k. dr. Simonyi Jenő Földrajz II. r. Európa, Ázsia és Amerika hegy- és vizrajza, éghajlati viszonya, állat- és növényvilága, politikai felosztása. Az egyes országok részletes ismertetése. Az egyes világrészek és országok lerajzolása.

Tanár: Dr. *Nyiredy Géza* és *Tóth Ernő.*

Természetrajz. Heti 2 órán. T. k. Paszlávszky József, Kis

Természetrajz II. r. Az őszi flóra. Majmok. Tengeri emlősök. Erszényes emlősök. Madarak a ház környékén. Vízi, tói és mocsári madarak. Réti és mezei madarak. Erdei madarak. Csúszómászók. Kétéltűek. Halak. Csigák. Kagylók. Bogarak. Szöcskék. Szitakötők. Méhek. Lepkék. Legyek. Poloskák. Pókok. Százlábúak. Rákok. Férgek. A tavaszi flóra. Lágyszárú növények. Gyümölcsfáink. Erdei fáink. Erdei bokraink. A növények összefoglalása. A növényország áttekintése. Tanár: Dr. *Nyiredy Géza.*

Mennyiségtan. Heti 4 órán. T. k. Gerevich-Orbók Számtan. Az I. osztály tananyagának ismétlése. Számadási rövidítések. Rövidített számolási műveletek. Egyszerű következtetések. Százalék-számítás és alkalmazása. Arányosság. Aránylatok s azok alkalmazása. Háromhetenként egy írásbeli dolgozat. Tanár: *Major Sándor.*

Rajzoló mértan. Heti 3 órán. T. k. Hornischek Henrik: Rajzoló geometria. A szögletes testek; koczka, hasábok és gulák. Szabályos testek. Gömbölyű testek: a henger, körkúp és a gömb részei, hálója és ábrázolása, felszin és köbtartalom számítás. Sík és egyenes. Két és több sík kölcsönös helyzete. A testek symmetriája, alakzatok 45°-ú axonometrikus ábrázolása táblarajzok után. Testminták készítése. Tanár: *Nagy Gyula.*

Szépírás. Heti 1 órán. Magyar és német kis és nagybetűk, szavak és mondatok gyakorlása Vajda Pál szépírási mintái alapján. Tanár: *Nagy Gyula.*

Torna. Heti 2 órán. Mint az első osztályban.
Tanár: *Lassel Gyula.*

III. osztály.

Osztályfő: *Márkos Albert.*

Vallástan. Heti 2 órán. T. k. Dr. Bartók György: Biblia ismertetés. Palasztina földrajza. A biblia részei. Biblia fordítók. Ószövetségi könyvek ismertetése. A zsidónép történelmének rövid vázlata. Ünnepek. Egyházi szervezet. Új-szövetségi könyvek. Evangeliumok. Apostolok cselekedetei. Pál leveleinek ismertetése. Közönséges levelek. Biblia olvasás. Tanító: *Barabás István.*

Magyarnyelv. Heti 3 órán. T. k. Halász Ignácz: Rendszeres magyar nyelvtan és dr. Badics Ferencz: Olvasókönyv III. rész. Az egész hang-, szó- és mondattan. Olvasás, az olvasott részek e[be-

szélése és elemzése. Költemények betanulása és szavalása. Kéthetenként írásbeli dolgozat. Tanár: *Márkos Albert.*

Latinnyelv. T. k. Csengeri János dr.: Latin olvasó- és gyakorlókönyv a gimn. III. osztálya számára, továbbá Csengeri J. latinnyelvtana (II. rész. Mondattan.) Olvasmányok: A) Képek a római köztársaság történetéből (Livius nyomán). Az 1—11 olvasmányok. B) Görög hadvezérek élete (Cornelius Nepos nyomán). De Miltiade, De Pelopida, De Epaminonda cz. olvasmányok. C) Versek. I. Cato gnomáiból 4 II. 6 phaedrusi mese (ez utóbbiak könyvnélkül is.) Fordítás magyarról latinra. Az olvasmányokkal kapcsolatosan az alaktan ismétlése, a casusok tana, az accusativus és nominativus cum infinitivo, abl. absolutus, gerundiumos és gerundivumos mondatszerkezetek. A supinum használata. Participium coniunctum. Consecutio temporum. A latin verstan főbb szabályai. A jambusi sorok ismertetése. Kéthetenként egy iskolai írásbeli dolgozat. Tanár: *Demeter Dezső.*

Németnyelv. Heti 4 órán. Tankönyv: Hirn Lajos és Paulay Ödön: Módszeres német nyelvtan, olvasó és gyakorlókönyv. Bevezetés az írásba és olvasásba. A kiejtés főbb sajátságainak összefoglalása. Az igeragozás (activum és passivum). A névelők és főnevek ragozása. A melléknevek ragozása, fokozása és használata. A tulajdonnevek ragozása. Névmások, számnevek, praepositiok. A fontosabb szórendi szabályok. Az első kör összes olvasmányainak fordítása és az olvasmányok tartalmi feldolgozása (fordítás magyarról németre.) Beszédgyakorlatok. Die Kapelle (Uhland), Mein Vaterland (Hoffmann v. Fallersleben), Am Abend (J. Kuoni), Das Schwert (Uhland) cz. költemények könyvnélkül. Kéthetenként egy iskolai írásbeli dolgozat. Tanár: *Demeter Dezső.*

Történelem. Heti 3 órán. T. k. Dr. Szádeczky Lajos Magyarország története. I. rész: A legrégibb időtől a mohácsi vészig. Figyelem volt fordítva a legnevezetesebb világtörténelmi eseményekre s a nemzeti művelődésre.

Tanár: *Kovács János* és *Tóth Ernő.*

Földrajz. Heti 2 órán. T. k. Dr. Schmidt Ágoston, Természettani földrajz és dr. Simonyi Jenő: A fizika főbb törvényei. A föld mint világtest. A föld szárazúlata. A földgömb vizei és légköre. Éjszak- és Dél-Amerika általános ismertetése, hegyei, vizei,

éghajlata, növényzete, állatai, lakosai, országai. Ausztrália szárazföldje és szigetei. Tanár: *Benczédi Gergely.*

Mennyiségtan. Heti 3 órán. T. k. Gerevich-Orbók Számtan. A II. osztály tananyagának ismétlése. Összetett következtetések. Kamatszámítások. Váltó-leszámítolás. Kamatos-kamatszámítás. Határidő számítás. Egyszerű és összetett arányos osztás. Vegyítés-szabály. Arany- és ezüstszámítás. Háromhetenként egy írásbeli dolgozat.

Tanár: *Major Sándor.*

Rajzoló mértan. Heti 2 órán. T. k. Hornischek Henrik. Rajzoló geometria. Alapműveletek távolságokkal és szögekkel. Merőlegesek és párhúzamosak szerkesztése. Az egyenes vonalú idomok és szabályos sokszögek alkotó részeinek összefüggése; ezek szerkesztése. Idomok átalakítása és osztása. Az arányosság. A földmérés elemei. Helyszínrajzolás. Az elméleti résznek megfelelő rajzok készítése. Tanár: *Nagy Gyula.*

Torna. Heti 2 órán. Rendgyakorlatok: Fejlődés, kanyarodás, rendek és kettősrendek képzése, menetelési gyakorlatok. Szabadgyakorlatok: 4—8 ütemes egyenoldalú taggyakorlatok súlyzóval és vasbottal. Szertornázás: Gyakorlatok az összes szereken hajlított és nyújtott támaszban. Gyakorlatok a szabadban:

Magas- és távolugrás a puszta földről, kitartó futás.

Játékok: Kör- és labdajátékok. Tanár: *Lassel Gy.*

IV. osztály.

Osztályfő: *Lassel Gyula.*

Vallástan. Heti 2 órán. T. K. Ferencz József: Unitárius káté. Vallásról, Istenről, Jézusról, Szentlélekről, ker. egyházról, örök életről, keresztségről. Önmagunk, embertársaink és Isten iránt való kötelességeinkről. Hetenként biblia-olvasás.

Tanító: *Barabás István.*

Magyarnyelv. Heti 4 órán. T. k. Négyesy Lészló: Stilisztika. A nyelv a stilus szempontjából. A stilus szempontjából. A stilus fajai és tulajdonságai megfelelő olvasmányok és példák alapján. Verstan. Ügyiratok Arany Toldijának részletes és beható tárgyalása Lehr Toldi kiadása alapján. Két hetenként egy írásbeli dolgozat.

Tanár: *Pálfi Márton.*

Latinnyelv. Heti 6 órán. T. k. Schultz—Dávid: Latinnyelv-

tan és gyakorlókönyv. Dávid J. Latin olvasókönyv Livius, Ovidius, Phaedrus műveiből. Az esetek használatának és versmértani szabályoknak ismétlése. Idők használata, consecutio temporum, módok használata fő- és mellékmondatokban, infinitivus, participium, gerundium és supinum. Összetett mondat. Romulus halála. Tarquinius elfoglalja Gabii városát. Ovidiusnak Rómából való szomorú távozása. A római köztársaság történetéből a II. rész 1—18. és 36—42. gyakorlatai. A gyakorlókönyv IV. részének 35—36, 38, 44, 46, 49, 50, 52, 54, 55, 59, 61, 73, 74. gyakorlatai. Hetenként egy írásbeli dolgozat.

Tanár: *Pálfi Márton.*

Németnyelv. Heti 3 órán. T. k. Hirn—Paulay: Németnyelvtan olvasó és gyakorlókönyv. Az alaktan ismétlése és kiegészítése. Szóképzés. Szórend. Mondattan, különös tekintettel a magyar nyelvtől eltérő jelenségekre. Beszédgyakorlatok az olvasmányok alapján. Olvasmányok: II, kör: 12—35. Könyv nélkül: Guten Morgen. Am Abend. Die Kapelle. Die Einkehr. Wanderschaft der Gewässer. Die Riesen und die Zwerge. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat.

Tanár: *Lassel Gyula.*

Történelem. Heti 3 órán. Ribáry Ferencz: Világtörténelem tankönyve alapján az ó-korból: a keleti népek, a görögök és rómaiak történelme a római császárság megalapításáig.

Tanár: *Kovács János.*

Természetrajz. Heti 3 órán. T. k. Dr. Koch Antal: Ásvány-, kőzet- és földtan. Chemiai előismeretek. Az ásványok alaki és természettani tulajdonságai. Egyes ásványok ismertetése. Kőzet- és földtan.

Tanár: *Benczédi Gergely.*

Mennyiségtan. Heti 3 órán. T. k. Grünwald Algebra. Absolut számok érlelmezése. Alapműveletek algebrai mennyiségekkel. Több tagúak négyzete és köbe. Első fokú egy ismeretlenű egyenletek. Három hetenként egy írásbeli dolgozat.

Tanár: *Major Sándor.*

Rajzoló mértan. Heti 2 órán. T. k. Hornischek Henrik, Rajzoló geometria. Kör, ellypsis, hyberbola, parabola, ezekre vonatkozó főbb szerkesztési feladatok. Stereometriai elemek: pont, vonal és sík kölcsönös helyzetei; lapszög, testszöglet. Projectió:

pont, sík és idomok vetülete. Vonalak, idomok és mértani testek ábrázolása 2 kép-síkon. Épületek tervrajza.

Tanár: *Nagy Gyula.*

Torna. Heti 2 órán. Mint a III. osztályban.

Tanár: *Lassel Gyula.*

V. osztály.

Osztályfő: *Pálfi Márton.*

Vallástan. Heti 2 órán. T. k. Pálffy József: A keresztény egyház történelme.. Az egyház megalapításáról. Az egyház üldöztetése és diadalra jutása. Az egyház megrontása. A hitújítás története külföldön és hazánkban. Tanár: *Mózes András.*

Magyarnyelv. Heti3 órán. Tk. Négyesy László: Rhetorika és rhetorikai olvasmányok. A szerkesztés három művelete és a prózai műfajok elmélete megfelelő példákkal és olvasmányokkal. A ballada elmélete Greguss-Beöthy „Magyar balladák" című kézikönyve alapján. Szépprózai művek és költemények betanulása és szavalása. Havonként egy írásbeli dolgozat. Tanár: *Pálfi Márton.*

Latinnyelv. Heti 6 órán. Tk. Dávid: Titi Livii ab urbe condita libri XXI. XXII. Csengeri J.: Anthologia Latina. Pirchala: Latin stilusgyakorlatok. *Prózai olvasmányok*: Livius XXI. és XXII. könyve szemelvényesen. *Költői olvasmányok:* Az Anthologia 1, 2. 4, 5, 6, 7, 8, 11, 14, 19, 20, 21, 24, 32, 33, 34, 35, 42, 45, 47, 48, 49, 50, 61, 62, 63, 65, 68 és 80 sz. darabjai. A római történetírás, Livius élete és művei. A lyrai költészet a rómaiaknál, C. Valerius Catullus, P. Vergilius Maro, Horatius Flaccus, Albius Tibullus, Sextus Propertius, P. Ovidius Naso és Decimus Laberius élete és művei. A hadűgyre vonatkozó régiségek. Az Anthologia 4, 7, 19, 20, 21, 63, 33 és 80 sz. darabjai s Liviusból egyes részletek könyv nélkül is. Metrikai ismeretek az olvasott költemények alapján. Kéthetenként írásbeli dolgozat, stilusgyakorlatok.

Tanár: *Pálfi Márton.*

Görögnyelv. Heti 5 órán. Tk. Dr. Maywald: Görög nyelvtan és Olvasókönyv. Alaktan. A betűk ismertetése és a hangsúlyos olvasás általános szabályai után a fő- és melléknevek, névmások ragozása, fokragozás, igehatározók, számnevek. Igetan. A tiszta és

nem tiszta jellegű igék időképzése. Az olvasókönyvből a megfelelő olvasmányok fordítása nyelv- és mondattani magyarázatokkal, elemzés és szók betanulása. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat magyarról görögre. Tanár: *Ulár Pál.*

Görög pótló tárgyak. a) Irodalmi rész. Heti 2 órán. T. k. Schill Salamon: Görög régiségek és a görög művészet története. *Olvasó könyvek*: Dr. Jancsó Benedek: „Magyar irodalmi olvasmányok a görög nyelv pótlására." Szilasi Mór: Szemelvények Thukydidestől. Állami régiségek. Az alkotmányformák és fejlődésük. A görög államok viszonya egymáshoz. Spárta, Athén államkormányzása. Jogügy. Pénzügy. Hadügy. Olvasmányok: Kármán József, Kölcsey, Kazinczy, Bercséni, Salamon Ferencz műveiből. Magánolvasmányúl, melyeket kivonatban le is írtak, Nagy Sándor, Nagy Károly és Franklin Benjamin élete. Háromhavonként egy írásbeli dolgozat. Tanár: *Kovács János.*

b) **Mértani rajz.** Heti 2 órán. Különböző stilű díszítmények, stilizált levelek és virágok rajzolása és színezése.

Tanár: *Nagy Gyula.*

Németnyelv. Heti 3 órán. Tk. Herder, Der Cid, magy. dr. Hoffmann Frigyes. Hebel, Das Schatzkästlein. Endrei, Német stilusgyakorlatok. Költői olvasmányok: 20 románcz. Könyv nélkül: az 5 első románcz. Das Schwert. Das Vaterland. Die wandelnde Glocke. Das Kind der Sorge. Prózai olvasmányok: Schatzkästlein: 1—25. Az olvasmányok és stlusgyakorlatok alapján a nyelvtani ismeretek ismétlése. Havonként egy írásbeli dolgozat.

Tanár: *Lassel Gyula.*

Történelem. Heti 3 órán. Tk. Dr. Ribáry Ferencz, Egyetemes történelem. Az ó-korból a római császárság és a középkor.

Tanár: *Kovács János.*

Természetrajz. Heti 2 órán. Tk. Simonkai L., Növénytan. Egyes növények leírása. A sejt tudomány. A növénytan története. Az egyes növénycsaládok részletes tárgyalása.

Tanár: Dr. *Nyiredy Géza.*

Menyiségtan. Heti 4 órán. Tk. Grünwald Algebra és Mocnik-Schmidt Geometria. Első fokú egyenletek két és több ismeretlennel. Kéttagúak magasabb hatványai. Számtani haladvány. Gyökvonás. Másodfokú egyenletek megoldása. Számolás gyökmennyisé-

gekkel. A planimetria fontosabb tételei. Háromhetenként egy írásbeli dolgozat. Tanár: *Major Sándor.*

Torna. Heti 2 órán. Rendgyakorlatok: Kettős rendek és rendekre szakadozás menetközben. Szabadgyakorlatok: 4—8 ütemes ellenoldalú taggyakorlatok súlyzóval, vasbottal és buzogánynyal. Társas gyakorlatok. Kötélhúzás. Szergyakorlatok: Csapattornázás az összes szereken. Gyakorlatok a szabadban: Futás és rúdugrás. Játékok: Kör- és labdajátékok. Tanár: *Lassel Gyula.*

VI. osztály.

Osztályfő: *Gálfi Lőrincz.*

Vallástan. Heti 2 órán. T. k. Ferencz József: Unitárius Kis Tükör, vagyis az unitárius egyház története, hitelvei, egyházalkotmánya és szertartásai. Bevezetés az unitárius egyház történelmébe. Az egyház megalapítása. Az unitárius tan gyors elterjedése s a rákövetkezett visszahatás. Az egyház szomorú korszaka. Az egyház újabb kora. Tanár: *Péterfi Dénes.*

Magyarnyelv. Heti 3 órán. T. k. Riedl Frigyes: Rhetorika és rhetorikai olvasókönyv. Az elbeszélő, értekező és szónokias próza elmélete megfelelő példákkal és olvasmányokkal. A Zrínyiásznak és Shakespeare Julius Caesar cz. tragoediájának beható tárgyalása. Könyvnélküli részletek Kossuth és Deák beszédéből s Julius Caesarból. Havonként egy írásbeli dolgozat.

Tanár: *Pálfi Márton.*

Latinnyelv. Heti 6 órán. T. k. *C. Sallustius Crispus:* Bellum Catilinae et bellum Jugurthinum, Ed. Petz; *Vergilius:* Aeneis ed. Némethy; *Cicero:* Orationes selectae, ed. St. Dávid; *Pirchala:* Latin stilusgyakorlatok. Fordíttatott Sallustiusból a Bellum Catilinae egészen, Vergiliusból az Aeneis I. én. 1—150 sor és IV. ének egészen, Ciceroból De imp. Cn. Pomp. oratio 1—16. fej. megfelelő alaki és tárgyi magyarázatokkal. Egyes részletek könyv nélkül. Az írók élete és művei. Kéthetenként isk. írásbeli dolgozat a stilusgyakorlatokból. Tanár: *Gálfi Lőrincz.*

Görög nyelvtan. Heti 5 órán. T. k. Dr. Maywald József: Görög nyelvtan és olvasókönyv. II. rész. Az V. osztály tananyagának rövid ismétlése után a μι végű és rendhagyó igék. Eset és mondattan. A olvasókönyvből a megfelelő olvasmányok fordítása

nyelv- és mondattani alapon, szók gyűjtése és betanulásával. Xenophon élete és művei. Egyes részletek könyv nélkül. Kéthetenként írásbeli dolgozat magyarról görögre. Tanár: *Ulár Pál.*

Görög pótló tárgyak. a) *Irodalmi rész.* Heti 2 órán. Segédkönyvek: Schill S.: Görög régiségek; Dr. Jancsó Benedek; Magyar irodalmi olvasmányok és Homeros Iliása és Odysseiája magyar fordításban. Tárgyaltattak: Mindszenthy G., Szalárdi J., Cserei Mihály, Kemény János, Zrínyi Miklós, Mikes Kelemen müveiből szemelvények, az Odysseia I—XI. éneke és az Iliás I—IV. éneke. Régiségtanból: Hitéleti és magán régiségek, építészet, szobrászat, festészet. Évharmadonként egy házi írásbeli dolgozat.

Tanár: *Gálfi Lőrincz.*

b) **Mértani rajz.** Heti 2 órán. Építészeti részek, oszlopfők, talapzatok, párkányok szerkesztése és rajzolása domború mintákról, ezen részek távlati képeinek szerkesztése, árnyékolása.

Tanár: *Nagy Gyula.*

Németnyelv. Heti 3 órán. T. k. Heinrich, Német balladák és románczok I—II. rész. Hebel, Das Schatzkästlein. Endrei, Német stilusgyakorlatok. Költői olvasmányok: Der König in Thule. Der Fischer. Mignon. Der Sänger. Der Schatzgräber. Der Taucher. Der Ring des Polykrates. Der Zauberlehrling. A 6 első könyv nélkül is. Prózai olvasmányok: Schatzkästlein: 1—25. Nyelvtan ismétlése. Havonként egy írásbeli dolgozat. Tanár: *Lassel Gyula.*

Történelem. Heti 3 órán. T. k. Dr. Ribáry Ferencz, Világtörténelem. Új-kor, tekintettel a mivelődési viszonyokra.

Tanár: *Kanyaró Ferencz.*

Természetrajz. Heti 3 órán. T. k. Kriesch János, Állattan. Az állati test alkotásáról és működéséről. Az állati szervekről és működéseikről. Az állatok rendszertana.

Tanár: *Dr. Nyiredy Géza.*

Mennyiségtan. Heti 3 órán. T. k. Grünwald: Algebra és Mocnik-Schmidt: Geometria. Hatványozás általánosítása. a gyökök tulajdonságairól. Számrendszer. A logarithmusokról. Műveletek logarithmusokkal. Első- és másodfokú egyenletek tanának ismétlése. Számtani haladvány. Trigonometria. Havonként egy írásbeli dolgozat. Tanár: *Hidegh Mihály.*

Torna. Heti 2 órán. Mint az V. osztályban.

Tanár: *Lassel Gyula.*

VII. osztály.

Osztályfő: *Hidegh Mihály.*

Vallástan. Heti 2 órán. T. k. Pálfy József: A keresztény egyház történelme. Az egyház megalapításáról. Az egyház üldöztetése és diadalra jutása. Az egyház megrontása. A hitújítás története külföldön és hazánkban. Tonát: *Mózes András.*

Magyarnyelv. Heti 3 órán. Riedl Frigyes Poetikája és olvasókönyve alapján verstan, a lyrai, epikai és drámai műfajok elmélete és történeti fejlődése. Havonként egy írásbeli dolgozat.

Tanár: *Kanyaró Ferencz.*

Latinnyelv. Heti 6 órán. T. k. Cicero: Orationes selectae, ed. Dávid. Vergilius: Aeneis. Plautus: Trinummus. Cserép: Római régiségek. Cserny—Dávid: Latin stilusgyakorlatok III. r. *Költői olvasmányok:* Aeneis VI—XII. éneke szemelvényesen. Plautus Trinummusa. *Prózai olvasmányok:* Ciceronak Catilina ellen tartott négy beszéde. Régiségtanból: Cives. Civitas. Peregrini. Servi. Közhatalom. Császárság. Jogügy. Pénzügy. Hadügy. Irodalomtörténet az írókkal kapcsolatosan. Kéthetenként írásbeli dolgozat, stilusgyakorlatok.

Tanár: *Pálfi Márton.*

Görögnyelv. Heti 5 órán. T. k. Dr. Csengeri János: Homeros Iliása és Dávid István: Szemelvények Herodosból. Az Iliás I. és II. éneke a homerosi alakok ismertetésével egybekötve. Homeros. A homerosi eposok sorsa. A trójai mondakör. Az Ilias színtere és szerkezete s az egyes énekek tartalma. Herodotosból a négy első olvasmány egybekötve a herodotosi alakok magyarázatával és mondattani ismertetésekkel. Egyes részletek könyv nélkül. Havonként egy írásbeli dolgozat görögről magyarra és viszont.

Tanár: *Ulár Pál.*

Görögöt pótló tárgyak. a) *Magyar írók bővebb tanulmányozása, kapcsolatban a görög klasszikusok fordításban való ismertetésével.* Heti 2 órán. A görög költészet történetének ismertetése. Aiskhylos, Sophokles és Euripides tüzetesb méltatásával. A magyar költők közűl Balassa, Gyöngyössi, Csokonai, Kisfaludy S. bemutatása műveikből vett szemelvények. Segédkönyvek, Schill Salamon, Görög irodalom története; Jancsó Benedek, Magyar irodalmi olvasmányok; Gyöngyössi, Murányi Venus; Radó Antal,

Görög költők: Aiskhylos, Lelánczolt Prometheus, Sophokles, Oidipus király, Antigone: Euripides, Iphigeneia Aulisban. Három havonként irásbeli házi dolgozat. Tanár: *Kanyaró Ferencz.*

b) **Mértani rajz.** Heti 2 órán. Ábrázoló geometria. A pontnak, egyenesnek és sokszögnek két projectio sikon való ábrázolása, vonatkozással a térelemekre. Az emberi fejnek minták után való rajzolása. Tanár: *Nagy Gyula.*

Németnyelv. Heti 3 órán. T. k. Lessing: Minna von Barnhelm Demek, Német olvasókönyv, Endrei, Német stilus gyakorlatok. *Költői olvasmányok:* Der rechte Barbier. Die Kreuzschau. Geharnischte Sonette.* Der Handschuh.* Minna von Barnhelm egészen kihagyás nélkül. A *-gal jelzettek könyv nélkül is. *Prózai olvasmányok:* Ein theurer Kopf und ein wohlfeiler. Über die Verbreitung der Pflanzen. Das Vaterland. Lessings Leben und Wirken. Soll und Haben. Was ist Aufklärung? *Stilusgyakorlatúl:* Orleansi szűz. Bölcs Náthán. Az óriás-leányka. Havonként egy irásbeli dolgozat. Tanár: *Dr. Gál Kelemen.*

Történelem. Heti 2 órán. Varga Ottó politikai földrajz cz. tankönyve alapján megfelelő térképpel. Tanár: *Kovács János*

Mennyiségtan. Heti 2 órán. T. k. mint a VI. osztályban. A quadratikus egyenletek általános elmélete. A redukálható, binomiális, reciprok egyenletek. A függvények elmélete. A másodfokú függvény maximuma és minimuma. Függvények graphikus ábrázolása. Geometriai haladvány. Stereometria. Havonként egy irásbeli dolgozat. Tanár: *Hidegh Mihály.*

Természettan. Heti 4 órán. T. k. Dr. Abt Antal, Természettan. A testek közös tulajdonságai. Mozgás és erőtan. A szilárd, cseppfolyós és légnemű testek mechanikája. Hangtan. Tanár: *Benczédi Gergely.*

Torna. Heti 2 órán. Rendgyakorlatok: Fejlődések, kanyarodások és kettős rendek menetközben. Szabadgyakorlatok: 4—8 ütemes egyén- és ellenoldalú összetett taggyakorlatok súlyzóval, vasbottal, buzogánynyal. Szergyakorlatok: Csapattornázás az összes szereken. Gyakorlatok a szabadban: Futás, rúdugrás, sulydobás magasba és távolba, súlyemelés. Játékok: Futó- és labdajátékok. Tanár: *Lassel Gyula.*

VIII. osztály.

Osztályfő: *Kanyaró Ferencz.*

Vallástan. Heti 2 órán. Tk. Ferencz József: Unitárius Kis Tűkör, vagyis az unitárius egyház története, hitelvei, egyházalkotmánya és szertartásai. Bevezetés az unitárius egyház történelmébe. Az egyház megalapítása. Az unitárius tan gyors elterjedése s a rákövetkezett visszahatás. Az egyház szomorú korszaka. Az egyház újabb kora. Tanár: *Péterfi Dénes.*

Magyarnyelv. Heti 3 órán. Tk. Horváth Cyrill. A magy. nemzeti irod. története. A magyar nemzeti irodalom rendszeres ismertetése. Havonként egy írásbeli dolgozat.

Tanár: *Kanyaró Ferencz.*

Latinnyelv. Heti 5 órán. Tk. Szemelvények Tacitus műveiből, magy. dr. Gyomlai; Cicero, Laelius de amicitia, magy. Heinrich; Horatius, Opera omnia, ed. Pozder; Cserni-Dávid, Stilus-gyakorlatok. Fordíttatott: Tacitus Annales szemelvényesen, Cicero, Laelius I—VIII. fej., Horatius Carmináinak I. könyve, satirák és epistolákból szemelvények, az Ars Poetica egészen. Az írók élete és művei. Megfelelő tárgyi és alaki magyarázatok. Kéthetenként isk. írásbeli dolgozat a stilusgyakorlatokból. Tanár: *Gálfi Lőrincz.*

Görög nyelv. Heti 4 órán. Tk. Dr. Csengeri János: Homeros Odysseiája bő szemelvényekben és Platón. Kritónja. Odysseiából az I. és II. ének. Az Odysseia szerzője. Ithaka. Az Odysseia szerkezete. Epikus előadásmód. A homerosi költészet és világnézet jellemzése s az egyes énekek tartalma. Kritón egészen, tárgyi és mondattani magyarázatokkal. Egyes részletek könyvnélkül. Havonként egy írásbeli dolgozat görögről magyarra. Tanár: *Ulár Pál.*

Görögpótló tárgyak. a) *Magyar írók bővebb tanulmányozása kapcsolatban a görög klassikusok fordításban való ismertetésével.* Heti 2 órán. A görög prózairodalom fejlődésének ismertetése. Szemelvények Platonnak és Aristotelesnek főkép ethikai műveiből s bővebb olvasmányok Széchenyi, Wesselényi, Kölcsey, Eötvös és Kemény politikai irataiból. Segédkönyvek: Schill Salamon, Görög irodalomtörténet; Jancsó Benedek, Magyar irodalmi olvasmányok. IV. kt. Alexander Bernát, Platon és Aristoteles. Háromhavonként írásbeli házi dolgozat. Tanár: *Kanyaró Ferencz.*

b) **Mértani rajz.** Heti 2 órán. Tk. dr. Fodor László, Ábrázoló geometria. A szögletes és gömbölyű testek ábrázolása; ezek egyenes és ferde síkkal való metszése. A mértani testek saját és vetett árnyékának meghatározása; valamint ezen testek hálóinak szerkesztése. Antik fejek és alakok rajzolása sík minták után.

Tanár: *Nagy Gyula.*

Németnyelv. Heti 2 órán. Tk. Schiller, Wilhelm Tell. Demek, Német olvasókönyv. Endrei, Német stilusgyakorlatok. Tell Vilmos olvasása végig. Tell monológja és nehány szebb részlet, (160—180 sor) könyv nélkül. Irodalomtörténetből: Sturm und Drangperiode. Goethe és Schiller élete és működése. Stilusgyakorlatúl: Tell Vilmos. János vitéz. Havonként egy írásbeli dolgozat.

Tanár: Dr. *Gál Kelemen.*

Történelem. Heti 3 órán. Tk. Dr. Ribáry Ferencz, Magyarország oknyomozó történelme. Figyelem volt fordítva a világtörténelmi eseményekre, úgyszintén a magyar alkotmány fejlődésére s a nemzeti művelődésre. Tanár: *Kovács János.*

Természettan. Heti 4 órán. Tk. Dr. Abt Antal, Természettan. Fénytan, hőtan. A testek vegytani tulajdonságai. Elektromosság és mágnesség. A mathematikai földrajz elemei.

Tanár: *Benczédi Gergely.*

Mennyiségtan. Heti 3 órán. Tk. mint a VII. osztályban. Kamatos-kamat, járadék, betét-számítás. A végtelen geometriai sor convergentiája és divergentiája. A végtelen sor alkalmazása a végtelen tizedes törteknél. Permutatio, combinatio, variatio. Az algebra és geometria főbb tételeinek átismétlése. Havonként egy írásbeli dolgozat. Tanár: *Hidegh Mihály.*

Philosophiai propaedeutika. Heti 3 órán. Tk. Sárffy Aladár: Lélektan és logika. A philosophia elemei.

Tanár: *Kanyaró Ferencz.*

Torna. Heti 2 órán. Mint a VII. osztályban, A VII. és VIII. osztálynak egy része az olasz vívásban is nyert oktatást.

Tanár: *Lassel Gyula.*

Rendkivüli tantárgyak.

1., Szabadkézi rajz.

III. o. Heti 1 órán. Stilszerű ornamentalis rajzok készítése és színezése Várdai Szilárd fali munkái után. Kötelező mindenkire.

Tanár: *Nagy Gyula.*

IV. o. Heti 1 órán. Görög, arabs és renaissance stilű szalagok és diszitmények rajzolása és színezése. Kötelező mindenkire.

Tanár: *Nagy Gyula.*

2., Egészségtan.

VII. o. Heti 2 órán. T. K. Dr. Fodor József, közegészségtan. Táplálkozás, lakás, foglalkozás, a test ápolása, fertőző betegségek, véletleo veszedelem. Kötelező mindenkire.

Tanár: *Dr. Veress Lajos.*

3., Angolnyelvtan.

VI—VIII. o. önkéntes tanulóknak heti 2 órán 2 csoportban. Dallos Angol nyelvtana és Ransbourgh Olvasó könyve alapján. Volt 14 tanuló.

Tanár: *Kovács János.*

4., Egyházi ének.

I—V. o. unitárius vallású tanulóknak heti 1—1 órán. T. K. Énekes könyv. A vasárnapi énekek mind és nehány ismertebb zsoltár.

Tanár: *Iszlai Márton.*

5., Műének.

I—V. o. tanulók közűl a megfelelő hanganyaggal birók, heti 2 órában. Tanultak gyászdalokat, mű- és népdalokat 2 szólamban. A zeneelméletből: könnyebb gyakorlatokat a hangközök eltalálásában, hangsorokat kemény és lágy hangnemben, ütenyeket stb.

A dalkörnek volt ez évben az I—VIII. o. tanulók közül 112 tagja; ebből soprán 32, alt 21, tenor 35, bassus 25. A lefolyt évben megtanult a dalkör 13 darabot: 1, Hymnusz Erkel F. 2, Szózat. Egressy B. 3, Szeresd hazádat. Huber Károly. 4, Öröm hymnusza. Höser N. 5, Fenn a bérczek. Olasz dal. 6, Alkony Küekentől. 7. Szállj szívünkbe. Schubert 7. 8, Az Úrnak házában. Iszlai M. 9, A halálnak éjszakája. Oláh Károly. 10, Gyászdal. Méder M. 11, Eltávozál. Deák Gerő. 12, A Béke. Klosz K. 13, Népdalegyveleg. Herzfeld Viktor.

A dalkör közreműködött 7 iskolai ünnepélyen, áldozó csütörtökön a templomban, egy szerenádon és két temetésen. Ezen kívül több alkalommal énekeltek a templomban solókat, duetteket.

Karnagy: *Iszlai Márton.*

6., Zene.

Az Apolló-kör zeneegyletnek tagjai az I—VIII. osztályból önként ajánlkozók heti 2 órában. Jelen tanévben 14-en. Tanulták a következő 10 darabot: 1, Rákóczy-induló. 2, Hunyady-induló. Erkel Ferencz. 3, Jász Kún-induló. Müller József. 4, Búr induló. Stifter József. 5. Koronázási induló. Mayerbeer. 6, Gyász-induló. Chopin. 7, Románcz a „Kúnok" cz. operából. Doppler F. 8, Lavotta első szerelme (1786) és Lakodalmas táncz (1793). Lavotta J. 9, Magyar egyveleg. Strobl Henrik. 10. Aus vollem Henschenherzen. Ziehrer K. Közreműködtek 6 iskolai ünnepélyen, egy szerenádon.

Karnagy: *Strachal Ferencz.*

7., Orgonázás.

Heti 2 órában a III—V. osztályból önként ajánlkozóknak. Jelen tanévben a tanulók száma 8. Tanítja: *Iszlai Márton.*

8,, Gyorsírás.

Heti 2 órában a III—VIII. osztályokból önként ajánlkozóknak. Jelen tanévben a tanulók száma 18. Tanár: *Hidegh Mihály.*

9., Pótló tárgyakat

tanulta az V. osztályban 18, a VI.-ban 9, a VII.-ben 15, a VIII.-ban 8 tanuló.

A rendkívüli tantárgyakat tanult tanulók névsora és érdemjegyei közölve lesznek a „A tanulók érdemsorozata“ című fejezetben.

IX.

Magyar nyelvtani dolgozatok.

V. oszt.

1. Levél. 2. Az évszakok (Leirás). 3. Fogarasi István című népballada tartalma és alapeszméje. 4, Hannibal átkelése az Alpokon (Livius nyomán) 5. Az én legkedvesebb nyári időtöltésem (Zárthelyi). 6. Kádár Kata című népballada fejtegetése. 7. Az éghajlat befolyása a növényzetre. 8, Szülőföldemen (Hangulatos rajz.) 9. Ki mint vet, úgy arat.

VI. oszt.

1. Napló. 2. Szabadon választott esemény elbeszélése. 3. A történetirás segédtudományai, különösen az összehasonlító nyelvészet. 4. Emlékbeszéd Vörösmarty születésének százéves évfordulójára. 5. Az én legkedvesebb időtöltésem nyáron. 6. Catilina jellemzése (Sallustius nyomán). 7. Ki a főhős „Julius Caesar“-ban? 8. A természet befolyása az állatokra. 9. Tetszés szerint választott epikai, vagy drámai hős jellemzése.

VII. oszt.

1. Coriolanus és Volumnia jelleme. (Shakespeare drámája alapján.) 2. Berzsényi „Fohászkodás“ című ódája. 3. A szonett és a Himfyszak. 4. Népmonda. 5. Mit kiván a költészet? (Arany „Ars poetikája“ alapján.) 6. Az elegia elmélete „Mohács“ alapján. 7. Moliére műveiből egy vigjáték ismertetése. 8. Bánk-bán jelleme. 9. Klasszikus versformák.

VIII. osztály.

1. Gondolatok Nagy Sándor sirjánál. 2. Az eposz és dráma. 3. Elbeszélő költészetünk a XVI. és XVII. században főtekintettel Zrínyi művére. 4. Vörösmarty emlékezete. 5. A kuruczvilág költészete. 6. A fölfedezések jelentősége. 7. A m. tud. akadémia megalapítása. 8. Petőfi, Tompa és Arany lirája összehasonlító tárgyalásban.

Görögpótló dolgozatok.

V. osztály.

1. Perikles élete. 2. Nándorfejérvár védelme. 3. Pausanias jellemzése.

VI. osztály.

1. Gróf Zrínyi Miklós, a költő jellemzése. 2. Tetszés szerint választott dolgozat a görög régiségtan köréből. 3. Az alvilág leírása Homerosnál.

VII. osztály.

1. Legkedvesebb görög hősöm. 2. Csokonai Dorottyájának szerkezete és komikuma. 3. Egy szabadon választott görög dráma ismertetése.

VIII. osztály.

1. A görögök harcza a perzsákkal. 2. Miért nem kerülte Sokrates a halált?

X.

A tanítási terv táblázatos áttekintése.

Tantárgyak.	Osztályonként heti óraszám									
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Együtt	
Vallástan	2	2	2	2	2	2	2	2	16	
Magyar nyelv	5	5	4	4	3	3	3	3	30	
Latin nyelv	6	6	6	6	6	6	6	5	47	
Görög nyelv a,	—	—	—	—	5*	5*	5*	4*	19	
Görög helyett választható tárgyak b,	—	—	—	—	4*	4*	4*	4*	16	*facultativ
Német nyelv	—	—	4	3	3	3	3	2	18	
Történet	—	—	3	3	3	3	2†	3	17	†polit.
Földrajz	3	3	2	—	—	—	—	—	8	földrajz
Természetrajz	2	2	—	3	2	3			12	
Természettan	—	—	—	—	—	—	4	4	8	
Mennyiségtan	4	4	3	3	4	3	3	3	27	
Rajz. geometria	3	3	2	2	—	—	—	—	10	
Philos. propaedeutika	—	—	—	—	—	—	—	3	3	
Szépírás	1	1	—	—	—	—	—	—	2	
Testgyakorlás	2	2	2	2	2	2	2	2	16	
Szabadkézi rajz	—	—	1	1	—	—	—	—	2	
Egészségtan	—	—	—	—	—	—	2	—	2	
Egyházi ének	1	1	1	1	1	—	—	—	5	
Műének	2	2	2	2	2	2	2	2	16	
Összesen	31	31	32	32	33a 32b	32a 31b	34a 33b	33a 33b	258 255	

XI.

Tanszerek és gyűjtemények.

1. Kollégiumi nagy könyvtár.

A kollégium nagy könyvtárát az 1900/901. tanévben 78 olvasó használta, kivettek 295 művet. A forgalom a megelőző évinél jóval kisebb, mivel a könyvtárnok változás folytán beállott átadási és

átvevési munkálatok miatt a könyvtár jó ideig zárva volt. A könyvtár gyarapítására az 1900. évben a következő művek szereztettek meg:

a) *Folyóiratok:* Irodalomtörténeti Közlemények, Athenaeum, Magyar Nyelvőr, Történelmi Tár, Történeti Életrajzok, Századok, O. K. Tanáregyesületi Közlöny, Nemzeti Iskola, Magyar Kritika, Magyar Paedagogia, Erdélyi Múzeum, Orvostermészettud. Értesítő, Természettud. társ. kiadványai, Egyetemes Philologiai Közlöny, Ethnographia, Magyar Könyvszemle, Budapesti Szemle, Euphorion, Naturwissenschaftliche Rundschau, Prot. Egyh. és Isk. Lap és The new World 1900. évfolyamai. Szinnyei: Magyar Statisztikai évkönyv. Új folyam VII. 1899. Bpest, 1900. 4. r. 1. kt. Magyar Statisztikai Közlemények. Új folyam XXVI. Bpest, 1900. 2. r. 1. kt. Akad. Értesítő Bpest, 1900. Archaeologiai Értesítő, Bpest, 1900. 1 kt. Nyelvtudományi Közlemények 1900.

b) *Könyvek:* Szinnyei: Magyar írók élete és művei 46—55. füzet. Szabó-Hellebrandt: Régi magyar könyvtár III. köt. 2. r. Finánczy: Közoktatás története I. köt. Statisztikai hivatal kiadványai. Révész Imre munkái a pátens korából (1859—1860.) Bpest, 1900. 8. r. 1. kt. Jánosi Béla: Az aesthetika története II. Bpest, 1900. 8. r. 1 kt. Bodley (John Edward Countenay): Francziaország II. Bpest, 1900. 8. r. 1. kt. Pauler Gyula: A magyar nemzet története Szent-Istvánig Bpest, 1900. 8. r. 1. kt. Akadémiai Almanach, Bpest, 1900. 1. kt. Akadémiai Értekezések a tört., társad., bölcs. és math. tudományok köréből 1900. 10. füzet. Prot. irod. társaság kiadványai.

Ajándékozás útján a következő művekkel gyarapodott könyvtárunk:

a) **Könyvek, füzetek:**

Austerlitz Vilmos: Vaillant, Selectiora numismata in aere maximi moduli e museo Francisci de Camps. Parisiis, 1695. 4. r. 1. kt.

Gyöngyössi Zsolt VIII. ó. t.: Observationes ex theologia. Kézirat. Sárospatak, 1758. 8. r. 1. füzet.

Abt Antal: Néhány fémoxyd 100° hőmérséknél. Bpest, 1900. 8° r. 1. füz.

Közoktatási minisztérium: Osztrák-Magyar-Monarchia írásban és képben. XVI. kt. 2. r. 4. r. 15. füzetben.

Földmivelési minisztérium: Istvánffi Gyula, A m. kir. központi szőlészeti állomás közleményei I. kt. 1. sz. Bpest, 1900. 4. r. 1. fűz.

Péterfi Dénes: Keresztény Magvető, Dunántúli Protestáns Lap, Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, Erdélyi Protestáns Lap és Sárospataki Lapok 1900. évfolyama.

Kádár József: Szolnok-Dobokavármegye monographiája II—III. Deés, 1900. 2. r. 2. kt.

Szabó Ferencz: Weisz Ker. János, Világtörténet. III—V. Temesvár, 1900. 4. r. 3. kt.

Józan Miklós: Unitárius kis könyvtár 70—72. Bpest, 1900. 8. r. 1. fűz.

Biás István: Adatok a Teleki-könyvtár történetéhez. Maros-Vásárhely, 1901. 8. r. 1. fűz.

Ulár Pál tanár: Pomey (Franciscus) Magnum dictionarium Francofurti ad Moenum. 1715. 4. r. (Elől csonka,) 1. kt. Corpus Juris Hungarici. Tom. I—II. Budae, 1779. 2. r. 2. kt.

Közoktatási minisztérium iskolai igazgatóság útján. Osztrák-Magyar-Monarchia írásban és képben. 314—16., 318., 320—22., 324—25., 327—28., 330—31., 333—34., 336—37. számú füzeteit. 15 fűz.

Egyházi K. Tanács: Kolozsvári, tordai és székelykereszturi unitárius iskolák értesítőit 1899/900-ról. 3 fűz.

Gálfi Mihály V. o. t. Politisches Journal 1792. évf. II. kt. 1. sz. 8. r. 1 fűz.

Goldner Mihály V. o. t. Codex Napoleon Übers. v. L. Spielmann II. Abth. Strassburg, 1808. 8. r. 1 füzet.

Weisz Mór VII. o. t. C. Svetionius Tranquillus műve, (czímlap nélkül) 16. r. 1 kt. Quinti Curtii libri 16. r. (czímlap és eleje hiányzik) 1 kt.

Kolb Jenő III. o. t. Almanach 1898. Budapest 8. r. 1 kt.

Gödri Ferencz polgármester jelentése Sepsi-Szent-György 1900. évi közigazgatási állapotáról. Sepsi-Szt.-György, 1901. 8. r. 1 fűz.

M. kir. földmivelésügyi minisztérium: Jelentés Magyarország selyemtenyésztéséről és selyemiparának állapotáról az 1900. évben. Szegszárd, 1900. 4. r. 1 füzet. Útmutató a gazdasági tudósítók számára VIII. évf. Bpest, 1900. 8. r. 1 kt.

E. K. Tanács: Jegyzőkönyv a magyarorsz. unit. egyh. főtanácsának 1900. évi üléseiről. Kolozsvár, 1900. 8. r. 1 füzet.

Vörösmarty-kör: Dr. Csapáry László: Vörösmarty Emlékkönyve. Székesfehérvár, 1900. 8. r. 1 kt.

Dr. Márki Sándor: A tiz szobor. Bpest. 1898. 8. r. 1 füzet.

Hangay Oktáv: Tanári Vakációk Kolozsvár, 1900. 8. r. 1 k.

Boros György: Az amerikai unitárius társulat 75. évi jubileuma Bostonban. Kolozsvár, 1900. 8. r. 1 füzet.

M. kir. földmivelésügyi miniszterium: A világ 1900. évi gabonatermése és gabonafogyasztása. Bpest, 1900. 4. r. 1 füzet.

Goldner Mihály V. o. t. Sammlung der besten Reisebeschreibungen V. Bd. Troppau 1785. 8. r. Peter Hilarius: Humoristische Reise durch ein hochseliges Königreich II. Th. Quedlinburg. 1816. 8. r. Praecipuarium Ordinationum normalium collectio. Pars I. Hermannstadt. 1830.

Molnár Kálmán V. o. t. Cherbuliez Viktor: Bolski László I—III. kötet Pest, 1872. 8. r.

Kolb Jenő III. o. t. Hugh Conway: Beatrice házassága I—II. r. Budapest, 1886. 8. r. (Csonka példány).

Dr. Török István: Györgyfalvi és Abafái templomaink elfoglalása. Kolozsvár, 1900. 16. r. 1 füzet.

E. K. Tanács útján: Az Athenaeum nagy képes naptára 1900-ra. Bpest, 8. r. 1 drb. A tiszáninneni evang. reform. egyházkerület névkönyve az 1900-ik évre. Sárospatak, 1600. 8. r. 1 füz. A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület 1900. évi május havi közgyűlésének jegyzőkönyve. Sárospatak. 1900. 8. r. 1 füz. A dunáninneni ág. hitv. ev. egyházkerület 1900. évi közgyűlésének jegyzőkönyve. Selmeczbánya, 1900. 8. r. 1 füz. A dunamelléki ev. ref. egyházkerület 1899. évi közgyűlésének jegyzőkönyve. Bpest, 1899. 8. r. 1 kt. A dunántúli ág. hitv. evang. egyházkerület 1899. évi közgyűlésének jegyzőkönyve. Sopron, 1900. 8. r. 1 füzet. A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület 1900. évi szept.—okt. havi közgyűlésének jegyzőkönyve. Sárospatak, 1900. 8. r. 1 füzet. A bányai ág. hitv. evang. egyházkerület 1900. évi közgyűlésének jegyzőkönyve. Bpest, 1900. 8. r. 1 füzet. A dunántúli ev. ref. egyházkerület 1900. évi közgyűlésének jegyzőkönyve. Pápa, 1900. 8. r. 1 füzet. Verhandlungen der neunzehnten Landeskirchenversammlung 1899. Hermannstadt 1899. 8. r. 1 kt.

Az amerikai unitárius társulat ajándékából érkeztek Boros György tanár útján: Walker (James.) Sermons. Vol. I - II. Boston. 1892. 8. r. 1 db. Unitarian Year-Book. 1900. Boston. 8. r. 1 kt. Channing (William E.) The works. Boston. 1899. 8. r. 1 kt. Dewey (Owille). The works. Boston. 1899. 8. r. 1 kt. Parker (Theodore). Views of Religion. 5-th Edit. Boston. 1900. 8. r. 1 kt. Channing (William Henry). The life of William Ellery Channing, D. D. The Centenary Memorial Edition. 6-th edit. Channing E. W. arczképével. Boston. 1899. 8. r. 1 kt. Noyes (George R.) A New Translation of the Hebrew Prophets. Vol. I—II. 7-th Edit. Boston. 1890. 8. r. 2 kt. Christianity and Modern Thought. Boston. 1891. 8. r. 1 kt. Noyes (George R.) A New Translation of Job, Ecclesiastes and the Canticles. 4-th ed. Boston. 1890. 8. r. 1 kt. Unitarianism, its origin and History. A course of sixtin lectures, delivered in Channing Hall, Boston. 1888—80. 2-nd edit. Boston. 1895. 8. r. 1 kt. Slicer (Thomas R.) The great affirmations of religion. Boston and New-York. 1898. 8. r. 1 kt. Gannett (William C.) Ezra Stiles Gannet. Unitarian minister in Boston, 1824 –1871. 3-d ed. Boston. 1893. 8. r. 1 kt. Noyes (George R.) A new translation of the book of Psalms and of the Proverbs. 8-th ed. Boston. 1890. 8. r. 1 kt. Martineau (James). Studies of Christianity: timely thoughts for religious thinkers. Boston. 1900. 8. r. 1 kt. Noyes (George R.) The new Testament. 8 thousand. Boston. 1891. 8. r. 1 kt. Martineau (James). Endeavours after the Christian Life. Discourses. Reprinted from the 6. English edition. Boston. 1900. 8. r. 1 köt. Eliot (William G.) Discourses on the unity of God, and other 8 subjects. Boston. 1853. 8. r. 1 kt. Barrows (Samuel J.) A baptist meeting house 2-nd ed. Boston. 1890. 8. r. 1 kt. May (Samuel J.) Memoir of — Arczképpel. Boston. 1890. 8. r. 1 kt. Hall (Eduard H.) Ten lectures on Orthodoxy and Heresy in the Christian Church 3-rd ed. Boston. 1891. 8. r. 1 kt. Unitarian Affirmations: seven discourses given in Washington, D. C. By Unitarian ministers. Boston. 1895. 8. r. kt.

Az igazgatói irodából adattak át: Adoma-emlék, összeszedte Bölöni Mikó Dezső, Kolozsvárt 1881. 64 drb. Erdély történelme, irta Kőváry László, Pesten 1866. 7 drb. A magyar nyelv sajátságairól, irta Gyergyay Ferencz, Kolozsvárt, 1856 19 drb. A vallás külformáinak befolyása a hitéletre. Irta Ferencz József, Kecskemét

1876. 14 drb. A czigánybáró. Regény, irta Jókai Mór, Budapest 1889. 1 drb. Hasznos mulatságok I.—III. Tréfás mértani feladványok gyüjteménye, kidolgozta Orbók Mór, Budapest, 1888. 3 drb. Magyar Millenium, 1896. 13 drb. Földrajzi vezérfonal, irta Bellinger, Budapest, 1877. 1 drb. A székelyek scytha-hún eredetüsége és az ellenvélemények, irta Dr. Nagy János, Kolozsvárt 1878. 29 drb. Dersi János emléke 1830—1890, Kolozsvárt 1893. 7 drb. Tanárbeiktató ünnepély a kolozsv. unit. főgimnáziumban 1891. nov. 5-én. Kolozsvárt 1891. 8 drb. A magyarországi ág. hitv. evang. egyetemes gyűlései, irta Haan Lajos Budapest 1882. 1 drb. Okmánytár az 1848 -49. erdélyi eseményekhez, szerk. Kőváry, Kolozsvár 1861. 3 drb. Természetrajz, Dr, Dékány R., Kecskemét 1882. 1 drb. A magyarországi protestáns egylet évkönyve 1872 (3), 1874 (3), 1876 (1) 7 drb. Fiatalság barátja. Ifjúsági lap, Kolozsvár 1893. 24 drb. Testedző intézményeink multja, Kolozsvár 1897, irta Kőváry L. 4 drb. Mértani nézlettan, Koller Károly, Pesten 1854. 1 drb. Phaedri Tabulae Aesopiae, Lipsiae 1862. 1 drb. Elementa gramaticae Latinae, a Gregorio Molnár, Pestini 1815. 1 drb. Elementa gramaticae Latinae, a Gregorio Molnár, Cibini 1816. 1 drb. Latin mondattan, Szepesi Imre, Pesten 1859. 1 drb. Rövid útmutatás, Képíró Imre, Kolozsvár, 1845. 1 drb. Tanulók olvasó tára (2, 3, 11, 12, 14, 15, 16, 18, 19. 20.) 10 drb. Chrestomathia. Xenophon Cyropaediája, Anabasisa, V. Horváth Zsigmond Budapest, 1887. 1 drb. Elementorum linguae Germanicae pars prima. 1 drb. Lange-Atlasz, Cherven. 1 drb. Brassai Sámuel koporsója mellett. Ima és beszédek, Kolozsvárt, 1897. jun. 26. 2 drb. Német olvasókönyv I. kötet, szerk. Albrecht János, Pozsony, 1900. 1 drb. Franczia olvasó- és gyakorlókönyv, I. rész, Dr. Theisz Gy. Budapest 1901. 1 drb. Magyar és német zsebszótár, Wolf Béla, Budapest. 1 drb Módszeres szabadkézi rajzoktatás, III. füzet, Velősy Lipót Budapest, 1894. 1 drb. Magyarország története I. kötet 1526-ig, irták Gaal és Helmár, Pozsony 1900. 1 drb. Pala-térképek, szerk. Oldal J. és Schmidt A., Budapest. 1 drb. Az unitáriusok kolozsv. papnevelő intézetének Értesítője 1899 900 tanévről. Kolozsvárt, 1900. 1 drb. A physikai és mathematikai földrajz alapismeretei, irta Balogh Mór, Budapest, 1900. 1 drb. Fasciculus II. Beszédek melyek a kolozsv. Tudomány-Egyetem 1900. máj. 29-iki évforduló és pályadij kiosztási ünnepélyén

tartattak. Kolozsvár 1900. 1 drb. A kolozsvári Tudomány-Egyetem Almanachja és Tanrendje az 1900—901 tanév I. felére. Kolozsvár, 1900. 1 drb. Magyarország és a földközi tenger mellett elterülő országok rajzoltató földrajza. Irta Dr. Zafféry Károly, Budapest, 1880. 1 drb. A székelykeresztúri unit. gimnázium Értesítője 1899—900-ról. Székely-Keresztúron, 1900. 1 drb. Magyarok története, I. rész a mohácsi veszedelemig. Irta Dr. Szigethy Lajos, Budapest, 1900. 1 drb. Kais. kön. Hochschule für Bodenkultur in Wien. Wien 1900. 1 drb. Scholtz Albert. Földrajz. II. füzet A föld öt része. Teljesen átdolgozta Schürger Ferencz, Budapest. 1 drb. Az országos Rabbiképző-Intézet Értesítője 1899—900-ról. Irta Dr. Becher Vilmos. 1 drb. Földrajz. Irta Batizfalvi. 1 drb. Az amerikai társulat 75 évi jubileuma Bostonban. Jelentés a magyarországi unit. Egyház K. Tanácsához. Benyujtotta Boros György. Kolozsvár, 1900. 3 darab. A der, die, das használatának vezérfonala. Irta Glücksmann Lipót. Székesfehérvár, 1901. 1 drb. Mezőgazdasági munkabérek Magyarországon 1898-ban. Budapest, 1900. 1 drb. Értesítő az erdélyi múzeum-egylet orvos-természet-tud. szakosztályából, 1899, XXIV. évfolyam, XXI. kötet. 1. drb. A Schunda V. József cs. és kir. udvari hangszergyár története, 1848—1898. Budapest, 1898. 1 drb. Tíz szobor. A magyar közönségnek és ifjúságnak elmondja egy székely. Kolozsvárt, 1897. 12 drb. A pozsonyi kir. Akadémia személyzeti létszáma és tanrendje 1893—94-ről. Pozsony, 1894. 1 drb. Smiles Jellem. Budapest, 1874. 1 drb. D. Császár K., Algebra a középiskolák felsőbb osztályai számára. Budapest, 1875. 1 drb. Polgár Gy., Ókori hitéleti és művészeti régiségek képgyűjteménye. Miskolcz, 1896. 1 drb. Gróf Tolsztói Leó, Mi a művészet. ford. Hegedüs Pál. Szeged, 1899. 1 drb. Dr. Sárkány Lajos, Mértan. Kézikönyv és példatár. Kolozsvár, 1897. 1 drb. Bevezetés a zongora és orgona játszására. Irta Bartalus István. Költemények Mátyás királyról. Irta Budán 1871. Rudnyánszky Gyula, Budapest, 1890. Az állattan alapvonalai. Irta Mihálka Antal. Pest, 1865. Római Régiségtan. Irta Belák József. Pest, 1856. A középkor története Irta Ladányi Gedeon. II. kiadás. Debreczen. 1877. 2 drb. Stufenleiter, Übungen zum Übersetzen in's Französische von Siegesmund Fränkel. Berlin, 1854. Übungsstücke zum Übersetzen aus dem Deutschen in's Französische von Eisenmann und Ahn. Heilbronn, 1865. T. Ovidii Nasonis Tristium

Libri V. Ex recensione Rudolphi Merkelii. Lipsiae, 1869. Magyar latin szótár. Kezdődik 465. lappal. Magyar nyelvtan. Ihász G. 22. kiadás. Der Sprachschüler von S. A. Neumann. Pest, 1866. Szepesi Imre latin nyelvtana. Algebra. Irta Dr. Császár Károly, Budapest, 1881. Titi Livii Ab urbe condita libri. Iterum recognovit Wilh. Weissenborn. Lipsiae, 1862. Erweiterter Unterricht in der Deutschen Sprachlehre von Joh. Schober. Wien, 1873. Curtius, görög nyelvtan, 3. kiadás. M. Tullius Cicero válogatott levelei. Magy. Köpesdi H. Sándor. Budapest. 1874. Elementar gramatik der französischen Sprache von Dr. Karl Ploetz, Berlin, 1870. Latin mondattan. Irta Bartal Antal. Pest, 1868. Számoló könyv. Irta Dr. Mocnik Ferencz. 4. füzet. Budapest—Pozsony. Atlasz. M. Tullii Ciceronis Cato Major De senectute, Laelius de Amicitia, Paradoxa. Recognovit Reinholdus Klotz. Lipsiae, 1874. Világtörténelem. Irta Mangold Lajos. I. kötet, Ókor. Budapest, 1878. Szepesi latin nyelvtana. Természetrajz. Készítette Buza János Sárospatak, 1889. 2 drb Szent történetek. I. könyv. Ó Szövetség. Képes magyar olvasókönyv, Szerk. Komáromy L., Lakits V., Luttenberger A., Péterfy S. II. és III. kiadás. Budapest, 1889. 1890. 1895. 3 drb. A földrajz elemei tekintettel az erdélyi részekre. Irta Herczeg S. Kolozsvár, 1893. A keresztény vallás elemei az unitáriusok értelme szerint. V. kiadás, Kolozsvár, 1891. Számtan. Irta Dr. Mocnik Ferencz. II. füzet. Budapest, 1880. Új Ábécze és olvasókönyv. Kolozsvárt, 1837. Mátyás király életrajza. Irta Dr. Török István. Kolozsvár, 1889. Magyarnyelvtan. Irta Deme Károly. II. rész. Pozsony, 1893 Brassai számtana Első lépás. Irta Arany János. Budapest. Rossz kezdet jó véggel. Irta Endrődi Sándor.

b) **Isk. értesítők, melyekért cserepéldányok küldettek:**

1879—80-ról: Egri róm. katholikus főgimnázium. 1882—1883. tanévről: Aradi kir. katholikus főgimnázium. 1892—1893. tanévről: Nagy-szalontai közs. algymn. Zombori magy. királyi állami főgimnázium. 1893—94. tanévről: Beszterczei ev. főgimnázum. Felső-lövői ev. nyilv. tanintézetek. 1896—97. tanévről: Kolozsmonostori gazd. tanintézet. Székely-kereszturi unitár. gimnázium. Tordai unitárius elemi és áll. polg. iskola. 1897—98. tanévről: Kolozsmonostori gazd. tanintézet. Kolozsvári m. kir. áll. fa- és fémipari szakiskola.

Kolozsvári áll. felsőbb leányiskola. Marosvásárhelyi róm. kath. főgimnázium. Székely-kereszturi unit. gimnázium. 1898–99. tanévről: Aradi kir. kath. főgimnázium. Aradi m. kir. áll. főreáliskola. Aszódi ág. hitv. evang. algimnázium. Bártfai m. kir. áll. gimnázium. Bajai róm. kath. főgimnázium. Bánffy-Hunyadi m. kir. áll. polg. fiú- és leányiskola. Belényesi gör. kath. főgimnázium. Békés-csabai ág. hitv. ev. Rudolf-gimnázium. Beregszászi m. kir. állami főgimnázium. Beszterczei ev. főgimnázium. Beszterczebányai ág. hitv. ev. gimnázium. Beszterczebányai kir. kath. főgimnázium. Bonyhádi algimnázium. Brádi gör. kel. gimnázium. Balázsfalvi gör. kath. főgimnázium. Budapesti I. ker. m. kir. állami főgimnázium. Budapesti V. ker. m. kir. állami főgimnázium. Budapesti VI. ker. állami főreáliskola. Budapesti VII. ker. m. kir. állami főgimnázium. Budapesti IV. ker. községi főreáliskola. Budapesti tanárképző intézeti főgimnázium. Budapesti kereskedelmi akadémia. Budapesti ev. ref. főgimnázium. Budapesti ág. hitv. ev. főgimnázium. Budapesti m. kir. áll. felső építő ipariskola. Budapesti m. kir. áll. felső ipariskola. Budapesti II. ker. közs. leányiskola. Bpesti László Mihály-féle főgimnázium. Budapesti II. ker. m. kir. áll. főreáliskola. Budapesti róm. kath. főgimnázium. Budapesti VIII. ker. m. kir. áll. főgymnázium. Budapesti m. kir. áll. felsőbb leányiskola. Csik-somlyói róm. kath. főgimnázium. Csurgói áll. seg. ev. ref. főgimnázium. Debreczeni m. kir. állami főreáliskola. Debreczeni ev. ref. főgimnázium. Debreczeni róm. kath. gimnázium. Dévai m. kir. áll. főreáliskola. Egri róm. kath. főgimnázium. Egri m. kir. áll. főreáliskola. Esztergomi községi reáliskola. Érsekújvári közs. kath. főgimnázium. Fehértemplomi m. kir. áll. főgimnázium. Fiumei m. kir. áll. főgimnázium. Fiumei tengerészeti akadémia. Fogarasi m. kir. áll. főgimnázium. Gyöngyösi m. kir. áll. főgimnázium. Gyönki ev ref. gimnázium. Győri m. kir. áll. főreáliskola. Gyulafehérvári róm. kath. főgimnázium. Hajdú-böszörményi ev. ref. gimnázium. Hajdú-nánási ev. ref. gimnázium. Hódmezővásárhelyi áll. seg. ev. ref. főgimnázium. Jászberényi m. kir. áll. főgimnázium. Kaposvári m. kir. áll. főgimnázium. Karczagi ev. ref. gimnázium. Kassai m. kir. áll. főgimnázium. Kassai m. kir. állami főreáliskola. Kecskeméti m. kir. áll. főreáliskola. Kecskeméti áll. seg. ev. ref. főgimnázium. Keszthelyi róm. kath. főgimnázium. Késmárki ág. hitv. ev. lyceum. Kézdivásárhely-kantai róm. kath.

gimnázium. Kis-kún-félegyházi vár. kath. főgimnázium. Kis-kún-halasi helv. hitv. lyceum. Kis-szebeni róm. kath. gimnázium. Kis-újszállási áll seg. ev. ref. főgimnázium. Kolozsvári róm. kath. főgimnázium. Kolozsvári ev ref. főgimnázium. Kolozsvári ev. ref. theol. fakultás. Kolozsvári felső kereskед. iskola. Kolozsvári m. kir. áll. fa- és fémipari szakiskola. Kolozsvári polg. fiú-iskola. Kolozsvári m. kir. áll felsőbb leány-iskola. Komáromi róm. kath főgimnázium. Körmöczbányai m. kir. állami főreáliskola. Kőszegi róm. k. gimnázium. Kún-szent-miklósi ev. ref. gimnázium. Lévai róm. kath. főgimnázium. Lugosi m. kir. főgimnázium. Lőcsei m. kir. áll. főgimnázium. Lőcsei m, kir. áll. főreáliskola. Magyar-óvári róm. kath. gimnázium. Marosvásárhelyi ev. ref. kollégium. Marosvásárhelyi r. kath. főgimnázium. Máramaros-szigeti róm. kath. gimnázium. Máramaros-szigeti ev. ref. lyceum. Mezőtúri áll. seg. ev. ref. főgimnázium. Miskolczi kir. kath. főgimnázium. Miskolczi ev. ref. főgimnázium. Munkácsi m. kir. áll. főgimnázium. Nagy-bányai m kir. áll. főgimnázium. Nagy-becskereki közs. főgimnázium. Nagy-enyedi ev. ref. Bethlen-kollégium. Nagy-kállói m. kir. állami főgimnázium. N.-kanizsai róm. kath. főgimnázium. Nagy-károlyi róm. kath. főgimnázium. Nagy-kikindai m. kir. áll. főgimnázium. Nagy-szalontai közs. algimnázium. Nagy-szebeni m. kir. áll. főgimnázium. Nagy-szombati érseki főgimnázinm. Nagy-váradi róm. kath. főgimnázium. Naszódi gör. kath. főgimnázium. Nyiregyházi ág. hitv ev. főgimnázium. Nyitrai róm. kath. főgimnázium. Pancsovai m kir. áll. főgimnázium. Pápai ev. ref. főiskola, Pápai róm. kath. főgimnázium. Petrozsényi áll. seg. közs. algimnázium. Podolini róm. kath. algimnázium. Pozsonyi m. kir. kath. főgimnázium. Pozsonyi m. kir. áll. főreáliskola. Pozsonyi ág- hitv. ev. lyceum. Pozsonyi áll. seg. keresk. akadémia. Privigyei róm. kath. algimnázium. Rimaszombati egy. prot. főgimnázium. Rózsahegyi róm. kath. főgimnázium. Rozsnyói áll. seg. ág. hitv. ev. ker. főgimnázium. Sátor-alja-újhelyi r. kath. főgimnázium. Segesvári ev. ref. gimnázium. Selmeczbányai ág. hitv. ev. lyceum. Soproni róm. kath. főgimnázium. Soproni m. kir. áll. főreáliskola. Soproni áll. seg. főgimn. lyceum. Sümegi m. kir. áll. reáliskola. Szabadkai közs. főgimnázium. Szakolczai kir. kath. algimnázium. Szamosujvári m. kir. áll. főgimnázium. Szathmári kir. kath. főgimnázium. Szatmár-németi ev. ref. főgimnázium.

Szász-régeni ev. gimnázium. Szász-sebesi ev. gimnázium. Szászvárosi ev. ref. Kún-kollégium. Szebeni ev. gimnázium. Szegedi városi főgimnázium. Szegedi m. kir. áll. főreáliskola. Szegzárdi áll. főgimnázium. Szentesi m. kir. áll. főgimnázium. Szent-gothárdi m. kir. áll. gimnázium. Szentgyörgyi róm. kath. gimnázium. Székelyudvarhelyi áll. seg. ev. ref. kollégium. Székelyudvarhelyi m. kir. áll. főreáliskola. Székelyudvarhelyi róm. kath. főgimnázium. Székesfehérvári m. kir. áll. főreáliskola. Székesfehérvári róm. kath. főgimnázium. Székelykeresztúri unitárius gimnázium. Szilágy-somlyói róm. kath. gimnázium. Szombathelyi kir. kath. főgimnázium. Temesvári m. kir. áll. főgimnázium. Temesvári róm. kath. főgimnázium. Temesvári m. kir. áll. főreáliskola. Tordai m. kir. áll. polg. fiú- és leány- és al-leányiskola. Trencséni kir. kath. főgimnázium. Trsztenai kir. kath. gimnázium. Új-verbászi áll. seg. közs. algimnázium. Uj-vidéki kir. kath. főgimnázium. Ungvári kir. kath. főgimnázium. Váczi róm. kath. főgimnázium. Vágújhelyi áll. seg. izr. reáliskola. Verseczi m. kir. áll. főreáliskola. Veszprémi róm. kath. főgimnázium. Zalaegerszegi m. kir. áll. főgimnázium. Zentai városi gimnázium. Zilahi áll. seg. ev. ref. kollégium. Zombori m. kir. áll. főgimnázium. Zsolnai kir. kath. főgimnázium.

1899—900. tanévről: Aradi kir. kath. főgimnázium. Aszódi ág. hitv. ev. algimnázium. Bártfai m. kir. áll. gimnázium. Balázsfalvi gör. kath. főgimnázium. Belényesi gör. kath. főgimnázium. Beregszászi m. kir. áll. főgimnázium. Beszterczei ev. főgimnázium. Beszterczebányai ág. hitv. ev. gimnázium. Békési ev. ref. gimnázium. Békés-csabai ág. hitv. ev. Rudolf-gimázium. Bonyhádi algimnázium. Brádi gör. kel. gimnázium. Brassói róm. kath. főgimnázium. Brassói gör. kath. főgimnázium. Budapesti I. ker. m. kir. áll. főgimnázium. Budapesti II. ker. m. kir. főreáliskola. Budapesti IV. ker. közs. főreáliskola. Budapesti V. ker. m. kir. áll. főgimnázium. Budapesti V. ker. m. kir. áll. főreáliskola. Budapesti VI. ker. m. kir. ál. főgimnázium. Budapesti VI. ker. m. kir, áll. főreáliskola. Budapesti VII. ker. m. kír. áll. főgimnázium. Budapesti VIII. ker. közs. főreáliskola, Budapesti tanárképző intézeti főgimnázium. Budapesti keresk. akadémia. Budapesti ev. ref. főgimnázium. Budapesti ev. főgimnázium. Budapesti m. kir. áll. felső épitő-ipariskola. Budapesti m. kir. áll. felső ipariskola. Budapesti Röser tan- és nevelő intézet. Budapesti

László Mihály főgimnázium. Budapesti m. kir. áll. felsőbb leányiskola. Budapesti m. kir. József-műegyetem. Czeglédi m. kir. áll. főgimnázium. Csurgói áll. seg. ev. ref. főgimnázium. Debreczeni áll. főreáliskola. Debreczeni róm. kath. algimnázium. Deési m. kirt áll. gimnázium. Dévai m. kir. áll. főreáliskola. Egri m. kir. áll. főreáliskola. Erzsébetvárosi m. kir. áll. főgimnázium. Esztergomi róm. kath. főgimnázium. Esztergomi közs. főreáliskola. Érsek-újvári közs. kath. főgimnázium. Fiumei m. kir. áll. főgimnázium. Fogarasi m. kir. áll. főgimnázium. Gyöngyösi m. kir. áll. főgimnázium. Gyönki ev. ref. gimnázium. Győri m. kir. áll. főreáliskola. Győri róm. kath. főgimnázium. Hódmezővásárhelyi áll. seg. ev. ref. főgimnázium. Hosszúfalusi m. kir. áll. polg. fiú- és leányiskola. Jászberényi m. kir. áll. főgimnázium. Kalocsai róm. kath. érseki főgimnázium. Kaposvári m. kir. áll. főgimnázium. Karczagi ev. ref. gimnázium. Kassai m. kir. áll. főgimnázium. Kassai m. kir. áll. főreáliskola. Kecskeméti m. kir. áll. főreáliskola. Kecskeméti áll. seg. ev. ref. főgimnázium. Kecskeméti róm. kath. főgimnázium. Keszthelyi róm. kath. főgimnázium. Késmárki ág. hitv. ev. lyceum. Kis-kun-félegyházi vár. kath. főgimnázium. Kis-kun-félegyházi helv. hitv. lyceum. Kisszebeni róm. kath. gimnázium. Kisujszállási áll. seg. ev. ref. főgimnázium. Kolozsvári ev. ref. főgimnázium. Kolozsvári felső keresk. iskola. Kolozsvári áll. felsőbb leányiskola. Kolozsvári polg. fiúiskola Komáromi róm. kath. főgimnázium. Körmöczbányai m. kir. áll. főreáliskola. Kőszegi róm. kath. gimnázium. Kún-szent-miklósi ev. ref. gimnázium. Lévai róm. kath. főgimnázium. Losonczi m. kir. áll. főgimnázium. Lőcsei kir. kath. főgimnázium. Lőcsei m. kir. főreáliskola. Lugosi m. kir. áll. főgimnázium. Magyaróvári róm. kath. gimnázium. Magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémia. Marosvásárhelyi ev. ref. kollégium. Marosvásárhelyi róm. kath. főgimnázium. Máramaros-szigeti róm. kath. algimnázium. Máramaros-szigeti ev. ref. lyceum. Miskolczi kir. kath. főgimnázium. Miskolczi ev. ref. főgimnázium. Munkácsi m. kir. állami főgimnázium. Nagy-bányai m. kir. állami főgimnázium. Nagy-becskereki közs. főgimnázium. Nagy-enyedi ev. ref. Bethlen-kollégium. Nagy-kállói m. kir. állami főgimnázium. Nagy-kanizsai róm. kath. főgimnázium. Nagy-károlyi róm. kath. főgimnázium. Nagy-kikindai m. kir. állami főgimnázium. Nagy-körösi ev. ref. főgimnázium. Nagy-szalontai közs. algimnázium.

Nagy-szebeni m. kir. állami főgimnázium. Nagy-szebeni ev. főgimnázium. Nagy-szombati róm. kath. érseki főgimnázium. Nagy-váradi róm. kath. főgimnázium. Naszódi gör. kath. főgimnázium. Nyiregyházi ág. hitv. ev. főgimnázium. Nyitrai róm. kath. főgimnázium. Pancsovai m. kir. állami főgimnázium. Pápai ev. ref. főiskola. Pápai róm. kath. főgimnázium. Petrozsényi áll. seg. közs. algimnázium. Pécsi róm. kath. főgimnázium. Pécsi állami főreáliskola. Podolini róm. kath. algimnázium. Pozsonyi kir. kath. főgimnázium. Pozsonyi ág. hitv. ev. lyceum. Pozsonyi áll. seg. keresk. akadémia. Privigyei róm. kath. algimnázium. Rákos-palotai Wagner Manó-féle nyilv. m. gimnázium. Rimaszombati egy. prot. főgimnázium. Rozsnyói róm. kath. főgimnázium. Sátor-alja-ujhelyi róm. kath. főgimnázium. Sárospataki ev. ref. főiskola. Segesvári ev. főgimnázium. Selmeczbányai kir. kath. főgimnázium. Selmeczbányai ág. hitv. ev. lyceum. Soproni római katholikus főgimnázium. Soproni m. kir. állami főreáliskola. Soproni államilag segélyezett ev. főgimnáziumi lyceum. Soproni Lähne-féle nevelőintézet és gimnázium. Soproni tanító-képzőintézet. Sümegi m. kir. állami főreáliskola. Szabadkai községi főgimnázium, Szakolczai kir. kath. főgimnázium, Szamosujvári m. kir. állami főgimnázium. Szatmári kir. kath. főgimnázium. Szatmárnémeti ev. ref. főgimnázium. Szarvasi ág. ev. főgimnázium. Szászsebesi ev. gimnázium. Szászvárosi ev. ref. Kún-kollégium. Szegedi városi főgimnázium. Szegedi m. kir. áll. főreáliskola. Szegzárdi m. kir. áll. főgimnázium. Szentesi m. kir. áll. főgimnáziüm. Szentgotthárdi m. kir. áll. gimnázium. Székely-udvarhelyi áll. seg. ev. ref. kollégium. Székely-udvarhelyi róm. kath. főreáliskola. Székely-udvarhelyi róm. kath. főgimnázium. Székely-kereszturi unitár. gimnázium. Székes-fehérvári m. kir állami főreáliskola. Székes-fehérvári róm. kath. főgimnázium. Szilágy-somlyói róm. kath. gimnázium. Szolnoki m. kir. főgimnázium. Tatai algimnázium. Temesvári áll. főgimnázium. Temesvári róm. kath. főgimnázium. Temesvári m. kir. főreáliskola. Tordai m. kir. áll. polg. iskola. Trencséni kir. kath. főgimnázium. Ujverbácsi áll. seg. közs. algimnázium. Újvidéki kir. kath. főgimnázium. Váczi róm. kath. főgimnázium, Vágújhelyi áll. seg. izr. reáliskola, Verseczi m. kir. főreáliskola. Veszprémi róm. kath. főgimnázium. Zalaegerszegi m. kir. áll. főgimnázium. Zilahi áll. seg ev. ref. kollégium. Zombori m. kir. áll. főgimnázium.

A lefolyt iskolai évben tehát gyarapodott a Bölöni Farkas S. könyvtár vétel útján 9 művel, a Vegyes könyvtár ajándék útján 26 művel, az angol-amerikai könyvtár 21 művel. Összes évi gyarapodás 56 mű és 246 iskolai értesítő

Oklevélgyűjteményünk Kozma Béla VII. o. t. ajándékából gyarapodott 19 darabbal.

2. **Régiségtár.**

Régiségtárunk, mely jelenleg a nagy könyvtárral van kapcsolatban, a következő ajándék-érmekkel gyarapodott:

Rosenberger Sándor V. 2 török rézpénz, 3 osztrák, 2 magyar krajczár, 1 görög s 1 római rézérem, Antonius császár ezüst érme, 1 danczigi ezüst garas 1557-ből, 1 ezüst húszas, 1 ezüst moneta XVII. századból, 1 kopott porosz ezüst érem, 1 görög ezüst érem Herakles képével.

Oborzil Gyula VI. 1 lengyel ezüst húszas, 4 kopott ezüst dénar, 1 kr. 1762-ből.

Hajdú János IV. 1 három krajczáros 1800-ból.

Kohn Ferencz IV. 1 kr. 1800.

Árkosi Zoltán IV. 1 kr. 1760.

Brunner József VII. 1 hatkros, 3 drb. kr.

László Andor III. 1 márjás 1765., $^1/_2$ kr., 2 banis 1867. 1 kr. 1800. és 1812-ből.

Trugly János VII. 1 ezüst húszas, $^1/_4$ lira, 3 kis ezüst érem.

Száva Dezső úrtól 1 lengyel húszas 1623-ból.

Raffaj Károly hagyatékából 1 kr. 1800., 1 libertas 1705., 1 húszas 1673-ból, 1 hatos 1849., 1 három kros 1707-ből.

Weisz Mór VII. o. t. 14 drb rézpénz, dr. *Nyiredy Géza* 1 drb lengyel ezüstpénz, *Zsigmond Lajos* IV. o. t. 1 drb ezüst, 4 rézpénz, *Grün István* VI. o. t. 6 drb rézpénz, *Adorján Géza* VI. o. t. 1 ezüstpénz, *Taub Zoltán* II. o. t. 2 drb rézpénz, *Kiss Dénes* IV. o. t. 1 drb rézpénz, *Strachal János* IV. o. t. 7 réz, 2 ezüst, 2 nickel pénz, *Perédi Ernő* IV o. 11 drb rézpénz, *Szász Károly* II. o. t. 1 vörösrézpénz, *Kiss Dénes* IV. o. t. 2 drb nickelpénz, *Görgényi József* VI. o t. 2 rézpénz, *Bodoczi Sándor* VI. o. t. 1 drb ezüstpénz, *Rosenberger Pál* IV. o. t. 4 drb rézpénz, *Orbók Loránd* VII. o. t. 1 drb rézpénz, *Neumann Jenő* VII. o. t. 1 drb rézpénz, *Weisz Mór* VII. o. t. 1 bronz, 1 ezüstpénz, *Zsigmond Lajos* IV, o. t. 1 drb rézpénz, *Bors*

Mihály 3 drb rézpénz, *Mikó Lajos* IV. o. t., *Grün Ferencz* V. o. t. *Arkosi Tamás* V o. t. 1—1 rézpénz, *Ulár Pál* tanár 1 bronzérem 1857-ből, dr. *Gál Kelemen* igazgató 2 réz, 1 ezüstpénz, *Kiss Gyula* IV. o. 1 emlékérem gróf Teleki László halála emlékére, 3 rézpénz, *Zakariás Ferencz* IV. o., *Nagy Miklós* IV. o., *László Andor* III. o t., *Vagyas Zsigmond* III. o., *Andrásofszki Ede* III. o., *Kovács Lajos* III. o., *Rákóczi Béla* III. o., *Fekete Kálmán* III. o , *Kovács Béla*, I. o. 1—1 rézpénz, *Alexi Kristóf* III. o., *Balogh István* III. o., *Bójthe László* III. o., *Kardos Gyula* III. o. 2—2 drb, *Barabás Dezső* III o 6 drb rézpénz, dr. *Gál Kelemen* igazgató 2 drb osztrák-magyar egyforintos papirpénz. Összesen 103 réz, 23 ezüst, 2 bronz és 4 nickel-érem, 2 drb papirpénz.

3. Történelmi-philologiai szertár.

E szertár a megelőző kimutatás szerint állott 264 darabból 1092 korona értékben. Ezek legnagyobb része könyv volt, minthogy megfelelő helyiség hiányában másnemű szerzeményeket nem lehetett elhelyezni. Ez évben évi átalányunk nagyságához képest igen jelentékeny beszerzéseket eszközöltünk, melyek a következők:

1. *Képek:* Benczur, Budavár visszafoglalása 64 korona értékben. Thorma, Aradi vértanuk 57 korona és 60 fillér értékben.

2. *Térképek:* Magyarország Nagy Lajos korában 1342—1382. Tervezte dr. Márki Sándor, rajzolta Kogutovicz. Bpest, 1901. A nagym. vall. és közoktatásügyi miniszter úr ajándéka.

3. *Könyvek:* Nemes-Nagy, A magyar viseletek története. Franklin társ. Budapest, 1900. Értéke 80 kor. György Aladár, A föld és népei, népszerű földrajzi és népismei kézikönyv. Budapest, 1—3 kötet. Ártéke 45 kor. Hans Kraemer, Das XIX. Jahrhundert in Wort und Bild 3 köt. Értéke 28 kor.

4. *Gipsz öntvények:* Fiatal satyr (mellszobor, term. nagyság). Homér mellszobra (term. nagyság). Belvederi Apolló (term. nagyság). Venus (mellszobor). Haldokló Nagy Sándor. Brutus. Hypokrates. Burgosi vívó (mellszobor). Venus (Arlesi). Melosi Venus (mellszobor). Demosthenes. Achilles. Voltaire (fej.). Dante (fej.). Egész gyermek alak. Medici Venus (egész alak). A vívó (egész alak Canovától). Attila kincse (czinkanna). Urna (a négy évszakot ábrázolva). Nagy

váza domborművel (római). Vesta szűz (mellszobor). Klió. Euterpe. Thalia. Melpomene. Terpsichore. Erató. Polyhymnia. Urania. Kalliope. A három gratia (csoportozat Cannovától). Zeus (mellkép). Hera (Juno) (mellkép). Belvederi Apolló (egész alak). Artemis (Versaillesi Diana). Hermes (Mercur). Ares (Mars), antik (mellkép). Hephaistos (Vulkanus). Eros (Amor, Cupidó). Hebe. Ceres. Flóra. Olympia. Theseus (egész alak). Heracles a bölcsőben. Odysseus paizs és karddal (egész alak). Penelope (mellszobor). Agamemnon (egész alak). Paris (mellkép, Canova után). Achilles kocsin, kocsissal és két lóval. Hector dárdával és paizszsal (egész alak). Laokoon (csoportkép). Antonius (egész alak). Lámpát vivő Syrén. Római castum alak. M. Angelotól. Bacchus ívó tányérral (egész alak). Diskus-dobó (egész alak). Sapphó (mellkép). Herodotos. Tukydides. Cicero. Julius Caesar. Archimedes. Aristoteles. Pompeius. Traján (mellkép). Sokrates. Sophokles. Aristophanes. Euripides (mellkép). Tiberius-Claudius (mellkép). Epikur. Római stilus. Római kanál. Nap és éj fekvő alak. M. Angelótól. Tiberius (antik mellszobor). Értéke 709 k. 20 f.

4 Természetrajzi szertár.

A természetrajzi szertár állat- és növénytani csoportjában van jelenleg 2365 drb. tárgy, amelynek becsértéke 6083 k. 60 f. Szaporodott a szertár ez évben 150 drbbal 482 korona értékben, a következő részletezés szerint:

a., Állattan.

1, *Csontváz részek*: Bőgő majom-koponya dobból, medvekoponya, széttagolt kutyakoponya.

2., *Kitömött állatok*: Fiatal őz, őz fej agancscsal, görény, törpe sas, héja, vörös vércse, nagy füles bagoly, erdei bagoly, láng-bagoly, vetési-varjú, kék csóka, fringilla montana, fáczán, kakas, vörösgém, vak varjú, flamingó, fehér gólya, kis buvár.

3., *Spiritus készítmények*: Salamandra, göte, kisczápa, keresztes pók fejlődése, folyami rák fejlődése.

4. Különféle ízelt lábú állatok.

b., **Növénytan.**

1., Brendl-féle minták: Mogyoró ♂ és ♀ virága, diófa ♂ és ♀ virága, és az erdei fenyő fejlődése több stádiumban.

2., *Szárított növények*: Szaktanár és tanulók gyűjtése.

A szertár részére ajándékoztak:

Reich Albert állategészségügyi felügyelő úr kitömött vak varjút, zerge és öz agancsot. *Kovács János* tanár több tengeri állatot. *Lászlóczki Samú* úr sár szalonkát. *Domján Péter* úr őz agancs-párt. *Fekete Gyula* gazdatiszt madár hullát. *Nagy József* tanító madár hullákat. *Oborzil Gyula* VI. oszt. tan. madár hullát. *Görgényi József* VI. oszt. tan. madár hullát. *Abrudbányai Ede* V. oszt. tan. madár hullát. *Rosenberger Sándor* V. oszt. tan madár hullát. *Hirsch Dezsö* V. oszt. tan. csikó halat. *Orbók Attila* II. oszt. tan. koral tőkét. *Fischer Kálmán* II. oszt. tan. pisztrángot *Csiki István* II oszt. tan. vizi síklót *Simon István* II. oszt. tan. egy pár kecske szarvat. Az említett adakozókon kivül még több tanuló járult hozzá a gyűjtemény gyarapításához, állatokat, növényeket gyüjtve. Fogadják az adakozók e helyen is hálás köszönetünket.

Dr. Nyiredy Géza szaktanár állatok és növények gyűjtésével és azok praeperalásával járult hozzá e tanévben is a gyűjtemény fejlesztéséhez. Munkájában segítségére volt Gelei József VI. oszt tanuló, ki egész buzgalommal és odaadással teljesítette a szaktanár által rábizottakat, a miért dicséretet és elismerést érdemel.

5. Természettani szertár.

E szertár részére a lefolyt tanévben a helyiség szűk volta miatt nem vásároltatott semmi, csupán kisérletekhez használt anyagokért adtunk 12 k. 50 f.-t.

6. Rajzszertár.

A rajzszertár részére vásároltatott: Dekorative Vorbilder öt. évfolyama 1896—1900 300 műlap. Ára 72 k.

Gipszminták: Lapos ékítmény (szekrény-oldal). Lapos ékítmény (szekrény-oldal). Lapos ékítmény (szekrénytető). Akanthus-levél

(renaissance). Akanthus levél (római). Akanthus levél (görög). Akanthus levél (renaissance). Olasz renaissance ékítmény akanthussal. Olasz renaissance ékítmény madárral. Olasz renaissance ékítmény állat- s ember fejjel. Német renaissance ékítmény (ajtódisz). Görög ékítmény (pálmával és indákkal). Római ékítmény (könyvtábla). Góthikus levél. Góthikus ékítmény (ajtódisz zárral). Renaissance ékítmény (virágvázával). Renaissance ékítmény (gyermek alakkal). Féloszlop (alap-ékítmény és oszlopfő). Antik kéz (Belvederi Apollóról). Antik láb (Belvederi Apollóról). Láb, Michel Angelótól. Gyermekfő (term. nagyság). Főpárkány gyámkő akanthussal. Három gyermekfej (dombormű) Michel Angelótól. Góth templom ablak részlet. Oroszlánfő. Gyümölcs és virágfüzér. Olasz renaissance ékítmény, Dominico B.-tól. Olasz renaissance lap-ékítmény. Michel Agelotól kéz. Görög edény fülekkel. Kanna emberi alakkal. Doriai-rend, oszlopfő, gerendázat. Joniai rend, oszlopfő, gerendázat. Korinthiai rend, oszlopfő, gerendázat. Római rend, oszlopfő, gerendázat. Góth levél. Akanthus levél. Mező ornamentika. Babér és borostyán. Komló díszítmény. Függegaly gyümölcs. Gyümölcsfüzér. A gipszminták ára 165 K. 40 f.

XII.

Ifjúsági egyletek és alapok.

1. ***Az ifjúsági „Kriza"-önképzőkör 1900/901. évi működése.*** Védnök volt Gálfi Lőrincz főgimnáziumi tanár. Az önképzőkör tagjainak száma 96. Szavalati szakra iratkozott 62, irodalmira 17, mind a kettőre 17. Az alakuló ülés nov. 5-én tartatott, midőn elnökké Kovács Kálmán VIII., titkárrá Balogh József VIII., jegyzővé Derzsy Andor VII., pénztárnokká Kovács Lajos VIII. és kiadóvá Molnár Béla VI. o. tanulók választattak. Derzsy Andor időközben lemondván, Kiss Károly VI. o. t. választatott jegyzővé.

A kör működése szavalatok, felolvasások, birálatok és köri ügyek körében mozgott. Tartatott 20 rendes és egy rendkívüli ülés. Szavalat volt 29. Tudomásul vétetett 27. Jegyzőkönyvi dicséretben részesültek Ptacsnik György VII. és Bors Albert VI. o. tanulók. Felolvasást tartottak: Kozma Béla kétszer, Ptacsnik György, Tripolszky

Ágoston, Weisz Mór VII. és Veress Gábor VI.o.t. egyszer-egyszer. A köri lapban közlésre méltónak itéltetett a Kozma Béla, Weisz Mór és Veress Gábor felolvasása.

A tevékenység buzdítására 4 szavalati verseny tartatott, 3 díjas és 1 nemes. A nemes versenyen jegyzőkönyvi dicséretet nyert Ptacsnik György VII. o. t. Komoly irányú szavalati díjas verseny 2 tartatott. Az elsőn három versenyző közül egyiknek sem itéltetett oda a díj. A második komoly irányú díjas verseny a víg irányúval egyszerre tartatott meg. Az előbbin Ptacsnik György VII., s az utóbbin Szász István VII. o. tanulók nyerték el a jutalmúl kitüzött könyveket.

Nyilvános emlékünnepélyt rendezett az önképzőkör koszorús költőnk Vörösmarty Mihály születésének 100-ik évfordulóján 1900. decz. 1-én, melyen felolvasott Abrudbányay Géza VIII., szaváltak Kovács Kálmán VIII. és Ptacsnik György VII. o. tanulók. Közreműködött még az ifj. énekkar és „Apolló"-kör is. A főgimnázium ifjúsága által rendezett ünnepeken a kör tagjai szónokoltak s szavaltak; nevezetesen az aradi vértanúk, Erzsébet királyné és márcz. 15 emlékére rendezett ünnepeken. Az önképzőkör tagjai látták el dolgozatokkal a „Remény" cz. ifjúsági lapot. Megjelent 10 szám. Költeményt irtak: Balogh József VIII. (11), Kozma Béla VII. (17), Ptacsnik György VII (5), Landesberg E. VII. (4), Kovács István VIII. (2), Pálfi Zoltán VII. (1) és Reich József VI. (1). Önálló dolgozatokat: Balogh József. Kovács Kálmán és Abrudbányay Géza VIII. Kozma Béla, Landesberg Ernő VII. o. tanulók.

Nevezetes mozzanat volt körünk életében, hogy tagjai Balogh József titkár indítványára egyhangú lelkesedéssel elhatározták, hogy az isk. igazgatóság útján kérést intéznek az E. K. T.-hoz a végett, hogy az önképzőkör néhai Kriza János unitárius püspök, s a „Vadrózsák" szerzőjének nevéről „Kriza"-önképzőkörnek neveztessék. Az E. K. T. az ifjúság óhajának eleget tevén, a szép eszme megvalósult.

Az irodalmi munkásság fokozására 10—10 koronás pályadíjakat tűzött ki a következő tételekkel:

1. Irodalmi tétel: A latin klasszicizmus és az olasz romanticizmus hatása irodalmunkra. Beérkezett egy pályamunka. Bírálta Kanyaró Ferencz főgimn. tanár. A jutalmat nyerte Kovács Kálmán VIII. o. t. kitüntetéssel.

2. Történelmi tétel: Mik voltak okai annak, hogy hazánk nem tarthatott lépést a szellemi műveltség terén a nyugat-európai államokkal? Beérkezett egy pályamunka. Bírálta Kovács János főgimn. tanár. A jutalmat nyerte Demény István VIII. o. t.

3. Természetrajzi tétel: Erdély természeti kincseiről ipari tekintetben. Beérkezett egy pályamunka. Bírálta dr. Nyiredy Géza főgimn tanár. A jutalmat nyerte Kovács Kálmán VIII. o. t.

5. Mennyiségtani tétel: 1. Mutassuk meg, hogy két a és b számnak arithmetikai $\left(\frac{a+b}{2}\right)$, geometriai $\left(\sqrt{ab}\right)$, és harmonikus $\left(\frac{2ab}{a+b}\right)$ középarányosa közül legnagyobb az arithmetikai, kisebb a geometriai és a legkisebb a harmonikus.

2. Bizonyítsuk be, hogy a háromszög középvonalai felett szerkesztett négyzetek négyszeres összege egyenlő az oldalok felett szerkesztett négyzetek háromszoros összegével.

3. Háromszög szerkesztendő, ha az egyik oldal, továbbá a másik két oldal összege (vagy különbsége) s az utóbbiak által befogott szög adva van. Pályamunka nem érkezett.

A kör vagyona:

a múlt tanévről átjött	306 kor.	56 fill.	
a f. tanévben bevétel volt	197 „	97 „	
Összesen:	504 kor.	53 fill.	
Kiadás volt	51 „	53 „	

Jelenlegi vagyon 453 kor. 03 fill.,

mely összeg a kolozsvármegyei takarékpénztár részvénytársaság 2351. sz. betéti könyvében van elhelyezve.

Boros Sándor néhai igazgató nevére tett alapító levelet ide iktatjuk:

„Boros Sándor-alap“ szabályzata.

1. Ezen alap most meglevő 717 kor. 85 fill. s ezután adományozás és kamatozás útján még gyarapodó tőkéje „Boros Sándor-alap“ czímen kezeltetik az E. K. Tanács által.

1. Az alap évi kamatának $^4/_5$ része pályadíjúl tűzetik ki minden tanév elején május 1. záros határidővel a kolozsvári unitárius főgimnázium tanulói között a mennyiségtan és természettan köréből írandó pályamunkák jutalmazására, $^1/_5$ része tőkésítendő mindaddig, míg az alap felhasználható jövedelme a 40 kor.-t meghaladja, a melyből két 20—20 k. — s pályadíj újból kitűzhető lesz.

3. A pályatételt a mennyiségtan és természettan rendes tanárai közös ajánlatára az igazgatóság állapítja meg.

4. A pályázatban részt vehetnek a főgimnázium összes nyilvános tanulói.

5. A pályaműveket a mennyiségtan és természettan rendes tanárai bírálják meg és véleményök alapján az igazgatóság ítél a pályadíj vagy pályadíjak kiadása vagy ki nem adása felett.

6. Olyan pályamunkák, a melyek a középiskolai oktatás által követelt dolgok ismeretében lényeges járatlanságot mutatnak, még abban az esetben sem díjazhatók, ha a pályamunkák között relativ becsök van.

7. A ki nem adott pályadíj a következő évben ismét kitűzendő.

8. A pályadíjak a tanév ünnepélyes bezárásakor nyilvánosan adatnak ki.

Az alap jövedelmét nagykorúságukig a néhai árvái élvezik.

2. ***Ifjúsági olvasó egylet*** ügyeit 1900-ban Kanyaró Ferencz tanár, 1901-ben Márkos Albert h. tanár vezette. Az olvasó egylet könyvtárát a lefolyt iskolai évben a VI—VIII. osztály tagjai s a hittani intézet hallgatói közül 108-an használták, kik összesen kivettek 649 művet 947 kötetben. Ezek közül szépirodalmi munka 434, történelmi 87, másnemű tudományos mű 126 kötet.

a) *Lapok és folyóiratok.* A egyletnek következő lapok és folyóiratok jártak: Ellenzék, Pesti Hirlap, Kakas Márton, Ország-Világ, Vasárnapi Ujság, Képes Néplap, Világkrónika, Új Idők, Tanulók Lapja, Akadémiai Értesítő. Századok, Természettudom. Közlöny.

Az ifjúsági könyvtár az iskolai év folyamán a következő művekkel gyarapodott:

a) *vétel útján:* Akadémiától érkezett előfizetés útján: Jánosi Béla, Az aesthetika története II. kt. Bpest, 1900. 8 r. John Edward Courtenay Bodley, Franciaország II. kt. Bpest, 1900. 8. r. Carlyle Tamás, Hősökről. Gyémánt nyaklánez. Bpest, 1900. 8. r. Pauler Gyula, A magyar nemzet története Szent-Istvánig. Bpest, 1900. 8. r.

Az „Incze"-alapból ez évben a könyvtár gyarapítására 100 koronát fordítottunk. Ebből az összegből a következő műveket vásároltuk: Beöthy Zsolt Képes magyar irodalom-története 2 kt., Szalay-Baróti: A magyar nemzet története 4 kt., Radó Antal: Idegen költők albuma. Platz Bonifácz: Utazás a természetben.

b) *ajándék útján*: De Gerando Antonina úrhölgy a következő művcket ajándékozta az olvasó-egylet könyvtárának; Sebestyénné, Stetina Ilona, De Gerando Attila. Bpest, 1898. 8 r. 1 fűz. De Gerando Ágostné (Bpest, 1894.) 8 r. 1 fűz. De Gerando Ágostné Görögországi levelei. Bpest, 1873. 8 r. 1 kt. (3 példány.) Antonina és Attila. Irta anyjok. I—IV. Páris, 1851—1888. 8. r. 4 kt. (3 példányban egy első kötet hijával.) Hedvig és Andor útazása Rómában. Irta anyjok. Páris. 1866. 8 r. (3 példányban.) Világtárlat (1867-diki) I—II. Páris, 1868—69. 8 r. 2 kt. (3 pld.)

Ifj. Szeszák Ferencz szobrász Brassai Sámuel relief-arczképét ajándékozta az egylet olvasó termének diszítésére.

Az olvasó egylet vagyona a múlt iskolai év végén volt	965 k. 02 f.
Bevétel volt a lefolyt tanévben	397 k. 49 f.
Összesen	1362 k. 51 f,
Kiadás volt a lefolyt tanévben	145 k. 99 f.
Maradék:	1216 k. 52 f.,

mely összeg a kolozsvármegyei takarékpénztár-részvénytársaság 3529. sz. betéti könyvére van elhelyezve.

Alosztályúak olvasó egylete. Az egylet vezetője Pálfi Márton tanár volt, hivatalnokai Abrudbányai Ede, Beregi Ernő és Iszlai Géza V. oszt. tanulók, tagjai az I—V. osztály tanulói. A könyvtárt az idén 240 tanuló használta (köztük egy nehány felső és elemi osztályos tanuló is); kivettek összesen 1967 művet. Évfolyamán vásárlás útján 31 művel, ajándékozás utján 4 művel gyarapodott a könyvtár. Vásárolt könyvek: Jókai Mór: Új földesúr (2 példány). A nagyenyedi két fűzfa, Kölcsey: Parainesis, Verne Gyula: Grant kapitány gyermekei, Servadac Hector kalandos útazása a naprendszeren át. Dél csillaga. A jangada. Antifer mester csodálatos kalandjai. A Bégum ötszáz milliója. Senki fia. Katona J. Bánk bán. Berzsenyi Dániel: Válogatott ódái. Kisfaludy Károly: Válogatott költeményei, Kérők, Szilágyi Mihály szabadulása. Zrinyi Miklós: Szigeti veszedelem. Arany János válogatott balladái, Toldi estéje, Katalin, Keveháza, Szent László füve, Az első lopás, Jóka ördöge, Szemelvények Toldi szerelméből. Petőfi Sándor költeményei: Élete és költészete. Barátság és szerelem I—II. Elbeszélő költeményei I—II.

Az apostol, Haza és szabadság I—II. Vegyes költeményei I—II. Elbeszélések és hirlapi czikkek. Shakespere — Petőfi: Coriolanus. Plutarchos: Coriolanus. Ajándékozott könyvek: *Kolb Jenő* III. o. tan.: Rio: Betyárok. *Rákóczi Béla* III. o. t.: Kis Almanach. *Tiroler Ernő* IV. o. t.: Verne Gyula: Robinsonok iskolája. *Strachal János* IV. o. t. Szász Károly: Az ember tragédiájáról.

Az egylet vagyona a mult isk. év végén volt	1111	kor. 74	fillér
Bevétel volt a folyó tanévben	358	„ 78	„
Kiadás volt a lefolyt évben	52	„ 03	„
Maradék:	306	„ 75	„

A maradékot hozzáadva a mult évi vagyonhoz, az egylet jelenlegi vagyona 1418·49 kor.

4., ***Jóltevők emlék-alapja.*** Az alap czélja és rendeltetése a jóltevők arczképeinek koronként lefestése a kollégium dísztermében leendő elhelyezés végett. Az alap jelenlegi vagyona, 1018 k. 30 f., a Kolozsvármegyei Takarékpénztár-Részvénytársaság 3014. sz. betéti könyvében van elhelyezve.

5., *Kriza János-alap.* Az alap az 1862. évi július hó 30-án tartott Kriza-ünnep alkalmából begyült adakozásokból maradt meg. Az évi kamatjövedelem később szépirodalmi pályaművek díjazására lesz fordítandó. Az alap vagyona jelenleg 787 k. 50 f., mely összeg a Kolozsvármegyei Takarékpénztár-Részvénytársaság 3012. sz. betéti könyvében van elhelyezve.

6., ***Remény-alap.*** Czélja az ifjúság által szerkesztett „Remény“ cz. hetilapban megjelent jelesebb dolgozatokból új Zsebkönyv kiadása. Az alap jelenlegi vagyona 1294 k. 31 f., mely összeg a Kolozsvármegyei Takarékpénztár-Részvénytársaság 3016. sz. betéti könyvében van elhelyezve.

7., ***Dalkör-alap.*** Czélja az, hogy az ifjúsági énekkar szükségleteit fedezze. Jelenlegi vagyona 263 kor. 49 fill., mely összeg a Kolozsvármegyei Takarékpénztár-Részvénytársaság 3013. sz. betéti könyvében van eljegyezve.

8., ***Apolló-kör.*** Czélja a zeneismeretek terjesztése. Tagjai az önként ajánlkozók, a kik szakszerű vezetés mellett a zenében oktatást nyernek. Az alap jelenlegi vagyona 1924 k., mely összeg a Kolozsvármegyei Takarékpénztár-Részvénytársaság 3015. sz betéti könyvében van elhelyezve.

9., ***Kirándulási alap***. Czélja az, hogy tanulmányi kirándulások alkalmával szegény tanulók költségeit fedezze. Az alap jelenlegi vagyona 238 k. 32 f., mely összeg a Kolozsvármegyei Takarékpénztár-Részvénytársaság 3017 sz. betéti könyvében van elhelyezve.

10., ***Segély-alap***. Ez alap a jelen tanévben létesíttetett az igazgató kezdeményezésére. Czélja az, hogy szegény tanulókat a szükség szerint ruházattal, pénzbeli segítséggel támogathassunk. A tanévben bevétele volt összesen 270 k. 48 f., kiadása 169 k., jelenleg vagyona 101 k. 48 f., mely összeg a Kolozsvármegyei Takarékpénztár-Részvénytársaság 3443. sz. betéti könyvében van elhelyezve.

Az alap gyarapításához hozzájárultak: Kisfaludy-Társaság 6 k. 60 f., Losonczy Albert pékmester 6 k. 62 f., Emke 40 k., Nagy Gyula tanár 1 k., Demeter Dezső tanár 1 k., Trugly János VII. o. t. 2 k., Mátyás Samú III., Molnár Gergely II., Mátyás Lázár I. o. t. à 2 k., Rubin Samú ruhakereskedő 7 k., Zakariás Ferencz IV., Kovács Imre II., Orbók Gyula III., Gelei Vilmos IV., Ács József III., Szász Dénes III., Kocs András II., Orbók Sándor II., Keresztesi Dénes I. o. t. à 31 f. = 2 k. 79 f., Koiozsvármegyei Takarékpénztár-Részvénytársaság igazgatósága 70 k., dr. Nyiredy Géza tanár útján egy társaság 8 k., dr. Gál Kelemen igazgató útján egy társaság 21 k. 46 f., Nagy György, Lassel Gyula 2 k. 01 f., Báró Blomberg Lajosné, szül. Apor Borbára 40 k., Nagy György 6 k., Richmond Knight (Boros György útján Amérikából) 50 k. Összesen 270 k. 48 f. Fogadják a nemesszívű adakozók e helyen is hálás köszönetünket.

11., ***Kismező-alap***. Az alap czélja az, hogy a Kismező kert fenntartási költségeit fedezze. A vagyona volt 672 k. 12 f., kiadás a f. tanévben pásztorbérbe, fűmagra és rendezési költségekre 548 k. 48 f., marad vagyon 112 k. 48 fillér, mely összeg a Kolozsvármegyei Takarékpénztár-Részvénytársaság 3233. sz. betéti könyvében van elhelyezve.

XIII.

A kollégium kórháza.

Az egészségügyi állapot — a mint előbb már kiemeltük — a lefolyt tanévben kedvező volt. Fertőző betegség, két vörheny eset kivételével, nem fordult elé.

A kollégium kórházában összesen 13 tanuló gyógykezeltetett s mindenik gyógyult. Előfordult: 2 vörheny, 1 bárányhimlő, 1 fültőmirigy lob, 2 tájog, 1 mandulalob, 1 hevenycsúz, 1 hörghurut, 1 bélhurut, 1 mellhártyalob, 1 tüdőgyuladás és 1 bőrkiütéses bántalom.

Osztály szerint: megbetegült a 4. elemi osztályból 2, az I. osztályból 2, a II. osztályból 3, a III. osztályból 2, a VI. osztályból 2, a VII. osztályból 1 és a VIII. osztályból 1 tanuló.

Vallásra nézve: 11 unitárius, 2 ev. ref. tanuló. Az ápolási napok száma 106; egy betegre átlag 8·83 nap esett.

Ezen kivül könnyebb betegségekben szenvedett 42 tanuló, a kik az internatusban gyógykezeltettek.

Az összes beteg tanulók részére felíratott 112 vény, 35% kedvezmény levonásával 65 k. 68 f. értékben. Egy vény átlagos ára 58·64 fillér.

XIV.

A tanulók érdemsorozata.

Az érdemjegyek fokozata.

Előmenetelnél: 1 = jeles, 2 = jó, 3 = elégséges, 4 = elégtelen.

Magaviseletnél: 1 = jó, 2 = szabályszerű, 3 = kevésbé szabályszerű, 4 = rossz.

A használt rövidítések.

a) *Vallásra nézve:* unitárius nincs jelezve; r. kath. = római katholikus; ev. ref. = evangelikus református; ág. ev. = ágostai evangelikus; g. kath = görög katholikus; g. kel. = görög keleti; izr. = izraelita.

b) *Egyéb rövidítések:* ism. = ismétlő; fm. = felmentve; f. o. l. = felsőbb osztályba léphet; j. v. ú. = javító vizsgálatra utasíttatik; o. i. ú. = osztály ismétlésre utasíttatik; v. e. ú. = végleg elutasíttatik.

Első osztály.

Osztályfő: **Dr. Nyiredy Géza.**

	A tanuló neve és vallása	Hittan	Magyarnyelv	Latinnyelv	Földrajz	Természetrajz	Mennyiségtan	Rajz. geometria	Testgyakorlat	Szépírás	Műének	Egyh. ének	Magaviselet	A vizsg. biz. ítélete
	Albert József ev. ref	—*)	4	4	4	4	4	4	fm.	3	—	—	2	o. i. ú.
	Balló Ákos ág. ev.	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	—	1	f. o. l.
	Balogh Béla	3	3	3	3	3	3	3	3	2	1	2	1	„
	Bain Béla r. kath. ism.	2	4	4	3	3	4	3	2	3	—	—	2	v. e. ú.
5	Bedő Zoltán	1	3	2	2	2	2	3	3	2	—	3	1	f. o. l.
	Benczédi László	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	„
	Benkő Gyula	1	2	3	1	1	2	2	1	1	1	1	1	„
	Boér István ev. ref.	—	4	4	3	3	4	4	2	3	—	—	2	o. i. ú.
	Borbély Aladár ág h. ev.	2	2	3	1	1	3	3	2	3	—	—	1	f. o. l.
10	Dietrichstein Rezső izr.	2	2	1	2	2	2	2	2	3	2	—	1	„
	Dövényi János ág. ev.	1	3	3	2	2	3	3	2	2	2	—	1	„
	Fekete József	2	3	3	3	3	3	3	2	3	1	2	2	„
	Friedmann Ödön izr.	3	4	3	3	4	3	3	2	3	2	—	2	o. i. ú.
	Gelei Árpád	1	1	2	1	1	1	1	3	2	—	3	1	f. o. l.
15	Halmágyi József	Betegség miatt nem állott vizsgálatra.												
	Keller Ernő izr.	1	2	2	2	2	2	2	3	2	—		1	f. o. l.
	Keresztesi Dénes	1	3	2	3	3	3	4	2	3	2	3	1	j. v. ú.
	Kohn Hillel izr.	1	3	3	3	2	3	3	3	3	—	—	1	f. o. l.
	Kopp Elemér	1	1	1	1	1	1	1	3	1	—	3	1	„
20	Kovács Béla	2	3	3	3	3	3	3	3	3	1	1	1	„
	Kovács Gyula ev. ref.	—	4	3	3	3	4	3	2	3	—	—	2	o. i. ú.
	Kovács Mózes	3	2	2	3	3	2	2	2	3	—	3	1	f. o. l.
	Krausz Miksa izr.	2	3	4	3	3	4	4	3	3	—	—	1	o. i. ú.
	Kriza János	1	3	3	3	2	3	3	2	3	—	—	1	f. o. l.
25	Márkos Mózes ism.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1	1	„
	Marschalkó György ág. ev.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1	„
	Mátyás Lázár	1	3	3	1	1	3	2	2	2	—	3	1	„
	Moldován György r. k. ism.	—	4	4	3	3	3	2	3	3	—	—	2	v. e. ú.
	Nemes Sándor gör. kath.	1	3	3	3	3	3	3	2	3	—	—	1	f. o. l.
30	Cs. Papp Jenő ev. ref.	—	3	3	3	2	3	3	3	2	—	—	2	„
	Pálffy János	2	3	2	3	3	3	3	1	3	1	1	1	„
	Péter Aladár	1	1	1	1	1	1	1	2	2	—	2	1	„

*) Az idegen vallású tanulók nagy részének a vallásból azért nincs tanjegye, mert az illető iskoláknál a vizsgálatok még nem tartattak meg. ért e tantárgy a statistikai kimutatásba sincs felvéve.

	A tanuló neve és vallása	Hittan,	Magyarnyelv	Latinnyelv	Földrajz	Természetrajz	Mennyiségtan	Rajz. geometria	Testgyakorlat	Szépirás	Műének	Egyh. ének	Magaviselet	A vizsg. biz. ítélete
	Pollák Endre izr.	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	—	1	f. o. l.
	Rácz János ev. ref.	—	3	4	2	3	3	3	3	3	—	—	2	j. v. ú.
35	Rákosi Vincze ev. ref. ism.	—	4	4	2	2	4	2	3	3	2	—	2	v. e. ú.
	Rázmán Sándor	3	4	4	4	4	4	4	2	4	—	3	1	o. i. ú.
	Reich Albert r. kath.	—	3	3	3	2	3	3	2	2	—	—	2	f. o. l.
	Remisovszky József r. kath.	—	3	3	3	2	3	3	2	3	2	—	2	„
	Richter Ferencz ev. ref.	—	2	3	2	3	2	2	3	2	2	—	2	„
40	Sámson Móricz izr.	—	4	4	4	4	4	4	3	3	2	—	1	o. i. ú.
	Sebestyén (Smiel) Rezső izr.	1	1	1	2	1	1	2	2	2	—	—	1	f. o. l.
	Szentgyörgyi Aladár	1	2	2	2	2	2	1	2	2	2	1	1	„
	Szentgyörgyi Zsigmond	3	4	4	3	3	4	4	2	3	2	1	1	o. i. ú.
	Takács Andor	1	3	3	2	2	3	2	2	3	—	2	1	f. o. l.
45	Vári Sámuel	3	4	4	4	3	4	4	1	3	2	2	2	o. i. ú.
	Veress László	1	2	3	3	3	2	1	1	2	1	1	1	f. o. l.
	Zsakó Gyula	1	1	1	1	1	1	1	1	2	—	1	1	„
	Magántanuló :													
	Hirsch Zoltán izr.	—	3	3	2	2	3	3	—	—	—	—	—	„
	Kimaradt:													
	Habermann Károly													
50	Magyari Mihály													
	Waldmann István izr.													
	Összesen: 51.													

Második osztály.

Osztályfő: **Major Sándor.**

	A tanuló neve és vallása	Hittan	Magyarnyelv	Latinnyelv	Földrajz	Természetrajz	Mennyiségtan	Rajz. geometria	Testgyakorlat	Szépírás	Műének	Egyh. ének	Magaviselet	A vizsg. biz. ítélete
	Adi László ev. ref.	—	3	3	3	3	3	3	3	2	2	—	2	f. o. l.
	Ambrus Géza	2	3	4	3	3	4	3	3	3	2	2	1	o. i. ú.
	Abrahám Dezső izr.	—	3	2	3	2	2	2	3	1	—	—	2	f. o. l.
	Ács Lajos ev. ref.	—	4	3	3	3	4	3	1	2	1	—	2	o. i. ú.
5	Balázs József	1	2	2	1	1	2	2	3	1	2	2	1	f. o. l.
	Baló Jenő	1	2	3	3	3	3	3	3	2	—	2	2	„
	Barra Lajos	1	3	3	3	3	3	3	3	3	—	2	1	„
	Bereczki Vilmos	1	2	3	2	2	2	1	3	2	—	2	1	„
	Brunner Jenő izr.	1	2	3	1	1	2	2	3	2	—	—	1	„
10	Csiki István	3	4	4	3	3	4	4	2	3	2	2	2	o. i. ú.
	Dali István ev. ref.	—	3	3	3	3	3	3	3	2	—	—	2	f. o. l.
	Derzsi Károly	1	1	2	1	1	1	1	1	2	1	1	1	„
	Farczádi Gerő	1	3	3	1	1	3	3	3	3	—	3	1	„
	Farkas Gyula	2	4	4	4	3	4	4	2	3	—	2	2	o. i. ú.
15	Farkas Jenő izr.	2	4	3	3	2	3	2	3	3	—	—	2	j. v. ú.
	Farkas László	1	2	2	1	1	2	2	2	3	—	2	1	f. o. l.
	Fischer Kálmán izr.	—	4	4	4	3	3	3	3	3	—	—	1	o. i. ú.
	Fraenkel Jenő izr.	3	3	2	3	2	2	1	1	1	—	—	2	f. o. l.
	Fodor Ferencz	2	2	3	1	2	3	3	2	3	—	3	1	„
20	Haas Ferencz ág ev.	1	1	1	1	1	2	1	1	2	2	—	1	„
	Hirsch Lajos izr.	1	4	4	3	3	3	3	fm.	3	2	—	2	o. i. ú.
	Hirsch Vilmos izr.	1	2	2	1	1	2	2	2	3	—	—	1	f. o. l.
	Hutter Kálmán ág. ev.	2	1	1	1	1	1	1	3	2	—	—	1	„
	Incze János	2	3	3	3	2	3	3	2	2	—	3	1	„
25	Kerestély Nándor	2	4	4	3	3	4	4	3	3	—	2	2	o. i. ú.
	Kócs András	1	2	2	1	2	2	2	3	2	—	3	1	f. o. l.
	Kovács Imre	2	2	2	2	2	2	3	2	2	2	2	1	„
	Krausz Andor izr.	2	3	3	4	3	3	3	3	3	—	—	1	j. v. ú.
	Lászlóczki István	3	3	3	3	1	3	3	3	2	—	1	2	f. o. l.
30	Lászlóczki Samu	2	3	4	3	3	3	3	1	2	1	1	1	j. v. ú.
	Lusztig Jenő izr.	2	3	3	3	3	3	3	2	3	—	—	1	f. o. l.
	Molnár Gergely	1	1	1	1	1	1	1	3	2	—	2	2	„

	A tanuló neve és vallása	Hittan	Magyarnyelv	Latinnyelv	Földrajz	Természetrajz	Mennyiségtan	Rajz. geometria	Testgyakorlat	Szépirás	Műének	Egyh. ének	Magaviselet	A vizsg. biz. itélete
	Mózes Károly	1	3	3	1	1	3	3	1	3	—	1	2	f. o. l.
	Orbók Attila	2	3	3	1	1	3	3	fm.	2	—	2	2	„
35	Orbók Sándor	3	3	4	3	3	3	3	2	3	—	2	1	j. v. ú.
	Papszt Gyula	3	3	3	3	2	3	3	1	2	2	2	1	f. o. l.
	Papszt József	1	3	3	2	2	3	3	1	1	—	2	1	„
	Pálfi István	1	2	3	1	2	2	3	1	1	1	2	1	„
	Pálfi János	1	2	2	1	2	2	3	1	1	1	2	1	„
40	Pálfi László	1	1	1	1	1	1	1	2	2	—	2	2	„
	Reich Dezső r. kath.	—	3	3	3	2	3	3	1	1	—	—	2	„
	Rosenberger Zoltán izr.	Ki	zá	ra	t o	t t	az	in	té	zet	ből			
	Sándor Kálmán	1	2	2	2	1	2	2	1	1	1	1	1	f. o. l.
	Sárosi István ev. ref.	—	4	3	3	3	4	4	2	2	—	—	2	o. i. ú.
45	Simon István	1	3	2	2	2	2	3	1	3	2	1	1	f. o. l.
	Szathmári Pál ev. ref.	—	4	4	4	3	4	3	2	3	—	—	2	o. i. ú.
	Szász Károly	1	3	2	1	1	2	1	3	2	2	2	1	f. o. l.
	Taub Zoltán izr.	2	3	3	3	2	3	3	1	2	2	—	1	„
	Tischler Elemér izr.	1	3	2	1	1	3	3	3	3	—	—	2	„
50	Tób Zsigmond	1	3	2	2	2	3	3	2	3	2	3	1	„
	Versényi György ev. ref. ism.	—	4	4	4	3	4	4	1	3	—	—	2	v. e. ú.
	Zsigmond Mihály	1	2	3	2	2	2	3	2	3	—	1	1	f. o. l.

Összesen: 52

Harmadik osztály.

Osztályfő: **Márkos Albert.**

	A tanuló neve és vallása	Hittan	Magyarnyelv	Latinnyelv	Németnyelv	Történelem	Termtt. földrajz	Mennyiségtan	Rajz geometria	Szabadkézi rajz	Testgyakorlat	Műének	Egyházi ének	Magaviselet	A vizsg. biz. itélete
	Alexi Kristóf gör. kel.	1	3	3	2	2	3	3	3	3	fm.	—	—	2	f. o. l.
	Alexi György gör. kel.	1	2	3	2	2	2	3	3	2	3	2	—	2	„
	Andrásofszky Ede ág. ev.	4	3	4	4	3	3	4	3	3	3	2	—	2	o. i. ú.
	Ács József	3	3	4	4	2	3	3	2	1	2	—	2	2	„
5	Balogh István	1	2	3	2	2	2	3	1	1	2	1	1	2	f. o. l.
	Barabás Dezső	3	3	4	3	3	3	3	3	1	3	1	1	1	j. v. ú.
	Bedő Ferencz	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	—	2	1	f. o. l.
	Becker Izidor izr.	—	4	3	3	3	3	4	4	3	1	—	—	2	o. i. ú.
	Boér Miklós	3	3	3	3	2	3	3	3	3	fm.	—	3	1	f. o. l.
10	Böjthe László r. k. ism.	—	4	3	4	2	3	4	4	2	3	—	—	2	v. e. ú.
	Csiki Endre r. kath.	—	1	2	1	3	1	2	1	3	3	—	—	2	f. o. l.
	Derzsi Dénes	3	3	3	3	1	2	3	4	3	2	—	3	2	j. v. ú.
	Egyed József	1	2	2	2	1	1	2	2	2	3	—	2	1	f. o. l.
	Fekete Elemér	3	3	4	3	2	2	4	3	3	3	—	2	1	„
15	Fekete Kálmán	3	3	3	2	2	2	3	3	3	fm.	—	2	2	„
	Fekete Sándor	1	2	2	2	1	1	2	2	3	1	—	2	1	„
	Gál Miklós	2	2	2	2	1	1	2	2	3	2	1	1	1	„
	Goldschläger Izidor izr.	1	2	3	3	2	3	3	3	3	2	—	—	2	„
	Graef Lajos ev. ref.	—	3	4	3	2	2	3	2	3	3	—	—	2	j. v. ú.
20	Grün Dezső izr.	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	—	—	1	f. o. l.
	Grün Jenő izr.	2	3	3	3	2	3	3	3	3	2	—	—	1	„
	Herczeg István izr.	2	2	3	3	1	1	2	1	1	2	2	—	2	„
	Kardos Gyula ev. ref.	—	4	4	4	2	3	4	3	2	2	—	—	2	o. i. ú.
	Kerekes József	Hu	své	t ut	án	ki	ma	rad	t az	int	éze	tb	ől		
25	Kis Ernő	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	f. o. l.
	Kolb Jenő izr.	1	3	2	3	2	3	3	3	3	fm.	1	—	2	„
	Kovács Lajos	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	2	1	„
	Kövendi János	3	3	4	3	3	3	3	3	3	1	—	1	2	j. v. ú.
	László (Weisz) Andor izr.	2	3	3	2	1	3	3	2	2	2	—	—	2	f. o. l.
30	Mátyás Samú	1	3	3	3	1	2	3	2	2	1	—	3	1	„
	Mikó Gyula	3	2	3	3	1	1	3	3	2	3	1	1	1	„
	Müller Gyula	1	1	1	1	1	1	2	1	1	2	—	1	1	„

	A tanuló neve és vallása	Hittan	Magyarnyelv	Latinnyelv	Németnyelv	Történelem	Termtt. földrajz	Mennyiségtan	Rajz. geometria	Szabadkézi rajz	Testgyakorlat	Műének	Egyházi ének	Magaviselet	A vizsg. biz. ítélete
	Orbók Cyula	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	—	2	1	f. o. l.
	Patai Tibor ev. ref.	—	3	3	3	2	3	3	2	4	3	2	—	2	„
35	Pálfi Tamás	3	3	4	4	3	3	3	3	2	3	—	—	1	o. i. ú.
	Petrovits Aurél gör. kel.	1	3	3	2	2	3	3	2	3	1	—	—	2	f. o. l.
	Pollák István izr.	1	1	1	1	1	1	1	2	3	2	—	—	1	„
	Rákóczi Béla ág. ev.	1	2	3	3	1	3	3	3	3	1	2	—	2	„
	Stern József izr	1	2	2	2	1	3	3	3	3	3	—	—	1	„
40	Szász Dénes	2	3	3	3	1	3	3	3	3	1	—	2	2	„
	Tóthfalusi Kálmán ev. ref.	—	3	3	3	3	3	4	3	3	3	—	—	2	j. v. ú.
	Vagyas Ferencz	3	3	4	4	3	3	3	3	4	3	—	3	1	o. i. ú.
	Vári Ákos izr.	1	1	1	1	1	1	1	1	3	3	2	—	1	f. o. l.
	Veress Géza	1	1	1	2	1	1	1	1	2	2	—	1	1	„
	Meghalt:														
45	Klein József izr.														
	Összesen: 45.														

Negyedik osztály.

Osztályfő: **Lassel Gyula.**

	A tanuló neve és vallása	Hittan	Magyarnyelv	Latinnyelv	Németnyelv	Történelem	Természetrajz	Mennyiségtan	Rajz. geometria	Szabadkézi rajz	Testgyakorlat	Műének	Egyházi ének	Magaviselet	A vizsg. biz. ítélete
	Árkosi Zoltán	2	3	3	2	1	1	2	2	3	2	—	3	1	f. o. l.
	Baló Dezső	1	4	4	3	3	3	3	3	3	3	—	3	1	o. i. ú.
	Daniel Ferencz	1	2	3	2	1	2	2	1	1	2	—	3	1	f. o. l.
	Fenichl Henrik izr.	1	3	3	3	2	3	3	3	3	2	—	—	1	„ „
5	Gál Zsigmond	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	„ „
	Gelei Vilmos	3	3	4	3	3	3	4	3	3	1	—	3	1	o. i. ú.
	Gyulai Tibor	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	f. o. l.
	Hajdu János gör. kel.	1	2	3	2	2	2	2	2	2	2	—	—	1	„ „
	Kiss Dénes	1	2	3	3	2	1	3	3	2	2	—	2	1	„ „
10	Kis Gyula	3	3	4	3	3	3	4	3	3	2	—	2	1	o. i. ú.
	Kohn Adolf izr.	1	1	3	1	2	1	2	1	2	2	—	—	1	f. o. l.
	Kohn Ferencz izr.	1	2	2	2	2	2	3	3	3	3	—	—	2	„
	Kozma György	1	1	3	1	1	1	2	1	2	1	—	2	1	„
	Löwi Emil izr.	2	4	3	3	2	3	3	3	3	1	—	—	2	j. v. ú.
15	Máté Albert	1	2	2	2	1	1	1	1	1	1	—	3	1	f. o. l.
	Mikó Lajos	1	1	2	2	1	1	1	1	2	2	—	2	1	„
	Miskolczi Hugó ev. ref.	—	2	3	2	1	1	2	1	1	1	—	—	1	„
	Nagy Miklós	1	1	3	1	1	1	2	1	1	1	2	1	2	„
	Pálfi József	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2	1	1	1	„
20	Perédi Ernő	3	3	3	3	3	2	2	3	1	2	—	1	2	„
	Petrovits Kornél gör. kel.	1	3	3	2	2	2	3	2	2	1	—	—	2	„
	Rosenberger Pál izr.	1	3	3	1	2	3	3	4	3	2	—	—	1	j. v. ú.
	Simon András	3	3	3	3	1	3	3	4	3	2	—	2	1	„
	Strachal János r. kath.	—	4	3	2	2	3	3	3	1	1	—	—	2	„
25	Szabó Ferencz	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1	—	1	2	f. o. l.
	Tyroler Ernő izr.	3	3	3	1	1	1	2	2	3	2	—	—	1	„
	Viski Géza ev. ref.	—	3	4	3	3	3	3	3	3	3	—	—	1	j. v. ú.
	Veisz Herman izr.	1	4	3	2	3	2	3	3	2	3	—	—	1	„
	Zakariás Ferencz	3	3	3	3	2	2	3	2	3	1	—	3	1	f. o. l.
30	Zsigmond Lajos	2	3	3	2	2	3	3	3	3	1	1	1	1	„
	Magántanuló:														
	Hermann Sámuel izr.	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	Nemes Elemér			N	em		je	len	tke	zett	vi	zsg	ála	tra.	
	Összesen: 32.														

Ötödik osztály.

Osztályfő: **Pálfi Márton.**

	A tanuló neve és vallása	Hittan	Magyarnyelv	Latinnyelv	Görögnyelv	Görög pótló irod.	Mértani rajz	Németnyelv	Történelem	Természetrajz	Mennyiségtan	Testgyakorlat	Műének	Egyházi ének	Magaviselet	A vizsg. biz. itélete
	Abrudbányai Ede	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	—	1	1	f. o. l.
	Ács Sándor ev. ref.	—	3	3	—	2	3	4	2	3	3	fm.			2	j. v. ú.
	Adorján Jenő	1	1	2	2	—	—	3	1	1	2	2	—	1	1	f. o. l.
	Arkosi Tamás	1	2	3	3	—	—	3	1	1	2	1	—	2	1	„
5	Barabási József	1	3	3	2	—	—	3	1	2	3	1	—	2	1	„
	Barla Dezső	3	3	4	4	—	—	3	2	2	3	2	—	2	1	o. i. ú.
	Bányai József r. kath.	—	3	3	2	—	—	3	2	2	3	2	—	—	2	f. ol l.
	Berde Ferencz	1	2	2	2	—	—	3	1	1	2	2	—	2	2	„
	Beregi Hermann izr.	1	2	2	—	1	2	1	1	2	2	1	—	—	1	„
10	Bock Ármin izr.	2	1	3	1	—	—	1	2	1	2	fm.	—	—	1	„
	Bors Mihály	3	4	3	—	3	3	3	3	3	3	2	—	—	2	j. v. ú.
	Bölöni József	3	3	4	—	2	2	3	3	3	3	1	—	3	2	„
	Czupor István	3	3	4	—	2	3	3	2	3	4	2	—	1	3	o. i. ú.
	Csécs Árpád	1	3	3	—	3	2	3	2	2	3	2	—	3	3	f. o. l.
15	Daniel Lajos	1	1	3	—	1	3	2	1	2	3	fm.	—	2	1	„
	Derzsi Sándor	1	2	3	—	2	1	3	2	1	3	2	—	2	1	„
	Fekete Sámuel izr.	—	1	1	1	—	—	1	1	1	1	fm.	—	—	1	„
	Gálfi Mihály	2	2	3	3	—	—	3	1	1	3	2	—	2	1	„
	Goldner Mihály izr.	2	3	3	3	—	—	3	2	3	4	fm.	—	—	1	j. v. ú.
20	Grünberger József izr.	1	2	1	2	—	—	1	2	2	2	3	—	—	1	f. o. l.
	Grün Ferencz izr.	—	3	3	—	2	1	3	3	3	3	3	—	—	1	„
	Hirsch Dezső izr.	1	1	2	—	2	3	1	1	1	3	3	—	—	2	„
	Iszlai Géza	1	1	1	—	1	1	1	1	1	2	1	—	1	1	„
	Kisgyörgy Sándor	3	4	4	4	—	—	3	3	3	4	2	—	2	2	o. i. ú.
25	Koncz Rudolf ev ref.	—	3	2	2	—	—	3	2	2	3	2	—	—	1	f. o. l.
	Kornis István	2	3	3	4	—	—	3	1	3	4	2	—	3	1	o. i. ú.
	Kovács István ev. ref.	—	3	3	—	2	1	3	2	2	3	2	—	—	2	f. o. l.
	Lőwi Lajos izr.	—	3	3	—	2	2	3	3	2	3	1	—	—	1	„
	Molnár Kálmán	1	2	3	3	—	—	3	1	1	3	2	—	2	1	„
30	Nagy Imre	2	3	3	3	—	—	3	2	2	3	2	—	3	1	„
	Pethő Ferencz	1	2	4	—	2	1	3	1	2	3	2	—	2	1	j. v. ú.
	Piger Sándor ág. ev.	2	1	1	1	—	—	1	1	1	2	2	—	—	1	f. o. l.

	A tanuló neve és vallása	Hittan	Magyarnyelv	Latinnyelv	Görögnyelv	Görög pótló irod.	Mértani rajz	Németnyelv	Történelem	Természetrajz	Mennyiségtan	Testgyakorlat	Műének	Egyházi ének	Magaviselet	A vizsg. biz. ítélete
	Polyánszky Ottó gör. kath.	—	3	4	—	2	2	3	2	2	4	2	—	—	2	o. i. ú.
	Reikovits Arthur izr.	1	3	3	3	—	—	2	2	3	3	3	—	—	1	f. o. l.
35	Rosenberger Sándor izr.	1	3	3	—	2	3	2	2	2	3	3	—	—	1	„
	Rosenblum Hermann izr. ism.	1	3	4	—	2	3	3	2	3	3	3	—	—	1	v. e. ú.
	Sebestyén (Smiel) Lajos izr.	1	3	3	3	—	—	2	2	2	3	2	—	—	2	f. o. l.
	Szabó József	3	3	3	—	2	1	3	2	3	3	1	—	2	1	„
	Szathmári Balázs	2	3	3	3	—	—	3	2	2	3	3	—	2	1	„
40	Taar Géza	1	2	2	3	—	—	3	1	2	3	2	—	1	1	„
	Ütő Lajos	1	2	3	3	—	—	3	1	1	3	2	—	1	1	„
	Varga Béla	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	2	—	1	1	„
	Magántanulók:															
	Br. Feilitzsch Rezső ág. ev.	1	2	4	—	2	3	2	1	2	3	—	—	—	—	j. v. ú.
	Horváth Lajos ev. ref.	Nem jelentkezett vizsgálatra.														

Hatodik osztály.

Osztályfő: **Gálfi Lőrinez.**

	A tanuló neve és vallása	Hittan	Magyarnyelv	Latinnyelv	Görögnyelv	Gör. pótló irod.	Mértani rajz	Németnyelv	Történelem	Természetrajz	Mennyiségtan	Testgyakorlat	Műének	Magaviselet	A vizsg. biz. ítélete
	Adorján Géza	1	2	3	3	—	—	3	2	2	3	2	—	1	f. o. l.
	Br. Blomberg Gyula ev. ref.	—	2	3	—	2	3	1	1	2	3	fm.	—	1	„
	Bock Alfréd izr.	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	2	—	1	„
	Bodoczi Sándor	2	3	3	3	—	—	3	2	1	3	2	—	1	„
5	Bors Albert	2	3	3	—	2	1	2	1	2	3	1	—	2	„
	Dénes Mózes	2	3	3	3	—	—	3	2	2	3	1	2	3	„
	Egyed János	1	3	3	3	—	—	3	3	1	3	2	2	1	„
	Ekárt József	2	3	3	3	—	—	3	3	1	3	2	2	1	„
	Gálfi Dezső	1	3	3	3	—	—	3	2	1	3	2	2	1	„
10	Gáspárdi Lajos r kath.	—	3	4	4	—	—	3	2	3	4	2		3	o. i. ú.
	Gelei József	1	1	2	—	1	1	1	1	1	1	1		2	f. o. l.
	Goldmann Árpád izr.	—	2	2	—	1	1	1	1	1	2	2	—	1	„
	Görgényi József	2	2	3	—	2	1	2	2	2	3	1	—	1	„
	Grün István izr.	—	3	4	4	—	—	2	3	3	4	1	—	2	o. i. ú.
15	Horváth István	2	3	3	4	—	—	3	2	2	3	2	—	2	j. v. ú.
	Inczefi Péter	2	3	3	—	3	3	3	3	3	3	2	—	2	f. o. l.
	Karpf Béla izr.	1	2	2	2	—	—	2	2	2	2	3	—	1	„
	Kiss Károly	1	2	3	3	—	—	3	1	1	3	2	2	1	„
	Kohn Rezső izr.	1	3	3	4	—	—	2	3	2	3	3	2	2	j. v. ú.
20	László István ism.	1	3	3	3	—	—	3	2	3	4	2		2	v. c. ú.
	Molnár Béla	2	3	2	2	—	—	3	3	2	3	2	1	2	f. o. l.
	Oborzil Gyula	1	3	3	3	—	—	3	2	2	3	2	—	2	„
	Pap Zsigmond	1	2	2	3	—	—	2	2	1	3	2	—	1	„
	Pethő Kálmán	1	1	1	1	—	—	2	1	1	1	2	2	1	„
25	Rázmán Samú	3	4	3	4	—	—	3	3	3	4	fm.	—	2	o i. ú.
	Reich József izr.	—	3	3	3	—	—	3	1	2	3	2	—	2	f. o. l.
	Rosenfeld Aladár izr.	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	2	1	1	„
	Simonfi Tamás	2	2	3	—	2	2	2	1	2	3	2	—	1	„
	Székely Géza	1	3	2	2	—	—	3	2	2	2	2		2	„
30	Tóth Albert	1	2	1	1	—	—	2	1	1	1	2	—	1	„
	Tokay Béla ev. ref.	—	3	3	2	—	—	1	2	2	3	1	—	2	„
	Vári Tibor izr.	2	3	3	—	3	2	2	2	2	3	2	2	1	„

A tanuló neve és vallása	Hittan	Magyarnyelv	Latinnyelv	Görögnyelv	Gör. pótló irod.	Mértani rajz	Németnyelv	Történelem	Természetrajz	Mennyiségtan	Testgyakorlat	Műének	Magaviselet	A vizsg. biz. ítélete
Velits Károly ág. ev.	3	4	3	3	—	—	2	3	3	3	2	2	1	j. v. ú.
Veress Gábor	1	1	1	2	—	—	2	1	1	1	1	1	1	f. o. l.
Magántanuló :														
35 Hints Vilma ev. ref.	—	2	3	—	2	2	1	—	—	2	—	—	—	f. o. l.
Novák Emma r. kath.			Ne	m	jel	ent	kez	ett	viz	sgá	lat	ra.		
Pálfi György		S	zób	eli	vi	zsg	ála	ttól	vis	sza	lép	ett.		
Ransburg Ella izr.	—	—	3	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—	f. o. l.

Hetedik osztály.

Osztályfő: **Hidegh Mihály.**

	A tanuló neve és vallása	Hittan	Magyarnyelv	Latinnyelv	Görögnyelv	Gör. pótló irod.	Mértani rajz	Németnyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Egészségtan	Testgyakorlat	Műének	Magaviselet	A vizsg. biz. itélete
	Barra Sándor			Ne	m	ál	lott	v	izs	gál	atr	a.				
	Benczédi Pál	3	3	4	3	—	—	3	2	3	4	3	1	2	2	o. i. ú.
	Brunner József izr	1	3	3	—	3	3	1	2	3	2	2	2	—	1	f. o. l.
	Csia Albert ev. ref.	Be	teg	ség	m	iatt		n	em	ál	lott	vi	zsg	ála	tra.	
5	Csipkés Árpád	2	3	4	—	3	2	4	3	3	3	3	fm.	—	1	o. i. ú.
	Daczó Mózes	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	2	—	1	f. o. l.
	Derzsi Andor	1	1	2	—	1	1	3	1	1	2	1	1	2	1	„
	Florer János r. kath.	—	3	4	3	—	—	3	3	3	4	3	1	—	2	o. i. ú.
	Gálfi András	3	2	2	3	—	—	3	2	3	2	3	1	—	1	f. o. l.
10	Halmágyi János	2	2	3	3	—	—	4	2	3	3	2	2	2	1	j. v. ú.
	Br. P. Horváth Ferencz	1	1	2	2	—	—	1	1	2	2	2	2	—	1	f. o. l.
	Kádár Kálmán	2	3	4	3	—	—	4	3	3	4	3	1	2	1	o. i. ú.
	Keller István r. kath.	—	3	2	—	2	3	2	3	3	3	3	2	—	2	f. o. l.
	Kiss Jenő	1	1	3	3	—	—	3	2	3	3	1	2	2	1	„
15	Kozma Béla	2	2	3	—	2	3	3	3	3	3	3	1	—	1	„
	Landesberg Ernő izr.	—	2	3	—	1	3	3	2	3	4	3	2	—	1	j. v. ú.
	Létai Dezső	1	1	2	3	—	—	2	2	2	2	1	2	2	1	f. o. l.
	Lőrinczi Géza	1	1	1	2	—	—	1	2	1	1	2	1	1	1	„
	Nagy Dénes	1	2	2	3	—	—	3	2	2	2	2	2	2	1	„
20	Neumann Jenő izr.	2	3	3	2	—	—	3	3	3	3	2	2	—	1	„
	Orbók Loránd	1	1	1	1	—	—	2	1	1	2	1	1	—	1	„
	Pálfi Zoltán	2	3	3	3	—	—	3	3	3	2	2	2	—	1	„
	Péter Ödön	2	2	3	3	—	—	3	3	3	3	3	1	1	1	„
	Pétersberger Pál ág. ev.	2	2	3	3	—	—	2	2	3	2	3	fm.	—	1	„
25	Piger József ág. ev.	2	3	3	—	3	3	3	2	3	3	3	2	—	1	„
	Ptacsnik György	2	2	4	—	3	2	4	3	3	3	2	2	—	2	o. i. ú.
	Simó József			Ne	m	áll	ott	vi	zsg	ála	tra.					
	Simon István	2	2	3	—	1	2	3	2	2	2	2	2	1	2	f. o. l.
	Sebestyén (Smiel) József izr.	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	2	—	1	„
30	Szathmári Miklós	1	1	1	2	—	—	2	2	2	1	1	1	1	1	„
	Szász István			Ne	m	áll	ott	vi	zsg	ála	tra.					
	Tamás István	1	1	2	1	—	—	2	1	2	2	2	1	2	1	„

	A tanuló neve és vallása	Hittan	Magyarnyelv	Latinnyelv	Görögnyelv	Gör. pótló irod.	Mértani rajz	Németnyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Egészségtan	Testgyakorlat	Műének	Magaviselet	A vizsg. biz. ítélete
	Téglás József	1	1	3	—	1	1	4	2	3	3	3	2	2	1	j. v. ú.
	Tósa Gyula gör. kath.	1	2	3	—	2	3	4	3	3	3	1	1	—	1	„
35	Tripolszky Ágoston r. kath.	—	2	2	—	2	2	3	3	1	3	2	2	—	1	„
	Trugly János ág. ev			Ne m		áll	ott		vi	zsg	ála	tra.				
	Veress Lajos	3	2	4	—	3	2	4	3	3	3	1	fm.	—	1	o. i. ú.
	Weisz Mór izr	—	1	1	1	—	—	1	2	1	1	1	2	—	1	f. o. l.
	Magántanulók:															
	Abrudbányay Sándor	2	3	3	—	3	fm.	2	2	2	2	2	—	—	—	„
40	Barcsay Károly ev. ref.		Ne m		jel	ent	kez	ett		vi	zzg	ála	tra.			
	Büchler Róza izr.	1	1	2	3	—	—	2	2	2	2	2	—	—	—	„
	Dvorszky Béla r. kath	—	3	2	—	3	2	2	2	1	3	3	—	—	—	„
	Fogarascher Anna r. kath.	—	1	2	2	—	—	1	1	1	2	1	—	—	—	„
	Katz Ezekiel izr.	—	3	4	—	2	4	2	2	3	4	3	—	—	—	o. i. ú.
45	Leicht Vilma ág ev.	1	1	1	2	—	—	1	1	1	1	1	—	—	—	f. o. l.
	Nagy Gabriella r. kath.	2	2	3	4	—	—	3	2	3	3	3	—	—	—	j. v. ú.
	Nagy József	—	—	4	—	3	4	—	4	—	4	4	—	—	—	o. i. ú.
	Sándor Imre r kath.	—	2	3	—	2	3	—	2	2*	4	3	—	—	—	j. v. ú.
	Sztojánovits Vilma ág. ev.	—	1	3	3	—	—	1	1	2	3	2	—	—	—	f. o. l.
	Kimaradt:															
50	Agh János															
	Fenichel Jenő izr.															
	Meghalt:															
	Benke Béla															

* természetrajz (különb. tárgy.)

Nyolczadik osztály.

Osztályfő: **Kanyaró Ferencz.**

	A tanuló neve és vallása	Hittan	Magyarnyelv	Latinnyelv	Görögnyelv	Gör. pótló irod.	Mértani rajz	Németnyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Bölcselettan	Testgyakorlat	Műének	Magaviselet
	Abrudbányai Géza	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	1	1
	Balogh József	1	1	2	1	—	—	2	1	1	2	1	1	1	1
	Barabási Albert	1	2	3	3	—	—	2	2	2	2	1	2	—	1
	Bányai László	1	2	3	—	2	3	3	2	2	3	2	2	2	1
5	Benczédi Ferencz	1	3	3	—	2	3	3	2	2	3	3	1	1	1
	Boros György	2	2	3	3	—	—	3	2	2	3	3	2	1	1
	Csipkés Ödön	2	2	3	—	1	2	3	2	2	3	2	2	1	1
	Demény István	1	2	3	—	1	3	3	2	2	3	2	1	1	1
	Derzsi Zoltán	1	2	2	2	—	—	3	2	2	3	2	2	1	1
10	Gergely Lajos	2	2	2	—	1	3	3	2	3	2	1	1	—	2
	Gyöngyössy Zsolt	2	2	3	3	—	—	3	2	3	3	3	1	—	1
	Kiss Ernő r. kath.	3	2	3	—	2	3	3	3	3	3	3	1	2	2
	Kovács István	2	2	3	3	—	—	3	2	3	3	3	2	1	1
	Kovács Kálmán	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	—	1
15	Kovács Lajos	2	2	3	2	—	—	3	1	3	2	3	1	—	1
	Gróf Kún Zsigmond ev. ref.	2	3	3	—	2	3	3	3	3	3	3	2	—	1
	Májay Dezső	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	1	1
	Mocsán Aurél gör. kath.	2	2	1	2	—	—	2	2	2	2	1	1	—	2
	Nagy Benedek ev. ref.	1	1	3	3	—	—	3	2	2	2	2	2	—	1
20	Nagy Rudolf	2	3	3	3	—	—	3	2	3	2	3	1	1	2
	Pap Gyula	2	3	3	3	—	—	3	3	3	3	3	1	2	1
	Remisovszki János r. kath.	3	3	3	2	—	—	3	3	3	3	2	2	3	2
	Sárpy István r. kath.	2	2	3	3	—	—	3	2	2	2	1	1	—	2
	Szentpáli Sándor	1	3	3	3	—	—	3	3	3	3	3	1	3	2
25	Szén Mihály	3	3	3	3	—	—	3	3	3	3	3	2	2	1
	Uzoni Imre	1	1	2	—	1	2	3	1	1	1	1	1	2	1
	Vaska Béla	2	3	3	3	—	—	3	2	3	3	3	1	2	2
	Önkéntes ismétlők:														
	Kiss Lajos														
	Kiss Sándor														

	A tanuló neve és vallása	Hittan	Magyarnyelv	Latinnyelv	Görögnyelv	Gör. pótló irod.	Mértani rajz	Németnyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Bölcselettan	Testgyakorlat	Műének	Magaviselet
	Magántanulók:														
30	Csiki Sándor*) r. kath.		3	3	3			3	1	3	3	3			
	Kerestély Olga r. kath	2	1	3	3			2	1	1	3	1			
	Poszler Olga r. kath.	3	1	2	3			2	1	2	2	1			
	Nagy Gabriella**) r. kath.		2	3	3			3	1	4	4	2			
	Büchler Róza izr.		2	2	2			1	1	3	2	2			

*) Természetrajz és egészségtan (különb. tárgyak) = 3.
**) Görögből a VII. osztályban kapott elégtelen jegyét időközben elégségesre javította ki.

XV.

Kimutatás az érettségi vizsgálatokról.

Kimutatást a f. tanévben tartandó érettségi vizsgálatokról jövő tanévi értesítőnkben fogunk közölni.

Helyreigazítás Múlt évi értesítőnk 137. lapján hibásan volt közölve az érettségi vizsgálat tételei között: „A *segesvári* ütközet előzményei és következményei," e helyett: „A *sajói* ütközet előzményei és következményei.

XVI.

Statisztikai kimutatás a gymn. tanulókról.

Osztály	A tanulók száma: Felvétetett: nyilvános	A tanulók száma: Felvétetett: magán	Vizsgálatot tett: nyilvános	Vizsgálatot tett: magán	Előmenetelük: haladó	Előmenetelük: ismétlő	Tandíj: fizető	Tandíj: mentes egészen	Tandíj: mentes részben	ösztöndíjas	A vizsgálatot tett tanulók közül volt — Vallásra nézve: unitárius	ev. ref.	ág. ev.	róm. kath.	gör. kath.	gör. keleti	izraelita	Összesen	Anyanyelvre nézve: magyar	román	német	Összesen	Nyelvismeretre nézve: csakis magyarul beszél	magyar-német	magyar-német-franczia	magyar-román	hányan tudnak magyarul?	A tanulók illetősége: helybeli	megyebeli	más megyebeli	más országbeli	Összesen
I.	50	1	46	1	32	8	34	3	14	13	22	8	3	4	1	—	9	47	47	—	—	47	41	2	—	4	47	29	2	16	—	47
II.	52	-	51	—	48	3	30	3	19	23	31	6	2	1	—	—	11	51	51	—	—	51	41	5	—	5	51	24	4	23	—	51
III.	45	—	43	—	41	2	29	2	14	13	22	4	2	2	—	3	10	43	43	—	—	43	41	—	1	1	43	23	2	18	—	43
IV.	30	2	30	1	31	—	19	1	12	12	18	2	—	1	—	2	8	31	30	1	—	31	20	6	—	5	31	7	5	19	—	31
V.	42	2	42	1	43	—	24	1	19	14	24	3	2	1	1	—	12	43	43	—	—	43	39	2	1	1	43	14	2	27	—	43
VI.	34	4	34	2	35	1	22	—	16	18	22	3	1	1	—	—	9	36	36	—	—	36	22	5	3	6	36	9	4	23	—	36
VII.	41	11	33	10	43	—	30	2	20	18	24	—	4	7	1	—	7	43	42	—	1	43	28	9	1	5	43	15	3	25	—	43
VIII.	27	7	27	7	34	—	17	4	13	17	2	2	—	8	1	—	2	34	34	—	—	34	24	8	—	2	34	11	3	20	—	34
Összesen	321	27	306	22	314	14	205	16	127	128	184	28	14	25	4	5	68	330	326	1	1	328	257	37	6	28	328	132	25	171	—	328
	348		328		328																											

Osztály	A tanulók szülei közt polgári állásra nézve volt:																A tanulók életkora a tanév végén:													Összesen
	Őstermelő			Iparos			Keresk. vállal.			Tisztv.						Összesen	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	több	
	önálló		alkalmazott	önálló		alkalmazott	önálló		alkalmazott	állami, hatósági	magán- és társulati	Katona	Értelmi-égi (orvos, ügyvéd)	Személyes szolgálatot tevő	Vagánzó		életévét betöltötte														
	nagybirtokos és bérlő	kisbirtokos és bérlő		nagyiparos	kisiparos		nagykereskedő	kiskereskedő szatócs																							
I.	1	5	1	1	9	—	1	3	1	14	6	2	1	1	5	51	2	13	15	12	5										47
II.	1	10	2	2	9	—	1	5	1	10	7	1	1	-	2	52			10	17	18	4	2								51
III.	1	11	—	1	6	1	—	3	—	8	6	—	2	3	3	45			1	8	19	9	6								43
IV.	3	10	—	—	—	—	2	4	—	3	4	—	2	1	3	32				1	4	12	9	1	3	1					31
V.	3	12	1	—	1	—	3	7	—	5	7	1	—	2	2	44						13	13	9	4	1	—	1			43
VI.	1	14	2	—	2	—	—	4	—	3	6	—	2	—	4	38							9	13	6	5	1	1	1		36
VII.	2	12	2	1	2	—	1	4	—	15	7	—	1	—	5	52								8	13	13	3	2	2	2	43
VIII.	1	9	—	—	—	—	—	5	—	8	6	2	—	—	3	34									6	16	9	2	—	1	34
Összesen	13	83	8	5	29	1	8	35	2	66	49	6	9	7	27	348	2	13	26	38	46	38	41	31	32	36	13	6	3	3	328

Osztály	A tanulók egészségi állapota				A tanulók magaviselete				A tanulók mulasztása				A tanulók előmenetele						
	Nem járványos		járványos	meghalt	jó	szabályszerű	kevésbé szabályszerű	rossz	igazolt óraszám*	nem igazolt óraszám	hány tanuló mul. igazolatlanul?	hány tanuló nem mulasztott?	minden tárgyból jeles	minden tárgyból jó	minden tárgyból legalább elégséges	egy tárgyból elégtelen	két tárgyból elégtelen	több tárgyból elégtelen	oszt. ism. utasítva
	könnyű	súlyos																	
I.	51	9	—	—	32	14	—	—	869	56	11	14	7	5	20	2	3	8	9
II.	77	9	—	—	30	21	—	—	1317	23	12	2	2	9	26	4	3	7	9
III.	62	11	1	1	20	23	—	—	1343	24	12	14	2	7	21	5	4	4	7
IV.	17	2	1	—	23	7	—	—	517	—	—	11	2	2	17	6	3	—	3
V.	36	6	5	—	30	10	2	—	705	8	4	12	3	4	24	6	4	1	4
VI.	55	7	1	—	19	13	2	—	1141	47	3	7	2	6	19	4	1	2	3
VII.	21	3	—	1	28	5	—	—	934	8	2	12	2	6	15	4	5	1	6
VIII.	22	2	—	—	19	8	—	—	344	21	4	5	3	2	22	—	—	—	—
Összesen	342	49	8	2	201 65·69%	101 33%	4 1·31%	—	7168	189	55 17·97%	77 21·89%	23	41	164	31	23	23	41

* Az igazolatlan óramulasztások jelentékeny része az idegen vallásúak vallás-óra mulasztásaiból ered.

A tanulmányozás eredményének áttekintése osztályonként.

Tantárgy	I.					II.					III.					IV.					V.					VI.					VII.					VIII.				
	Jeles	Jó	Elégséges	Elégtelen	Fölmentve	Jeles	Jó	Elégséges	Elégtelen	Fölmentve	Jeles	Jó	Elégséges	Elégtelen	Fölmentve	Jeles	Jó	Elégséges	Elégtelen	Fölmentve	Jeles	Jó	Elégséges	Elégtelen	Fölmentve	Jeles	Jó	Elégséges	Elégtelen	Fölmentve	Jeles	Jó	Elégséges	Elégtelen	Fölmentve	Jeles	Jó	Elégséges	Elégtelen	Fölmentve
Vallástan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	12	3	—	—
Magyarnyelv	9	8	18	11	—	5	13	23	10	—	6	11	23	3	—	6	6	14	4	—	9	10	21	2	—	5	9	18	2	—	12	12	9	—	—	6	13	8	—	—
Latinnyelv	9	8	18	11	—	4	4	23	10	—	5	7	22	9	—	2	6	21	4	—	6	6	23	7	—	5	6	21	2	—	6	8	13	6		4	4	19	—	—
Görögnyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	6	10	3	—	4	5	12	5	—	5	4	11	—	—	4	4	11	—	—
Németnyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	12	19	6	—	7	11	12	—	—	9	4	28	1	—	6	12	16	—	—	6	6	14	7	—	3	3	21	—	—
Történelem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	16	9	—	—	11	11	8	—	—	18	19	5	—	—	12	14	8	—	—	—	—	—	—	—	6	15	6	—	—
Földrajz	11	11	20	4	—	18	7	21	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	15	12	—	—	—	—	—	—	—
Természetrajz	12	13	17	4	—	16	17	18	—	—	—	—	—	—	—	11	7	12	—	—	14	17	11	—	—	13	15	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Természettan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	7	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	6	20	—	—	5	9	13	—	—
Mennyiségtan	9	9	18	10	—	4	16	23	8	—	5	6	26	6		—	4	15	2	—	4	7	26	5	—	6	3	21	4	—	5	11	13	4	—	4	8	15	—	—
Gör. pótló irod.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	13	2	—	—	2	4	2	—	—	4	4	5	—	—	4	4	—	—	—
Mértani rajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	5	7	—	—	3	3	2	—	—	2	5	6	—	—	—	2	6	—	—
Rajz. geom.	10	11	17	8	—	8	10	30	3	—	8	10	22	3	—	9	5	14	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Philos. propaed.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	6	12	—	—
Szépírás	5	16	24	1	—	8	21	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Testgyakorlat	8	23	14	—	1	15	13	21	—	2	9	9	19	—	6	13	12	5	—	—	8	14	15	—	5	7	23	2	—	2	12	18	—	—	3	17	10	—	—	—
Egészségtan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	11	12	—	—	—	—	—	—	—
Szabadkézi rajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	10	24	2	—	8	8	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Egyházi ének	9	5	7	—	—	7	20	4	—	7	8	9	4	—	—	6	6	6	—	—	7	12	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Műének	9	12	—	—	—	6	12	—	—	7	6	6	—	—	—	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3	9	—	—	—	4	9	—	—	—	10	6	2	—	—
Angolnyelv.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	1	—	—	3	2	—	—	—	3	—	—	—	—

XVI.

Ösztöndíjak, segélyezés, javadalmak és jutalmak.

1. Ösztöndíjak.

a) *Koncz János alapból* naponként ebédet kaptak személyenként havi 10 kor. értékben: Farczádi Gerő II., Molnár Kálmán V. és Derzsi Andor VII. o. tanulók. Összesen = 300 korona.

b) *Fejér Ödön alapból* havonként 5 koronát kaptak: Mikó Lajos IV. és Veress Géza III.,* majd Márkos Mózes I. o. tanulók. Összesen = 100 kor.

c) *Koronka-Mátyus alapból* havonta 6 koronát kaptak: Májay Dezső és Uzoni Imre VIII. o. tanulók. Összesen = 120 kor.

d) *Tóth Ferencz alapból* havonként 5 koronát kapott: Veress Gábor VI. o. tanuló. Összesen = 50 kor.

e) *Mártonffy Koncz alapból* félévenként 45 koronát kaptak: Kökösi Mihály I. é. papnövendék, Kovács Lajos VIII. és Lőrinczi Géza VII. o. tanulók. Összesen = 270 kor.

f) *Árkossy Lajosné alapból* havi 8 koronát kapott Mózes Károly II. o. t. Összesen = 80 kor.

g) *Kovács Dénes alapból* havi 4 koronát kapott: Kovács Mózes I. o. tanuló. Összesen = 40 kor.

h) *K. Nagy Sándor alapból* havi 4 korona 50 fillért kapott Sándor Kálmán II. o. tanuló. Összesen = 45 kor.

i) *Kern-Szilvássy alapból* félévenként 9 koronát kapott: Tóth Albert VI. o. tanuló. Összesen = 18 kor.

j) *Kelemen Benő alapból* naponként 3—3 czipót kaptak: Orbók Gyula III., Fodor Ferencz II., Bereczki Vilmos II. és Simon István II. o. tanulók. Összesen = 130 kor.

*) Év közben Erdélyi kincstári ösztöndíjat nyert.

k) *Berde Mózes családi ösztöndíjból* havi 24 koronát kaptak: Berde Ferencz V. és Berde Lajos 2. el. o. tanulók. Összesen = 480 korona.

l) *Berde-Márkus alapból* naponként 3—3 czipót kaptak: Pálfi Tamás* III., Balázs József, Farczádi Gerő II. és Tóth János 4. el. o. tanulók. Összesen = 130 kor.

m) *A májusi alapból* félévenként 8 koronát kapott: Ürmösi Gábor I. éves kép. növendék. Összesen = 16 kor.

n) *Erdélyi kincstári ösztöndíjat* félévenként 60 koronát kaptak: Kovács Kálmán VIII., Tamás István VII., Iszlai Géza V. és Veress Géza III. o. tanulók. Összesen = 480 korona.

o) *Az 1863-ban végzett osztálytársak alapítványából* részesültek Kozma Béla VII. és Kozma György IV. o. tanulók. Összesen = 50 korona.

p) *Az intézet előtti süteményárusítási jogért* járó czipót kapta Tóth György 4. el. o. tanuló. Értéke = 18 korona.

r) *A milleniumi találkozók alapítványa kamatát* kapta Gálfi András VII. o. tanuló. Összesen = 15 kor.

s) *Szabó Mózes alapból* havonként 10 koronát kaptak: Barra Sándor* és Barra Lajos II. o. tanulók.

Berde Mózsa alapítványból naponként 3—3 czipót kaptak: Barabás István és Biró Pál IV. éves, Ádámosy Gábor III. éves, Antónya Mihály, Gál Miklós, Katona Ferencz, Raffay Károly, Sándor Gergely és Ürmösi József II. éves, Balázs András, Kelemen Sándor, Kökösi Mihály és Végh Benjámin I. éves papnövendékek; Balogh József, Barabásy Albert, Boros György, Demény István, Derzsi Zoltán, Gergely Lajos, Kiss Lajos,[2] Kiss Sándor, Kovács István, Kovács Lajos,[3] Nagy Rudolf, Pap Gyula, Uzoni Imre, Vaska Béla[5] VIII. oszt.; Benczédi Pál, Daczó Mózes,[4] Derzsi Andor, Gálfi András, Halmágyi János,[1] Kiss Jenő, Létai Dezső, Lőrinczy Géza, Nagy Dénes, Pálfi Zoltán, Péter Ödön, Simon István, Szathmári Miklós, Szász István,[2] Tamás István, Téglás József[1] VII. o.; Adorján Géza, Bodoczi Sándor, Egyed János, Ekárt József, Dénes Mózes,[5] Gálfi Dezső, Gelei József, Görgényi József, Horváth István,[1], Kiss Károly, Molnár Béla, Pap Zsigmond[3], Pethő Kálmán, Rázmán

*) Év közben elvesztette.

Samu,[1] Simonfi Tamás, Székely Géza VI. oszt.; Adorján Jenő,[3] Árkosy Tamás, Barabásy József, Berde Ferencz, Csécs Árpád, Czupor István,[1] Gálfi Mihály,[3] Kornis István,[2] Molnár Kálmán, Nagy Imre, Szabó József,[3] Taar Géza V. oszt.; Baló Dezső,[2] Gál Zsigmond, Gelei Vilmos,[2] Kiss Dénes, Máthé Albert, Pálfi József, Simon András, Szabó Ferencz,[2 5] Zakariás Ferencz, Zsigmond Lajos IV oszt.; Ács József,[2] Balogh István, Bedő Ferencz, Boér Miklós,[2] Derzsi Dénes,[2] Egyed József, Kíss Ernő, Kövendi János,[2] Mátyás Samu, Szász Dénes III. oszt.; Baló Jenő,[2 5] Barra Lajos,[5] Derzsi Károly, Farkas Gyula,[2] Incze János,[3] Kocs András, Kovács Imre, Lászlóczky István, Molnár Gergely,[1] Orbók Sándor, Pálfi István, Pálfi János, Pálfi László, Sándor Kálmán, Szász Károly, Tób Zsigmond, Zsigmond Mihály II. oszt.; Balogh Béla, Bedő Zoltán, Keresztesi Dénes, Kovács Mózes, Kriza János,[5] Magyari Mihály,[2] Márkos Mózes, Mátyás Lázár, Pálfi János, Péter Aladár, Rázmán Sándor,[2] Szentgyörgyi Aiadár,[3] Szentgyörgyi Zsigmond[2] I. oszt.; Végh Zsigmond 4 el. oszt.; Berde Lajos,[3] Lászlóczky Gyula,[3] Mihálcsa István[5] 2 el. oszt. tanulók.*)

Az ösztöndíjak értéke 5175 k. 79 fillér.

2 Segélyezés.

a) A lefolyt tanévben is több nemesszívű emberbarát segítette elő szegénysorsu tanulóink előhaladását.

Albert Dénesné naponként ebédet és vacsorát adott Fodor Ferencz II. o. t., *Alexi Kristofné* naponként ebédet és vacsorát adott Derzsi Dénes III o. t., *Ács Ferencz* vendéglős naponként ebédet adott Kornis István V. o. t., *Acs Sándor* vendéglős naponként ebédet adott Molnár Gergely II. o. t., *Bedő Dániel* nyug. egyetemi könyvtárőr naponként ebédet adott Bedő Ferencz III. o. t., *Csiki* János hetenként 2-szer ebédet adott Kiss Ernő III. o. t., *Debreczeni Ödön* hetenként 3-szor ebédet adott Szentgyörgyi Zsigmond I. o. t., *Farkas Vilmosné* naponként ebédet és vacsorát adott Kocs András II. o. t., *Faragó Edéné* naponként vacsorát adott Kiss Gyula IV. o.

*) Jelnélkűliek egész éven át, 1. május 15-ig, 2. január 15-ig. 3. január 15-től, 4. január 15-től május 15-ig, 5 május 15-től az év végéig élvezték a czipó-alapítványt.

t., *Fodor Aladárné* naponként ebédet adott Kiss Dénes IV o, t. *Tülöp Sándorné* naponként ebédet adott Mátyás Samú III. és Mátyás Lázár I. o. t., *Grün Pálné* hetenként 1-szer ebédet adott Ács József III. o. t., *Hadházi Sándorné* vasár- és ünnepnapokon ebédet és vacsorát adott Szász István VII. o. t., *Hints Gergelyné* naponként reggelit, ebédet és vacsorát adott Boér Miklós III. és Pálfi István II. o. t, *Kolb Adolfné* hetenként 2-szer ebédet adott Ács József III. o. t., *Kovács János* főgimn. tanár naponként reggelit, ebédet és vacsorát adott Kovács Mózes I o. t., *Márkos Albert* főgimn. tanár naponként ebédet és vacsorát adott Márkos Mózes I. o. t., *dr. Mihály Józsefné* naponként ebédet adott Pálfi János II. o. t., *Molnár Sándorné* naponként ebédet és vacsorát adott Molnár Béla VI. o. t., *Orbók Elek* hetenként 3-szor ebédet adott Orbók Gyula III. o. t., *Orbók Mórné* naponként reggelit, ebédet és vacsorát adott Viski Géza IV. o. t., dr. *Orient Gyuláné* hetenként 2-szer ebédet adott Kiss Ernő III. o. t., *özv, Papszt Gyuláné* hetenként 3-szor ebédet adott Farkas Gyula II. o. t., *Rácz János* vendéglős naponként reggelit, ebédet és vacsorát adott Rácz János I. o. t., dr. *Török Imre* naponként ellátást adott Kriza János I. o t. és *Vécsei Sámuelné* naponkint reggelit, ebédet és vacsorát adott Inczefi Péter VI. és Kádár Kálmán VII. o. tanulóknak.

Fogadják a nemes szívű adakozók igazgatóságunk hálás köszönetét.

b) Segélyalap. A folyó tanévben szervezett segélyalap terhére a következő tanulók részesültek segélyben: Rázmán Sándor I. o. t. részére egy rend ruha átváltoztatása, Zakariás Ferencz IV. o. t. kabát, Mátyás Samu III o. t. nadrág és kabát, Kovács Imre II. o. t. nadrág és kabát, Orbók Gyula III. o. t. nadrág és kabát, Molnár Gergely II. o. t. nadrág és kabát, Fodor Ferencz II. o. t. nadrág, Derzsi Károly II. o. t. nadrág, Gelei Vilmos IV. o. t. czipő és kabát, Szentgyörgyi Zsigmond I. o. t. nadrág, Kocs András II. o. t. kabát, Orbók Sándor II. o. t. nadrág, Sándor Kálmán II. o. t. czipő és nadrág, Szász Dénes III. o. t. kabát, Keresztesi Dénes I. o. t. kabát, Mátyás Lázár I. o. t. kabát, Ács József III. o. t. kabát, Molnár Kálmán V. o t. 20 korona, Farczádi Gerő II. o. t. 20 korona, Mátyás Samú III o. t. 25 korona, Mátyás Lázár I o. t. 25 korona, tiz IV. és V, oszt. szegény unitárius tanuló à 54 fill. 50 kor. 40 fillér és egy IV. oszt tanuló 60 fill. Ez alap segélyezése összesen 169 korona

3. Javadalmak.

A Zsuki László alapítványa jelen tanévben »*divisio*« czímen az E. K. Tanács határozata értelmében megszünik és nem osztatik ki, hanem a jövő tanévben létesítendő konviktus céljaira fordíttatik. A patrociniumokból befolyt összeg 110 kor., a papnövendékek olvasó egylete javára fordíttatott.

Legatióból az illető legatusoknak volt 1842. kor. jövedelmük.

Az egyház pénztára fedezte a Mártonffy-Koncz iskolai alapítványból a papnövendékek egyetemi tandíjait, a mi a két semesterben 840 koronára ment.

Iskolai kórház, gyógyszer, iskolai díjak czimen egyes tanulóknak elengedtetett 3645 kor. 60 fill.

A papjelőltek, papnövendékek és gimn. felosztályú tanulók az alosztályúak felügyeletéért kaptak készpénzben 6070 koronát. Ezenkívül teljes élelmet 1 tanuló, ebédet és vacsorát 3 tanuló, ebédet 5 tanuló, vacsorát kapott 2 tanuló.

A javadalmak összege élelmezési költségeken kívül teszen 12507 kor. 60 fillért.

4. Jutalmak.

A tanév bezárásakor, junius hó 15-én a szokásos ünnepélyek között a következő jutalmak osztattak ki:

a) *Alapítványokból*:

1. ***A Bulyovszkiné, Szilágyi Lilla*** alapítványból 80 kor. tűzetett ki egy szavalásra alkalmas költemény jutalmazására. Beérkezett 6 mű, a melyek közül a „Beatus ille“ és „Felhangolom olykor a lant idegeit“ jelígéjűek találtattak jutalomra érdemesnek. A jeligés levelek felbontatván, kitűnt, hogy mindkét pályázó Omega név alatt adta be pályamunkáját. Ezért a jutalom nem adatott ki.

2. ***A Bulyovszkiné, sz. Szilágyi Lilla*** alapítványból a „Remény“ czímű ifjúsági lapban megjelent legjobb költemények szerzői: Balogh József VIII. és Kozma Béla VII. o. t. 5—5 korona jutalmat kaptak.

3. ***A Fehér Márton-alapból*** szépírásért 2—2 kor. jutalmat kapott Lőrinczy Géza VII. és Varga Béla V. o. t.

4. ***A Kovácsi Antal*** alapítványból 50 korona jutalom tűzetett ki a latinnyelvtanban, pályázati írásbeli zárt vizsgálaton, a legtöbb eredményt felmutatott tanuló jutalmazására. Pályáztak tizenhárman u. m.: Abrudbányai Géza, Mocsán Aurél VIII., Orbók Loránd, Daczó Mózes, Sebestyén József, Szathmári Miklós, Weisz Mór VII. Rosenfeld Aladár VI., Iszlai Géza, Piger Sándor, Abrudbányay Ede, Varga Béla, Grünberger József V. oszt. tanulók. Abrudbányay Géza a dolgozatok készítésekor beteg lett s így a pályázattól visszalépett. A beadott pályaművek közül egy sem mulván felül valamennyit, a díj az aránylag legjobb pályázónak adatott ki a következő megosztással: Sebestvén József VII. és Rosenfeld Aladár VI. o. tanulók nyertek 17—17 koronát, Varga Béla V. o. t. 16 kor-t.

5. ***A Lászlóczki Péter*** alapítványból jeles tanulásért és jó magaviseletért 5—5 kor. jutalmat kaptak: Vári Ákos III., Gyulay Tibor IV., Lőrinczy Géza és Orbók Lóránd VII. oszt. t.

6. ***Magyary Mihály*** lapszerkesztő alapítványából a márcz. 15-én rendezett iskolai ünnepélyen a nagy nap fontosságát méltató ünnepi beszédért 3 koronát kapott Kovács Lajos VIII. o. t.

7. ***A Paget Olivér*** alapítványból az angol nyelvtan tanulásában pályázati vizsgálaton felmutatott eredményért a 200 kor. díjat kapta Kovács Kálmán VIII. o. t., a 100 kor. díjat kapták Abrudbányai Géza és Májay Dezső VIII. o. t. egyenlően megosztva, az 50 korona díjat nyerte Orbók Lóránd VII. o. t., dicsérettel tüntettettek ki Sándor Gergely II. éves papnövendék és Tamás István VII. o. tanuló.

8. ***Az özv. Pap Sándorné szül. Kovács Katalin*** alapítványból 10 kor. jutalom tűzetett ki egy 50 éves házaspár aranylakodalma alkalmára irandó beszéd és imádság jutalmazására. Beadatott egy mű, a mely a díjra nem itéltetett érdemesnek.

9. ***Az ifj. Peielle István*** alapítványból 81 kor. 50 fill. értékben pénz és könyvjutalom osztatott ki a jeles tanulók között. Ez összegből jutalomkönyveket kaptak: Grünwald Ármin, Jakab István, Müller Sándor, Strautz Lajos 1. el., Néma Elemér, Papszt László, Perédi Sándor, Römer Ernő, Róth Márton, 2. el., Nagy Tibor, Pákey

Lajos, Tóth István 3. el., Perédi József, Pereki János, Schéfer Ernő, Veress Szilárd 4. el. o. t. Továbbá: Haas Ferencz, Hutter Kálmán II. o., Kis Ernő III., Máthé Albert IV., Iszlai Géza, Piger Sándor V., Tóth Albert, Veress Gábor VI., Derzsi Andor és Weiss Mór VII. o. t. Ugyanez alapból nyertek: 10 koronát Fekete Sámuel V., 5—5 k.-t, Molnár Gergely és Pálfi László II., Kopp Elemér, Marschalkó György, Pollák Endre és Zsakó Gyula I. o. t.

10. ***Sipos Gábor*** ügyvéd alapítványából magyar irásbeli dolgozataiért 5 kor. jutalmat kapott: Abrudbányay Géza VIII. o. t.

11. ***A Kövendi Szász Gergelyné*** alapítványból egy emlékbeszéd jutalmazására 20 korona tűzetett ki. Beérkezett 2 pályamunka, a bírálat szerint egyik sem érdemes a jutalomra.

12. ***Az 1879—80. végzett osztálytársak*** alapítványából a folyó tanévben a rendes órácziókon tartott legjobb beszédért 40 kor.-t kapott Demény István VIII. oszt. tanuló.

b) *Egyes jóltevők, tanügybarátok adományából.*

Benkő Mihály takarékpénztári igazgató 20 koronát adományozott két vagy négy unitárius vallású, jó előmenetelű és magaviseletű tanuló jutalmazására. Ebből kaptak: 5—5 k.-t Benczédi László, Márkos Mózes I., Bedő Ferencz III és Geley József VI. o. t

Dávid Ferencz Egylet „Végh Mátyás költeményei" Fogaras 1900. cz. műből 9 példányt adományozott oly tanulók jutalmazására, a kik erkölcsi magaviseletükkel és a vallástanban tanúsított kiváló előmenetelükkel kitüntek. Ez adományból 1—1 példányt kaptak: Ürmösi József II. és Biró Pál IV. éves papnövendékek a vasárnapi vallásoktatás vezetésében kifejtett buzgóságukért; továbbá Benkő Gyula, Gelei Árpád, Szentgyörgyi Aladár I., Derzsi Károly II., Müller Gyula, Veress Géza III. o. és Mikó Lajos IV. o. t.

Demeter Dezső tanár ur 5 koronát adományozott egy III. o. unitárius vallású tanulónak, a ki a német- és latin nyelvekből kiváló szorgalmat és előmenetelt tanusított. E jutalmat nyerte Bedő Ferencz III. oszt. tanuló.

Dr. Gál Kelemen igazgató 5 koronát adományozott egy tanuló jutalmazására, a ki a németnyelvben kiváló előhaladást és szorgalmat fejtett ki. E jutalmat nyerte Létay Dezső VII o. tanuló.

Báró Petrichevich-Horváth Kálmán főgondnok úr, nevelésügyünk nemeslelkü barátja s ifjuságunk jóltevője, mint évek sora óta mindig, ez évben is 200 korona jutalmat tűzött ki azon tanuló jutalmazására, a ki az érettségi vizsgálatot jeles eredménynyel teszi le. Hogy ki fogja e jutalmat nyerni, azt csak a jövő tanévi értesítőnkben közölhetjük. Ezenkivül 100 koronát adományozott oly feltétellel, hogy ez összegből két VII. o. jeles tanuló kapjon 20—20 k.-t, két VI. o. t. 20—20 k.-t és két V. o. t. 10—10 k.-t. Ez összegből kaptak: 20—20 k.-t Daczó Mózes, Sebestyén József VII., Bock Alfréd, Rosenfeld Aladár VI., 10—10 k.-t Abrudbányay Ede és Varga Béla V. o. t.

Kovács János főgymn. tanár azon tanulók jutalmazására, kik az angolnyelv tanulásában kitüntek, három-három példányban ajándékozta a következő két művet: 1. A comparison between the history of our country and that of our Churches. A sermon preached on the occasion of the International Unitarian Conference in the Budapest Unitarian Church on the 6 th of Sept. 1896. By Joseph Ferenc, bishop of the Hungarian Unitarian Churches. Translated by Prof. John Kovács. 2. Guide through the Hungarian National Millennium Exhibition from official dates. By Maurice Gelléri. Az első műből egy-egy példányt nyertek: Sándor Gergely II. éves papnöv., Tamás István VII. és Veress Gábor VI. oszt. tan.; a másodikból: Sebestyén József VII., Bock Alfréd és Rosenfeld Aladár VI. oszt. tanulók.

Lassel Gyula tornatanár 5 k.-t tűzött ki egy szegénysorsú, jó előmenetelű IV. o. t. jutalmazására. Ez összeget nyerte Gál Zsigmond IV. o. t.

Nagy Gyula tanár adományából 5 k. jutalmat nyert Kovács István V. o. t. kitűnő rajzaiért.

Dr. Nyiredy Géza tanár adományából 10 k.-t nyert Gelei József VI. o. t állattani gyűjteményéért.

Tóth Ernő isk. főnök, gyakorló tanár úr 5 koronát adományozott egy segénysorsú unitárius vallású tanulónak a történelemben tanúsított kiváló szorgalom és előmenetel jutalmazására. E jutalmat nyerte Mátyás Samú III. oszt. tanuló.

Dr. Wettenstein József, orvos úr 20 k.-t adományozott egy I. és egy VI. o. jó magaviseletű, unitárius vallású tanuló jutalma-

zására. E jutalmat nyerték: Péter Aladár I. és Pető Kálmán VI. o. t. egyenlően megosztva.

A folyó évi márcz. hó 16-án tartott *torna-estélyen* az estély jövedelméből és egyesek adományából a következő tanulók részesültek jutalomban, 31 k. 80 f. értékben: Nyujtó versenynél: Dénes Mózes VI., Kovács Lajos VIII. o. t. Magasugrás versenynél: Pap Gyula VIII., Lőrinczy Géza VII. o. t. Korlátversenynél: Szász István VII., Dénes Mózes VI. o. t. Dicséretet nyertek: Florer János VII., Abrudbányay Ede V. és Grün István VI. o. t.

Kollégiumunk 8 növendéke (Nagy Rudolf, Pap Gyula VIII. o. t., Lőrinczi Géza, Szász István VII. o. t.; Dénes Mózes, Grün István VI. o. t.; Abrudbányai Ede, Lőwi Lajos V. o. t.) részt vett a f. é. május hó 27-én d. u. 3 órakor tartott „Országos Főiskolai Verseny"-ben, melyet a „Kolozsvári m. kir. Ferencz-József Tud. Egyetem" Tornavivó Intézete a „Kolozsvári Kerékpáros Egylet" sétatéri versenypályáján a helybeli középiskolák bevonásával rendezett.

A helybeli középiskolák négy versenyben vettek részt, még pedig:

1. Magas ugrásban,
2. Távolugrásban,
3. Korlátgyakorlatokban és
4. Nyújtógyakorlatokban.

A magas ugrásban a II. díjat (ezüst érem) Pap Gyula VIII. o. t. nyerte 170 cm.-rel; a III. díjat (bronzérem) Nagy Rudolf VIII. o. t. 165 cm.-rel.

A távolugrásbsn az I. díjat (ezüst érem és díszoklevél) Nagy Rudolf VIII. o. t. nyerte 5 m. 80 cm.-rel; a III. dijat (bronz-érem) Dénes Mózes VI. o. t. 5 m. 70 cm.-rel.

A korlátversenyben a II. díjat (ezüst érem) Szász István VII. o. t. nyerte 14 ponttal.

A nyujtóversenyben az I. díjat (ezüst érem és díszoklevél) Dénes Mózes VI. o. t. nyerte 15 ponttal; a III. dijat (bronzérmet) Grün István VI. o. t. 12 ponttal.

F. é. május hó 31-én tornaverseny tartatott a következő eredménynyel: A mászásban az I. díjat Balló Á. I. o. t., Pálfi L. II. o. t., Mátyás III. o. t. és Strachál J. IV. o. t. nyerték. A versenyfutásban az I. díjat Márkos M. I. o. t. Taub Z. II. o. t., Grün

J. III. o. t. és Szabó F. IV. o. t. nyerték. A magas ugrásban az I. díjat Pap Gy. VIII. o. t. nyerte; a II. díjat Nagy R. A súlydobásban az I. díjat Dénes M. VI. o. t. nyerte; a II. díjat Pap Gy., a III. díjat Abrudbányai E. V. o. t. A távolugrásban az I. díjat Dénes M. VI. o. t.; a II. díjat Nagy R. VIII. o. t., a III. díjat Pap Gy. VIII. o. t. A korlátversenyben az I. díjat Szász I. VII. o. t.; a II. Dénes M. VI. o. t., a III. díjat Grün J. VI. o. t. A nyujtó-versenyben az I. díjat Dénes M. VI. o. t.; a II. díjat Grün J. VI. o. t., a III. díjat Kis Lajos VIII. o. t. A rúdugrásban az I. díjat Kis Lajos VII. o. t.; a II. díjat Nagy R.; a III. díjat Szentpáli S. VIII. o. t. A A verseny futásban az I. díjat Májay D. VIII. o. t.; a II. díjat Abrudbányai E. V. o. t., a III. díjat Dénes M. VI. o. t. A torna-vizsgálaton kiosztott díjak, tárgyak és könyvek értéke 88 k.

Ezeken kivül *elismerő okiratot* kaptak: Szász István VII., Gergely Lajos VIII., Abrudbányay Ede V., Nagy Rudolf VIII., Pap Gyula VII., Dénes Mózes VI., Strachal János IV., Szabó Ferencz IV., Baló Ákos I., Lőwy Lajos V., Mátyás Samú III., Grün Jenő III., Pálfi László II., Kiss Lajos VIII. Taub Zoltán II., Márkos Mózes I., Májay Dezső o. VIII. tanulók.

XVIII. Az elemi iskola.

Az 1900/901. tanév szeptember hó 6-án kezdődött meg.

A tantestület:

Ulár Pál főgimnáziumi tanár az egyház által megbízott tanvezető. Dr. Gál Kelemen igazgató. Régeni Áron az 1. és 2. oszt. tanítója és Nagy József a 3. és 4. oszt. tanítója.

Ulár Pál tanvezető megbízatása a folyó évben lejárt s ismételten ő lett megbizva a tanügyek vezetésével és a felügyelettel.

Nevezetes fordulat volt elemi iskolánk történetében, hogy egyházi fölöttes hatóságunk elrendelte, hogy a tanítók minden évben írják össze az elvégzendő tanítási anyagot, hónapok szerint beosztva s azt felülvizsgálás és jóváhagyás végett nyújtsák be az elemi iskola igazgatósága elé.

A jelen évben is, mint rendesen megtartattak a tantestületi értekezletek.

Az iskolát meglátogatták a tanítás ellenőrzése végett Ulár Pál tanvezető tanár és dr. Gál Kelemen igazgató.

I. osztály.

Osztálytanító: *Régeni Áron.*

Vallástan. Heti 2 órán. Reggeli, estéli, étel előtti, étel utáni és közönséges imák. Az úr-ima. Erkölcsi elbeszélések. Boros Gy. Jó gyermek könyve és olvasó könyv alapján.

Beszéd és ért. gyakorlat. Heti 5 órán. Szoktatások és előkészítések. A feladott gyermek fogadása. A bizalom felkeltése. Fegyelmi szoktatások. Szólásra ébresztés és bátorítás. Az iskolai rend és kötelességek tudatra hozása. Öntevékenységre, szorgalomra ébresztés, előkészítő gyakorlatok kezdete az irás- és olvasásra stb. Az iskolában levő tárgyak megnevezése, száma, közös név alá hozása, helye, szemléltetése színökre, alakjokra, terjedtségökre és anyagjukra nézve. Az iskolában levő tárgyak használata, összehasonlítása és megkülönböztetése. A szülői ház, a házi butorok ismertetése. A család, az ember, az emberi test leírása. A táplálkozás és a konyhai eszközök. Nehány házi állat és növény megismertetése és a főbb természeti tünemények. Nagy L. Beszéd és ért. gyak. vezérkönyve alapján.

Számtan. Heti 5 órán. A számjegyek és műveletek jegyeinek megismertetése. Az arab és római számjegyek írásának és olvasásának begyakorlása 30-ig. A 4 alapművelet a 20-as számkörben. Dr. Lutter Nándor vezérkönyve alapján,

Olvasás és írás. Heti 6 órán. A kis és nagy betűk írott és nyomtatott alakjának teljes megismertetése. Olvasmányok, versek és imák megtanultaása. A Pauliny ABC és olvasókönyve alapján.

Ének. Heti 2 órán. Egyházi énekek, gyermek-dalok. Weber J. R. Énekoktatás I. r. Hangjegy ismertetés.

Torna. Heti 2 órán.

II. osztály.

Osztályfő: *Régeni Áron.*

Vallástan. Heti 2 órán. Az első osztályban tanultak ismétlése. A világ teremtés, özönvíz és Noé, Ábrahám, Izsák és fiai. Mózes története. A tíz paranesolat. Erkölcsi történetkék. Boros Gy.: Jó gyermek könyve; Vass-Sziklay olv. k. és előmondás után.

Beszéd és ért. gyak. Heti 4 órán. Az első osztályban vég-

zettek ismétlése és kibővítése. A szülői ház, házi állatok, a házban és ház körül tartózkodó kártékony állatok. Családi élet. A helység és lakósai, polgári élet. Ásvány és növény ismertetés. A természetből az eső, hó, levegő, nap, hold, ég, idő. Nagy L. „Beszéd és ért. gyak. vezér k. alapján.

Magyarnyelv. Heti 2 órán. A mondat és beszéd. Kijelentő, kérdő és felkiáltó mondatok. Szó, szótagolás. A hangok. Magán és mássalhangzók, ezek osztályozása. Mássalhangzók megkettőztetett írása. A mondat alanyi és állítmányi része. Az írásjelek. Főnév, melléknév, névmás, ige, névelő, számnév ismertetése. Nagy L. vezérkönyve és Vass-Sziklay olv. k. alapján.

Földrajz. Heti 2 órán. Földrajzi előfogalmak. Helység, annak határa. Álló és folyóvizek. Emelkedések és mélyedések. Világtájak természetben és térképen. Kolozsvár ismertetése.

Számtan. Heti 5 órán. Az első osztályban végzettek rövid ismétlése. A római és arab számjegyek írásának begyakorlása 100-ig. A négy alapművelet a 100-as fejbeli számítással. Szorzó tábla. Dr. Lutter N. Számtani példatára alapján. Példatár olvastatás.

Írás. Heti 6 órán. Előírás és tollbamondás után.

Rajz. Heti 2 órán. Előrajzolás után.

Ének. Heti 2 órán. Egyh. és világi énekek. Hangjegy ismertetés 6 hangkörben. Weber R. Énekoktatás I. fűz. alapján.

Torna. Heti 4 órán.

III. osztály.

Osztálytanító: *Nagy József.*

Vallástan. Heti 2 órán. Tk. Tarcsafalvi A. „Bibliai történetek“ cz. könyve alapján. I. rész: „Ó-szövetség.“ A teremtés munkája. Ádám és Éva. Az irigység áldozata. Isten büntetése és jutalmazása. A hitbeli hűség probája. Egy tál lencse és apai áldás. József története. Mózes története. Szenvedések iskolája. Áldozat Istennek. Az áruló asszony. A parittyás pásztorfiu. A bölcs király. Illés próféta. Elizeus és Jónás. Dániel. Erkölcsi mondások. Imák.

Magyar nyelvtan. Heti 3 órán. Tk. Deme K. „Nyelvtani gyakorló könyv“ I. r. és Wass-Sziklay: Magyar olvasó könyv III. k. A múlt évben tanultak ismétlése. A főnév egyes és többes száma.

Az ige és 3 főideje. A szavak rövidített írása. Alany, állítmány. Az egyszerű mondatok. A melléknév, a melléknév fokozása. A névelő. A mondat bővítése tárgygyal. A mondat bővítése jelzővel. A mondat bővítése határozóval. A számnév. A kettőspont és vessző alkalmazása. Írásbeli dolgozatok.

Szavalás. Heti 1 órán. Az olvasó könyvben levő versek betanítása.

Olvasás és írás. Heti 4 órán.

Földrajz. Heti 3 órán. Tk. Csiki: „Kolozsvár földrajza.“ Kolozsvár és vidéke. Kolozsvári, gyalui, nádasmenti, h.-almási, bánffyhunyadi, mocsi, mező-őrményesi és tekei járások. Erdély hegyei, folyói, éghajlata, állatai, terményei és nevezetesebb helyei.

Számtan. Heti 5 órán. Tk. Orbók M. „Számoló könyv“ szerint a négy alapművelet egész számokkal fejben és írásban. Pénz-, hosszúság-, űr-, súly-, darab- és papirmértékek. Írásbeli dolgozatok.

Fogalmazás. Heti 1 órán. Az asztal. Az ajtó. A ló. A tehén. A jó gyermek. A szék. A könyv. A palatábla. Kolozsmegye járásai, folyói, hegyei, állatai. A lakósok foglalkozása.

Rajz. Heti 2 órán. Előrajzolás után, ponthálós füzetbe.

Ének. Heti 2 órán. Egyházi és világi énekek két szólamra. Hangjegy ismertetés. Wéber R. „Énekoktatás“ II, füzet alapján.

Torna. Heti 2 órán.

IV. osztály.

Osztálytanító: *Nagy József.*

Vallástan. Heti 2 órán. T. k. Simén D.: Szenttörténetek ó- és új-szövetségi része.

Magyarnyelv. Heti 3 órán. T. k. Deme K.: Nyelvtani gyakorlókönyv. II. k. Wass, Sziklay, Tergina Gy.: Magyar olvasókönyv IV. k. Állító, tagadó, felszólító és parancsoló mondatok. Ok-, czél-, hely-, idő-, mód-, állapot-, eredet-, részes- és eszközhatározók. Határozó ragok. Névutók. Igenév. Határozónevek. Névmások. Időragok. Igeragozás. Cselekvő és szenvedő igék. Igemódok. Főnévképzés. Összetett mondatok. Fő- és mellékmondat. Összevont mondat. Kötőszók. Indulatszók. Olvasmányok és elbeszélések. Elemzés szó- és mondattani alapon. Irásbeli gyakorlatok.

Szavalás. Heti 1 órán. Az olvasókönyvben előforduló versek betanítása.

Ütenyírás. Heti 1 órán. A 3. és 4. oszt. együtt. A kis és nagybetűk és szók írása.

Olvasás és írás. Heti 4 órán.

Földrajz. Heti 3 órán. T. k. Vargyas E.: Magyarország megyéi, nevezetesebb városai, folyói és hegyei. Szomszédos tartományok. Osztrák birodalom és az öt világrész általános vonásokban.

Történelem. Heti 1 órán. T. k. Vargyas E.: Történelem és magy. olv. könyv IV. k. Őseink bevándorlása, Árpád. Vezérek kora s az ősmagyarok műveltsége. Szent-István. Pogányság végső küzdelmei. Szent-László. Jeruzsálemi Endre. IV. Béla. Róbert Károly. Nagy Lajos. Zsigmond. Hunyadi János. Mátyás. Zrínyi Miklós. Mária Terézia. Nemzeti ébredés. Gr. Széchenyi István. Magyar szabadságharcz. Kiegyezés.

Számtan. Heti 5 órán. Orbók M. Számtani kézikönyve alapján IV. füzet. A négy alapművelet egész számokkal. A méter rendszer és római számok. A közönséges törtek.

Fogalmazás. Heti 1 órán.

Ének. Heti 2 órán. Egyházi és világi gyermek-dalok. Két szólamra, hallás után.

Rajz. Heti 2 órán. Előrajzolás után hálózat nélküli füzetbe rajzoltak.

Torna. Heti 2 órán.

A tanítási terv táblázatos áttekintése.

Tantárgyak	Osztályonként heti óra szám				
	1.	2.	3.	4.	Együtt
Vallástan	2	2	2	2	8
Beszéd- és értelem gyakorlat	5	4	—	—	9
Magyar nyelvtan	—	2	3	3	8
Földrajz	—	2	3	3	8
Történelem	—	—	—	1	1
Számtan	5	5	5	5	20
Olvasás-írás	6	6	4	4	20
Szavalás	—	—	1	1	2
Üteny-írás	—	—	1	1	2
Fogalmazás	—	—	1	1	2
Rajz	—	2	2	2	6
Ének	2	2	2	2	8
Torna	2	2	2	2	8
Összesen	22	27	26	27	102

Első osztály.

Osztálytanító: *Régeni Áron.*

	A tanuló neve és vallása	Hittan	Olvasás	Besz. ért. gyak.	Számtan	Ének	Írás	Torna	Magaviselet	Szorgalom	Általános oszt.	Megjegyzés
	Balogh György	2	2	2	2	3	2	1	1	2	2	
	Ferenczi Béla	2	1	2	2	3	1	1	1	2	2	
	Grünwald Ármin izr.	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	jutalmat nyert
	Jakab István	1	1	1	1	3	1	1	1	1	1	jutalmat nyert
5	Kohn Zoltán	1	1	1	1	2	2	1	1	1	1	
	Kovács János	k	i	m	a	r	a	d	t			
	Merza János róm. kath.	2	2	2	2	2	3	1	1	2	2	
	Müller Károly	1	1	1	1	2	2	1	1	1	1	
	Müller Sándor	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	jutalmat nyert
10	Nagy László	1	1	1	2	1	1	2	1	1	1	
	Novotny Vilmos r. k.	1	3	2	1	3	3	3	1	3	2	
	Péntek László ev. ref.	2	3	1	2	2	2	1	1	2	2	
	Stein János	k	i	m	a	r	a	d	t			
	Strautz Lajos ev. ref.	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	jutalmat nyert
15	Ürmössi Domokos	2	1	3	3	2	1	1	1	2	2	
	Vajda József	3	4	3	4	1	3	2	1	3	3	

Második osztály.

Osztálytanító: *Régeni Áron.*

	A tanuló neve és vallása	Hittan	Nyelvtan	Olvasás	Besz. ért. gyak.	Földrajz	Számtan	Ének	Írás	Rajz	Torna	Magaviselet	Szorgalom	Általános oszt.	Megjegyzés
	Berde Lajos	2	3	3	2	3	3	2	2	2	1	2	2	2	
	Buzogány József	4	3	3	2	3	3	2	3	3	1	3	3	3	
	Kardos Károly	2	2	4	3	3	1	1	3	3	2	1	3	2	
	Lászlóczki Gyula	2	2	3	1	2	2	1	3	3	1	2	3	2	
5	Mihálcsa István	3	3	3	3	3	2	3	3	3	2	2	3	3	
	Néma Elemér ev. ref.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	j. ny.
	Papszt László	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	j. ny.
	Perédi Sándor	1	1	1	1	1	1	3	1	1	1	1	1	1	j. ny.
	Pollák Mihály izr.	1	3	3	2	3	2	3	2	4	1	3	2	2	
10	Rozenberg Ákos izr.	2	4	3	3	3	3	3	3	3	1	1	3	3	
	Römer Ernő r. k.	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	j. ny.
	Roth Márton izr.	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	j. ny.
	Salamon Lajos izr.	2	3	3	3	3	2	3	3	3	1	1	3	2	
	Schéfer László ev. ref.	1	2	3	1	2	1	3	2	2	1	1	2	2	
15	Strautz Károly „ „	1	1	1	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1	
	Szentpáli Ernő	2	3	3	3	2	3	2	2	2	2	1	3	2	

Harmadik osztály.

Osztálytanító: *Nagy József.*

	A tanuló neve és vallása	Hittan	Nyelvtan	Olvasás	Földrajz	Számtan	Fogalmazás	Írás	Rajz	Ének	Torna	Magaviselet	Szorgalom	Általános oszt.	Megjegyzés
	Árkosi Gyula	1	2	1	2	1	1	3	2	1	1	1	1	2	
	Árkosi József	1	2	2	2	2	2	3	2	1	2	1	2	2	
	Balázs Lajos	1	3	2	2	2	3	2	2	2	2	1	2	2	
	Buzogány András			K	i	m	a	r	a	d	t				
5	Ferencz Nándor izr.	2	2	2	2	1	2	4	4	2	2	1	2	3	
	Guttmann László izr.	1	2	1	2	1	2	2	3	1	2	2	1	2	
	Kovács József	1	4	1	3	4	2	2	2	3	2	1	3	3	
	Kohn Samu izr.	2	2	4	4	5	4	4	4	3	2	1	4	5	j. v. u.
	Löbli Miksa izr.	2	2	3	3	2	3	4	3	4	2	1	2	3	
10	Nagy Tibor ev. ref.	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	jut. ny.
	Papszt Kálmán	2	2	2	2	3	2	2	2	2	1	2	2	2	
	Pákei Lajos	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	jut. ny.
	Róth Imre izr.	2	2	2	1	1	2	2	2	1	1	1	2	2	
	Székely Béla	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	1	1	2	
15	Tóth István	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	jut. ny.
	Vagyas Zsigmond	1	2	2	2	2	1	2	2	2	2	1	1	2	

Negyedik osztály.

Osztálytanító: *Nagy József.*

	A tanuló neve és vallása	Hittan	Nyelvtan	Olvasás	Földrajz	Történelem	Számtan	Fogalmazás	Irás	Rajz	Ének	Torna	Magaviselet	Szorgalom	Általános oszt.	Megjegyzés
	Agh István	1	2	1	2	1	2	1	2	2	1	1	1	1	2	
	Fodor Aladár ev. ref.	3	4	3	5	3	2	3	4	4	3	2	1	4	5	j. v. u.
	Kisfaludy Lajos ev. ref.	1	2	1	2	2	1	1	1	2	1	2	1	1	2	
	Lucs Árpád ev. ref.	2	3	3	2	2	2	2	2	2	1	1	1	2	2	
5	Melis Gyula ág. ev.	2	4	3	4	3	2	2	2	2	2	1	1	3	3	
	Perédi József	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	jut. ny.
	Pereki János	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	jut. ny.
	Sándor Simon gör. kath.	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	2	2	
	Stein Mór izr.	2	3	2	4	3	4	3	3	3	3	1	1	3	3	
10	Stern Dezső izr.	2	3	2	3	3	3	2	3	4	3	1	1	2	3	
	Schéfer Ernő ev. ref.	1	1	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	2	jut. ny.
	Szász Ferencz	1	2	2	2	2	1	1	1	2	1	1	1	2	2	
	Tóth György	2	3	2	3	2	2	2	1	1	1	1	1	2	2	
	Tóth János	1	2	1	2	3	3	2	1	2	2	2	1	2	2	
15	Végh Zsigmond	1	2	2	2	1	1	2	2	2	2	1	1	2	2	
	Veress Jenő	2	3	4	3	3	3	3	3	2	2	2	1	2	3	
	Veress Szilárd	1	2	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	2	jut. ny.

Osztályzati számok magyarázata.

Elömenetel: kitünő = 1, jeles = 2, jó = 3, elégséges = 4, elégtelen = 5.
Magaviseletből: dicséretes = 1, jó = 2, türhető = 3.
Szorgalomból: ernyedetlen = 1, dicséretes = 2, változó = 3, hanyag = 4.

XIX. Az 1901—902. tanévben használandó tankönyvek jegyzéke.

Az elemi iskolában.

1. elemi osztály.

1. *Pauliny Károly:* ABC és olvasókönyv I. kiadás . 40 fillér
2. Palatábla . . . . . 40 »

2. elemi osztály.

1. *Komáromy, Lakits, Luttenberg, Péterfy:* Olvasókönyv II. rész 4., kiadás . . . . . 60 »
2. *Boros Gy.:* Jó gyermek könyve . . . . . 40 »
3. *Dr. Beke Manó:* Számtan a népiskolák 2-ik oszt. sz 4. kiadás . . . . . 30 »
4. *Almássy János:* Magyar nyelvtan 3. kiadás . . . . 36 »

3. elemi osztály.

1. *Komáromy, Lakits. Luttenberg, Péterfi:* Olvasókönyv. III. rész 4. kiadás , ... 72 »
2. *Tarcsafalvi Albert:* Bibliai történetek . . . . . 80 »
3. *Dr. Beke Manó;* Számtan a népiskolák 3. oszt. szám. 4. kiadás . . . . . 36 »
4. *Almásy János:* Magyar nyelvtan. 3 kiadás . . . . 48 „
5 *Csiki:* Kolozsvár földrajza . . . . . 40 »

4. elemi osztály.

1. *Komáromy, Lakits, Luttenberg, Péterfy:* Olvasókönyv. IV. rész. 4. kiadás , ... 80 »
2. *Tarcsafalvi Albert:* Bibliai történetek . . . . . 80 »
3. *Dr. Beke Manó:* Számtan a népiskolák 4. oszt. szám. 4. kiadás . . . . . 40 »
4. *Simonyi Jenő:* Földrajz a népiskolák 4. oszt. számára. 4. kiadás . . . . . 50 »
5. *Dr. Török István:* Magyarország története, népisk. számára. 4. kiadás . . . . . 72 »
6. *Almássy János:* Magyar nyelvtan 3. kiadás . . . . 48 »

XX.

A jövő tanévre vonatkozó értesítés.

1. *Beiratás ideje.* A jövő 1901—1902. tanévre a tanulók fölvétele szept. hó 18., 19. és 20. napjain d. e. 8—12 óráig fog eszközöltetni. A tanév ünnepélyes megnyítása szept. hó 22-én d. e. 11 órakor lesz; az előadások pedig szept. hó 25-én d. e. 8 órakor veszik kezdetüket. A konviktusi élelmezés ugyane napon fog kezdődni.

2. *Vizsgálatok.* A javító, pótló és felvételi vizsgálatok szept. hó 16. és 17. napjain tartatnak meg. Javító- és pótló-vizsgálat engedélyezéséért az igazgatósághoz oly tanuló folyamodhatik, a ki csak egy kötelezett tárgyból kapott elégtelen jegyet. Az, a ki egy tárgyból elégtelen, magaviselete kevésbé szabályszerű vagy rossz, továbbá a ki két tárgyból elégtelen, vizsgálati engedélyért a mélt. és főtiszt. Egyh. Képv. Tanácshoz folyamodhatik. A folyamodványokat mindkét esetben legkésőbb julius hó 31-ig az igazgatósághoz kell benyújtani. A ki folyamodványát a kitűzött időig be nem adja, javító vizsgálatra nem bocsáttatik. A szeptemberben tartandó javító, illetőleg betegség miatti mulasztás esetén pótló érettségi vizsgálatra augusztus hó 29-ig kötelesek az illetők jelentkezni, illetőleg az előző évben kapott érettségi bizonyítványukat beadni.

3. *Felvétel.* Az elemi iskola 1. osztályába oly tanulók vétetnek fel, kik 6-ik életévüket már betöltötték. A gimnázium első osztályába oly tanulók vétetnek fel, kik 9-ik életévüket már betöltötték, 12 évnél nem idősebbek s az elemi iskola 4. osztályát kielégítő eredménynyel végezték. A magasabb osztályokba való felvétel valamely hasonrangú és nyilvános joggal felruházott gimnázium megfelelő bizonyítványa alapján történhetik. A polg. iskola valamelyik osztályából gimnáziumba átlépni kivánó tanulók felvételi vizsgálatot tesznek.

A felvételi vizsgálat díja 20 korona. Beíratáskor be kell adni az előző évi iskolai bizonyítványon kivül a születési és himlőoltási, 12 évnél idősebb tanulóknál az újraoltási bizonyítványt. A mely tanuló mindezeket a bizonyítványokat be nem mutatja, beíratásra nem számíthat. A fölvételre való jelentkezés alkalmával minden tanuló köteles az isk. díjakat felerészben befizetni.

A gimn. V. osztályába lépő tanulónak szülője vagy gyámja a beíratásnál köteles kijelenteni, hogy fia, vagy gyámoltja a görögnyelvet tanulja-e, vagy az azt pótló tantárgyakat. Oly tanuló, ki már egy vagy több osztályban görög nyelvet tanult, átléphet a görögpótló tanfolyamra, ha e tanfolyam végzett tananyagából felvételi vizsgát tesz, viszont a görögnyelv és irodalomból tartozik vizsgálatot tenni az oly tanuló, ki már egy vagy több éven át a pótló tantárgyakat tanulta.

A fölvételre minden tanuló atyja, anyja vagy gyámja kiséretében tartozik jelentkezni. Vidéki szülők vagy gyámok, beíratáskor kötelesek bejelenteni, hogy fiokat, illetőleg gyámoltjukat hol és kinél fogják elhelyezni, kire fogják a házi felügyelet és nevelés gondjait bízni. A kifogás alá eső szállás megváltoztatását követelni az igazgatónak jogában áll.

A fölvételre a tanulók előbb az igazgatónál, azután az illető osztályfőnöknél jelentkeznek, a ki a beíratáshoz tartozó egyéb teendőket végzi.

4. *Internatus.* Azon tanulók, kik az iskolában bennlakást óhajtanak nyerni, kötelesek ezen óhajukat legkésőbb jul. 15-ig az igazgatónak bejelenteni. A ki ezt elmúlasztja, fölvételre csak abban az esetben számíthat, ha a jelentkezettek elhelyezése után marad fönn hely. A bennlakó tanulók, szalmazsák és ágytakaró kivételével, melyet az intézet ad, kötelesek a legszükségesebb ágy- és fehérneműt magukkal hozni, t. i. legalább két rend ágyneműt, 6 inget, 6 lábravalót, 2 hálóinget, 6 zsebkendőt, 6 pár harisnyát, 3 törülközőt, továbbá téli és nyári, ünneplő és viselő felsőruhákat.

Az internatus 200 tanulóra lesz berendezve. A tanulóknak külön dolgozó, háló, étkező és fürdő helyiségek állanak rendelkezésükre. A felügyeletet az igazgató és két felügyelő tanár fogja teljesíteni. A fennjáró betegek részére betegszoba s e mellett fürdő szoba lesz. *A dohányzás az intézet összes helyiségeiben a legszigo-*

rúbban tiltva van, kivéve a VII. és VIII. o. tanulókat és a papnövendékeket, kiknek az olvasó teremben, a melyet a napirend szerint tanulmányaik bővítése czéljából használhatnak, meg van engedve.

5. *Díjak.* Az iskolai díjak és internatusi díj két részletben fizetendő: az I. részlet a beíratáskor; a II. részlet febr. 1—15. napjain. A konviktusi díjak öt egyenlő részletben előre: az 1. részlet a beíratáskor, a 2. nov. hó 1—5-én, a 3. jan. 1—5-én, a 4. márcz. 1—5-én, az ötödik máj. 1—5-én. Ezen kívül a terítékdíj, a mely alól fölmentésnek nincs helye, a beíratáskor egy összegben.

I. Iskolai díjak az elemi iskolában.

1., Unitárius tanulóktól: a., fölvételi díj 1 k.
b., tandíj 10 k.
c., kórházdíj 2 k.
d., tanítói nyugdíj 1 k.
e., értesítő díj 1 k.

2., nem unitáriusoktól: a., fölvételi díj 2 k.
b., tandíj 20 k.
c., kórházdíj 2 k.
d., tanítói nyugdíj 1 k.
e, értesítő díj 1 k.

Felvételi díj csak az első évben szedetik; kórházdíj a következő években 40 fill.

II. Internatusi díjak az elemi iskolában.

a., Bennlakó unitárius tanulótól 20 k.
b., Bennlakó nem unitárius tanulótól 30 k.
c., Bejáró unitárius tanulótól 10 k.
d., Bejáró nem unitárius tanulótól 15 k.
e., Fürdésdíj (csak bennlakó tanulótól) 4 k
Biztosíték esetleges károk ellen 2 k.

III. Iskolai díjak a főgimnáziumban.

1., Unitárius tanulóktól: a., fölvételi díj 2 k.
b., iskolai díj 4 k.

c., tandíj 40 k.
d., kórházdíj 2 k.
e., tanári nyugdíj 6 k.
f., értesítő-bizonyítványdíj 2 k.
g., könyvtári díj I—V. o. 1 k.
„ „ VI—VIII. o. 4 k.

2., Nem unitárius tanulótól: a., fölvételi díj 4 k.
b., iskolai díj 4 k.
c., tandíj 40 k.
d., kórházdíj 2 k.
e., tanári nyugdíj 6 k.
f., értesítő-bizonyítvány díj 2 k.
g, könyvtári díj I—V. o. 1 k.
„ „ VI—VIII. o. 4 k.

Fölvételi díj csak az első évben szedetik; a kórház-díj a következő években 40 fill.

IV. Internatusi díjak a főgimnáziumban.

a., Bennlakó unitárius tanulótól 40 k.
b., Bennlakó nem unitárius tanulótól 80 k.
c., Bejáró unitárius tanulótól 20 k.
d., Bejáró nem unitárius tanulótól 40 k.
Fürdés díj (csak bennlakó tanulótól) 4 k.
Biztosíték esetleges károk ellen (csak bennlakó tanulótól) 2 k.

Szegénysorsú unitárius vallású tanulók az iskolai és internatusi díjaknak elengedését kellően felszerelt folyamodványnyal kérelmezhetik a beíratáskor; azonban a díjak felerészét ők is kötelesek előre befizetni. Ösztöndíjakért a kellően felszerelt folyamodványok beíratáskor nyújtandók be.

V. Konviktusi díjak.

Unitárius elemi, gimnáziumi, papnevelő intézeti tanulóktól és egyetemi hallgatóktól: rendes díj egész évre 200 k, egy részlet 40 k.; idegen vallásúaktól: rendes díj egész évre 300 k., egy részlet 60 k. Terítékdíj valláskülönbség nélkül 10 k.

(E díjak a szabályszerű iskolai szünetekre nem terjednek ki.

A szüneteken az intézetben maradó tanulók a szabályzatban meghatározott díjat fizetik.)

6. *Konviktus* A konviktusra vonatkozó részletes tudnivalókat az alább közlendő *szervezeti szabályzat* foglalja magában.

XXI. A kolozsvári unitárius kollégium konviktusának szervezete.

I. Czím és czél.

1., Az intézmény czíme: A kolozsvári unitárius kollégium konviktusa.

2., Az intézmény czélja: hogy a kollégiumban bennlakó növendékek az internatusban való felügyelet mellett olcsó és jó élelmezésben részesüljenek s hogy az unitárius vallású növendékek tanulása ezen a módon is könnyítve legyen.

3., A konviktus fenntartásának költségeit az egyház pénztárában kezelt alapítványok e czélra rendelt kamatai, segélyadományok és a növendékektől fizetendő díjak fedezik.

II. Felügyelet és igazgatás.

4., A konviktus a kolozsvári unitárius kollégium kiegészítő része s felügyelete és igazgatása a kollégiumi igazgatóság által történik, az E. K. Tanács ellenőrző felügyelete mellett

5., A felügyelet és igazgatás jogának gyakorlását a *Felvételi Szabályzat* és az *Ügyrend* részletesen szabályozza.

III. Tagok, díjak.

6. A konviktusnak kötelezett tagja a kollégiumban bennlakó minden papnövendék, gimnáziumi és elemi tanuló. Kivételt csak azok képeznek, a kiknek szülői a városon laknak. Mások csak indokolt kérésre mentetnek fel az igazgatóság által.

Tagjai lehetnek az igazgatóság engedélyével unitárius vallású egyetemi hallgatók is, ha a hely-viszonyok megengedik. A mennyiben a körülmények engedik, közös étkezésre künnlakó tanulók is vehetők fel.

7., A konviktus díja egy iskolai évre unitárius tanulóknak 200,

nem unitáriusoknak 300 k. Oly szegény tanulók, a kik jó magaviseletet és a tanulásban jó előmenetelt tanúsítanak, a konviktusi díj fizetése alól részben, vagy egészben az igazgatóság ajánlatára az E. K. T. által felmenthetők az átútalt alapítványok jövedelme terhére; számukat az igazgatóság, illetőleg E. K. T. évről évre állapítja meg. A díjfizetés alól való fölmentésnél egyenlő feltételek mellett előnyben részesülnek unitárius tanintézeteknél szolgáló tanárok, valamint lelkészek és tanítók gyermekei.

8., A konviktusra való felvételért minden tanuló köteles folyamodványát a kollégium igazgatójához jul. 20-ig beadni; az egész díjas helyért folyamodók isk. bizonyítványukat, a díj részben való elengedéséért, vagy ingyenes helyekért folyamodók pedig kérvényükhöz év végén nyert bizonyítványukat, szegénységi bizonyítványukat, családi kimutatást s szülőik hatóságilag hitelesített adókönyvi kivonatát csatolják. Kedvezményes, vagy ingyenes helyekre csak oly tanulók vétetnek fel, a kik igazolt szegénységük mellett kifogástalan magaviseletet és megfelelő előmenetelt tanusító bizonyítványt mutatnak be. Egyenlő előmenetelű és magaviseletű tanulók közül előnye van annak, a ki más jótéteményben, javadalomban, ösztöndíjban nem részesül.

A fölvétel egész évre szól ugyan, de ha az iskolai évharmadok végén a tanuló elégtelen osztályzatot vagy kevésbé szabályszerű magaviseleti fokozatot nyer, az igazgatóság sürgős esetekben kedvezményétől felfüggesztheti, vagy előterjesztésére attól az E. K T. megfoszthatja, esetleg kevesebb kedvezményben részesíti, s a tanulók szülőit értesítteti.

9, Konviktusi terítéк használata czímen minden konviktusi tag minden évben 10 kor.-t fizet. E díj fizetése alól felmentésnek helye nincs.

10., A konviktusi díjakat az igazgatóság javaslatára az E. K. T. az iskolai év elteltével a körülményekhez képest felemelheti vagy leszállíthatja.

11., A terítéк-használati díj egyszerre az iskolai év elején a beíratkozáskor, a konviktusi díj 5 egyenlő részletben előre fizetendő, még pedig: az első részlet az isk. év elején a beíratkozáskor, a második részlet nov. 5-ig, a harmadik részlet jan. 5-ig, a negyedik márcz 5-ig, az ötödik máj. 5-ig.

12., A ki díjának esedékes részét a megszabott időben be

nem fizeti, az az élelmezést mindaddig nem élvezheti, a míg tartozását ki nem egyenlíti vagy arra haladékot nem kap.

Befizetett díjak nem adatnak vissza, azonban igazolt, 15 napon túl tartó betegség esetén beszámíthatók későbbi időre.

13.. A konviktusi élelmezés élvezete a szabályszerű szünetekre (szünet 7 nap, karácsony 14 nap, húsvét 14 nap, pünkösd 7 nap) nem terjed ki. E szüneteken az intézetben maradó tanulók élelmezésért fizetnek: a szüreti szünetre 5 k., a karácsonyi szünetre 10 k., a húsvéti szünetre 10 k., a pünkösti szünetre 5 k.-t. Jul. 1-től aug. 31-ig az igazgató engedélye nélkül senki sem lakhatik benn a kollégiumban.

14., A konviktusi tagok számának maximuma 200, a két elügyelő tanáron kivűl, kik mint a házi rend közvetlen őrei és felügyelői hivataluknál fogva díjfizetés nélkül tagjai a konviktusnak.

IV. Élelmezés.

15. Az élelmezés reggeliből, ebédből és vacsorából áll, még pedig:

a) Reggeli: 0·3 liter tehéntej, 18 dekás Berde-czipó.

b) Ebéd: húsleves, főtt hús mártással, főzelék hús rátéttel vagy főtt tészta. 18 dekás Berde-czipó.

c) Vacsora: egy fogásból álló hús körzettel, vagy főzelék hús-rátéttel, esetleg főtt tészta. 18 dekás Berde-czipó.

A hús úgy osztandó fel, hogy annak mennyisége egy-egy növendék részére naponként átlag 275 gramm legyen.

Az élelmezés részleteit különben az iskolai orvos javaslata alapján a konviktusi gondnok által készített s az igazgatóság által is meghatározandó étlap állapítja meg.

16. Az élelmezés az iskolai év megnyítása napján kezdődik s az évzáró ünnepélyig tart, de az időközi törvényszerű összefüggő szünetek alatt szünetel. A nyári nagy szünet alatt ellátásban senki sem részesülhet.

V. Felvétel.

17. A konviktus tagjainak fölvételét az igazgatóság következőleg gyakorolja:

A fölvételért folyamodók a 8. pontban előírt mellékletekkel ellátott folyamodványaikat az igazgatósághoz czímezve a kihirdetett határidőig az igazgatóhoz nyújtják be. Elkésett folyamodványok csak akkor vétetnek tekintetbe, ha a késedelem alapos ok által igazoltatik és ha betöltetlen helyek állanak még rendelkezésre.

18. A konviktusra fölvett tanuló csak akkor vehet részt az étkezésben, ha az esedékes díjakat befizette. Hét napi késés esetén a konviktusi gondnok által a szülők értesíttetnek, 14 nap mulva a késedelmes fizető helye megüresedettnek tekintetik és arra más jelentkező vétetik fel.

19. A konviktusra felvett növendékek az isk. év elején a konviktus gondnokánál jelentkeznek s hozzá a teritékdíjat egészen, a konviktusi díj $^1/_5$ részét ugyanakkor be is fizetik.

VI. Ügyrend.

20. A konviktus anyagi ügyeinek intézése az E. K. T. felügyeleti jogának épségben tartása mellett

A) a kollégiumi igazgatóságot,

B) a konviktus gondnokát,

C) a konviktusi tagokra való felügyelet a felügyelő tanárokat illeti.

A) *Kollégiumi igazgatóság.*

21. Az igazgatóság ellenőrző felügyelője a konviktus összes ügyeinek és a konviktusi tisztviselők működésének.

22. Választja a kollégium rendes tanárai közül 3 évi megbízatással a konviktus gondnokát.

23. Előterjesztést tesz az E. K. T.-hoz a konviktusi alapszabályok megalkotása és módosítása tárgyában, gondoskodik a konviktus részére szükséges felszerelésekről, a gondnok által készített évi költségvetést felülvizsgálja s javaslatával felterjeszti az E. K. Tanácshoz.

24. A konviktus évi bevételeiről és kiadásairól a konviktus gondnokától a számadásokat beveszi, megvizsgálja s javaslatával felterjeszti az E. K. T.-hoz. Koronként, de félévenként legalább egyszer a gondnok őrizete alatt álló konviktusi pénztárt véletlenül megvizsgálja, illetőleg megvizsgáltatja.

25. Igazgató előterjesztésére a kedvezményes, ingyenes és teljes díjt fizetők kéréseit átvizsgálja, azokban dönt s jóváhagyásra felterjeszti az E. K. T.-hoz; átteszi a kedvezményesek névsorát a konviktus gondnokához.

26. Az igazgatóság minden tagja a konviktus helyiségeit bármikor meglátogathatja, az ételeket megízlelheti, más módon is meggyőződést szerezhet a kezelés meneteléről s tapasztalatait az igazgatósággal közölheti.

27. Meghatározza az étlapot s az ételadagok mennyiségét a 15. §. alapján.

28. Tárgyalja, felülvizsgálja a gondnok két havonkénti jelentését s az ahhoz csatolt kimutatásokat.

29. A gondnok által készített részletes jelentést felülvizsgálja s az ehhez készített kimutatásokkal együtt felterjeszti az isk. év végén az E. K. T.-hoz.

30. Ellenőrzi az iskolai orvos, gondnok, felügyelő tanárok eljárását, hogy vajjon a szabályok értelmében működnek-e?

31. Ha az év folyamában a konviktus költségvetésétől bárminemű eltérés szüksége forogna fenn, ezt jóváhagyás végett a gondnok előterjesztése alapján felterjeszti az E. K. T.-hoz.

B) *Konviktusi gondnok*

32. Az igazgatóság ülésein a konviktusi ügyek előadója.

33. Tervet készít az isk. orvossal egyetértően az étlap összeállítására, az ételadagok mennyiségére; két havonként jelentést terjeszt megfelelő kimutatásokkal az igazgatóság elé; félévenként részletes jelentést ugyanúgy felszerelve az E K. T. elé terjesztés czéljából; elkészíti az isk. év végén a következő évre a költségvetést, az előbbi évről a számadásokat; felügyeli és ellenőrzi működésében a kifőző és kiszolgáló személyzetet.

34. A konviktus pénztárnoka; beszedi a konviktusi díjakat, értesíti a késedelmes fizetők szülőit a 18. §. szerint; az alapítványoknak a konviktus czéljaira rendelt kamatait a kollégium pénztárából kiveszi, gyümölcsözőleg kezeli; fizeti a konviktusi bérlőt, valamint az igazgató útalványára a gondnokot és felügyelő tanárokat. Fedezi a kiadásokat.

35. Szerződést köt az igazgatóság előleges jóváhagyásával a

bérlővel s annak pontjai lelkiismeretes megtartását ellenőrzi, minden észleletéről jelentést terjeszt az igazgató s fontosabb esetekben az igazgatóság elé. Ellenőrzi, felügyel, hogy az ételadagok a meghatározott mennyiségben és kifogástalan minőségben szolgáltassanak ki. Felügyel s illetőleg a felügyelő tanárok által felügyeletet gyakorol arra, hogy a konviktus tagjai és a kifőző és kiszolgáló személyzet között surlódások elő ne forduljanak.

36. A következő napon étkezők számát a bérlővel este 6 óráig közli, valamint a rendes évközi szünetek kezdetét, tartamát, azokat megelőzőleg legkésőbb 3 nappal. Az étkezők számáról, valamint az összes bevételekről és kiadásokról naplót vezet, azokról az igazgatóságnak két havonként jelentést tesz.

37. A konviktus helyiségeire felügyel, azokon a javításokat, valamint az azokban szükséges felszereléseket az igazgatóság jóváhagyása után végrehajtja, illetőleg beszerzi.

38. Fegyelem, rend, pontosság és tisztaság tekintetében a konviktus tagjaira s a kifőző és felszolgáló személyzetre felügyel, illetőleg a felügyelő tanárok által felügyeletet gyakorol.

39. A konviktus felszereléséről, vagyonáról lelettárt készít 3 példányban, egyiket a konviktus, másikat az igazgatói irattár, a harmadikat az E. K. T. számára; a lelettárban minden változást feljegyez, kiegészít, a vagyon állapotáról, évi változásáról számadásával kapcsolatosan az igazgatóságnak jelentést tesz.

40. Az iskolai orvossal együtt az ételanyagokat havonként legalább egyszer megvizsgálja, annak észrevételeit meghallgatja s az ételanyagok jó állapotban tartását ellenőrzi.

41. A konviktusra vonatkozó közérdekű adatoknak az értesítő és lapok útján leendő nyilvánosság elé bocsátásáról az igazgatóság jóváhagyása alapján minden alkalommal gondoskodik.

C) *Felügyelő tanárok.*

42. A felügyelő tanárokat az igazgatóság ajánlatára az E. K. Tanács nevezi ki okleveles, esetleg alap-. vagy szakvizsgálatot tett tanárjelöltek közül. Mint a kollégiumi rend, fegyelem, tisztaság és pontosság közvetlen felügyelői és ellenőrei az intézetben laknak s az összes bennlakási szabályzatok pontos végrehajtásáról az igaz-

gató útasításai alapján gondoskodnak. Ezért szükséges, hogy a felügyelő tanárok ideje legalább reggel 6 - 8-ig, délben 12 2-ig, délután 4—½10-ig *feltétlenül* szabad legyen s ez időben az internatus helyiségeiből csak az igazgatónak történt előleges bejelentés és kapott engedély alapján távozhatnak. A jelzett időben a tanulótermekben körüljárnak s a tanulókat feladataik elkészítésében vezetik, útasítják. Az egyik felügyelő tanár szaktárgyai lehetőleg a humanus, a másikéi a realis tudományok köréből legyenek.

43. Részletes teendőikre nézve megfelelően az érvényben levő skolai rendszabályok 66—76. §-ai (isk. főnök és ellenőrre vonatkozók) lesznek irányadók.

44. Mint a konviktusi rend közvetlen felügyelői a konviktusi gondnok útasításai szerint megállapítják az egyes asztaloknál ülők névsorát, kijelölik az asztalfőket, a kiktől az előfordulható károkról, rendetlenségekről, illetlen magaviseletűekről jelentést vesznek, a károk megtérítése iránt intézkednek.

45. Minden étkezés előtt a teríték és evő-eszközök tisztaságát megvizsgálják, felügyelnek arra, hogy a tanulók tisztán, illedelmes öltözetben jelenjenek meg az étkezésre s az étkezés az előírt módon, rendben, csendben és illendően menjen végbe.

Felügyelnek arra, hogy a tanulók a szabályzatban előírt mennyiségű s jó minőségű ételt megkapják, meghallgatják azoknak az élelemre vonatkozó panaszaikat s közlik a konviktus gondnokával intézkedés végett.

46 Folytonosan nyilvántartják s feljegyzik az étkezésben résztvevők létszámát s naponként közlik a konviktus gondnokával.

47. Valamely tanuló betegsége esetén intézkednek, hogy annak ételilletménye a betegszobába vitessék.

48. A felügyelő tanárok teendőiket közös megállapodás útján az igazgató jóváhagyásával osztják meg és végzik.

49. A felűgyelő tanárok kötelesek az igazgatónak igazgatói irodai munkálatokban segédkezni.

VII. Házi rend.

50. Az étkezés következő módon megy végbe:

a) a reggelit 7 órakor,

b) az ebédet 12 óra 30 perczkor,

c) a vacsorát 6 óra 15 perczkor adják fel.

51. A tálalás asztaltársaságok szerint külön történik. — A konviktus tagjainak íly társaságok szerinti beosztása az étteremben kifüggesztett táblákon nyilvántartandó.

52. Az asztaltársaságokat lehetőleg egy osztály növendékei alkotják.

53. A felügyelő tanárok az egyetemi hallgatókat, illetve a VII. és VIII o. tanulói közül az alkalmasokat az asztaltársaságok felügyelőivé jelölik ki, a kik az asztaltársaságok felett a csend, rend és illem szabályainak megtartására ügyelnek s a kisebb tanulóknak jó példát mutatnak.

54. A kenyeret minden étkező terítéke mellett találja s az étel után megmaradt darabot magával viheti.

55. Az étkezésre csengettyűvel jel adatván minden konviktusi tag köteles a gyülekezésre megszabott helyen megjelenni, a honnan a helyiségbe a bevonulás a felügyelő tanár, vagy az asztalfők által megszabandó rendben történik.

56. Az étkező helyiség csak a csengetéssel egy időben nyíttatván ki, előbb oda senki be nem mehet. A késők, ha késésöket igazolják is, a már felszolgált ételeket utólagosan nem követelhetik.

57. Az étkezésre minden tanuló tisztán, tisztességes ruhában tartozik megjelenni.

58. Az étk. helyiségben a tanulók a kijelölt fogasokra kalapjaikat felakasztván, minden zaj és tolongás nélkűl asztaluknál a részükre kijelölt helyet elfoglalják. Asztalát s az asztalnál kijelölt helyét senki a felügyelő tanár engedélye nélkül nem változtathatja.

59. Az egyes asztaltársaságok tagjai hétről-hétre felváltva (hétfő reggeltől vasárnap estig bezárólag) viselik a *hetes* tisztét. A hetes az étkezési időt megelőzőleg 10 perczczel megjelenik az ebédlőben, izlésesen megteríti az asztalt és az asztaltársaságot illető tálat az asztalra hozza; a vevés elsősége az asztalfőket illeti. Azután az elsőség rendre jár a társaság tagjai között. Étkezés közben az asztaltársaság körében az asztalfő felügyel a rendre és illemre, az ételadagok méltányos elosztására és az asztal tisztántartására.

60. Az ételeket az asztalokhoz az asztalfőket kivéve az egyes

társaságok tagjai (az elemisták és első gimn. o. kivételével) hetenként felváltva hordják fel.

61. Minden étkezést rövid imádság előz meg, melyet az asztalfők mondanak és a konviktusi tagok imádságra kulcsolt kezekkel állva hallgatnak végig.

62. Az asztalfők kötelessége éberen őrködni, hogy evés közben zaj, rendetlenség ne legyen, a tagok közt czivódás ne fordúljon elő, mindenik tag megkapja az őt illető ételadagot.

63. Az étkezés alatt a konviktus tagjai magukat művelt ifjakhoz illően, tisztességesen viseljék.

64. A terembe lépő vagy onnan távozó tanárokat, valamint az iskolai előljárókat a tanulók felállással üdvözlik.

65. Minden konviktusi tag saját asztali s ülő helyéért, valamint az általa használt evőeszközök épségeért felelős. Bárminemű általa okozott kárt megtéríteni köteles. Személy szerint ki nem deríthető kár az asztaltársaságot közösen terheli. Evés után asztalkendőjét szépen összehajtva, mindenki átadja a hetesnek, a ki a fiókban rendben elhelyezni köteles, a többi evőeszközt a maga helyén hagyja. Az asztalkendők megfelelő módon biztosítandók a kicseréléstől.

66. A konyhába kimenni, oda bekiabálni, s a személyzettel beszélgetésbe bocsátkozni tilos.

67. Az étkezés befejezése után az összes asztaltársaságok a felügyelő tanárok jeladására egyszerre felállnak s ép oly rendben, a mint bejöttek, a fogasokról leveszik, magukra öltik felső ruhájukat s úgy távoznak.

68. Az étkező helyiségbe szeszes italok bevitele tilos és a tanuló kizáratását vonhatja maga után.

69. Az étk. helyiségbe az étkezés idején kívül belépni szigorúan tilos.

70. A kinek bármi tekintetben jogos s indokolt panasza van, jogában áll azt a felügyelő tanár vagy megbízottjai előtt megtenni, a kik annak orvoslásáról gondoskodnak.

71. Ha egyes tanulók akár titkon, akár nyiltan a konviktus jó hírneve aláásására törekesznek, arról rágalmakat terjesztenek, az igazgatóság által a kollégiumból is kizárhatók.

72. A bérlővel és cselédséggel szemben felmerülhető sérelmes

esetekben őrizkedjenek a tanulók elégedetlenségüket akár csak megjegyzésekben is nyilvánítani, hanem tegyenek jelentést a felügyelő tanárnak. Ugyanez az eljárás kötelezi a kifőző és cselédszemélyzetet is.

73. Súlyosabb fegyelmi esetekben az általános iskolai törvények intézkednek.

XXII.

Az 1901—902. tanévben használandó tankönyvek jegyzékét az új tanítási tervvel beálló tankönyvváltozások miatt most nem közölhetjük; de gondoskodni fogunk, hogy a tanulók a maga idejében értesülést szerezhessenek a beszerzendő könyvekről.

TARTALOM.

Lap

A kolozsvári unitárius kollégium vázlatos története. (1566—1900.)
Irta: Benczédi Gergely . . . . . I—LXXVI

Fejezet.

I. Boros Sándor életrajza. Irta: Dr. Gál Kelemen 1
Nagy Lajos tanár életrajza. Irta: dr. Gál Kelemen 8
Perédi József tanár életrajza. Irta: dr. Gál Kelemen . . . 13
II. Adatok a kollégium 1900—901. isk. évi történetéhez . . 16
III. Fontosabb rendeletek és átiratok 27
IV. Felügyelet 33
V. Papnevelő intézet 36
VI. Főgimnáziumi tanári testület 57
VII. Tanárok irodalmi munkássága 60
VIII. Végzett tananyag az 1900—901. isk. évben 61
IX. Magyar nyelvtani dolgozatok 79
X. A tanítási terv táblázatos áttekintése 81
XI. Tanszerek és gyűjtemények 81
XII. Ifjúsági egyletek és alapok 98
XIII. A kollégium kórháza 104
XIV. A tanulók érdemsorozata 105
XV. Kimutatás az érettségi vizsgálatokról 120
XVI. Statisztikai kimutatás 121
XVII. Ösztöndíjak, segélyezés, javadalmak és jutalmak 125
XVIII. Az elemi iskola 134
XIX. Az elemi iskolában a jövő tanévben használandó tankönyvek jegyzéke 144
XX. A jövő tanévre vonatkozó értesítés 145
XXI. A kolozsvári unitárius kollégium konviktusának szervezete . 149
XXII. A jövő tanévben használandó tankönyvek jegyzéke 158